

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПІВДЕННИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

МАТЕРІАЛИ
VIII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ
ТА МОЛОДИХ УЧЕНИХ

**«ГУМАНІТАРНИЙ І ІННОВАЦІЙНИЙ
РАКУРС ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ:
ПОШУКИ МОЛОДИХ ВЧЕНИХ»**

*18 листопада 2022 р.
м. Одеса, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Голова:

К.В. Громошенко – д.ю.н., професор, ректор Міжнародного гуманітарного університету.

Перший заступник голови:

В.О. Лефтеров – д.психол.н., професор, перший проректор Міжнародного гуманітарного університету.

Заступник голови:

О.І. Стеценко-Баранова – начальник відділу аспірантури Міжнародного гуманітарного університету.

Члени оргкомітету:

Є.Л. Стрельцов – д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України, вчений секретар Південного регіонального центру НАПрН України, Заслужений діяч науки і техніки України.

Л.А. Ковалевська – д.мед.н., професор, проректор з науково-медичної роботи Міжнародного гуманітарного університету.

Д.Г. Манько – д.ю.н., доцент, завідувач кафедри державно-правових дисциплін факультету права та економіки Міжнародного гуманітарного університету.

М.І. Зубов – д.філол.н., професор, професор кафедри германських і східних мов та перекладу факультету лінгвістики та перекладу Міжнародного гуманітарного університету.

І.В. Стрелковська – д.техн.н., професор, декан факультету кібербезпеки, програмної інженерії та комп'ютерних наук Міжнародного гуманітарного університету.

В.Г. Штурмінський – д.мед.н., декан факультету стоматології та фармацевції Міжнародного гуманітарного університету.

О.В. Дишкантюк – к.е.н., доцент, декан факультету менеджменту, готельно-ресторанної справи та туризму Міжнародного гуманітарного університету.

В.Н. Кукушкін – декан факультету медицини та громадського здоров'я Міжнародного гуманітарного університету.

Н.В. Кравець – декан факультету мистецтва та дизайну Міжнародного гуманітарного університету.

Ю.В. Шарпановська – директор Фахового коледжу Міжнародного гуманітарного університету.

Г94 **Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених** : матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених, 18 листопада 2022 р., м. Одеса. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2022. 400 с.

ISBN 978-966-397-266-4

До збірника матеріалів конференції увійшли тези доповідей, які стали предметом обговорення учасників VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених» у м. Одесі 18 листопада 2022 року у Міжнародному гуманітарному університеті.

Збірник зібраний та підготовлений до друку відділом аспірантури і науки Міжнародного гуманітарного університету і розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів.

УДК 001.895(063)

© Міжнародний гуманітарний університет, 2022

© Південний регіональний центр

Національної академії правових наук України, 2022

ISBN 978-966-397-266-4 © Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres», 2022

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. НАЦІОНАЛЬНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Юридизація мови як один з провідних аспектів правової лінгвістики Арабаджи Н. Б., Делієргієв Ю. Г.	12
Політичний режим та його особливості в умовах розвитку сучасної України Атаманова Н. В., Бандиш І. І.	15
Юридичні технології підготовки судової промови адвоката Бойко Н. І.	18
Поняття та класифікація інсценувань злочинних подій Вітрук В. В.	21
Модернізація держави у сучасних умовах Войтовик Е. Р.	24
Функціональна складова діяльності прокуратури України: проблеми законодавчого визначення та практичної реалізації Вудвуд К. С.	26
Правові аспекти відшкодування моральної шкоди у деліктних зобов'язаннях Гордуна Є. А.	31
Підходи щодо розуміння зовнішніх функцій держави Гришок Ю. В.	34
Реформування діяльності профспілок в Україні: проблеми та перспективи Гуміров О. І.	38
Проблеми виникнення права власності на самочинне будівництво Демчук М. Р.	42
Інноваційні технології навчання у вищій юридичній освіті Друга Г. А.	45
Запровадження інституту малозначних справ у цивільному судочинстві Кострич М. П.	49
Пошук та рятування на морі в умовах воєнного стану Купрій А. А.	52
Криміналістичне поняття особи потерпілого від злочину Курилюк Р. М.	56

До питання про криміналістичне забезпечення діяльності Національної поліції України під час розшуку підозрюваного	
Ліненко С. О.	60
Нормативні засади організації е-комерції в Україні	
Манько Д. Г.	64
Культурне різноманіття як фактор розвитку світового правопорядку	
Пасечник О. В.	68
Міжнародне співробітництво України в європейському регіоні у сфері боротьби з кіберзлочинністю	
Пахомі С. К.	71
Зміст криміналістичної характеристики розбійних нападів, поєднаних із вбивством, вчинених організованими групами	
Пиць П. В.	74
Право інформаційних технологій: природа та сучасні погляди	
Поварчук Н. С.	78
Порядок посвідчення Договору довічного утримання та його правові наслідки	
Поведьонков І. А.	83
Розпорядження, користування та володіння предметом іпотеки	
Поведьонкова І. І.	86
До питання про віднесення договору довічного утримання (догляду) до консенсуальних чи реальних договорів у цивільному праві	
Погребняк М. В.	90
Окремі питання стану наукової розробленості проблеми морально-етичних засад кримінально-процесуальної діяльності учасників досудового розслідування зі сторони обвинувачення	
Подобний О. О., Єрусланова Т. Г.	94
Особливості розуміння правової культури в контексті західноєвропейського дискурсу ХХ століття	
Поплавська М. В.	99
Поняття та зміст обстановки вчинення злочину	
Попович В. І.	102
Удосконалення правового забезпечення інноваційного розвитку в Україні	
Прудніков В. Ф., Кудрявцев І. Д.	106
Класифікація завдань судової експертизи	
Рега А. М.	109

Правова природа гіг-контракту	
Роскрут К. В.	113
Рівень громадської довіри як критерій оцінювання ефективності діяльності правоохоронних органів	
Савчук Р. М.	117
Особливості правочинів щодо спільного сумісного майна	
Ставніченко М. В.	120
Оформлення суден в портах України під час дії воєнного стану	
Сурілова А. О.	123
Видача дубліката нотаріально посвідченого документа, що підтверджує право власності на майно спадкоємцям померлого	
Тодоровський С. М.	128
Державне регулювання цін в умовах воєнного стану в Україні: переваги та недоліки	
Трубчанінова А. С.	132
Механізм ідентифікації невпізнаних трупів у системі криміналістичної ідентифікації	
Федорова Д. В.	136
Актуальні питання правового регулювання договору будівельного підряду в сучасних реаліях	
Фірчук В. Р.	140
Адвокатська діяльність як особливий вид юридичної діяльності	
Цховребов Р. Т.	143
Поняття та основні характеристики юридичної справи	
Цховребова М. Г.	146
Розвиток альтернативних способів вирішення спорів в Україні	
Черватий М. Ю.	149
Значення та проблема активності суду в спрощених провадженнях	
Шинкарук А. Я.	153
Основні критерії галузевої класифікації	
Шолпан М. Ю.	156

НАПРЯМ 2. МЕНЕДЖМЕНТ. ЕКОНОМІКА. ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА ТА ТУРИЗМ

Проблеми фінансового забезпечення закладів загальної середньої освіти в Україні	
Апісімов В. А.	159

Проблемні питання оподаткування доходів фізичних осіб: міжнародний та національний вимір	
Бардіж О. Ю., Жмудюк О. О.	162
Вплив воєнних дій в Україні на європейські підприємства	
Безмертний В. С.	165
Економічний потенціал Китайської Народної Республіки	
Богородицька Г. С., Коваленко К. В.	168
Роль криптовалют в розвитку економіки	
Василевський В. О., Манько Е. Х.	172
Застосування ефекту маленької перемоги в менеджменті персоналу	
Гновенко Д. О.	176
Впровадження сучасних цифрових технологій як важлива складова забезпечення конкурентоспроможності підприємства готельної сфери	
Горбаньова В. О.	179
VR та AR технології доповненої реальності на ринку військових технологій	
Корольов І. О.	183
Зовнішньоекономічна діяльність в умовах технобалізму	
Магіря Н. М., Капаціна К. В.	186
Цифрові товари та їх класифікація	
Маслов Д. С.	190
Виклики маркетинг-комунікації в умовах воєнного стану	
Миков Д. М.	193
Огляд сучасних проблем фінансової системи Великобританії	
Мокренко К. В., Чернуха К. Ю.	195
Сучасні тенденції ринку праці в Нідерландах	
Олійник Д. А.	198
Features of institutional and innovation design for the sustainable development of old industrial regions	
Omelyanenko V. A., Omelianenko O. M.	201
Проблеми обліку основних засобів	
Проскуріна Н. М., Марко Н. Ю.	203
Проблемні аспекти пенсійного страхування: національний та міжнародний вимір	
Чайка В. В., Чуйкова О. О.	205

Стратегічний потенціал конкурентоспроможності підприємств в сучасних умовах Якобчук Н. М.	208
--	------------

НАПРЯМ 3. ФІЛОЛОГІЯ

History of word formation in English Haidenko Yu. O., Serheieva O. O.	211
Жанр фентезі: проблематика визначення та класифікації Глух В. Я.	214
Способи та засобу перекладу воєнних неологізмів (в контексті сучасної війни) Дацюк А. Л.	217
Способи вираження двоїни особового займенника «вони» української жестової мови Замша А. В.	219
Лексико-стилістичні особливості поетичної творчості шістдесятників Кулик Б. О.	223
Діахронічний аспект вивчення лексичних інновацій в англійській мові Смоловський І. В.	227

НАПРЯМ 4. СТОМАТОЛОГІЯ ТА ФАРМАЦІЯ. МЕДИЦИНА ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

Стоматологічна захворюваність дітей шкільного віку сільської місцевості Одеської області Антощук В. О.	230
Особливості фіксації протезів з діоксиду цирконію Антощук М. М.	233
Управління закладами охорони здоров'я в умовах воєнного стану Гринчук С. О.	235
Патогенетичне обґрунтування та застосування олії амаранта в коригуванні дистрофічно-дегенеративних процесів при пародонтиті Небогатов С. С., Шевченко С. Р.	237
Диференційний діагноз затримки росту у дітей Ошаніна С. П.	239

Психологічні зміни у пацієнтів із дисфункцією СНЩС у реабілітаційному періоді COVID-19 Сирошко М. В., Костюк Т. М.	241
Роль поліненасичених жирних кислот, амарантового масла та їх комплексна дія на оздоровлення організму Чулак О. Л., Татаріна О. В.	243
Роль метаболічних змін в організмі щурів на формування особливостей ранового процесу Чулак Ю. Л., Шумивода Ю. А.	247
Роль метаболічних процесів та змін в еритропоезі при використанні амаранту в якості додаткового джерела макро і мікроелементів та пектинів Шумивода Ю. А., Максименко В. В.	250

НАПРЯМ 5. ГУМАНІТАРНІ ТА СОЦІАЛЬНІ НАУКИ. ПЕДАГОГІКА ТА ПСИХОЛОГІЯ. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

Сутність естетичного виховання та його змість та музика як один із засобів естетичного навчання Бегас Л. Д.	254
Навчання працівників установ та організацій діям при оголошенні сигналу «повітряна тривога» Богданов Є. П.	258
Особливості розвитку саморегуляції та конструктивної міжособистісної взаємодії в процесі профілактики булінгу серед страхокласників Варіна Г. Б.	261
Психологічні складові професійної мобільності в умовах воєнного стану Васильсва Н. М.	266
Аксіологічна трансформація професійної підготовки майбутніх психологів у особливих обставинах Волошина В. В.	269
Робота з аудіоматеріалами на аудиторних та дистанційних заняттях зі студентами немовних вузів Георгієвська З. А., Кіреу Є. С.	272
Використання основ модульного синтезу у професійній підготовці майбутніх звукорежисерів Горовенко М. Г.	275

Педагогічні умови формування духовно-моральних основ світогляду у здобувачів початкової освіти в освітньому середовищі нуш Зюба Д. С.	279
Modern challenges of gender equality Ishchenko T. V.	283
Інформаційна гігієна як показник ефективності освітнього процесу у здобувачів другого та третього освітніх рівнів Квасник О. В.	285
Конфліктність та агресивність особистості як фактори ризику благополуччя сім'ї Кобильник Л. М.	288
Psychological health as a factor of harmonious personality growth Kovalova O. V.	293
Психологічна готовність педагогічних працівників до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами Кундас В. М.	295
Виховна робота громадських організацій у виправних закладах України Купець О. М.	299
Філософські основи ідеї національної держави М. С. Грушевського Маланська В. А.	301
Причини та психологічні чинники виникнення конфліктів в організаціях Махник А. Ю.	305
Перспективність ротаційної моделі змішаного навчання у підготовці студентів стоматологічних спеціальностей Мельник Б. М.	307
Стильові витоки вокальної композиції «The girl from Ipanema» А. К. Жобіна Небещук Є. А.	309
Stem ruins education Nikitina I. P.	312
Мета і завдання здобуття засудженими освіти у пенітенціарних закладах України Петренко Р. І.	315
Проблема самореалізації креативної особистості як проблема сучасного соціуму Полавська Т. М., Голинська Л. О.	318

Кольоротерапія як засіб формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи Потюк С. В.	321
Особливості імплементації електронного кабінету гаранта освітніх програм в систему сучасного закладу вищої освіти Прокоф'єва О. О., Прокоф'єва О. А.	325
Закордонний досвід гуманізації професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови Пупена В. Ю.	329
Сучасні методи формування фахових компетентностей у іноземних студентів-медиків Резніков Ю. П.	332
Спірні території як чинник загострення міжнародних відносин Решетило П. О., Федунь О. В.	335
Критерії, показники та рівні готовності майбутніх фахівців музичного мистецтва до професійного самовдосконалення Сімакова С. І.	339
Виховання здобувачів початкової освіти на засадах гуманізму Ткач А. О.	343
Проектування конструктивного батьківського ставлення у родинах вимушених переселенців Фалько Н. М., Гузь Н. В.	346
Імпровізація Елли Фіцджеральд на композицію «Lady be good» як еталон майстерності Цеховалова А. О.	350
Історія створення та особливості музичної будови духовного канта «Святому Юрію» Якова Яциневича (за архівними матеріалами) Чамахуд Д. В.	353
Гра як інструмент формування сприятливого соціально-психологічного клімату та джерело розвитку усіх учасників освітнього процесу Шевченко С. В.	357
Етнічна складова в творчості композиторів В. Івасюка та М. Мозгового Ясюк Т. Л.	362

НАПРЯМ 6. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Аналіз можливостей та переваг використання програмного забезпечення для адміністрування навчального процесу у навчальних закладах
Study Link

Богдашев В. І...... 366

Використання python фреймворку Django та адаптивного дизайну для створення сайту інтернет-магазину

Данилець С. В., Паскаленко В. М...... 368

Математика в сучасних ІТ-задачах

Клімішина І. В., Григор'єва Т. І. 373

Інтеграція технологій доповненої та віртуальної реальності в систему адаптивного навчання

Осадчий В. В., Варіна Г. Б...... 376

Роль інформаційних технологій у навчальному процесі

Продан І. Р. 380

Оцінка спектральної ефективності глобальної супутникової системи Starlink

Розенвассер Д. М...... 382

Універсальна віртуальна лабораторія для традиційної та дистанційної форм навчання

Русу О. П. 385

Система комутації оптоволоконних каналів зв'язку

Сергієнко А. В. 388

Сплайн-апроксимація в 3D-моделюванні

Стрелковська І. В., Соловська І. М. 390

Програмні комплекси, що застосовують для інформаційного проектування

Яровий Д. О. 394

НАПРЯМ 1. НАЦІОНАЛЬНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/01>

ЮРИДИЗАЦІЯ МОВИ ЯК ОДИН З ПРОВІДНИХ АСПЕКТІВ ПРАВОВОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Арабаджі Н. Б.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет*

Делієргієв Ю. Г.

*магістр 2-го курсу
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Одним з елементів правового життя є юридична мова, що розкриває себе як певну систему, як своєрідний засіб реалізації правової та інших сфер життєдіяльності суспільства [1, с. 68–69]. Право, як юридична норма, обов'язково пов'язане з мовою, і в цьому сенсі юридична мова існує так довго, як і саме право. Навіть, в деяких контекстах домінує мовний аспект права (наприклад, юридичні переклади, юридична лексикографія, юридична риторика тощо).

Мова права виступає об'єктом вивчення таких наук:

- інформатики,
- історії,
- соціології,
- текстології дипломатики,
- філології (теорія мовної комунікації, культура мови, стилістика, історія мови, термінознавство, лексикографія, прикладна лінгвістика, семасіологія, судова риторика),
- філософії,
- формальної логіки,
- юриспруденції (загальна теорія держави і права, філософія права, логіка права, історія держави і права, юридична герменевтика, юридична техніка) тощо.

Кожна з цих наукових галузей досліджує мову права через розгляд вербального втілення правової думки з різних аспектів. Тому, мова права є не тільки знаковою системою, але й невід'ємною частиною правової системи з її традиціями, особливостями логіки і функціями. Важливим є той момент, що без мови не може бути права, а мові права притаманні свої особливості. Правові поняття і норми можуть бути виражені лише через мову. Мова є важливим «інструментарієм», засобом юриста, який має досить добре бути пристосованим для роботи з «робочим матеріалом», тобто з системою правових відносин, що забезпечує її функціонування.

Які ж точки «зіткнення» існують між мовою та правом? Насамперед відмітимо, що і мова, і право – це реалії, які мають «фундаментальне значення для людського буття». У мові накопичується досвід освоєння навколишнього світу; слова ж матеріалізують уявлення людини про предмети, процеси, явища. Саме за допомогою слів формуються думки, здійснюється комунікація між ними. Право ж об'єктивується у мові висловлювання загальнообов'язкових соціальних норм, що встановлюються та забезпечуються державою. У зв'язку з цим прийнято говорити про мову права (юридичну мову) як про лінгво-правовий феномен, який досліджується міждисциплінарною науковою галуззю знань, що отримала назву права лінгвістика.

Проблемою юридизації мовних засобів займалися такі науковці як М. Гаспарова, М. Жинкіна, Є. Кубрякової, О. Леонтьєва та інші. Питання функціонально-стильових особливостей мови права досліджували О. Александров, Д. Баранник, В. Власенко, О. Галяшина, М. Голєв, Т. Губаєва, Н. Івакіна, Н. Калініна, А. Марахова, А. Піголкін, Н. Присяжнюк, О. Ушаков та інші. Теорією мовленнєвої діяльності, теоріями тексту, стилістикою, культурою мовлення займалися такі вчені: Л. Виготський, А. Деркач, І. Зимня, О. Лурія, Т. Єрьоменко, Р. Мартинова, Т. Корольова, О. Образцова, Є. Пасов, С. Рубінштейн, І. Синиця, Л. Таланова, Т. Ушакова, Г. Харлов тощо. Питання юридичної термінології стали предметом дослідження Т. Кашаніна, А. Піголкін, П. Рабінович, В. Савицький, І. Сушинська, В. Туранін, О. Черданцев, Н. Янишин та інші.

Юридична лінгвістика вивчає розвиток, природу й уживання юридичної мови. Дослідження в цій сфері можуть охоплювати лексичний склад юридичної мови (особливо термінологію), синтаксис, семантику мови. Її предметом є юридичне функціонування мови, її юридизація, що досліджуються за допомогою власного науково-теоретичного та методичного апарату, спрямованого на фундаментальне системне вивчення мовних явищ і процесів у юридичній сфері, засоби й інструменти ефективної правової комунікації [1, с. 67].

Юридична мова є відображенням правового життя загалом. Проте вона основана на базі мови повсякденного спілкування, унаслідок чого

граматика й загалом словниковий склад юридичної мови збігаються з граматичною будовою та лексичним складом повсякденної мови. Традиційно юридична мова сприймається як засіб, що дає змогу донести юридичну інформацію до адресата. На відміну від більшості інших мов, які слугують спеціальним цілям, юридична мова досить старовинна, що спричинило значний її вплив на мови повсякденного спілкування різних країн у ході історичного розвитку; вона керує всіма сферами суспільного життя й може за допомогою інтертекстуальності комбінуватися з мовами будь-якої іншої сфери. Водночас юридична мова певною мірою формує повсякденну мову.

Юридична мова є своєрідним відображенням правового життя суспільства, тому може використовуватися й у негативних сферах. Однак, вона не несе в собі негативних складників; її ресурси мають лише позитивну цільову спрямованість, а саме донести думку до адресата. В залежності від сфери функціонування змінюється не спрямованість, а лише їх набір [2, с. 69].

На думку М. Голева, передумови й можливості юридизації мови витікають із самої мови та визначаються нею, її власними особливостями, законами й нормами. Іншим аспектом юридичної мови є її металінгвістичний аспект [3]. Це означає, що юридична мова вирізняється об'єктивністю, логічністю, офіційністю, послідовністю, докладністю, стандартизованістю; аргументованістю й обґрунтованістю, побудовою на фактологічній точності, конкретності, достовірності, узагальненості й абстрагованості. Так, з одного боку, мова та її носії є суб'єктами й об'єктами права, а з іншого, вона представлена як засіб створення, розуміння (законотворча й інтерпретаційна функції природної мови в юридичній сфері) та застосування закону, де мова є предметом (чи засобом) юрислінгвістичної експертизи.

Оригінальну думку висловлює О.Ф. Черданцев, який пропонує розрізняти правову мову та метамову. Первинною є мова права, і саме для неї характерною є однозначність термінів, яка забезпечується законодавчим контекстом або досягається шляхом легальної дефініції. Правова метамова є це мова юридичної практики і науки, вона є більш складною і значно ширшою за змістом, у ній досягті однозначності термінології можна лише у рамках конкретного дослідження [5].

Ще одне суперечне питання – проблема зрозумілості (ясності) мови законодавства. Це питання важливе тому, що тільки за умови абсолютної ясності мови закону суб'єкт права може нести юридичну відповідальність за правовим актом [6]. У світовій практиці мова правових актів розглядається як особлива юридична мова, що має мало спільного з літературною мовою; з іншого боку, мову права можна розглядати як різновид (стиль) загальнолітературної мови.

Отже, юридична мова є елементом правового життя, що являє собою систему, в якій мова є засобом реалізації правової та інших сфер

життєдіяльності суспільства. Передумови й можливості юридизації мови, так само як і соціальних відносин між носіями мови, впливають із самої мови й визначаються нею – її власними особливостями, законами та нормами.

Література:

1. Артикуца Н.В. Мова права і юридична термінологія. Стилос, 2004. 277 с.
2. Волошенюк О.В. Метаправо, або деякі проблеми сучасної юридичної термінології. *Форум права*. 2016. № 3. С. 25–30.
3. Голев Н.Д. Юридизация естественного языка как лингвистическая проблема. Юрислингвистика-2: русский язык в его естественном и юридическом бытии: межвузовский сборник научных трудов / Под ред. Н.Д. Голева. Барнаул : Изд-во Алт. ун-та, 2000. С. 9–41.
4. Маркова А.В. Проблема юридизации естественного языка в современной лингвистике. *Философия права*. 2015. № 1 (68). С. 86–89.
5. Царьова І.В. Лінгвопрагматичний аспект юридичного дискурсу. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова*. 2017. Вип. 9. С. 126–132.
6. Юлінецька Ю. В. Лінгвістичні аспекти юридизації мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. Вип. 42(1). С. 175-178.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/02>

ПОЛІТИЧНИЙ РЕЖИМ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ В УМОВАХ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Атаманова Н. В.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет*

Бандиш І. І.

*студентка 2 курсу магістратури
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Процес розвитку політичного режиму – одне із найскладніших і найзначущих політико-правових явищ. В сучасних умовах політичний

режим визначає сам характер функціонування політичної влади у державі, здійснює організацію влади, взаємодію держави, суспільства та особистості, гарантованість реалізації основоположних прав людини.

Сутність і поняття політичного режиму є досить ключовим для визначення цілісної системи владного устрою. Так, політичний режим в юридично-правовій науці характеризується як певна сукупність методів та засобів легітимації і зокрема здійснення влади окремим типом держави. Водночас легалізація державної влади як юридичне поняття передбачає процес установаження, визнання, підтримку влади законом насамперед конституцією, дотримання законів [5, с. 198].

Дотримуємось думки про те, що політичним режимом практично завжди має бути відповідна ситуація, в якій сам рівень інституціоналізації політичних правил доволі високий. У других випадках доводиться говорити про деякі специфічні ситуації розвитку і структуризації політичної поведінки.

Крім того, власний вплив на суспільство влада робить через політичний режим, а саме крізь конкретні форми та методи реалізації влади, окрему структуру владних інститутів, а також повноваження яких зумовлені певними принципами організації гілок влади [2, с. 84]. Тому характеристика політичного режиму у окремій державі дозволяє здійснювати організацію політичного життя суспільства в цілому.

На сьогодні Україна переживає своєрідну епоху доволі стрімких змін, трансформаційних процесів, які зачіпають сутнісні характеристики суспільства. Водночас досі триває так званий «політичний транзит» – пошук більш нових форм в розподілі влади, установаження нового обсягу владного повноваження, закріплення їх механізму в делегуванні, установаження нової форми демократичного контролю і демократичної участі зокрема. В Україні даний пошук відрізняється певною напругою і драматизмом, який і вводить її у стан деякого динамічного хаосу.

Згідно форми політичний режим, на думку М. О. Шабанова, можна розрізняти демократичний, авторитарний, тоталітарний. Із них лише демократичний режим варто кваліфікувати як праводержавний [4, с. 56].

Політичний режим сучасної України виступає певним симбіозом окремих елементів традиційного суспільства та сучасної держави із значною кількістю елементів перетягнутих із минулого та набутих за останні десятиліття як демократичного, так і далекого від узаконення характеру.

Водночас сучасний український політичний режим опирається на існування як політичного так й ідеологічного плюралізму. В цілому наявність ідеологічного плюралізму включає свободу світоглядних й ідеологічних позицій свідомих громадян у межах політичної системи.

Рух сучасної України до певного кінцевого пункту політичної трансформації – консолідованої демократії, сутністю якої виступає вибір, що веде до формування зводу правил всієї політичної гри, які є результатом домовленостей на базі взаємного узгодження у суспільстві, буде залежати від самого успіху політичних реформ, а також співпраці із Європейським Союзом, розвитку громадянського суспільства і зокрема стану демократії у сусідніх країнах.

Світовий порядок на сьогодні зазнає постійного руйнуючого впливу зі сторони різних режимних утворень. Водночас найбільш деформуючим є такий вплив нових форм деструкції, тобто політичних режимів терористичного типу, що головною метою свого існування визнають насилля і цілий спектр неконвенціональних методів ведення політичної боротьби. Принциповим є те, що терор в різноманітних його проявах і сам тероризм як такий є найбільш руйнівним елементом для інфраструктури політичного режиму поза залежністю від цивілізаційної або географічної приналежності [4, с. 46].

Причина виникнення цих утворень насамперед криза соціокультурного виміру взаємовідносин між сучасними країнами. А у витоках поширення такого сучасного тероризму лежать численні соціальні, економічні та політичні протиріччя сучасного світу всіх глобалізаційних проектів й трендів, в тому числі економічна нерівність держав, бідність та безробіття в державах, досить слабка духовно-моральна сумісність духовних цінностей Заходу та Сходу, релігійна нетерпимість, що виражається у відкритих протистояннях між цілими народами [1, с. 74].

Загалом на політичний режим в Україні традиційно впливає спосіб виконання Президентом власних конституційних обов'язків. Тому точками відліку кожного режиму чи його модифікацій зазвичай стають кожен наступні вибори Президента, в той час як результати виборів вже народних депутатів, дата проведення яких здебільшого не збігається із датою президентських виборів, виступають в ролі підтвердження тези про зміну характеру режиму згідно зміни особи Президента [3, с. 6].

Отже, український політичний режим має чимало назв (і перехідний, і гібридний, і напівдемократичний тощо) та усе ж ще не є справжнім демократичним. Однак, у цих специфічних умовах проводить легітимну діяльність, пов'язану із формуванням демократичної країни, демократичного суспільства, а також здійснює управління соціальною сферою. Такий процес є суперечливим, складним (із урахуванням суспільно-політичної й економічної ситуації у державі), а також вимагає максимальної прозорості, обґрунтованості в прийнятті соціальних стандартів, й зокрема конструктивного діалогу і завчасного запровадження заходів із мінімізації негативних соціальних наслідків.

Література:

1. Кіссінджер Г. Світовий порядок. Роздуми про характер націй в історичному контексті / пер. з англ. Надія Коваль. К.: Наш формат, 2017. 320 с.
2. Солодовський Є. В. Сучасний політичний режим та політичний транзит України: проблеми та перспективи. *Соціально-політичні студії: наук. альманах*. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. №2. 2018. С.84-87.
3. Сучасний стан і основні тенденції суспільно-політичного розвитку України. / Проект реалізовано за підтримки Представництва Фонду Ганса Зайделя в Україні. Київ, 2021. 112 с.
4. Шабанов М. О. Сучасні політичні режими: концептуальні засади та практичний вимір: навч. посіб. Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2022. 143 с.
5. Яремчук В. Д. Державно-політичний режим та його вплив на освіту в сучасній Україні: аксіологічні підходи. *Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції* : матеріали доповідей, виступів і повідомлень учасників IV-го Всеукраїнського круглого столу (м. Львів, 7 грудня 2018 р.). Львів: ЛьвДУВС, ПП «Видавництво «БОНА», 2018. С. 197-206.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/03>

ЮРИДИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ СУДОВОЇ ПРОМОВИ АДВОКАТА

Бойко Н. І.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії II курсу
кафедри державно-правових дисциплін
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Судова промова адвоката є одним з найважливіших інструментів адвокатської діяльності, яка має на меті узагальнення діяльності адвоката щодо формування правової позиції, її викладення в процесуальних документах та доведення до свідомості учасників судового процесу. Правова позиція, яка буде доповідатися адвокатом у судовій промові, має бути належним чином аргументована.

В сучасних дослідження юридичної аргументації звертається увага на те, що «...у практичному значенні юридична аргументація виступає в

якості однієї з основних логічних складових юридичної техніки, що має за мету здійснення правозастосування за певними логіко-юридичними нормами. Сучасна теорія юридичної аргументації поєднує знання формально-логічних теорій загальнотеоретичного значення зі змістовними завданнями правознавчої теорії та юридичної практики» [3, с.6].

Звісно, тактика ведення судового процесу, так як формування правової позиції та її викладення в певній промові – це процес унормований, але індивідуальний як щодо кожного окремо взятого судового процесу, так і щодо кожного адвоката. Така промова формується з огляду на мету, яка ставиться перед адвокатом, та є характерною рисою певного адвоката при здійсненні адвокатської діяльності.

Втім, маємо визначити, що підготовка судової промови адвоката є наслідком певної юридичної технології.

Засновником технології як окремої дисципліни вважається німецький учений Йоганн Бекман, що випустив у 1777 р. «Вступ у технологію або до пізнання ремесел, фабрик і мануфактур, переважно тих, які перебувають у найближчому зв'язку із сільським господарством, поліцією, камералістикою (з включенням нарисів із теорії мистецтв)» [2, с.65].

Без застосування технології, системності та логіки, здійснювати ефективну адвокатську діяльність майже неможливо, адже лише логічна, послідовна та майстерно складена промова може узагальнити всю діяльність адвоката в межах судового процесу та допоможе досягти необхідного результату.

Як зазначає А. Крижановський, «у найзагальнішому вигляді юридична технологія може бути визначена як система науково обґрунтованих принципів, засобів, прийомів і правил, що використовуються в процесі юридичної діяльності для досягнення її мети та вирішення поставлених завдань – підготовка, прийняття, оприлюднення та застосування різноманітних правових актів, здійснення профілактики правопорушень, правового виховання та багато інших. Юридична технологія становить закінчений процес, який завершується впровадженням теоретичних і прикладних законодавчих та правозастосовних розробок у правове життя і юридичну практику» [1, с.404].

З огляду на наведене, ефективність діяльності адвоката є наслідком юридичної технології, в межах якої адвокат має екстрапольовати норми права на спірні правовідносини, підкріпити свою позицію влучними належними та допустимими доказами та структурно та впевнено довести позицію до свідомості учасників процесу.

Враховуючи те, що юридична технологія – це інтелектуальні процеси, пов'язані зі створенням і використанням правових актів,

підготовка промови адвоката є наслідком застосування юридичної технології як сукупності норм права, правил логіки, лінгвістики та вміння працювати з доказовою базою.

Юридичні технології підготовки промови адвоката відрізняються метою промови, видом процесу, в якому здійснюється промова, стадією судового процесу тощо.

В будь-якому випадку технологія промови адвоката є системною та логічною діяльністю, яка спирається на предмет розгляду у судовому процесі, норми права, що регулюють спірні правовідносини та індивідуальні ознаки кожної судової справи.

Так, промова в кримінальному процесі при обранні, наприклад, запобіжного заходу має спиратись, в тому числі, на характеристики особистості щодо якої такі заходи обираються, з акцентуванням уваги на доцільність обрання того чи іншого заходу з визначенням того, чи буде досягнутий результат застосування заходу, виходячи з того кримінального правопорушення, в якому підозрюють або звинувачують певну особу.

В той час як промова адвоката в спорі, який стосується порушень податкового права, має спиратись лише на факти та обставини, які адвокат має співвідносити з певними нормами закону та підзаконних актів.

Відтак, приходимо до висновків, що юридичні технології при формуванні промови адвоката передусім обумовлюються характером процесу, в якому така промова буде застосована, та специфікою правовідносин, що є предметом розгляду.

Література:

1. Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції : монографія / Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко [та ін.]; за ред. Ю. М. Оборотова. Одеса : Фенікс, 2012. 492с.

2. Гуржій О., Реєнт О., Н. Шапошнікова Нариси з історії розвитку виробничих відносин і торгівлі в Україні (друга половинаXVII – початок XX ст.). Київ: Інститут історії України НАН України, 2018. 365 с.

3. Юридична аргументація : логічні дослідження : колективна монографія / О. М. Юркевич, В. Д. Титов, С. В. Куцупал [та ін.] ; за заг. ред. проф. О. М. Юркевич. Харків, 2012. 211 с.

ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ІНСЦЕНУВАНЬ ЗЛОЧИННИХ ПОДІЙ

Вітрук В. В.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності 081 – Право*

Чернівецький юридичний інститут

Міжнародного гуманітарного університету

*Науковий керівник: **Поцілуйко В. М.***

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри юриспруденції

Чернівецький юридичний інститут

Міжнародного гуманітарного університету

м. Чернівці, Україна

Одним зі способів протидії діяльності правоохоронних органів із боротьби зі злочинністю є інсценування злочинних подій. Його негативне значення полягає в тому, що інсценування гальмує процес досудового розслідування, подовжуючи строки розслідування та ускладнюючи роботу слідчих, спрямовану як на розкриття злочинів, так і на встановлення об'єктивної істини, а у деяких випадках призводить до судової помилки [1, с. 272].

У криміналістиці дослідженню способів інсценування злочинних подій і методиці його виявлення та викриття присвячена значна увага вчених, які по-різному визначають його поняття. Так, розглядаючи інсценування як один зі способів приховування злочинів, О.В. Гусева характеризує його як штучне створення картини іншої події, що не відповідає кримінальній [2, с. 108-109]. Схоже визначення наводять А.В. Мировська та А.О. Конончук, на думку яких інсценування являє собою створення на місці події зацікавленою особою (особами) обстановки, що не відповідає події, яка в дійсності мала місце [1, с. 272]. Більш чітко визначення поняття інсценування формують Ю.П. Аленін та В.В. Тіщенко, які розуміють під ним умисне створення злочинцем доказів, які у своїй сукупності утворюють обстановку, характерну для певної, бажаної злочинцем події [3, с. 43].

Інсценуванню злочинних подій притаманна власна мета, яку переслідує злочинець у процесі її приховування вчиненого ним злочину. Мета інсценування, як відзначає С.Г. Помазан, підтвердити помилкову

версію злочинця, яка для нього нейтрально пояснює причину, характер і обставини події, що розслідується [4, с. 199]. Злочинець спрямовує свою посткримінальну поведінку на обрання варіантів інсценування та формування поведінки, які б забезпечували переконання слідчого у правильності висунутої ним версії події, яка відбулася. У ході здійснення інсценування злочинних подій злочинці вдаються до штучного створення матеріальних слідів, у тому числі й залучають інших осіб для підтвердження автентичності таких слідів і посилення впливу на слідчого. Зокрема, у слідчій діяльності існує достатня кількість випадків, коли виконавці інсценування повідомляють органу досудового розслідування про виявлення ними ознак учиненого злочину (наприклад, звертаються із заявою про крадіжку певних речей) або про припущення щодо можливого вчинення злочину, які виникли у них (наприклад, звертаються із заявою про зникнення людини). Як вказує В.В. Семенов, необхідно пам'ятати, що в основі інсценування місця події лежить не лише рефлексивне мислення, а й рефлексивне управління, що дозволяє керувати уявними процесами, а отже, діями конфліктної сторони. Таким чином, за наявності інсценування злочинець може рефлексивно управляти слідчим у процесі огляду ним місця події. При цьому вбивця має на меті ввести слідчого в оману щодо події, яка фактично відбулася на певному місці, викликати помилкове припущення про існування іншої події й у такий спосіб приховати істину. Інакше кажучи, особа, яка провадить розслідування, спрямовується злочинцем по вигідному для нього помилковому шляху [5, с. 2-3].

Із урахуванням наведеного, інсценування злочинних подій являє собою штучно створену злочинцем (у тому числі із залученням інших осіб) слідову обстановку, яка імітує відображення певної події та спрямована на формування в осіб, які здійснюють досудове розслідування цього діяння, бажаного для суб'єкта інсценування уявлення про розслідувану подію та їх спонукання до прийняття бажаного для них рішення по суті.

У криміналістиці інсценування злочинних подій прийнято класифікувати за декількома критеріями. Так, В.В. Аксьонов і В.В. Кожевников пропонують таку класифікацію інсценувань: 1) за суб'єктами інсценування: а) за допомогою учасників злочину; б) за допомогою інших осіб (на прохання злочинця чи за власною ініціативою або спільно зі злочинцем); 2) за місцем інсценування: а) на місці вчинення злочину; б) в іншому місці; 3) за часом здійснення інсценування: а) до вчинення злочину; б) під час вчинення злочину; в) після вчинення злочину; 4) за метою та об'єктом інсценування: а) приховування та інсценування злочину; б) приховування та

інсценування некримінальної події; в) з іншою метою чи інсценування окремих елементів події; 5) за змістом інсценування: а) інсценування матеріальних слідів на місці події; б) інсценування матеріальних слідів разом з реалізацією варіанта дезінформації внаслідок поведінки і повідомлення вигаданих відомостей [6, с. 119].

Теоретична і практична значимість наведеної класифікації є безсумнівною, оскільки вона охоплює достатню кількість класифікаційних критеріїв і дозволяє всесторонньо охарактеризувати різні види інсценувань злочинних подій. Водночас, пропонується вченими їх поділ за метою та об'єктом інсценування доцільно уточнити з метою більш повного врахування випадків інсценування, які існують у слідчій практиці. Зокрема, за вказаним критерієм інсценування доцільно класифікувати на такі види: 1) інсценування, спрямовані на приховування події вчиненого злочину; 2) інсценування, спрямовані на приховування окремих елементів вчинення злочину (іншого мотиву, іншого місця, іншого часу тощо); 3) інсценування некримінальної події; 4) інсценування злочинної події, якої не було в дійсності.

Література:

1. Мироська А.В. Конончук А.О. Виявлення ознак інсценування під час розслідування злочинів. *Актуальні проблеми криміналістики та судової експертології: матеріали міжвідомчої науково-практичної конференції* (м. Київ, 22 листопада 2018 року) / ред. кол.: В.В. Черней, С.Д. Гусарев, С.С. Чернявський та ін. К.: Національна академія внутрішніх справ, 2018. С. 241-243.

2. Криміналістика: підручник: у 2 т. Т. 2 / А.Ф. Волобуєв, О.В. Одерій, Р.Л. Степанюк та ін.; за заг. ред. А.Ф. Волобуєва, Р.Л. Степанюка, В.О. Малярвої. Х.: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2018. 312 с.

3. Аленин Ю.П., Тіщенко В.В. Особливості розслідування тяжких злочинів проти особи. Одеса: АТ «Бахва», 1996. 112 с.

4. Помазан С.Г. Інсценування як способи приховування умисних вбивств, які вчинені через необережність. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2013. № 1. С. 198-203.

5. Семенов В.В. Створення уявної моделі інсценування при приховуванні вбивств. *Теорія і практика правознавства*. 2014. Вип. 2. С. 1-9. URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/viewFile/63585/59049>.

6. Аксьонов В.В., Кожевников В.В. До проблеми встановлення факту інсценування злочинів. *Криміналістичний вісник*. 2017. № 1. С. 117-123.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Войтовик Е. Р.

*студентка II курсу другого (магістерського) рівня
спеціальності 081 – Право
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Далеко не новою є думка про те, що традиційний державний суверенітет, на сьогодні, піддається «ерозії» і, ймовірно, в найближчому майбутньому зазнає істотних змін, однак, насправді, це не тільки не знищить державні формування, а, навпаки, шляхом реструктуризації зробить їх більш ефективним. Для головної цінності глобалізованого суспільства – інформації – перестали існувати кордони. Інформація у вигляді капіталу, знань або закликів «антиглобалістів» безперешкодно переборює їх, роблячи абсолютно прозорими.

Чи є сенс перешкоджати цьому процесу шляхом посилення зовнішнього суверенітету в його традиційному «вестфальському» розумінні? Навпаки, тільки створення дієздатних наднаціональних організацій може вплинути на ефективність розв'язання проблем, що виникають перед людством в епоху глобалізації.

Генеральний секретар ООН К. Аннан так визначає зміст глобалізації: «Це взаємодія груп і окремих індивідів один з одним через кордони, без обов'язкової, як це було в минулому, участі в цьому процесі держави, причому сьогодні можливостей для такої взаємодії набагато більше, ніж будь-коли. Частково це стало можливим завдяки появі нових технологій, частково тому, що держави зрозуміли: вивільнення творчої енергії громадян набагато краще сприяє благополуччю, ніж її обмеження» [1, с. 2].

Тому головним завданням політиків усього світу повинен стати пошук нових форм регламентації і впливу на економіку, що глобалізується, з метою усунення нерівномірності розподілу капіталу у світі: «Міжнародне співтовариство має знайти й узаконити розумні межі делегування національного суверенітету в економічній сфері міжнародним інститутам» [2, с.33].

І чим більше повноважень матимуть міжнародні політичні організації, тим продуктивнішою буде їх діяльність по подоланню негативних сторін процесу глобалізації. Все-таки зусилля «антиглобалістів» спрямовані на захист своєї національної і культурної

ідентичності, а фактично – на захист недоторканності національного суверенітету як їхнього гаранта. В цьому розумінні «антиглобалізм» – надзвичайно консервативний рух. Він вийшов на світову арену тільки завдяки глобальним масштабам процесів, що відбуваються.

Головний же виклик глобалізації полягає в тому, що на зміну неоліберальній концепції повинні прийти інші, які допускають поєднання ринку з регулюванням і потребують зміцнення демократичних засад у міжнародних відносинах. Ці починання можна здійснити тільки на якісно новій основі міжнародних відносин, а не на старих гаслах зміцнення національної держави й економіки.

Таким чином, не можна стверджувати, що такий підхід фактично зумовлений фінансовим становищем окремих держав, повністю відображає сутність принципу суверенної рівності держав, закріпленого у Статуті ООН. Однак з певних обставин багато держав були змушені прийняти такий підхід і формально добровільно надали свою законну згоду на його застосування у відповідних організаціях.

Отже, всі дослідники сходяться на думці, що національна держава і суверенітет зазнають трансформації, але наслідки цієї трансформації вони бачать різні.

Певні сценарії ґрунтуються на визнанні унікальності процесу глобалізації, і в силу амбівалентності зроблять національні держави «глокалізованими», тобто їм доведеться існувати під натиском двох суперечливих тенденцій – інтеграції і фрагментації, що приведе до поступового об'єднання держав у блоки, і в такий спосіб вони зможуть гарантувати збереження національної ідентичності своїх громадян. Існують також сценарії, що продовжують традицію С. Хантінгтона, про неминуче настання епохи глобальних конфліктів в силу нерозв'язності суперечностей між новими центрами сили, між різними цивілізаціями [3, с. 57].

Сьогодні картини майбутнього втратили колишню однозначність, і як раніше відкритим залишається питання про долю національної держави і суверенітету, що продовжує на сьогодні залишатися в кризовому стані. Альтернативні проекти також не пропонують реальної програми виходу зі становища, що склалось. Однак усе це набуває менш песимістичного звучання, якщо подивитися на цей процес з погляду неминучості динаміки розвитку політичних інститутів, які еволюціонують, проте продовжують зберігати свої ключові позиції на світовій арені. Питання про те, як буде здійснений цей перехід і адаптація до нього громадян держав, на сьогодні є основним для глобальної політичної науки.

Сучасна трансформація, якої зазнає сучасна державна влада у сфері своїх повноважень, привела до глибоких змін змісту національної держави й інституту суверенітету, що нині знаходиться в тісному

взаємозв'язку з іншим загально визнаним принципом міжнародного і конституційного права, що, природно, унеможливило їх колишню необмеженість. Використання нових методик і побудова нових моделей майбутнього повинна допомогти нам не тільки заглянути в майбутнє, а й розробити реальну програму дій на завтра.

Література:

1. Аннан К. Ключ к искоренению всемирной бедности. *Независимая газета*. 2000. № 241. С. 2-7.
2. Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти. Ф.М. Рудич, Р.В. Балабан, О.П. Дергасов та ін. К.: МАУП, 2002. 488с.
3. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций и переустройство мирового порядка. *Pro et Contra*. 1997. №2. С. 131-158.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/06>

ФУНКЦІОНАЛЬНА СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВИЗНАЧЕННЯ ТА ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Вудвуд К. С.

*здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності 081– Право*

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

*Науковий керівник: **Жаровська Г. П.***

докторка юридичних наук, доцентка,

завідувачка кафедри кримінального права і криміналістики

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

В умовах сучасних викликів демократичним та правовим цінностям закономірною видається оптимізація державно-правового механізму забезпечення законності та правопорядку, що характеризується, серед іншого, реформуванням системи судових та правоохоронних органів, зокрема органів прокуратури України. Новітні тенденції розвитку інституту прокуратури ґрунтуються на модифікації діяльності

прокуратури України, в основі якої – зміни її функціональної спрямованості.

З огляду на генезис правового регулювання функцій прокуратури, законодавча новелізація останніх відбувалася з прийняттям Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII, Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 року № 1401-VIII, Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» від 19 вересня 2019 р. № 113–IX, передумовою ухвалення яких став процес євроінтеграції України, правовий аспект якого втілюється у гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу. Так, на відповідність європейським стандартам прокурорської діяльності та на дотримання в частині трансформації ролі та функцій інституту прокуратури положень правових актів Парламентської Асамблеї Ради Європи, висновків Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанська Комісія), модернізація функцій прокуратури України передбачила визначення за прокуратурою місця в системі судової влади; скасування прокурорського нагляду за додержанням і застосуванням законів; зміни представницької функції; припинення здійснення функції досудового розслідування.

Відповідно до доповненої на основі Закону України від 2 червня 2016 року № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» ст. 131-1 Конституції України, прокуратура здійснює: 1) підтримання публічного обвинувачення в суді; 2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку; 3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом. Крім того, керуючись пунктом 9 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України, прокуратура України продовжує виконувати функцію нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, до набрання чинності законом про створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій. [1] Водночас, функціональну модель діяльності прокуратури України визначає і галузеве законодавство, зокрема Кримінальний процесуальний кодекс України та Закон України «Про прокуратуру».

Цілком очевидно, що «урядом та парламентом України зроблені вагомі кроки у напрямку реформування органів прокуратури та, зокрема,

чіткого визначення їх функцій, як це повинно бути у демократичній, правовій державі, в якій панує верховенство права», [2, с. 174] натомість не виключеними залишаються проблеми фрагментарності змін та «розпливчастості» змісту функцій прокуратури, що в існуючих при цьому умовах правової неузгодженості породжують доктринальні протиріччя і труднощі праворозуміння, а також проблему реалізації норм права.

Виразною особливістю функціонального призначення прокуратури є встановлення однією з її функцій підтримання публічного обвинувачення в суді, проблематика якої характеризується термінологічними змінами категорії «державне обвинувачення» на «публічне обвинувачення» в межах нормативного регулювання діяльності прокуратури. При цьому, подібна формальна невідповідність між чинними нормативно-правовими актами, що є наслідком невнесення відповідних змін до кримінального процесуального законодавства на основі конституційних новел, обумовлює проблему неоднакового тлумачення понять, створює неоднорідну практику застосування нормативних положень, викликає суперечливі судження з приводу правового статусу прокурорів. Водночас, не викликає сумнівів доречність поняття «публічне обвинувачення» як такого, що відтворює правову природу, сутність, завдання інституту прокуратури. Аналізуючи напрацювання вченого В. О. Гринюка, Лисаченко Є. І. зазначає, що «відстоювання інтересів суспільства, які постраждали при вчиненні кримінального правопорушення (що прямо відображено у ст. 2 КПК України, де як завдання кримінального провадження визначений захист не тільки держави, а найперше – особи та суспільства від кримінальних правопорушень), і є сутністю діяльності з підтримання обвинувачення, що у цьому аспекті логічно визначається обвинуваченням публічним та закріплено як таке у Конституції України» [3, с. 56, 57].

Неоднозначно розглядається і конституційне визначення функції організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляду за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку, реалізація якої ускладнена недосконалістю формулювання функції прокуратури, закріпленої у п. 2 ст. 131-1 Конституції України, невідповідністю чинним галузевим нормативно-правовим актам, її комплексним характером, на чому справедливо наголошується у ґрунтовному дослідженні вченого Лапкіна А. В., [4] а також особливостями взаємодії прокурорів з органами досудового розслідування, слідчим суддею в межах здійснення наведеної функції. Ба більше, беручи до уваги положення кримінального процесуального законодавства України, а саме ст. 36 КПК України, доцільним видається твердження Торяника О. Ю. про «викладення в якості повноважень на

реалізацію функції процесуального керівництва досудовим розслідуванням самостійної функції прокурора – підтримання державного обвинувачення в суді» [5, с. 100], що є, на нашу думку, теоретично й практично необґрунтованим.

Щодо пов'язаних з представницькою функцією прокуратури питань, конституційна деформація змісту функції представництва інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом, не виключила законодавчі недоліки, поглибила непорозуміння у правозастосуванні. Як зазначає Стефанчук М. М., серед дефектів законодавчої регламентації представницької функції прокуратури: «декларативний характер повноважень прокурора, якими він наділений у процесі реалізації представницької функції, особливо при досудовій формі її реалізації; наявність оцінних понять; невідповідність між мовною конструкцією та змістовим наповненням; наявність колізій у нормативному регулюванні представницької функції прокуратури; відсутність законодавчого концептуального бачення повноважень прокуратури поза межами сфери кримінальної юстиції» [6].

Сьогодні під час дії введеного Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» № 64/2022 від 24.02.2022 р., що затверджений Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» № 64/2022 від 24.02.2022 р., воєнного стану в Україні особливості правового регулювання функцій прокуратури набувають нового значення. Проблеми реалізації органами прокуратури покладених на них функцій видаються масштабованими в період особливого правового режиму воєнного стану, перешкоджаючи ефективній діяльності прокурорів.

За нинішніх обставин уваги заслуговує зареєстрований у Верховній Раді України Проєкт Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вирішення деяких проблемних питань у діяльності органів прокуратури України» № 7659 від 11.08.2022 р., згідно з Пояснювальною запискою до якого основною його метою є удосконалення положень чинного законодавства для приведення у відповідність до положень ст. 131-1 Конституції України термінології, функцій прокуратури та повноважень прокурора, визначених Кримінальним процесуальним кодексом України, Законами України «Про прокуратуру» та «Про Національну поліцію»; удосконалення положень статті 23 Закону України «Про прокуратуру» про реалізацію представницької функції прокуратури у частині врегулювання збору прокурором інформації та матеріалів, які можуть свідчити про наявність підстав для представництва інтересів держави в суді, та наявності підстав для представництва; удосконалення положень про реалізацію функції нагляду за додержанням законів органами, що провадять

оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство [7]. Важливо відзначити необхідність та доречність кроків законодавця у напрямку вдосконалення функціональної складової діяльності прокуратури України, потенційний позитивний вплив пропонуваніх змін на дієвість системи органів прокуратури, адже на тлі посилення ролі прокуратури у час воєнний вкрай потрібними є якість та результативність прокурорської роботи щодо захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.

Отож, функціональне призначення прокуратури України є одним з ключових напрямків реформування прокуратури України, що на основі євроінтеграційних процесів змінило підхід до функціонування органів прокуратури, проте не набуло досконалого втілення. Та наразі вирішення проблематики законодавчого визначення і практичної реалізації прокурорських функцій попереду, процес якого триває.

Література:

1. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.10.2022)

2. Ніколайчук Г. А. Функції прокуратури на сучасному етапі реформування органів кримінальної юстиції в Україні // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2016. № 9. С. 170–175.

3. Лисаченко Є. І. До проблеми визначення поняття «підтримання державного обвинувачення» // Альманах науки. 2018. № 2 (11). С. 55-57.

4. Лапкін А. В. Проблеми формулювання функції прокуратури, визначеної пунктом 2 статті 131-1 Конституції України // Форум права. 2017. № 5. С. 213–218.

5. Горяник О. Ю. Конституційно-правовий статус прокуратури України : дис. канд. юрид. наук (доктора філософії) : 12.00.02. Київ, 2017. 194 с.

6. Стефанчук М. М. Представницька функція прокуратури: дефекти законодавства // Вісник кримінального судочинства. 2019. № 3. С. 164-175.

7. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вирішення деяких проблемних питань у діяльності органів прокуратури України». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1434223> (дата звернення: 12.10.2022)

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ У ДЕЛІКТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАННЯХ

Гордуна Є. А.

*студентка 3 курсу юридичного факультету
спеціальності 081– Право*

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

На даний час в умовах розвитку України як демократичної та правової держави, а також встановлення законного пріоритету прав людини, її честі та гідності важливого значення набувають окремі інститути цивільного матеріального та процесуального права. Саме питання захисту прав людини залишатиметься актуальним у будь-який час, зокрема якщо мова йде про такий спосіб захисту цивільних прав та інтересів, як відшкодування моральної шкоди. Водночас даний інститут варто також розглядати як міру цивільної, в тому числі деліктної, відповідальності. Важливість даної теми безпосередньо пов'язана з необхідністю вдосконалювати практику застосування законодавства, що регулює цивільні правовідносини з відшкодування моральної (немайнової) шкоди у деліктних зобов'язаннях.

Деякі аспекти відшкодування, а також критерії оцінювання моральної шкоди досліджувались представниками різних галузей юридичних наук, зокрема вагомий внесок був зроблений такими вченими, як А.М. Эрделевский, В.А. Косинська, О.С. Онищенко, В.Д. Примак, О.І. Сліпченко, М.П. Ткач, С.І. Шимон, М.Є. Шумило та інші.

Право на відшкодування моральної шкоди належить до прав, гарантованих Конституцією України. [1, с. 62] У статті 23 ЦК України зазначено, що моральна шкода полягає насамперед у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів, душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна, приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи.

У той же час варто зазначити, що унікальність інституту відшкодування моральної шкоди полягає в тому, що порядок такого

відшкодування врегульований не лише ЦК України, а й іншими нормативно-правовими актами, зокрема законами України «Про інформацію», «Про телебачення і радіомовлення», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців і членів їх сімей», «Про туризм», Кодексом законів про працю України та ін.

Доктрина цивільного права дає нам підстави стверджувати, що деліктна відповідальність є одним із видів цивільно-правової відповідальності, що визначається як обов'язок заподіювача шкоди відповідати за наслідки вчиненого правопорушення та компенсувати за рахунок свого майна шкоду, завдану потерпілому. Окрім заподіювача шкоди, такий обов'язок також може бути покладено на інших осіб за вказівкою закону. Також варто звернути увагу на те, що моральна шкода не завжди відшкодовується безпосередньо потерпілому (наприклад, у разі його смерті), а й іншим особам, які мають право на відшкодування. Перелік таких осіб наведено у ч. 2 ст. 1168 ЦК України [2, с. 107].

Як санкція, відшкодування моральної шкоди виконує дві функції – компенсаційну та превентивну. Компенсаційна функція має за мету максимальне усунення наслідків порушеного цивільного права шляхом звернення стягнення на власне майно боржника або ж добровільне передання ним кредиторів належної йому майнової компенсації. Як превентивний засіб такої рід майнового стягнення спонукає до належного виконання своїх обов'язків як цього самого боржника, так і загалом всіх суб'єктів цивільного права [3, с. 177].

У науковій літературі панує думка, що у контексті моральної шкоди варто вживати саме термін «компенсація», а не «відшкодування» і обґрунтовується це наступним чином. Наведені поняття не є тотожними. Моральна шкода є немайновою шкодою за своєю сутністю, тому вирахувати втрати потерпілого у грошовому еквіваленті є неможливим. Може йти мова лише про надання особі взамін іншого матеріального блага, що є свого роду компенсацією [4, с. 18].

На думку С.І. Шимона, моральна шкода у деліктних зобов'язаннях є самостійним видом шкоди і умовою відповідальності у цивільному праві. З цього можна зробити висновок, що у вітчизняній цивілістичній науці відсутнє поняття презумпції моральної шкоди, відповідно до якої факт наявності моральної шкоди не потребував би доведення. Сам факт моральної шкоди є тісно пов'язаним з особою потерпілого, тому вчинення протиправного діяння має не обов'язковим, а лише можливим наслідком виникнення такої шкоди в індивідуальних випадках [5, с. 23].

Ще однією особливістю деліктних зобов'язань є те, що право на компенсацію моральної шкоди не завжди чітко передбачено у тих чи інших нормативно-правових актах. Складні теоретичні проблеми у цій сфері мають безпосередній зв'язок з практикою. Показовим у цьому

випадку є рішення ЄСПЛ в справі «Ромашов проти України» (заява № 67534/01) від 27 липня 2004 року. Судовою практикою склалась «традиція» відмовляти у відшкодуванні моральної шкоди з тієї підстави, що законом не передбачено таке право в особи. Проте ЄСПЛ наголосив на тому, що моральна шкода завдана самим фактом правопорушення [6].

Схожої точки зору дотримується М.М. Шумило, який у своїх роботах, розглядаючи таку ознаку правової природи рішень Верховного Суду, як квазіпрецедентність, зазначив, що такий спеціальний правовий інструмент ВС дозволяє застосовувати принципи верховенства права та справедливості зокрема і у спорах щодо відшкодування моральної шкоди. 21 квітня 2021 року у справі №2-3897/101 КЦС ВС вирішив питання про стягнення моральної шкоди у сімейному спорі. У зазначеній постанові ВС звертає увагу на те, що поданий у СК України перелік підстав відшкодування моральної шкоди (статті 49, 50, 157, 158, 159, 162 СК України), зазначений не з метою виключити можливість відшкодування моральної шкоди з інших підстав, а як такі, в яких сам факт завдання моральної шкоди вже констатовано законом [7, с. 81]ю

Отже, на основі вищесказаного можна зробити висновок, що право на відшкодування моральної шкоди гарантоване Конституцією України, ЦК України та іншими нормативно-правовими актами. Цивільне законодавство встановлює базовий механізм відшкодування моральної шкоди у деліктних зобов'язаннях, проте труднощі при реалізації його на практиці є підставою для численних наукових дискусій у цій сфері, що сприяє вдосконаленню та розвитку даного інституту цивільних правовідносин.

Література:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 13.10.2022).
2. Онищенко О. С. Особливості відшкодування моральної шкоди в деліктних зобов'язаннях. Судова апеляція, 2015. № 2. С. 102-108.
3. Примак В. Д. Особливості відшкодування моральної шкоди як заходу цивільно-правової відповідальності. Часопис Київського університету права, 2013. № 3. С. 175-179.
4. Косинська В. А. Відшкодування моральної шкоди в деліктних зобов'язаннях. Юридична наука, 2012. № 12. С. 15-20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2012_12_6. (дата звернення: 13.10.2022).
5. Шимон С. І. Відшкодування моральної шкоди: коментар, законодавство, судова практика. За заг. ред. М.К. Галянтича. К. : Юрінком Інтер, 2013. С. 11-25.

6. Рішення Європейського суду з прав людини від 27 липня 2004 р., судова практика «Ромашов проти України» No 67534/01. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_227#Text (дата звернення: 13.10.2022).

7. Шумило М. М. Квазірегуляторна роль правових висновків Верховного Суду на прикладі справи про відшкодування моральної шкоди у сімейному спорі. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки, 2021. Т. 7. С. 79-86.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/08>

ПІДХОДИ ЩОДО РОЗУМІННЯ ЗОВНІШНІХ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ

Гришок Ю. В.

здобувач вищої освіти другого (магістерського рівня)

факультету права та економіки

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Манько Д. Г.

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри державно-правових дисциплін

факультету права та економіки

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Еволюційний розвиток та становлення функцій держави зумовлюються наявністю відповідних чинників – об’єктивних, суб’єктивних, внутрішніх і зовнішніх. Еволюційний розвиток функцій держави відбувається через внутрішні фактори, до яких можна зарахувати загальні закономірності і тенденції розвитку держави в певному напрямі, закономірності і тенденції розвитку економічних, культурних, соціальних напрямів діяльності держави, а також розвиток самої держави. Окрему роль у становленні та розвитку держави відіграють і зовнішні чинники, зокрема становлення держави як суб’єкта міжнародних відносин

У сучасних трансформаційних державах у процесі поступового тривалого переходу до ринкових відносин та становлення якісно нової політичної ідеології відбувається еволюція і в поглядах на зовнішні

функції держави. Потрібно також відзначити, що загалом еволюційний розвиток функцій держави є багатограним процесом, що може здійснюватись в абсолютно різних напрямках і мати різні етапи, проте обов'язково зумовлений історичним типом держави, формами державного устрою, державного правління та політичним режимом.

Зовнішні функції держави - це основні напрями діяльності держави з виконанням нею зовнішніх завдань (захист країни, підтримування порядку, співтовариство з іншими державами тощо) в її відносинах з іншими державами, на міжнародній арені [1].

Вони тісно взаємозв'язані з внутрішніми функціями держави, оскільки їх здійснення в більшості випадків кінцевою метою має забезпечення нормальної життєдіяльності всередині держави. Проте специфіка сфери діяльності, а також форми і способи здійснення зовнішніх функцій дозволяють виділити декілька підходів їх розуміння.

Більшість науковців серед міжнародних функцій виділяють наступні: функцію оборони, функцію забезпечення миру і підтримки світового порядку, функція інтеграції в світову економіку та функцію співпраці з іншими країнами в розв'язанні глобальних проблем. В контексті відповідного розуміння, кожна функція розглядається окремо, є самостійною та реалізує покладені на неї завдання.

Зокрема, функція оборони країни - у більшості сучасних демократичних держав ґрунтується на засаді підтримки достатнього рівня обороноздатності країни, що відповідає вимогам національної безпеки. В основі наведеної функції лежить два основних завдання, які знижують можливість виникнення збройних конфліктів - захист незалежності і територіальної цілісності держави та виконання міжнародних зобов'язань [2].

До змісту функції забезпечення миру і підтримки світового порядку. входить, по-перше, діяльність щодо роззброєння, ліквідації ядерної зброї, заборони його застосування. Оздоровлення міжнародного стану, зміцнення довіри між державами зробили можливим досягнення реального роззброєння і заборони ядерних випробувань. По-друге, забезпечення співпраці держав у таких царинах, як боротьба з організованою злочинністю, зокрема контрабандою, наркобізнесом, міжнародним тероризмом, по-третє, участь світової спільноти в регулюванні міжнаціональних конфліктів [1].

Функція інтеграції в світову економіку направлена на визнання взаємозалежності держав у сучасному світі, неможливості та невідгоді для держави проводити політику самоізоляції.

Інтеграція ґрунтується на низці засад, головними з яких є: засада суверенітету держав над їх природними ресурсами з урахуванням вільного розпорядження ними; свобода вибору інтеграційних зв'язків;

рівність і взаємовигідна співпраця, вилучення дискримінаційних заходів.

Оскільки взаємозалежність держав охоплює широке коло відносин, зокрема виробничі, науково-технічні, торговельні, валютні, кредитові, транспортні та ін., економічна інтеграція відіграє величезну роль у збереженні світового порядку й у встановленні стабільності відносин між державами. [3].

Функція співпраці з іншими країнами в розв'язанні глобальних проблем є також вкрай необхідною для сучасних держав. Її підвалини становить пошук взаємоприйнятних рішень проблем, які зачіпають інтереси кожного народу й людства в цілому і вимагають міжнародного реагування.

Наведений підхід до розуміння зовнішніх функцій є доволі традиційним, проте в теорії держави та права існує ще один підхід стосовно зовнішніх функцій держави. Прихильники цього підходу М. Манелі, В. Вайхельт, Я. Янєв, М. Піскотін та інші вважають, що в сфері своєї зовнішньої діяльності сучасна держава здійснює одну єдину синкретичну (нерозчленовану) функцію - зовнішню. Ця функція не є монолітною, її аспекти охоплюють різні види зовнішньої діяльності держави: оборону, налагодження співробітництва з іншими країнами тощо. Зокрема, М. Піскотін виділяє в складі єдиної зовнішньої функції держави два її основних аспекти: оборону держави та діяльність з організації економічних, політичних та культурних зв'язків з іншими державами [4].

Наступною, своєрідною позицією, яка визнає існування єдиної зовнішньої функції держави, є концепція, яка отримала назву «мінімуму державних функцій». Її прихильники - Ц. Ціємбінській та Г. Анталффі вважають, що держава здійснює лише дві функції, покликані забезпечити її існування й розвиток, - внутрішньополітичну й зовнішньополітичну. Таким чином, ці дві функції є мінімумом функцій держави, оскільки априорі не може існувати держава, яка не спроможна підтримувати певний внутрішній політичний порядок та забезпечити захист цього порядку від нападу агресивних сусідів. Теоретичним підґрунтям концепції «мінімуму державних функцій» є, зокрема, теза про нерозривну єдність та спільну природу зовнішньої та внутрішньої діяльності держави [5]. Незважаючи на те, що концепція єдиної зовнішньої функції піддавалася активній критиці з боку провідних науковців, цей підхід більш відповідає умовам сьогодення та прогнозам перспективного розвитку функцій держав у майбутньому. Адже в контексті глобалізації, самоусвідомлення людства як єдиного організму, монополярності світу, участі держави в численних різновекторних інтеграційних процесах спостерігається процес налагодження

міжнародних відносин нового типу. Такі відносини характеризуються встановленням стійких добросусідських зв'язків, інтенсивним міжнародним гуманітарним співробітництвом, вступом у різноманітні наддержавні структури - все це сприяє загальному зменшенню напруги в міжнародних відносинах, зміцненню обороноздатності кожної країни, яка є членом певного інтеграційного об'єднання [6].

З огляду на запропоновані концепції, можна дійти висновку, що в глобалізаційних та численних інтеграційних процесів у сучасному світі, а також в процесі становлення засад інформаційного суспільства, не можна задовольнятися одним лише традиційним підходом у процесі дослідження функцій сучасної держави. Особливо це стосується діяльності держави, яка, так би мовити, звернена за її межі, тобто її зовнішніх функцій.

Разом з тим існування на сучасному етапі декількох підходів до визначення зовнішніх функцій, створює перепону для формування єдиного переліку зовнішніх функцій сучасної держави. З огляду на наведене, перед теорією стоїть завдання сформуувати єдиний підхід відносно розуміння призначення зовнішніх функцій. Крім того, доречним є також формулювання нових засад зовнішньої політики, які дозволять переосмислити саму суть зовнішньої діяльності сучасної держави та дійти єдиного підходу до їх розуміння.

Література:

1. Теорія держави і права: Навчальний посібник І А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенков та ін.; За заг. ред. С. Л. Лисенкова, В. В. Копейчикова. К.: Юрінком Інтер, 2004. 189 с..

2. Теорія держави і права: підручник / кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю.А. Ведерніков. 2-е вид. перероб. і доп. Дніпропетровськ : Дніпро. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2015 . 468 с.

3. Правознавство: Підручник /Авт. кол.: Демський С.Е., Ковальський В.С., Колодій А.М. (керівник авт. кол.), та ін.; За ред. В.В.Копейчикова. 7-е вид., стереотипне. К.: Юрінком Інтер, 2002. 736 с.

4. Андрусенко О. М. Щодо поняття синкретичної зовнішньої функції сучасної держави. *Другі юридичні читання: Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції 18.05.2005*. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. С. 5-8.

5. Черноголовкін Н. В. Теорія функцій соціалістичної держави: Юридична література, 1970. 220с.

6. Андрусенко О. М. До питання про зовнішні функції сучасної держави. *Наукові записки. Том 53. Юридичні науки*. 2006 р. С. 43-46.

РЕФОРМУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФСПІЛОК В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Гуміров О. І.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії 4 курсу
заочної форми навчання спеціальності 293 – Міжнародне право
кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Останнє десятиліття було для профспілок України періодом чисельних спроб реформування та оновлення діяльності, пошуком та затвердженням нових форм та методів, що успішно зарекомендували себе в провідних країнах світу. Процеси, що відбуваються сьогодні в Україні в сфері діяльності профспілок викликають інтерес та потребують глибокого теоретико-правового аналізу. Очевидно, що діяльність профспілок в Україні не може розвиватися поза глобальними процесами і тенденціями, тому діяльність профспілок в Україні потребує реформування.

Окремі аспекти діяльності профспілок в Україні стали предметом дослідження таких вітчизняних науковців, як М. Баглай, Ю. Волков, В. Венедиктов, В. Жернаков, В. Журавель, С. Іванов, М. Іншин, І. Кисельов, А. Лушніков, К. Мельник, О. Новикова, П. Пилипенко, В. Прокопенко, О. Процевський, В. Ротань, Д. Соколов, Г. Чанишева, В. Цвих, І. Яцкевич та інші. Проте питання реформування діяльності профспілок в Україні є мало дослідженим. Залишається недостатньо розробленим обґрунтування необхідності тих чи інших змін, а також практичні та наукові проблеми, наявність яких і може свідчити про нагальність реформ, пов'язаних з діяльністю профспілок в Україні.

Метою дослідження є визначення основних проблем, що стоять на шляху успішного реформування діяльності профспілок в Україні, а також окреслення основних напрямів її реформування.

Забезпечення та гарантування прав працівників, створення гідних умов праці завжди було показником сталого розвитку в правовій державі. Сильні профспілки – це одна з ознак демократичного суспільства, котре засноване на повазі прав людини, та необхідне для захисту прав та інтересів працівників на робочому місці. Однак, реалії

сьогодення вимагають переосмислення ролі профспілок в Україні, пошуку ефективних шляхів підвищення їх значення в соціально-трудових відносинах.

У зв'язку із цим доцільно зупинитися на основних проблемах, що стоять на шляху успішного реформування діяльності профспілок в Україні.

Д. Соколов, аналізуючи причини кризового стану профспілкового руху в Україні, виділяє такі:

- за умов нерозвинутої демократії, відсторонення держави від активного регулювання сфери праці і доходів, недосконалості трудового законодавства та слабкості контролю за його дотриманням соціальний діалог у країні більше декларується, ніж реально впроваджується;

- формування соціального партнерства все ще знаходиться на початковій стадії: роботодавцям не вистачає соціальної відповідальності, профспілкам – реальної незалежності й активності у відстоюванні інтересів найманих працівників;

- захисні можливості профспілок у питаннях оплати праці, збереження та розвитку трудового потенціалу підприємств, соціального захисту працюючих повною мірою не використовуються, що негативно відбивається на авторитеті профспілкових організацій; вкрай обмежено використовуються можливості регулювання соціально-трудових відносин за допомогою вдосконалення колективних договорів;

- незважаючи на високий відсоток працівників, охоплених дією колективних угод, соціологічні обстеження засвідчують поширене формальне ставлення до їх укладання, необізнаність третини працівників про їх зміст або стан виконання;

- у профспілковому русі немає єднання, внутрішні суперечності роздирають на частки цей рух, що завдає шкоди не тільки єдності, але й чисельному складу профорганізацій [1, с. 217].

І. Яцкевич аналізуючи сучасні тенденції змін до законодавства про профспілки, доходить висновку про наступні перепони, що стоять на шляху успішного реформування профспілок в Україні:

- 1) сучасний стан розвитку трудового законодавства та судової практики у сфері регулювання колективно-трудових відносин та відповідно вирішення спорів щодо гарантування діяльності профспілок позначається подальшим послабленням їхніх позицій як представників трудових колективів, наділених представницькими та захисними функціями у відносинах з роботодавцем;

- 2) реалізація пропозицій внесення змін до КЗпП та Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» щодо звуження юридичних гарантій здійснення профспілками своїх функцій та повноважень призведе до ще глибшої кризи профспілкового руху в

Україні, а відтак – до погіршення соціальних стандартів та негативно вплине на процеси соціальної захищеності людини в державі;

3) нині формується судова практика щодо визнання альтернативи первинним профспілковим організаціям, що діють на підприємстві, яке виражається в усуненні дискримінаційних (відповідно до рішення суду) переваг первинних профспілкових організацій порівняно з іншими представницькими органами трудового колективу у питаннях ведення колективних переговорів та власне укладення колективного договору;

4) залишається чинною усталена практика невизнання права новоствореної профспілки приєднатися до чинного колективного договору, а відтак отримати усю повноту гарантій забезпечення діяльності профспілки на підприємстві, що перешкоджає оновленню профспілкового руху в Україні, його розвитку та більш ефективним захисту та представництву прав та інтересів працівників у відносинах з роботодавцем, тому варто підтримати законодавчу ініціативу закріплення такого права, однак доповнити положеннями щодо унормування порядку приєднання до укладеного колективного договору;

5) очевидною є потреба формування дієвих механізмів як удосконалення системи юридичних гарантій щодо ефективного здійснення своїх повноважень первинними профспілковими організаціями, так і створення дієвих механізмів недопущення зловживання правом, у тому числі нормативними гарантіями, суб'єктами колективно-трудова відносин [2, с. 69].

Не менш важливою перешкодою, що стоїть на шляху реформування діяльності профспілок в Україні, є розпорошеність профспілкового руху та наявність в ньому двох типів профспілок: традиційний, котрі успадкували специфіку профспілок радянського часу, та так званих «незалежних», які виникли в сучасний період. Перші профспілки є більш масовими, потужними і об'єднаними в єдину організацію – Федерацію профспілок України. Другі – малопотужні, не згуртовані та обмежені в різного роду ресурсах, і як наслідок – неспроможні якісно представляти та відстоювати інтереси працівників.

Окремо слід відзначити відсутність політичної волі держави щодо реформування законодавства, що регулює діяльність профспілок в Україні. Очевидно, що насамперед увага державної влади спрямована на ті соціальні реформи, які мають «швидкий фінансово-економічний ефект, і передовсім для державного бюджету, зокрема реформування законодавства про оподаткування у сфері праці, соціального забезпечення, оплати праці, залучення інвестицій в економіку через створення робочих місць, підтримку безробітних тощо. Однак сфера колективно-трудова відносин залишалася обділеною увагою

законодавця, незважаючи на те, що потреба осучаснення колективного трудового права вже давно назріла» [2, с. 59].

Не можна оминати увагою той факт, що законодавчі ініціативи щодо реформування законодавства у сфері діяльності профспілок отримали неоднозначну оцінку, а то й цілковите несприйняття частиною академічної спільноти і практиків. Однією з причин такого стану речей є той факт, що законодавець при розробці нормативно-правових актів не спирається на наукові розробки та не приділяє належної уваги проблемі відповідності актів, що приймаються міжнародним документам у цій сфері.

Окреслене реформування діяльності профспілок може здійснюватися, зокрема, за такими основними напрямками: розширення суспільної бази своєї діяльності за рахунок поширення реального членства трудящих у профспілках з метою створення громадянської основи для забезпечення соціальної безпеки людини, її надійного соціального захисту; активізація трудового потенціалу громадян на основі посилення трудової мотивації, подолання деструктивних явищ, що поширилися у трудовій сфері в період кризи; реалізація функцій захисту прав та інтересів працівників у соціально-трудовій сфері [1, с. 219].

Не менш важливим напрямом реформування профспілок в Україні має стати переосмислення цілей та функцій останніх. Переважна більшість профспілок в Україні неспроможні протистояти кризі, захищати трудові права найманих працівників, ефективно впливати на збереження трудового потенціалу.

Таким чином, сьогодні стратегічною метою реформування й модернізації профспілок в Україні є розроблення принципово нової профспілкової ідеології, нових підходів до розбудови профспілкових організацій, запровадження кращих форм і методів світового досвіду діяльності профспілок, які б дозволили задіяти усі важелі впливу для здійснення справедливої та ефективно соціальної політики, аби унеможливити будь-яке порушення трудових прав людини.

Література:

1. Соколов Д.Є. Проблеми реформування діяльності профспілок в Україні. *Вісник Донецького національного університету*. 2010. № 51 (3). С. 215-219.

2. Яцкевич І.І. Реформування законодавства у сфері колективних трудових відносин за участю профспілки. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2020. Том 6. С. 57-72.

ПРОБЛЕМИ ВИНИКНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА САМОЧИННЕ БУДІВНИЦТВО

Демчук М. Р.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії 1 курсу
кафедри цивільного та господарського права і процесу
факультету права та економіки*

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Діденко Л. В.

доктор юридичних наук, професор,

*в.о. завідувача кафедри цивільного та господарського права та процесу
факультету права та економіки*

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

У частині 2 статті 331 Цивільного кодексу України зазначається, що право власності на новостворене нерухоме майно та об'єкти незавершеного будівництва виникає з моменту завершення будівництва, та якщо передбачено законом прийняття до експлуатації органами державного архітектурно-будівельного контролю та державної реєстрації права власності таких об'єктів. Також в статті 376 Цивільного кодексу України зазначено, що самочинне будівництво – це будівництво житлового будинку, будівлі чи споруди без дозволу на будівництво, чи на земельній ділянці не відведеній для цієї мети, чи з істотним порушенням будівельних норм та правил – та особа яка здійснила таке самочинне будівництво не набуває на нього права власності.

У нормах цивільного законодавства, які регулюють порядок виникнення права власності на самочинне будівництво є ряд недоліків, але найбільш актуальним є проблема виникнення права власності на самочинно збудоване нерухоме майно на земельній ділянці відповідного цільового призначення без дозволу на виконання будівельних робіт.

У зв'язку з відсутністю прозорості порядку отримання дозвільної документації на здійснення будівельних робіт та відсутністю ефективного механізму притягнення до адміністративної відповідальності за здійснення будівництва без дозволу на те, більшість власників земельних ділянок нехтували виконанням цього документального етапу будівництва.

Запровадження законодавцем так званої «будівельної амністії» наказом Міністерства регіонального розвитку будівництва та житлово-комунального господарства України від 03 липня 2018 року № 158 (zareestrovaniy v Ministerstvi yustitsii Ukraini 28 serpnia 2018 roku za № 976/32428) «Про затвердження Порядку проведення технічного обстеження і прийняття в експлуатацію індивідуальних (садибних) житлових будинків, садових, дачних будинків, господарських (присадибних) будівель і споруд, будівель і споруд сільськогосподарського призначення, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів з незначними наслідками (СС1), збудовані на земельній ділянці відповідного цільового призначення без дозвільного документа на виконання будівельних робіт» врегулювало порядок прийняття в експлуатацію самочинно збудованих індивідуальних (садибних) житлових будинків, садових, дачних будинків загальною площею до 300 квадратних метрів, а також господарських (присадибних) будівель і споруд загальною площею до 300 квадратних метрів у період з 5 серпня 1992 року до 9 квітня 2015 року без отримання відповідного дозволу, а лише за умови проведення технічного обстеження та виготовлення відповідного звіту і подання до органів державного архітектурно-будівельного контролю декларації про готовність до експлуатації об'єкта, в разі реєстрації такої декларації подальшої реєстрації права власності.

Однак, на даний момент відсутні законодавчо закріплені норми, що регулюють порядок прийняття в експлуатацію об'єктів самочинного будівництва збудованих у період з 9 квітня 2015 року по теперішній час, що створює сприятливі умови для корупційної складової у дозвільній системі будівельної галузі, оскільки при видачі документів, які дають право на виконання будівельних робіт та прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів вчиняється значна кількість зловживань та порушень, наприклад такі як, видача дозволу на початок будівельних робіт на об'єкт, який вже збудовано. Це зумовлено тим, що законодавцем не закріплено процедури прийняття в експлуатацію вищезазначених об'єктів з подальшою державною реєстрацією права власності.

Слід зазначити, що значна кількість будинків збудована без дозвільних документів, тому особа яка здійснила самочинне будівництво не набуває права власності у силу частини 2 статті 376 Цивільного кодексу України.

Враховуючи вищезазначене доцільно було б змінити порядок отримання документів, що дають право на виконання будівельних робіт та прийняття в експлуатацію об'єктів завершеного будівництвом.

По-перше, необхідно надати можливість автоматизованій Єдиній державній електронній системі у сфері будівництва в автоматичному

режимі реєструвати документи, що дають право на виконання будівельних робіт та прийняття в експлуатацію об'єктів завершеного будівництва, що унеможливить корупційну складову.

По-друге, посилити контроль за здійсненням будівельних робіт та збільшити обсяг відповідальності за здійснення самочинного будівництва.

По-третє, запровадити ще одну будівельну амністію для самочинно збудованих індивідуальних (садибних) житлових будинків, садових, дачних будинків загальною площею до 500 квадратних метрів, а також господарських (присадибних) будівель і споруд загальною площею до 500 квадратних метрів у період з 10 квітня 2015 року по 1 січня 2023 року без отримання дозволу, але з оплатою адміністративного штрафу, та для будинків збудованих з 1 січня 2023 року по 1 січня 2024 року з оплатою десятикратного розміру адміністративного штрафу, що буде мати наслідком зменшення випадків самочинного будівництва.

По-четверте, потрібно інтегрувати державну реєстрацію права власності в Єдину державну електронну систему у сфері будівництва, щоб при реєстрації декларації про прийняття до експлуатації об'єктів з незначним класом наслідків СС1 – реєстрація права власності здійснювалась автоматично. Таким чином будуть захищені права громадян у сфері права власності.

Література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України 2003р. №435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n2>

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку надання адміністративних послуг у сфері будівництва та створення Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва» 2019 р. № 199-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/199-20#Text>

3. Наказ Міністерства регіонального розвитку будівництва та житлово-комунального господарства України від 03 липня 2018 року № 158 (zareєстрований в Міністерстві юстиції України 28 серпня 2018 року за № 976/32428) «Про затвердження Порядку проведення технічного обстеження і прийняття в експлуатацію індивідуальних (садибних) житлових будинків, садових, дачних будинків, господарських (присадибних) будівель і споруд, будівель і споруд сільськогосподарського призначення, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів з незначними наслідками (СС1) збудовані на земельній ділянці відповідного цільового призначення без дозвільного документа на виконання будівельних робіт URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0976-18#n2>

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ЮРИДИЧНІЙ ОСВІТІ

Друга Г. А.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії 2 курсу
заочної форми навчання спеціальності 081 – Право
кафедри державно-правових дисциплін
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Сьогодні роль юридичної освіти і науки в Україні є надзвичайно важливою, адже від рівня її розвитку залежить якісна реалізація правової реформи, узгодження законодавства України із законодавством ЄС, створення громадянського суспільства з ефективною правовою системою, підвищення якості законотворчої та правозастосовчої діяльності, що, у свою чергу, сприятиме утвердженню України як розвиненої, соціальної за своєю сутністю, демократичної, правової держави, в якій діє принцип верховенства права [1, с. 4].

Соціально-економічні перетворення, що відбуваються, зумовили необхідність корінного оновлення методології і технологій організації навчально-виховного процесу у вищій юридичній освіті. Інноваційна спрямованість діяльності викладачів, що включає створення, освоєння і використання інноваційних нововведень, стає засобом підвищення якості підготовки випускника правничої професії. Актуальним завданням стає пошук інноваційних форм і методів підготовки юристів: від розроблення і введення в навчальні плани нових перспективних дисциплін до впровадження інноваційних методик викладання правничих наук.

Упродовж останніх років дослідження щодо інноваційних технологій навчання в вищій юридичній освіті здійснювали Д. Азаров, Б. Андрусишин, Н. Артикула, Ю. Барабаш, А. Бойко, В. Венедиктов, О. Вінник, В. Власюк, І. Котюк, М. Кравчук, Т. Медведовська, Р. Мельник, Л. Міхневич, А. Моца, С. Мудрук, Г. Петренко, Г. Попович, І. Силадій, О. Сироїд, Л. Стецок, О. Шаповалові, Ю. Шемшученко та інші вчені.

Мета дослідження – розкрити роль і значення інноваційних технологій навчання у вищій юридичній освіті, визначити найбільш перспективні методи інноваційної методики.

Сучасна методика викладання юридичних наук має багатий арсенал різноманітних способів, прийомів і засобів навчання різноманітних дисциплін. Зупинимось на аналізі найбільш ефективних, дієвих технологій навчання у вищій юридичній освіті з позиції ефективності та перспективності їх використання у сучасних умовах.

Якщо раніше викладач на лекції був головним джерелом професійної інформації, який реалізував репродуктивний метод навчання, то тепер студент зустрічається з багатьма цілком доступними методами навчання. Тому і функція викладача стає дещо іншою. Його метою стає розвиток здатності студента до самоосвіти. Для цього викладач прагне до створення студенту умов для підвищення якості його знань, підтримки і поглибленню творчих та інтелектуальних здібностей, розвитку вміння орієнтуватися у величезному інформаційному фаховому середовищі [4, с. 260]. Поступова зміна функцій учасників навчального процесу у вищій школі за рахунок використання інформаційних технологій, інформатизації навчального процесу є головним способом здійснення переходу до інноваційної освіти. Отже, інновації у змісті освіти мають доповнюватися і реалізовуватися через оволодіння і впровадження професорсько-викладацьким складом вищого навчального закладу інноваційних методів і форм навчання (діалогових, діагностичних, активних, інтерактивних, дистанційних, комп'ютерних, мультимедійних, телекомунікаційних, тренінгових, проєктних), а також запроваджених альтернативних навчально-виховних технологій: алгоритмізованої, індивідуалізованої, диференційованої, модульної, колективної (в тому числі у малих групах) тощо [6, с. 107]. Тому, враховуючи деякі поняттєво-термінологічні розбіжності у назвах інноваційних методів навчання, слушно, на нашу думку, виокремити інформаційно-комунікаційні та інтерактивні.

Інформаційні технології дозволяють реалізувати принципи диференційованого та індивідуального підходу до навчання. На занятті викладач дає змогу кожному студенту самостійно працювати з навчальною інформацією. Інформаційні технології можна використовувати як для стаціонарного, так і дистанційного навчання за допомогою виходу студента у єдиний світовий інформаційний простір через сучасні методи зв'язку. Широкого застосування в цьому напрямку набули інтернет-технології (сайт, блог, форум, електронна пошта, чат, електронний журнал, пошукові системи, тематичні каталоги, освітні портали тощо), мультимедійні програмні засоби (комп'ютерні тренажери, мультимедіа-презентації, навчальні фільми, програмні засоби), комп'ютерне тестування, дистанційне (електронне) навчання, електронні підручники і навчальні матеріали, електронний парламент, електронний кабінет тощо [3, с. 103–105].

Характерною ознакою сучасної вищої юридичної освіти є впровадження електронного навчання (е-навчання). Технологія е-

навчання передбачає розгортання і впровадження у навчальний заклад електронних систем організації і керування навчальним процесом (Learning Management System – LMS) і наповнення цих систем електронним контентом (е-контент), який складається з електронних навчальних матеріалів різноманітного призначення. Одним із часто вживаних засобів, що сприяють підвищенню пізнавальної активності студентів, є електронний підручник. Особливістю електронних видань є комплексне поєднання різних форм інформації (графічної, текстової, звукової, відео-) та їх виконання на будь-яких електронних носіях – магнітних, оптичних або публікація у комп'ютерних мережах та ін. Електронні навчальні видання є необхідними для організації як аудиторної, так і самостійної роботи студентів [4, с. 261].

Високу ефективність щодо підвищення якості знань, умінь та навичок студента при викладанні юридичних дисциплін забезпечує застосування таких інноваційних методів, форм і прийомів навчальної роботи, як метод конкретних ситуацій (МКС), або кейс-метод; проблемний (проблемно-пошуковий) метод; моделювання; PRES-формула; тренінги (індивідуальні та групові); метод інтерв'ю (інтерв'ювання); метод роботи в малих групах; аудіовізуальний метод навчання; ділова (рольова) гра (студенти перебувають у ролі законодавця, експерта, юрисконсульта, нотаріуса, клієнта, судді, прокурора, адвоката, слідчого); дискусія із запрошенням фахівців; аналіз помилок, колізій, казусів; брейнстормінг («мозковий штурм»); діалог Сократа (Сократів діалог); «займи позицію»: коментування, оцінка (або самооцінка) дій учасників; майстер-класи; метод аналізу і діагностики ситуації; публічний виступ, тощо [3].

В умовах карантину широкого розповсюдження набула дистанційна освіта, яка, однак, потребує забезпечення необхідними електронними засобами/ресурсами, серед яких – електронні навчальні посібники та навчально-методична література, нормативно-правові акти в електронній формі, доступ до електронних бібліотек і сайтів наукових установ, на яких оприлюднюються результати наукових досліджень у формі монографій, збірників наукових праць, коментарів до законодавства, наукових статей, матеріалів наукових і науково-практичних конференцій. Особливої ваги набуває співпраця закладів вищої освіти та наукових установ, що займаються науковими дослідженнями у сфері юриспруденції [2, с. 85].

Особливу увагу на сьогодні приділяється такому сучасному методу в юридичній освіті, як інсценування судового процесу. Кожен етап роботи студента розбирається і оцінюється викладачами, причому не лише на стадії безпосереднього застосування теоретичних знань, в процесі аналізу і кваліфікації справи, але і в ході спілкування з умовним клієнтом, збору матеріалів, підготовки правових документів і, насамкінець, представлення інтересів клієнта в суді. Студентам

надається можливість працювати із справами найрізноманітнішого характеру, що дозволяє їм швидко зрозуміти складність правовідносин і застосовувати свої знання в різних галузях права [5, с. 55].

Отже, удосконалення й модернізація системи фахової підготовки правників у вищих навчальних закладах України є надзвичайно важливою науково-освітньою проблемою, яка має вирішуватись спільними зусиллями з урахуванням сучасних вимог до правничої професії, суспільних потреб, найкращого вітчизняного та зарубіжного освітнього досвіду. Створення інноваційного науково-освітнього середовища у вищій школі передбачає якісне оновлення змісту і форм навчання через органічне поєднання навчальної і науково-дослідницької роботи, теорії з практикою, класичних методів викладання з інноваційними, широкої та фундаментальної підготовки фахівців із вузько-профільною спеціалізацією, що дозволить забезпечити універсальність, багатоплановість, гнучкість та ефективність сучасного навчального процесу.

Література:

1. Артикуца Н. Інноваційні методика викладання дисциплін у вищій юридичній освіті. Інноваційні технології у вищій юридичній освіті. *Матеріали Міжнародної науково-методичної конференції, присвяченої 390-річчю з дня заснування Київської братської школи-предтечі Києво-Могилянської академії (25–28 травня 2005 року)* / відп. ред. Н. Артикуца. К., 2005. С. 3–25.

2. Вінник О., Шаповалові О., Попович Т. Юридична наука, юридична освіта й цифровізація: окремі аспекти взаємодії. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 3. С. 83-89.

3. Інноваційні технології в розвитку наукової думки сьогодення: теоретико-практичний аналіз та науково-методичні коментарі : [колективна монографія] / [Л. Василевич, М. Василевич, М. Астаф'єва, Д. Бодненко, С. Семеняка, Р. Дереновський, О. Заболотна, О. Євсюков, М. Кляп, М. Кляп, А. Моца, І. Накашидзе, Н. Ястремська]. Кіровоград : «Поліграфія», 2015. 560 с.

4. Моца А. Теоретико-методичний аспект інноваційного розвитку вищої освіти України. *Міжнародний науковий вісник : збірник наукових праць* / ред. кол. І. Артёмов (голова) та ін. Спецвип. 1(10). Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2015. С. 258–266.

5. Петренко Г.О. Сучасні аспекти розвитку технологій навчання в юридичній освіті. С. 54-56.

6. Силадій І. Якісна освіта в контексті управління впровадженням інновацій. *Вища освіта України*. 2011. № 4. С. 105–112.

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Кострич М. П.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії I курсу
кафедри цивільного та господарського права і процесу
факультету права та економіки*

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Діденко Л. В.

доктор юридичних наук, професор,

*в.о. завідувача кафедри цивільного та господарського права та процесу
факультету права та економіки*

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

3 жовтня 2017 року Верховна Рада України прийняла закон 2147 – VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» внаслідок чого процесуальні кодекси були викладені у новій редакції, а позовне провадження у цивільному та господарському судочинстві було фактично розподілено на загальне та спрощене позовне провадження.

Запровадження законодавцем інституту малозначних справ та спрощеного позовного провадження було спрямоване на пришвидшення розгляду справ незначної складності, зменшення навантаження на суди першої та апеляційної інстанції внаслідок зменшення кількості процесуальних дій, які вчиняються судом та учасниками справи під час розгляду справи, а також з огляду на те, що левова частина таких справ не може бути оскаржена до суду касаційної інстанції за виключенням випадків передбачених частиною 3 статті 389 Цивільного процесуального кодексу України, перелік яких є вичерпним.

Спрощене позовне провадження тісно пов'язане з категорією малозначних справ, оскільки воно частково створювалося з метою розгляду таких справ, однак їх не слід ототожнювати.

Характерною особливістю розгляду малозначних справ у порядку спрощеного провадження є більш стислі процесуальні строки розгляду справи та відсутність підготовчого засідання.

Частина 6 статті 19 Цивільного процесуального кодексу України в редакції від 15 грудня 2017 року передбачала, що малозначними справами є справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, а також справи

незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Таким чином законодавець визначив категорію спорів які є малозначними в силу закону, та одночасно з цим надав суду першої інстанції дискреційні повноваження відносити до категорії малозначних справ справи незначної складності, у яких ціна позову становить від ста до п'ятисот прожиткових мінімумів для працездатних осіб та не відноситься до вичерпного переліку справ, які підлягають розгляду виключно у порядку загального позовного провадження.

Згодом Законом України № 460-IX від 15.01.2020 року «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення порядку розгляду судових справ» законодавець вніс зміни до частини 6 статті 19 Цивільного процесуального кодексу України розширивши категорію малозначних справ, зокрема, до категорії малозначних справ було віднесено також справи про стягнення аліментів, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення, якщо такі вимоги не пов'язані із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства); справи про розірвання шлюбу; справи про захист прав споживачів, ціна позову в яких не перевищує двохсот п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Окрім того, пункт 2 частини 6 статті 19 Цивільного процесуального кодексу було викладено у новій редакції та зменшено максимальний розмір ціни позову у малозначних справах з п'ятисот до двісті п'ятдесяти розмірів мінімального прожиткового мінімуму для працездатних громадян.

Загалом, можна стверджувати, що введення інституту малозначних справ та спрощеного позовного провадження в Цивільний процесуальний кодекс виправдало мету, яку ставив перед собою законодавець намагаючись зменшити навантаження на судову систему України, однак, не можна залишити поза увагою і недоліки запровадження такого інституту, а точніше недосконалість самих норм процесуального закону, які це регулюють, та необхідність їх конкретизації і доповнення.

По-перше, частина 6 статті 19 Цивільного процесуального кодексу містить зазначення, що до малозначних справ відносяться справи незначної складності, однак жодних ознак такого визначення у кодексі не міститься.

По-друге, критерії віднесення судом справ до переліку малозначних справ також не визначені кодексом. Законодавець фактично дає суду

право самостійно визначити чи є справа малозначною керуючись ціною позову та із врахуванням вичерпного переліку справ, які можуть бути розглянуті виключно у загальному позовному провадженні.

По-третє, очевидною помилкою при наданні суду дискреційних повноважень щодо визначення того чи є справа малозначною, є відсутність у процесуальному законі норми, яка б передбачала врахування майнового стану сторін справи та значення для них від результатів розгляду такої справи.

Можливість віднесення судом першої інстанції до категорії малозначних справ з ціною позову до 250 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, що станом на сьогоднішній день становить більше ніж 600 тисяч гривень є грубою помилкою, оскільки у судах цивільної юрисдикції більша частина майнових спорів не перевищує вказану ціну позову, а вказана сума не може бути для пересічного громадянина «незначною».

У кінцевому результаті це призводить до того, що учасник справи позбавлений можливості оскаржити рішення суду, яке він вважає незаконним у касаційному порядку по тій причині, що стаття 389 Цивільного процесуального кодексу передбачає, що не підлягають касаційному оскарженню судові рішення у малозначних справах та у справах з ціною позову, що не перевищує двохсот п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, крім випадків, якщо:

- касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики;

- особа, яка подає касаційну скаргу, відповідно до цього Кодексу позбавлена можливості спростувати обставини, встановлені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи;

- справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу;

- суд першої інстанції відніс справу до категорії малозначних помилково.

З огляду на вищевказані положення законодавства, остаточне рішення у більшості малозначних справ ухвалюється судом апеляційної інстанції без можливості оскарження такого рішення до Верховного Суду. Натомість суди апеляційної інстанції іноді бувають непослідовними під час вибору та застосування практики Верховного Суду та норм матеріального і процесуального права, що у свою чергу призводить до ухвалення судом однієї інстанції протилежних рішень за однакових обставин.

Враховуючи вищевказане, доцільно було б внести зміни до Цивільного процесуального кодексу, а саме, зменшити максимальний розмір ціни позову у малозначних справах з урахуванням фінансового стану населення, визначити чіткі критерії справ незначної складності та

визначити обов'язком суду при віднесенні справи до малозначної встановити майновий стан сторін та значення для них від результатів розгляду справи.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.01.2004 1618-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

2. Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 2147-VIII від 03.10.2017 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text>

3. Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення порядку розгляду судових справ» № 460-IX від 15.01.2020 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/460-20#Text>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/13>

ПОШУК ТА РЯТУВАННЯ НА МОРІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Курій А. А.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії 4 курсу
заочної форми навчання спеціальності 293 – Міжнародне право
кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
факультету права та економіки*

Міжнародний гуманітарний університет

*Науковий керівник: **Бабін Б. В.***

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
факультету права та економіки*

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Умови воєнного стану в Україні у значному ступеню впливають на усі правовідносини та інституції країни.

Не є виключенням і питання міжнародного зобов'язання України з морського пошуку та рятування на морі, що регламентовано:

Конвенцією з морського права 1982 р., яка включає положення зобов'язань держави прапора та прибережної держави – надання допомоги під час лиха на морі (стаття 98);

Міжнародною конвенцією з охорони людського життя на морі 1974 р. Конвенція СОЛАС 74/88), Міжнародною конвенцією про пошук і рятування на морі 1979 року (Конвенція САР 79), які визначають конкретизацію зобов'язання та забезпечення прийняття усіх необхідних заходів з організації зв'язку під час лиха та координації у своєму районі відповідальності і рятування людей, які терплять лихо на морі поблизу його берегів (Правило 7 Глави V Конвенція СОЛАС 74/88).

Частиною першою статті 9 Конституції України встановлено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

Відповідно міжнародні договори України підлягають сумлінному дотриманню Україною відповідно до норм міжнародного права.

Але, Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України від 24.02.2022 № 2102 в Україні введено воєнний стан.

Міністерство закордонних справ України повідомило депозитаріїв конвенцій Ради Європи, Гаазької конференції з міжнародного приватного права та ООН, а також сторони двосторонніх міжнародних договорів України про повномасштабну триваючу збройну агресію Росії проти України та неможливість у зв'язку з цим гарантувати у повному обсязі виконання Українською стороною зобов'язань за відповідними міжнародними договорами та конвенціями на весь період воєнного стану.

В той же час наявність збройного конфлікту сам по собі не припиняє і не призупиняє дію багатосторонніх договорів України.

Так, Міністерство інфраструктури України, як відповідальний орган центральної виконавчої влади у сфері виконання міжнародних зобов'язань з пошуку та рятування на морі, сповістило Міжнародну морську організацію (ІМО) про застереження, які пов'язані із закриттям портів, дією гуманітарних коридорів, наявністю форс-мажорних обставин, порядком повернення моряків України тощо, але не зазначала про припинення виконання міжнародних зобов'язань з пошуку та рятування на морі.

Міжнародне зобов'язання з пошуку та рятування на морі має на меті забезпечення та захист прибережною державою невід'ємного права людини на життя під час лиха на морі, що регламентовано статтею 27 Конституції України.

Також статтею 64 Конституції України зазначено, що в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень, але не можуть бути обмеженими визначені цією статтею права і свободи, у тому числі і право на життя.

За відсутності обмеження конституційного права на життя, необхідно встановити особливості, що виникли після початку оголошення воєнного стану та які необхідно врахувати Україні під час реалізації міжнародного зобов'язання з пошуку та рятування на морі.

Так, морський аспект збройних конфліктів викладено:

за підсумками Гаазьких мирних конференцій 1899 та 1907 рр. – у Конвенціях про деякі обмеження в користуванні правом захоплення у морській війні 1907 р., про перетворення торговельних суден на військові судна; про постановку підводних мін, що автоматично вибухають від торкання, про бомбардування морськими силами під час війни; застосування до морської війни начал Женевської конвенції (у подальшому замінена Женевською конвенцією 1949 року), про права та обов'язки нейтральних держав у випадку морської війни 1907 р. та ін.

у Женевських конвенціях 1949 р.: Конвенція про поліпшення доли поранених, хворих та осіб зі складу збройних сил на морі, які потерпіли корабельну аварію, Конвенція про поводження з військовополоненими та ін.

Аналіз зазначених міжнародних норм свідчить, що у разі збройного конфлікту цивільне судно, зокрема, рятувальне, можна включити на період воєнного стану у бойовий флот, визначивши умови, за яких така операція реалізується, для чого такі судна повинні мати ознаки військових суден їх національності, а командир – у переліку офіцерів військового флоту із підпорядкуванням військовій дисципліні та дотриманням законів та звичаїв війни.

Термін «корабельна аварія» означає будь-яку аварію корабля, що виникла з будь-якої причини, у тому числі вимушені посадки літаків чи висадками з літаків на море.

Кожна зі сторін збройного конфлікту під час корабельної аварії зобов'язана застосовувати, як мінімум, такі положення:

- 1) за будь-яких обставин гуманно ставитися до осіб, які не беруть безпосередньої участі в бойових діях, у тому числі до тих осіб зі складу збройних сил, що склали зброю, а також тих, хто припинив участь у бойових діях у зв'язку з хворобою, пораненням, затриманням чи з будь-якої іншої причини, без будь-якої дискримінації.

- 2) підбирати поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії.

При цьому таких поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, воюючої сторони, які потрапили до рук супротивника, вважають військовополоненими й до них застосовують норми міжнародного права, які стосуються військовополонених.

Статтею 9 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» визначається, що в умовах воєнного стану особа, уповноважена на виконання функцій держави, не несе відповідальність, у тому числі кримінальну, за рішення, дії чи бездіяльність, негативні наслідки яких неможливо було передбачити або які охоплюються виправданим ризиком, за умови, що такі дії (бездіяльність) були необхідні для відсічі збройної агресії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту.

Відповідно, при визначенні ступеню вини за ненадання допомоги суду та особам, що зазнали лиха, відповідальність за які передбачена статтею 284 Кримінального кодексу України, враховується рівень виправданого ризику.

Так, наприклад, Міжнародна морська організація надала циркулярний лист державам-членам щодо наявності погрози захищеності на морі внаслідок дрейфуючих морських мін у регіоні Чорного моря. В такому випадку рішення щодо виходу в море для пошуку та рятування людського життя повинно прийматися зважено та з урахуванням усіх можливостей та ризиків.

Відповідно, у період збройного конфлікту міжнародне зобов'язання України з пошуку та рятування на морі залишається чинним і та його виконання під час оголошення воєнного стану підпорядковується нормам у першу чергу міжнародного гуманітарного права та особливостям національного законодавства України.

Література:

1. Конвенція ООН з морського права 1982 року, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-14#Text> ;
2. Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі, ратифікована Указом ПВР УРСР від 03 липня 1954 року із змінами, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152#Text;
3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> ;
4. IMO, Circular Letter No.4518 24 February 2022, <https://docs.imo.org/>
5. IMO, Circular Letter No.4519 1 March 2022, <https://docs.imo.org/>
6. IMO, Circular Letter No.4521 2 March 2022, <https://docs.imo.org/>
7. IMO, Circular Letter No.4573 24 мая 2022, <https://docs.imo.org/>

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ПОНЯТТЯ ОСОБИ ПОТЕРПІЛОГО ВІД ЗЛОЧИНУ

Курилюк Р. М.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності 081 – Право*

Чернівецький юридичний інститут

Міжнародного гуманітарного університету

*Науковий керівник: **Бабій А. Ю.***

кандидатка юридичних наук, доцентка,

доцентка кафедри юриспруденції

Чернівецький юридичний інститут

Міжнародного гуманітарного університету

м. Чернівці, Україна

Терміном на позначення суб'єктів, яким заподіяно шкоду внаслідок вчинення відносно них діянь, за які законодавчими актами України передбачено кримінальну відповідальність, є термін «потерпілий», що вживається у КК і КПК України. Проте, у КК України законодавець не закріпив визначення цього поняття. У доктрині кримінального права сформовано декілька підходів до визначення поняття потерпілого від злочину: вузький, що охоплює окремих вид суб'єкта соціуму – фізичних осіб; розширене, яке включає фізичних та юридичних осіб; гранично широке, за якого ним охоплюються фізичні та юридичні особи, держава, суспільство [1, с. 37-38]. Реалізація кримінальної відповідальності за злочини відбувається у процесуальній формі, тому запропоновані доктриною кримінального права поняття потерпілого від злочину та положення КК України, з точки зору криміналістики, варто розглядати комплексно, у поєднанні з нормами КПК України та положеннями кримінальної процесуальної науки.

Інтеграція віктимологічних знань до криміналістики вплинула на термінологічний апарат науки. Крім законодавчого терміну «потерпілий», у криміналістиці використовується віктимологічний термін «жертва злочину». Віктимологія запропонувала наукам кримінально-правового циклу термінологічну альтернативу. Так, центральним поняття віктимології є поняття «жертва злочину», поряд із яким також вживається поняття «потерпілий» [1, с. 205]. Термін «жертва злочину» у віктимології визначається також неоднозначно, що

пояснюється дискусіями з приводу предмета віктимології та її місця у системі наук. На сьогодні можна віднайти різні визначення поняття «жертва злочину» – від вузького до широкого розуміння. Узагальнюючи такі позиції, В.Є. Христенко дійшла висновку, що існують два підходи до визначення поняття «жертва злочину»: 1) це людина чи спільність людей у будь-якій формі їх інтеграції, яким прямо чи опосередковано спричинено шкоду злочином; 2) це фізична особа, людина, якій безпосередньо злочином заподіяно фізичну, моральну чи матеріальну шкоду. Вчена переконана, що жертвою злочину є фізична особа, якій безпосередньо спричинена шкода або спільність людей у певній формі їх інтеграції, яку обумовлює наявність адитивної віктимності [2, с. 35]. Прикладом розширеного тлумачення досліджуваного поняття є позиція В.О. Тулякова, який визначає жертву злочину як фізичну особу (соціальну спільність, організацію), якій злочином завдано фізичну, матеріальну чи моральну шкоду. Жертвами злочинів можуть бути фізичні та юридичні особи (соціальні спільноти), яким безпосередньо була завдана шкода злочином, девіанти у злочинах без жертв (первинна жертва), члени сім'ї, близькі особи, родичі, утриманці первинних жертв (рикошетні жертви) [3, с. 38]. З приводу використання терміну «потерпілий» у віктимології, зауважимо, що йдеться про процесуальний статус особи. Як вказує В.С. Батиргареева, підхід, в якому провадиться відмінність між поняттями «жертва злочину» та «потерпілий від злочину», виходячи з факту знаходження особи, що зазнала шкоди, у сфері дії правових норм превалює у кримінологічній науці та науках кримінального циклу [1, с. 207]. У цілому погоджуючись з таким твердженням, одночасно потрібно зробити деякі застереження. Говорити про «факт знаходження особи, що зазнала шкоди у сфері дії правових норм» і на цій підставі розмежовувати поняття «жертва злочину» та «потерпілий від злочину» вбачається некоректним, оскільки встановлюючи кримінальну відповідальність, КК України передбачає захист суспільних відносин, суб'єктом яких і є потерпілий, а отже, факт вчинення відносно нього злочину, визнання останнього злочинним державою, вже є сферою дії правових норм [4, с. 29]. Кримінально-правові відносини виникають до входження злочинного акту до орбіти кримінального процесу. Розмежування понять «жертва злочину» та «потерпілий» має відбуватись виходячи з факту знаходження особи, яка зазнала шкоди у сфері дії кримінально-процесуальних норм. Слушним вбачається зауваження П.Л. Слободянюка, що основним терміном на позначення осіб, яким спричинено шкоду злочинним посяганням, повинен залишатися термін «потерпілий» як обраний законодавцем. Синоніми цього слова, особливо «жертва злочину», можна використовувати для більшої точності [5, с. 17].

Отже, демаркаційна лінія для криміналістики між поняттями «жертва злочину» та «потерпілий» полягає у процесуальному статусі особи: не кожна жертва злочину стає потерпілим у кримінальному провадженні, як і не кожний потерпілий у кримінальному провадженні фактично є жертвою злочину. Так, якщо внаслідок кримінального правопорушення настала смерть особи або особа перебуває у стані, який унеможливило подання нею заяви, потерпілим у такому разі визнається особа з числа близьких родичів чи членів сім'ї, яка подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого, а за відповідними клопотаннями потерпілими може бути визнано кілька осіб (частина 6 статті 55 КПК України) [6]. Близькі родичі чи члени сім'ї жертви злочину користуються правами та виконують обов'язки, які передбачені для потерпілого від кримінального правопорушення. Тобто, процесуальний статус потерпілого у кримінальному провадженні надано «рикошетним» жертвам злочину. Такі потерпілі й особливості їх участі у кримінальному провадженні мають детально досліджуватися вченими-криміналістами, оскільки з такими потерпілими можуть відбуватися ті самі психологічні процеси, що й з безпосередньою жертвою злочину, вони можуть впливати на хід досудового розслідування та судового провадження.

Поряд з термінами «жертва злочину» та «потерпілий», у криміналістиці використовуються також терміни «особа жертви злочину» та «особа потерпілого». Такі поняття є похідними від понять «жертва злочину» та «потерпілий», проте мають власне змістове навантаження. Так, у науці вже давно існує проблема відмежування категорії «особа» від категорій «особистість», «індивідуальність» та «індивід», які відображають різні характеристики людини, що визначаються в біогенетичному, соціологічному та персонологічному підходах. Найбільші проблеми, у тому числі у криміналістиці, викликає змістове розмежування понять «особа» та «особистість», які у криміналістиці часто вживаються як синоніми. З метою наголошення на психологічній складовій особи, її індивідуально-психологічних якостях може використовуватися термін «особистість», у цьому полягає особливість криміналістичного дослідження жертв злочинів. Поруч із цим, термін «особа потерпілого» у криміналістиці довгий час був соціально-психологічним поняттям, яке охоплювало певну систему даних про потерпілого (фізичну особу), що відображалася у системі його типових ознак, властивостей, якостей та поведінки. З визнанням за юридичною особою права бути потерпілим у кримінальному провадженні постає питання про правомірність використання терміну «особа потерпілого» в соціально-психологічному контексті. На сьогодні акцент має зміститися з соціально-психологічного поняття на правове, що позначає родові поняття фізичної та юридичної особи.

Таким чином, жертвою злочину є фізична особа, якій безпосередньо завдано фізичної, моральної чи майнової шкоди або юридична особа, якій завдано майнової шкоди у результаті вчинення щодо таких осіб злочину. Потерпілим вважається жертва злочину, а також близькі родичі чи члени сім'ї особи, яка загинула в результаті вчинення щодо неї злочину або перебуває у стані, який унеможливує її участь у кримінальному провадженні, за умови, що така особа подали заяву про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяву про залучення її до провадження як потерпілого. Особа потерпілого у криміналістиці – це самостійний елемент криміналістичної характеристики злочинів, якій містить систему даних про потерпілого від певного виду (групи) злочинних посягань і пов'язаний кореляційними внутрішніми та зовнішніми зв'язкам відносно такої системи. Виокремлення особи потерпілого як елемента криміналістичної характеристики злочинів, дає змогу на статичному рівні встановити і проаналізувати зв'язки, з одного боку, між злочинцем і потерпілим, а з іншого, – між потерпілим та іншими елементами злочинної події та криміналістичної характеристики злочинів.

Література:

1. Потерпілий від злочину (міждисциплінарне правове дослідження) / за заг. ред. Ю.В. Бауліна, В.І. Борисова. Х. : Кроссрууд, 2008. 364 с.
2. Христенко В.Є. Психологія жертви: навчальний посібник. Х.: Консум, 2001. 256 с.
3. Туляков В.О. Виктимологія (соціальні та кримінологічні проблеми): монографія. Одеса: Юридична література, 2000. 336 с.
4. Кримінальне право України: загальна частина: підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 4-е вид., переробл. і допов. Х.: Право, 2010. 456 с.
5. Слободянюк П.Л. Судовий захист потерпілих як юридична гарантія прав людини в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. К., 2019. 233 с.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

**ДО ПИТАННЯ ПРО КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ
ПІД ЧАС РОЗШУКУ ПІДОЗРЮВАНОВОГО**

Ліненко С. О.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії 3 курсу
кафедра кримінального права, процесу та криміналістики
факультету права та економіки*

Міжнародний гуманітарний університет

*Науковий керівник: **Неледба Н. В.***

кандидат юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
факультету права та економіки*

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Самостійним та досить складним напрямом діяльності Національної поліції України є встановлення місцеперебування осіб, які переховуються від органів досудового розслідування [8, п. 7 ст. 23]. Адже вказаний напрям має специфічні завдання, які досягаються за допомогою специфічних засобів, що відрізняються своїм спрямуванням – встановлення інформації про розшукувану особу, визначення конкретного її місцезнаходження. Характерним є те, що після отримання від слідчого, прокурора відповідного доручення про розшук особи, яка переховується від органів досудового розслідування [2, ст. 41, ч. 3 ст. 281; ст. 41; 4, с. 122–123], усі заходи оперативні підрозділи органів Національної поліції України планують та проводять самостійно.

Видається, результат діяльності оперативних підрозділів органів Національної поліції України щодо розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, може бути як позитивним (за умови встановлення місцеперебування особи), так і негативним (коли поставленої мети не досягнуто). У вказаному аспекті слід акцентувати увагу на тому, що гарантією притягнення до відповідальності в міру своєї вини кожного, хто вчинив кримінальне правопорушення [2, ст. 2], і того, що жодна винна особа не уникне покарання, є відповідне процесуальне та криміналістичне забезпечення розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування.

Зазначимо, що протягом тривалого часу криміналістику вважали наукою лише про розкриття й розслідування злочинів. Згодом цінність її рекомендацій та положень почали визначати для більш широкого кола діяльності, розширюючи межі і сфери застосування криміналістичних засобів та методів. Про те, що на теперішній час використання криміналістичних знань не обмежується сферою кримінального провадження, свідчить низка захищених в Україні дисертаційних робіт з криміналістичного забезпечення нотаріальної [6], банківської діяльності [7] тощо.

Аналіз емпіричних даних та наукових доробків вітчизняних вчених дає змогу охарактеризувати поняття «криміналістичне забезпечення діяльності оперативних підрозділів органів Національної поліції України у сфері розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування» як реалізацію методів, засобів, прийомів криміналістичної техніки, криміналістичної тактики та криміналістичної методики під час здійснення оперативними підрозділами органів Національної поліції України розшуку таких осіб. Таким чином, криміналістичне забезпечення діяльності оперативних підрозділів органів Національної поліції України у сфері розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, реалізується відповідно до виконуваних завдань через техніко-криміналістичну, тактико-криміналістичну й методико-криміналістичну складові.

Зазначимо, що тактико-криміналістичне забезпечення діяльності оперативних підрозділів органів Національної поліції України під час розшуку особи, яка переховується від органів досудового розслідування, передбачає використання методів, засобів і прийомів криміналістичної тактики та ґрунтується на загальних її положеннях. У практичному аспекті вказана діяльність полягає у: формулюванні версій за умови отримання інформації про розшукувану особу; плануванні й організації розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування; організаційно-тактичних особливостях використання даних, отриманих з оперативних джерел; використанні під час розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, спеціальних знань, допомоги спеціалістів, тактичних прийомів та їх комплексів для проведення окремих розшукових, негласних розшукових та інших процесуальних дій. Видається, ключовим завданням тактико-криміналістичного забезпечення діяльності оперативних підрозділів органів Національної поліції України під час розшуку особи, яка переховується від органів досудового розслідування, є залучення тактичних прийомів та їх комплексів з метою підвищення ефективності проведення розшукових, негласних розшукових та інших процесуальних дій.

Аналіз наукових праць засвідчує, що вчені до тактичних засобів відносять: тактичні (криміналістичні, тактико-криміналістичні) прийоми, тактичні (оперативно– тактичні) комбінації, тактичні операції, криміналістичні, тактико-криміналістичні рекомендації, організаційно-тактичні дії, тактичні рішення [3, с. 120– 127; 9; 12]. Разом із тим, головним тактичним засобом слід визнати саме тактичний прийом, який, за твердженням В.Ю. Шепітька, є способом здійснення процесуальної дії, якого спрямовано на виконання її конкретного завдання, що ґрунтується на механізмі її реалізації, який є найраціональнішим і найефективнішим у певних ситуаціях [12, с. 23].

У процесі діяльності оперативних підрозділів органів Національної поліції України під час розшуку особи, яка переховується від органів досудового розслідування, постає потреба використання системи тактичних прийомів, а саме тактичної комбінації. Відмітимо, що поняття «тактична комбінація» становить упорядковану сукупність взаємопов'язаних та взаємозумовлених прийомів, поєднаних цільовою спрямованістю в процесі їх реалізації у межах провадження окремої процесуальної дії [5, с. 174–178]. При цьому, тактичні операції за своїм змістом та організацією можуть бути найрізноманітнішими, залежно від комплексу розшукових дій, негласних розшукових дій, оперативно-розшукових, організаційно-технічних та інших заходів. Водночас, їх об'єднано загальною ідеєю – якомога ефективнішим та швидшим виконанням тактичного завдання, що виникає на певному етапі, за узгодженим планом [1, с. 298].

Слід вказати, що послідовність дій та заходів, а також зміст кожної тактичної операції у діяльності оперативних підрозділів органів Національної поліції України під час розшуку особи, яка переховується від органів досудового розслідування, визначається її спрямуванням, а також наявною інформацією про особу, яка переховується від органів досудового розслідування; характерними особливостями особи, яка переховується від органів досудового розслідування (спосіб її життя, місце роботи, коло спілкування тощо). Отже, тактична операція – це не просто об'єднання групи дій та заходів, а завжди цільова їх організація.

Правильному вибору тактичних засобів та особливостей їх реалізації сприяє використання вповноваженими суб'єктами сформованих наукою криміналістикою на підставі вивчення слідчої практики рекомендацій, зокрема тактико-криміналістичних [10, с. 357–358].

З огляду на зазначене, тактико-криміналістичне забезпечення діяльності оперативних підрозділів органів Національної поліції України під час розшуку особи, яка переховується від органів досудового розслідування, охоплює систему наукових положень, розроблених на їх підґрунті рекомендацій щодо застосування тактичних

засобів та їх комплексів, яких спрямовано на збирання, дослідження, оцінювання й використання криміналістично значущої інформації.

Зміст методико-криміналістичного забезпечення діяльності оперативних підрозділів органів Національної поліції України щодо розшуку особи, яка переховується від органів досудового розслідування, полягає у тому, що саме в методиці знаходять практичну реалізацію наукові рекомендації та криміналістичні прийоми, яких було розроблено криміналістичною технікою і тактикою. Тому криміналістичну методику можна трактувати як засіб реалізації положень криміналістичної техніки й тактики. Між тим, предметом криміналістичної техніки і тактики є загальне, а предметом методики – особливе, що відрізняє роботу з джерелами інформації. На певному етапі методика розшуку особи, яка переховується від органів досудового розслідування, може набувати специфічних рис. Однак її основні положення є сталими.

У вказаному контексті можна стверджувати, що методико-криміналістичне забезпечення діяльності оперативних підрозділів органів Національної поліції України під час розшуку особи, яка переховується від органів досудового розслідування, ґрунтується на загальнотеоретичних положеннях криміналістичної методики, передбачає розроблення апробованих практикою рекомендацій щодо розшуку особи, яка переховується від органів досудового розслідування. Тому техніко-криміналістичне, тактико-криміналістичне та методико-криміналістичне забезпечення діяльності оперативних підрозділів органів Національної поліції України щодо розшуку особи, яка переховується від органів досудового розслідування, є важливим інструментарієм оптимізації та підвищення ефективності аналізованого виду діяльності.

Література:

1. Криміналістика : підручник [В.В. Пясковский, Ю.М. Черноус, А.В. Іщенко, О.О. Алексєєв та ін.]. Київ : Центр учб. літ., 2015. 544 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 37. Ст. 1370.
3. Лисенко В.В. Теоретичні основи тактичних операцій та їх проведення на початковому етапі розслідування податкових злочинів. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 3. С. 120–127.
4. Лисенко О.В. Перспективи удосконалення діяльності правоохоронних органів з розшуку осіб ..., які переховуються від органів досудового розслідування та суду. *Вісник Кримінального судочинства*. 2016. № 1. С. 118–124.

5. Перкін В.І. Тактичні комплекси та їх роль у розслідуванні вбивств, пов'язаних із заволодінням матеріальними цінностями. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2003. № 1. С. 174–178.

6. Пінчук Н.І. Теоретичні та правові питання і практика криміналістичного забезпечення діяльності нотаріату : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 22 с.

7. Попович І.І. Криміналістичне забезпечення обігу розрахункових документів у банківській системі з метою запобігання вчиненню злочинів) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2007. 20 с.

8. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. *Офіційний вісник України*. 2015. № 63. Ст. 2075.

9. Скригонюк М.І. Криміналістика : підручник. Київ : Атіка, 2005. 496 с.

10. Черноус Ю.М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів : монографія. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 492 с.

11. Шепітько В.Ю. Теория криминалистической тактики : монографія. Харьков : Гриф, 2002. 349 с.

12. Шепітько В.Ю. Теоретичні проблеми систематизації тактичних прийомів у криміналістиці : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 1996. 30 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/16>

НОРМАТИВНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ Е-КОМЕРЦІЇ В УКРАЇНІ

Манько Д. Г.

*доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри державно-правових дисциплін
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Характерною рисою сучасного світу є розуміння людьми того факту, що «дані» (інформація) є системоутворюючим елементом організації та взаємодії всього що існує. Із розвитком інформаційних та комунікаційних технологій пов'язана більшість змін на шляху до інформаційного постіндустріального суспільства, одним з актуальних напрямів розвитку якого, безумовно є е-комерція.

Електронну комерцію як поняття можливо визначити у різних аспектах: в економічному, правовому, як явище соціальної дійсності, можна досліджувати психологічні впливи цього явища на людину загалом тощо [6, с. 98].

У найбільш загальному виразі електронну комерцію (від англ. e-commerce) визначають як сферу цифрової економіки, що включає усі фінансові та торгові транзакції, які проводяться за допомогою комп'ютерних мереж, та бізнес-процеси, пов'язані з проведенням цих транзакцій. До електронної комерції відносять: електронний обмін інформацією (англ. Electronic Data Interchange, EDI), електронний рух капіталу (англ. Electronic Funds Transfer, EFT), електронну торгівлю (англ. E-Trade), електронні гроші (E-Cash), електронний маркетинг (англ. E-Marketing), електронний банкінг (англ. E-Banking), електронні страхові послуги (англ. E-Insurance) та інші види послуг. Це динамічні процеси, які мало не щодня наповнюють людське буття новими пропозиціями [1].

Для ведення комерційної діяльності у мережі Інтернет необхідним є веб-сайт. З цією метою потрібно зареєструвати його найменування (доменне ім'я) та отримати місце під його розміщення (хостинг). Електронна комерція функціонує через мережу електронних магазинів, електронних аукціонів, електронних бірж.

Нормативна регламентація е-комерції має кілька рівнів: міжнародний, регіональний, національний та локальний (корпоративний).

Одним із перших міжнародно-правових актів, яким зроблено спробу накреслити основні принципи і шляхи формування та розвитку інформаційного суспільства, безперечно є «Хартія глобального інформаційного суспільства», прийнята лідерами «сімки» найбільш розвинених держав світу в Окінаві 22 липня 2000 р. Згідно з положеннями цієї Хартії (п. 2), сутність стимульованої інформаційно-комунікаційними технологіями (ІТ) економічної й соціальної трансформації полягає в її здатності сприяти людям і суспільству у використанні знань та ідей. Інформаційне суспільство, як його розуміють автори Хартії, дає змогу людям використовувати свій потенціал і реалізовувати свої устремління [2].

Активна нормотворча робота у сфері цифрового середовища, зокрема електронної комерції, здійснюється Європейським Союзом. Прийнято низку директив, спрямованих на урегулювання тих чи інших аспектів електронної комерції.

Зокрема, Директива Європейського парламенту та Ради ЄС від 20 травня 1997 року No 97/7/ЄС «Про захист прав споживачів в дистанційних контрактах». Як зазначено у ст. 1 цієї Директиви її метою є зближення законів, постанов та адміністративних положень держав-

членів у сфері дистанційних контрактів, що укладаються між споживачами та постачальниками [5].

На забезпечення ефективного та уніфікованого функціонування цифрового середовища, розвиток відповідних відносин у ньому спрямовані наступні Директиви: Директива Європейського парламенту і Ради ЄС від 22 червня 1998 року № 98/34/ЄС «Про процедуру надання інформації у галузі технічних стандартів і регламентів, а також правила надання послуг в інформаційному суспільстві»; Директива від 08.06.2000 року № 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради Європи «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку» (Директива про електронну комерцію) [3].

Першим національним актом, безпосередньо спрямованим на урегулювання відносин у сфері електронної комерції, став Закон України «Про електронну комерцію», прийнятий 3 вересня 2015 року, хоча відносини у цьому сегменті склалися та активно розвивалися практично понад десять років.

У преамбулі Закону зазначено, що ним визначаються організаційно-правові засади діяльності у сфері електронної комерції в Україні, встановлюється порядок вчинення електронних правочинів із застосуванням інформаційно-телекомунікаційних систем та визначаються права і обов'язки учасників відносин у сфері електронної комерції.

Важливим є законодавче закріплення у Законі основних принципів правового регулювання відносин у сфері електронної комерції:

- свобода провадження підприємницької діяльності з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем;
- свобода вибору контрагента, електронних засобів, видів та форм діяльності;
- свобода конкуренції та забезпечення її сумлінності;
- свобода вчинення електронних правочинів;
- рівність і охорона прав учасників відносин у сфері електронної комерції;
- дотримання вимог законодавства, правил професійної етики, повага до прав, свобод, законних інтересів учасників відносин у сфері електронної комерції;
- забезпечення належної якості товарів, робіт та послуг, що реалізуються у сфері електронної комерції;
- однаковість юридичної сили електронних правочинів та правочинів, укладених в іншій формі, передбаченій законодавством;
- забезпечення доступу до інформації всіх учасників відносин у сфері електронної комерції;

– доступність комерційних електронних повідомлень та можливість обмеження їх надходження [4].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2016 року схвалено Концепцію розвитку системи електронних послуг в Україні.

Положення Концепції спрямовані на розв’язання проблеми надання адміністративних та інших публічних послуг в електронній формі та безпосередньо не стосуються сфери електронної комерції.

До законів якими регламентуються окремі аспекти організації е-комерції в Україні, також відносяться: «Про електронні довірчі послуги», «Про електронні документи та електронний документообіг».

На локальному рівні, ми маємо справу із корпоративними нормами які розробляються органами управління корпорацією і адресуються її членам (засновникам, акціонерам, менеджерам, найманим працівникам).

До корпоративних норм належать норми, що містяться у документах комерційних корпорацій, насамперед тих, що створюються для підприємницької діяльності в сфері е-комерції (Статутах, Корпоративних кодексах та ін.). Слід виділяти дві групи корпоративних норм: 1) норми техніко-фізіологічного спрямування; 2) норми організації соціальних відносин.

Враховуючи загальносвітові тенденції розвитку правової регламентації різноманітних відносин які виникають у цифровому середовищі, особливу увагу у майбутніх дослідження слід приділяти питанням, щодо встановлення місця і ролі актів м’якого права у регулюванні таких відносин.

Література:

1. Мельник О.В. Електронна комерція як складова частина електронного бізнесу. URL: <http://intkonf.org/melnik-ov-elektronna-komertsiya-yak-skladova-chastina-elektronno-go-biznesu/>

2. Окінавська Хартія Глобального Інформаційного Суспільства. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU00269>

3. Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку. «Директива про електронну комерцію» від 8 червня 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_224#Text

4. Про електронну комерцію. Закон України від 03.09.2015р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text>

5. Про захист прав споживачів в дистанційних контрактах. Директива від 20 травня 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_245#Text

6. Яворська Л.С., Тарасенко Л.Л., Мартин В.М., Самагальська Ю.Я. та ін. ІТ ПРАВО. Львів: «Левада», 2017. 470 с.

КУЛЬТУРНЕ РІЗНОМАНІТТЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ПРАВОПОРЯДКУ

Пасечник О. В.

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Становлення світового правопорядку є складним та багаторівневим процесом який отримує прояв у різноманітних сферах державно-правового життя. Сьогодні, коли відбувається перехід до нового рівня соціально-культурної реальності (метамодерну), особливу увагу слід приділяти питанням удосконалення механізму діалогу правових культур, який, в свою чергу, має засновуватися на принципах сучасного міжнародного права, які, будучи нормами *jus cogens*, визнаються міжнародним співтовариством в якості таких правил поведінки держав на міжнародній арені, відхилення від яких є неприпустимим.

До основних принципів міжнародного права слід відносити: 1) суверенна рівність держав; 2) добросовісне виконання міжнародно-правових зобов'язань; 3) мирне розв'язання міжнародних спорів; 4) заборона застосування сили або погрози силою у міжнародних відносинах; 5) невтручання у внутрішні справи держав; 6) рівноправність та самовизначення народів; 7) обов'язок співробітництва держав відповідно до Статуту ООН. Заключний акт Ради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 р. додає до цього переліку ще три принципи: 1) непорушність державних кордонів; 2) територіальна цілісність держави; 3) повага прав людини [9; 5, с. 12].

У зазначеному аспекті, певною мірою програмною стала доповідь Генерального секретаря ООН Кофі А. Аннан на «Саміті тисячоліття» в який він зазначив, що Генеральна Асамблея має переглянути роль Організації Об'єднаних Націй у XXI ст. Ця подія і предмет обговорення вимагають, щоб ми відволіклися від подій сьогодення і ширшим, з перспективою, поглядом розглянули становище у світі і ті складні завдання, що постають перед нашою Організацією. Зростання темпів міжнародного життя та розвиток організуючої функції держав у міжнародній сфері обумовлюють необхідність наукового прогнозу як сполучного елемента при визначенні курсу та реалізації міжнародної діяльності держав. Нам слід формувати нові ідеї, концептуальні підходи та принципи, що підготують відповідний інструментарій міжнародно-правового регулювання сучасних міжнародних відносин [1].

Розуміння правопорядку сучасної держави вже давно вийшло за рамки вузького визначення правопорядку як стану впорядкованості правом суспільних відносин [7, с. 20]. Ми вважаємо за доцільне погодитися з позицією науковців, які ставлять під сумнів класичний погляд на правопорядок як на результат чіткої і неухильної реалізації юридичних норм. На нашу думку, світовий правопорядок має складатися з усіх компонентів та приписів соціального регулювання.

Певною мірою розвиваючи зазначену думку, Н. В. Панаріна вказує, що формування правопорядку сучасної держави передбачає реалізацію не тільки правових норм, що містяться в законах і підзаконних нормативно-правових актах, а й тих, що становлять зміст правових звичаїв, правових прецедентів, міжнародно-правових та інших видів нормативних договорів, що зумовлює необхідність перегляду традиційних уявлень про нормативну основу законності взагалі [6, с. 14].

В свою чергу, А. Ф. Крижановський зазначає, що сучасному суспільству відповідає й сучасний рівень правопорядку, який має ґрунтуватися на розумінні суспільною правосвідомістю ідеї права як міри свободи, справедливості та формальної рівності. Воно не сумісне з нормативістським праворозумінням, яке виходить з того, що рамки свободи і справедливості визначаються державою [4, с. 132].

Відтак, розкриваючи природу діалогу правових культур правових систем мегамоделі, необхідно враховувати, що людська цивілізація вступила в новий етап свого розвитку, що характеризується усвідомленням взаємозв'язку і взаємодії народів, країн, культур, правових систем.

Взаємодія правових культур є невід'ємним фактом розвитку держави і права. Національна правова культура в «чистому вигляді» практично ніде не існує. На формування і розвиток правової культури з кожним десятиліттям все більший вплив здійснюють зовнішні та міжнародні чинники.

Наприклад, Генеральна конференція ЮНЕСКО від 2 листопада 2001 року прийняла Всезагальну декларацію про культурне різноманіття, яка розглядає міжкультурний діалог в якості найкращої гарантії світу. У декларації мова йде про те, що «захист культурного розмаїття є етичним імперативом, невіддільним від поваги гідності людської особистості» [2].

Радикальні зміни останніх десятиліть демонструють тенденцію до відмови від суб'єктно-об'єктної дуальності на користь культурного плюралізму. В літературі все частіше використовуються поняття «діалог культур», «діалог цивілізацій», що засновані на принципах толерантності. У сучасній культурології широкого поширення набула концепція діалогізму, заснована на ситуаціях, в яких неможливо постійне переважання одного дискурсу над іншим [3].

Діалог є пошуком підстав загального, здатного з'єднувати різні культури, виступати як спосіб збереження відкритості культурного

простору, завдяки чому виникають зв'язки як зі світовою (зовнішній), так і вітчизняною (внутрішній діалог) культурою.

Дослідження правових аспектів міжкультурної взаємодії дозволяє виявити, що правові системи різних держав знаходяться в постійному «культурному діалозі». Взаємодія правових культур представляє собою взаємодію синкретичних єдностей.

Дослідження взаємозв'язку правових систем різних рівнів дозволяє вивчити їхній дуалістичний взаємовплив, тобто питання щодо тенденцій, які існують на вищих або нижчих, по відношенню до країни, рівнях, яким чином вони впливають і своєрідно виявляються на рівні країни, і, навпаки, які тенденції характеризують внутрішній саморозвиток країн і як вони виявляються на вищих і нижчих рівнях [8, с. 90-91].

Правова культура конкретного суспільства збагачується за рахунок фрагментів інших правових культур. Сучасний світ не може існувати в умовах замкнутості правових культур. Відбуваються процеси правової акультурації, тобто взаємодії між правовими системами і правовими культурами на рівні законодавства, судової практики, юридичної науки, юридичної освіти тощо. Необхідність діалогу правових систем і правових культур зумовлена неминучістю співіснування сучасних цивілізацій, що з кожним днем стає більш очевидним.

Література:

1. Аннан К. «Ми народи: роль Організації Об'єднаних Націй у XXI столітті». Доповідь Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй. А/54/2000. 54 сесія, п. 49б. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/389/00/IMG/N0038900.pdf?OpenElement>
2. Загальна декларація про культурне різноманіття, 2 листопада 2001 року, UNESCO Doc. 31C / Res 25, Annex 1 (2001). URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/cultural_diversity.shtml
3. Котовська О. П. Діалог як метод пошуку істини в українській філософській традиції : автореф. дис...канд. філос. наук : 09.00.05. Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2008. 20 с.
4. Крижановський А. Ф. Образ правопорядку. *Наукові праці Одеської національної юридичної академії*. Том VI. Одеса : Юридична література, 2007. С. 80-89.
5. Мінгазутдінов І. О. Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975. Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. /Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. К: Знання України, 2004 Т.1. 60с.
6. Панаріна Н. В. Право як нормативна основа формування правопорядку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2008. 20 с.
7. Попович К. Б. Теоретико-правовий аспект сучасного значення правопорядку. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2012. Вип. 18. С. 18-24.

8. Правові системи сучасності. Глобалізація. Демократизм. Розвиток / В. С. Журавський, О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, Н. М. Оніщенко ; за заг. ред. В. С. Журавського. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 296 с.

9. Статут ООН від 26.06.1945 р. Видано Департаментом громадської інформації ООН. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/18>

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ РЕГІОНІ У СФЕРІ БОРОТЬБИ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ

Пахомі С. К.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії I курсу
заочної форми навчання спеціальності 293 – Міжнародне право
кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
факультету права та економіки*

Міжнародний гуманітарний університет

*Науковий керівник: **Качурінер В. Л.***

кандидат юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
факультету права та економіки*

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Україна є активною учасницею міжнародного співробітництва у протидії кібернетичним злочинам. В першу чергу, слід позитивно оцінити ратифікацію Конвенції Ради Європи, а також участь у механізмах і програмах, які здійснює ця організація. 22-23 листопада 2001 р. делегація України була направлена до Угорської Республіки, м. Будапешт для підписання Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність [1]. Законом України «Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність» Верховна Рада України ратифікувала Конвенцію Ради Європи.

У 2006 р. Україна ратифікувала Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи. Відповідно до закону про ратифікацію, передбачено єдине застереження, згідно з яким Україна вимагає «щоб заперечення чи значна мінімізація, про які йдеться в пункті 1 цієї статті, були вчинені з наміром підбурити до ненависті, дискримінації чи насильства проти

будь-якої особи чи групи осіб на підставі раси, кольору шкіри, національного чи етнічного походження, а також віросповідання, якщо вони використовуються як привід для будь-якої з цих дій» [2]. Стаття 6 Додаткового протоколу забороняє заперечення, значну мінімізацію, схвалення або виправдання геноциду чи злочинів проти людства. Водночас, ст. 442 ККУ не встановлює ніяких додаткових кваліфікаційних умов та забороняє: «публічні заклики до геноциду, а також виготовлення матеріалів із закликами до геноциду з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів» [3].

Міжнародне співробітництво України в європейському регіоні здійснюється також в рамках проектів і програм, реалізованих РЕ та ЄС. Наприклад, CyberCrime@EAP з проблем кіберзлочинності в рамках Програми Східного партнерства. Крім цього, Україна тісно співпрацює з іншими міжнародними організаціями, а саме Інтерполом і НАТО та ЄС. Особливо важливо гармонізувати законодавство України з актами ЄС в контексті сучасних євроінтеграційних процесів.

Двостороння співпраця держав у сфері боротьби з кіберзлочинністю повинна здійснюватися на основі та у відповідності до національних стратегій кібербезпеки, на чому наголошують зокрема О.О. Йона та М.Ф. Казакова [4, с. 61]. Відповідно до Стратегії кібербезпеки України, яку затверджено Указом Президента України від 15 березня 2016 року № 96, передбачається проведення гармонізації вітчизняного законодавства у відповідність до вимог НАТО та ЄС, комплексне вдосконалення правової основи кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури, подальшого розвитку кримінально-правової охорони суспільних відносин у цій сфері, боротьбу з кіберзлочинністю [5].

Європейський напрям розвитку України підштовхує до адаптації вітчизняного законодавства до чинних норм ЄС в сфері боротьби з кіберзлочинністю. Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікованою Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII, передбачено, що сторони Угоди здійснюють співробітництво у попередженні та боротьбі з кримінальною та незаконною організованою чи іншою діяльністю та спрямовані на вирішення низки ключових проблем, однією з яких є кіберзлочинність. Законодавство ЄС у правовому регулюванні боротьби з кіберзлочинністю тривалий час характеризувалось спорадичністю та епізодичністю, на що вказує І.М. Забара, але наразі сформувались стійкі і тривалі відносини, які призвели до прийняття спеціальних актів [6, с. 3].

Сучасний стан *acquis communautaire* в галузі кібербезпеки на загальноєвропейському рівні знаходиться в точці свого найінтенсивнішого розвитку. З огляду на системність характеру загроз для кібербезпеки у поєднанні з постійним зростанням кіберзлочинності в останні роки, Європейська Комісія у співпраці з країнами-членами ЄС, іншими інституціями Європейського Союзу та відповідними

зацікавленими сторонами розробила узгоджену політику дій, що має регулювати цей сектор.

Важливим елементом системи міжнародного співробітництва України у сфері боротьби з кіберзлочинністю є участь у двосторонніх договорах про взаємну правову допомогу з кримінальних питань. Наразі, Україною було укладено більше 60 таких угод. Однак, більшість було укладено без урахування особливостей міжнародно-правового співробітництва у сфері боротьби з кіберзлочинністю, зокрема вони не передбачають спрощеної процедури надання запитів та відповідей на них, а також правил передачі електронних доказів. Тому врегулювання відносин протидії кіберзлочинності не може обмежуватись двосторонніми міжнародними договорами.

Реалізація державної політики у сфері кібербезпеки, передбачена проаналізованими вище національними та міжнародними актами, здійснюється у встановленому порядку відповідними інституційними органами. До числа суб'єктів забезпечення кібербезпеки в Україні включено: міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; місцеві державні адміністрації; органи місцевого самоврядування; правоохоронні, розвідувальні і контррозвідувальні органи, суб'єкти оперативно-розшукової діяльності; Збройні Сили України, інші військові формування, утворені відповідно до закону та ін.

Отже, міжнародне співробітництво України в сфері боротьби з кіберзлочинністю здійснюється відповідно Конвенції про кіберзлочинність та Додаткового протоколу до неї Ради Європи, Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, програм співробітництва Україна-НАТО, а також двосторонніх договорів про взаємну правову допомогу. Міжнародні зобов'язання України сприяють реформуванню законодавчої бази в сфері боротьби з кіберзлочинністю.

Література:

1. Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність: Закон України № 2824-IV від 07.09.2005. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 5-6. Ст. 71.

2. Закон України «Про ратифікацію Додаткового протоколу до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи» від 21.07.2006 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/23-16> (дата звернення: 09.10.2022 р.).

3. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України» від 15.03.2016 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96/2016> (дата звернення: 09.10.2022 р.).

4. Йона О.О. Світові тенденції боротьби з кіберзлочинністю. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2013. № 15(1). С. 59–61.

5. Стратегія національної безпеки України: затв. Указом Президента України від 26.05.2015 № 287. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2872015-19070> (дата звернення: 12.01.2022 р.).

6. Забара І.М. Формування сучасних правових засад кібернетичної безпеки Європейського Союзу в умовах поширення нових інноваційних технологій. *Журнал європейського і порівняльного права*. 2017. Вип. 3. С. 2-13.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/19>

ЗМІСТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ РОЗБІЙНИХ НАПАДІВ, ПОЄДНАНИХ ІЗ ВБИВСТВОМ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ

Пиць П. В.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності 081 – Право*

Чернівецький юридичний інститут

Міжнародного гуманітарного університету

*Науковий керівник: **Поцілуйко В. М.***

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри юриспруденції

Чернівецький юридичний інститут

Міжнародного гуманітарного університету

м. Чернівці, Україна

Криміналістична характеристика розбійних нападів, поєднаних із вбивством, вчинених організованими групами – це узагальнена система відомостей, що являє собою систематизований опис типових криміналістично значущих ознак зазначеного виду злочинів, а також співвідношення кількісних сторін цих ознак, що мають суттєве значення для його виявлення, розкриття та розслідування.

Структура криміналістичної характеристики розбійних нападів, поєднаних із вбивством, вчинених організованими групами, повинна будуватися відповідно до загальної та видової криміналістичних характеристик, та у своїй основі відповідати структурі механізму досліджуваної злочинної діяльності, а також містити типові відомості про основні елементи криміналістичної характеристики зазначеного виду злочинів з урахуванням кореляційних взаємозв'язків між цими

елементами. Водночас, компонентний склад криміналістичної характеристики злочину не може бути однозначним для всіх видів злочинів, оскільки загальна кількість структурних елементів тієї чи іншої криміналістичної характеристики залежить від особливостей вказаної категорії злочинів. Разом з тим, дослідження доктринальних положень теорії криміналістики і практики розслідування злочинів свідчить, що до основних елементів криміналістичної характеристики розбійних нападів, поєднаних із вбивством, вчинених організованими групами, належать: предмет злочинного посягання; спосіб злочинного посягання; обстановка вчинення злочину; характеристика особи потерпілого та злочинця; типова слідова картина. Вони є основними елементами, оскільки, насамперед, отримання інформації про вказані обставини є визначальною основою для розслідування та розкриття злочину. Встановлення цих обставин дає можливість визначити напрями досудового розслідування, організувати розшук злочинця та майна за «гарячими» слідами «від людей» (за ознаками словесного портрета) або «від речей» (за їх зовнішніми ознаками).

Предмет злочинного посягання у структурі криміналістичної характеристики розбійних нападів, поєднаних із вбивством, вчинених організованими групами, виконує роль джерела фактичних даних, що має вагоме значення для їх розслідування. Дослідження предмета посягання як одного з елементів криміналістичної характеристики зазначеної категорії злочинів має тактичне значення, особливо на початковому етапі їх розслідування. Це обумовлюється тим, що дослідження предмета посягання під час виконання попередніх дій зосереджує увагу слідчого на необхідності з'ясування того, на заволодіння яким саме майном був спрямований умисел злочинців і хто з оточення знав про зберігання цього майна в потерпілого. Інформація про кожен викрадений предмет та його індивідуальні ознаки може бути відправною основою для побудови конкретних версій, спрямованих на окреслення кола осіб, які могли бути співучасниками нападу або неусвідомленими контактами з ними, що сприяло злочину. Така інформація може бути отримана від свідків, родичів потерпілого.

Характеристика предмета посягання є важливою для встановлення злочинця у випадках, коли: 1) викрадення предмету свідчить про знання його особливих властивостей, призначення та можливості використання; 2) за предметом посягання можна зробити висновок про специфічну мету злочину; 3) до предмета посягання має доступ обмежена та визначена кількість осіб. Ознаки предмета посягання у криміналістичних характеристиках можуть мати різноманітні зв'язки (наприклад, предмет посягання – засоби вчинення (заволодіння майном),

шляхи збуту викраденого або місце переховування його, а також дані про особу злочинця).

Спосіб вчинення розбійних нападів, поєднаних із вбивством, вчинених організованими групами, обумовлюється певними властивостями: обстановкою, в якій скоювався злочин; особистістю злочинців (вік, професійні та інші навички); особистістю потерпілого тощо. Поряд із цими чинниками, вибір способу залежить від того, з підготовкою або без такої вчинювався зазначений злочин. Всебічне вивчення способів вчинення розбійних нападів, поєднаних із вбивством, вчинених організованими групами, дозволяє розробити найбільш ефективні заходи щодо їх запобігання та припинення.

Способи вчинення вказаних злочинів є різноманітними, і злочинці в кожному конкретному випадку обирають той чи інший спосіб залежно від конкретних обставин. Найбільш характерними способами вчинення розбійних нападів, поєднаних із вбивством, вчинених організованими групами, є такі: 1) напад на відкритій місцевості, вчинений із використанням фактору раптовості та без застосування насильства; 2) напад на відкритій місцевості, вчинений із використанням або погрозою використання насильства; 3) напад у житлових приміщеннях із проникненням в житло; 4) напад у міському або залізничному транспорті; 5) напад на водіїв транспортних засобів тощо.

Інформація про обстановку вчинення розбійних нападів, поєднаних із вбивством, вчинених організованими групами, здебільшого отримується слідчим від родичів, очевидців і свідків злочину, хоча ознаки цієї категорії злочинів можуть бути виявлені безпосередньо слідчим, прокурором. До їх числа належать відомості про місце, час вчинення злочину, кількість злочинців та їх прикмети. У переважній більшості випадків розбійні напади, поєднані із вбивством, вчиняються організованими групами на відкритій місцевості, менш поширеними є напади у житлових приміщеннях із проникненням в житло та в міському або залізничному транспорті. Злочини зазначеної категорії вчиняються здебільшого вдень і ввечері та є менш поширеними вночі та вранці.

Потерпілий від злочину (жертва) становить криміналістичний інтерес лише як фізичний об'єкт, який може мати на тілі, одязі або речах, які знаходяться при ньому, різні сліди, виявлення та криміналістичне дослідження яких дозволяє отримати інформацію, що сприяє повному всебічному та швидкому розслідуванню цього злочину. Крім того, оскільки вивчення особи потерпілого припускає збір, аналіз та оцінку даних, які характеризують не тільки особисто його, але й зв'язки і взаємовідносини останнього в колективі, в сім'ї, за місцем проживання, то така інформація буде необхідною з позиції встановлення даних про особу злочинців, мотиви та вибір способу вчинення злочину тощо.

Виявлення цих та інших зв'язків між злочинцем і жертвою, а також іншими елементами криміналістичної характеристики розбійних нападів, поєднаних із вбивством, вчинених організованими групами, дозволить визначити особливості типових слідчих ситуацій і засоби їх вищення.

Вибір конкретної жертви у зазначеній категорії злочинів є значною мірою випадковим. Злочинці можуть спостерігати жертву в місцях вірогідної появи осіб, майно яких може бути предметом злочинного посягання (наприклад, біля банкоматів, поштових відділень у дні видачі пенсій тощо) та супроводжувати жертву до безлюдного і зручного для нападу місця, після чого вчинити злочин). Значну частину розбійних нападів, поєднаних із вбивством, вчинених організованими групами, складають розбійні напади на торгові точки, склади, підприємства, які займаються комерційною діяльністю, або житло осіб, які займаються підприємницькою діяльністю.

Важливе значення для криміналістичної характеристики розбійних нападів, поєднаних із вбивством, вчинених організованими групами, відіграють дані про особу злочинця, у тому числі його поведінку до, у процесі та після вчинення злочину. Оскільки злочини, що входять до зазначеної категорії, вчиняються організованими групами, в їх криміналістичну характеристику повинні входити дані, що характеризують організовану групу як злочинне формування, а саме: процес створення; спосіб залучення співучасників; особа організатора; система підпорядкованості; структура, система заохочень і покарань; способи зв'язку; конспірації; види спільно проведеного дозвілля тощо. Відповідно, особу злочинця доцільно розглядати у структурі організованої групи як злочинного формування, дослідження якої є обов'язковим елементом криміналістичної характеристики розбійних нападів поєднаних з вбивством, вчинених організованими групами.

Слідова картина розбійних нападів, поєднаних із вбивством, вчинених організованими групами, має деякі типові ознаки, що дозволяють зробити висновок про спосіб вчинення та мотив вбивства. Типовість слідів визначається такими показниками: 1) способом вчинення злочину, в тому числі характером зброяцького нападу, які застосовувалися злочинцями; 2) місцем, часом, обстановкою, мотивами злочину; 3) наявністю зв'язків між злочинцем і жертвою; 4) особою злочинця стосовно її характерологічних особливостей.

Підсумовуючи наведене, потрібно зазначити, що виокремлення наведеної сукупності ознак криміналістичної характеристики не ставить перед собою за мету надати повну та всебічну характеристику розбійних нападів, поєднаних із вбивством, що вчинюються організованими групами. Мета такої характеристики полягає у системному відображенні

даних про злочинну діяльність, що мають інформаційно-пізнавальну спрямованість і дозволяють здійснювати ретроспективне та перспективне моделювання злочинної діяльності, що розслідується, прогнозування її розвитку і, відповідно, планування ходу подальшого розслідування. Тому, з урахуванням особливостей зазначеної категорії злочинів, в їх криміналістичній характеристиці доцільно визначити зв'язок між її окремими елементами, що дозволить визначити оптимальні шляхи пошуку та викриття злочинців.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/20>

ПРАВО ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ПРИРОДА ТА СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ

Поварчук Н. С.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії 2 курсу
заочної форми навчання спеціальності 081 – Право
кафедри державно-правових дисциплін
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Стрімкий розвиток сучасних інформаційних технологій призвів до появи цілого комплексу специфічних правовідносин, які вимагали спеціального правового регулювання, що, в свою чергу, обумовило появу так званого ІТ-права, чи права інформаційних технологій.

Питаннями теорії права інформаційних технологій займалися вітчизняні і зарубіжні вчені, зокрема Т. Бачинський, Д. Гетьманцев, Б. Кормич, В. Кравчук, О. Марценюк, К. Пестова, О. Сімсон, Є. Харитонов, О. Харитонова, О. Яворська та інші. Проте наразі в сучасній юридичній науці відсутній єдиний підхід до визначення сутності права інформаційних технологій, що й зумовило актуальність дослідження.

Все це визначило мету даного дослідження, котра полягає в здійсненні комплексного аналізу основних підходів до статусу права інформаційних технологій.

Як вказує О. Сімсон, ІТ-право – не штучний феномен, а закономірний результат розвитку економічних відносин, котрі виникають, змінюються та припиняються в сфері інформаційних технологій. До недавнього часу

наукове співтовариство скептично реагувало на перспективи ІТ-права як галузі, відстоюючи позиції, що ІТ-відносини не утворюють самостійного предмета правового регулювання, а поява ІТ-права прирівнювалась до появи абсурдних «трамвайно-тролейбусного», «лазнево-прального» та «бакалійно-гастрономічного» права. Разом з тим, специфічний характер ІТ-відносин на сьогоднішній день є загальновизнаним фактом, а тому необхідність в відповідному правовому регулюванні на даний момент мало в кого викликає заперечення. Приймаючи до уваги, окрім специфіки, властиві загальні ознаки відносин в ІТ-сфері, а також широкий спектр об'єктів, відносно яких ці відносини складаються, виділення ІТ-права (як сукупності правових норм, що регулюють суспільні відносини в сфері інформаційних технологій) в окрему галузь права виглядає доволі обґрунтованим [11, с. 183].

Останнім часом в юридичній літературі ІТ-право розглядають як невід'ємну частину інформаційного права або навіть ототожнюють з останнім. При цьому звертає на себе увагу той факт, що одні й ті ж самі проблеми досліджуються в працях з інформаційного та з ІТ-права, з тією лише різницею, що в більш давніх публікаціях використовується термін «інформаційне право», а в публікаціях останніх 10-15 років використовується термін «право інформаційних технологій» чи «ІТ-право», тобто є більш сучасною варіацією терміну «інформаційне право».

Серед різноманіття думок, що висловлюються в науковій літературі право інформаційних технологій розглядається як: комплексна галузь права; як самостійна галузь права; як галузь законодавства; як концепт. Розглянемо кожну зі згаданих позицій.

Прихильниками визнання права інформаційних технологій як комплексної галузі права виступають Т. Бачинський, Р. Калюжний, О. Марценюк та інші.

На думку Т. Бачинського, ІТ-право представляє собою «сукупність уявлень, понять, знань, асоціацій, емоцій, що виникають у зв'язку з правовим впорядкуванням суспільних відносин, пов'язаних зі створенням та використанням ІТ» [1, с. 3].

Відповідно до точки зору О. Марценюка: «інформаційне право України виступає самостійною комплексною галуззю національного права, що вимагає теоретичного обґрунтування окремих інститутів інформаційного права при їх комплексному застосуванні в українській правовій системі, встановлення самостійного методу інформаційного права» [7, с. 219].

Таку ж позицію займає Р. Калюжний, котрий пише, що «інформаційне право можна визначити як пограничну галузь між публічним і приватним правом. Серед складних, ієрархічних багатопорядкових підсистем, що формують українську правову систему,

інформаційне право становить комплексну міжгалузеву науку в загальній системі національного права. Через предмет суспільних відносин інформаційне право має зв'язок з іншими галузевими та міжгалузевими інститутами права, тобто відбувається агрегація інститутів з інформаційним правом» [4, с. 6].

Подібної точки зору дотримується і Г. Виноградова, котра визначає право інформаційних технологій як «галузь права, яка становить систему спеціальних правових норм, що виникають в інформаційній сфері (тобто у сфері збирання, зберігання, використання та поширення інформації). Інформаційне право є комплексною галуззю, що ґрунтується на методах публічного і приватного права та використовує при вирішенні завдань правового регулювання інформаційних відносин практично весь арсенал правових механізмів» [2, с. 14].

Комплексний характер права інформаційних технологій проявляється в тому, що багато його норм виступають одночасно нормами інших галузей права. Так, наприклад, закріплення в Конституції України право кожного вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір (ч. 2. ст. 34) є нормою права інформаційних технологій, оскільки спрямована на регулювання відносин по пошуку, отриманню, використанню та розповсюдженню інформацію. В той же час вона є нормою конституційного права, оскільки закріплює одне з найважливіших конституційних прав особистості.

Прихильники визнання права інформаційних технологій як комплексної галузі права оперують тим, що норми, включені в її предмет, одночасно залишаються у своїх галузях права, таких як конституційне, трудове, цивільне, фінансове, адміністративне та ін.

Варто зазначити, що існування комплексних галузей права тривалий час залишається предметом дискусій [8, 10, 13]. З погляду загальної теорії права існування комплексних галузей можливе, але із застереженням, що вести мову про такі комплексні утворення правових норм варто не щодо галузей права, а стосовно галузей законодавства [10, с. 111]. Тому більш виправданою убачається оцінка права інформаційних технологій як сукупності актів законодавства, що «регулюють ІТ-відносини, які з певною мірою умовності може іменуватися «ІТ-законодавством» [9].

Інша позиція пов'язана з уявленням права інформаційних технологій як самостійної галузі права. Серед прибічників даного підходу слід назвати Л. Коваленко.

Л. Коваленко стверджує: «інформаційне право – це галузь права, система соціальних норм, що впорядковує охоронювані державою суспільні відносини, що виникають в інформаційній сфері – сфері

створення, перетворення й використання інформації. Основний предмет правового регулювання інформаційного права – це інформаційні відносини, що виникають при здійсненні інформаційних процесів – процесів створення, збору, опрацювання, зберігання, пошуку, передачі, поширення й використання інформації [5, с. 150].

Певним аргументом на користь визнання інформаційного права як самостійної галузі права є розширення змісту спеціальності 12.00.07 (теорія управління; адміністративне право; фінансове право), за якою здійснюється присвоєння вчених звань, захист дисертацій та присудження наукових ступенів кандидата і доктора юридичних наук у червні 2003 року. З того часу до цієї спеціальності додали й інформаційне право.

Дихотомія бачення інформаційного права як галузі права та галузі законодавства спостерігається в позиції Б. Кормича. Автор надає таке визначення інформаційному праву: виокремлена група правових норм, якими регулюються суспільні відносини, що виникають з приводу встановлення режимів та параметрів суспільного обігу інформації, правового статусу, поведінки та зв'язків суб'єктів інформаційних відносин [6, с. 41]. Однак в подальшому зауважує, що сьогодні можна говорити про інформаційне право як про галузь законодавства, що об'єднує нормативно-правовий матеріал, яким регулюється відносно відособлена група суспільних відносин, застосовуючи при цьому специфічні методи регулювання [6, с. 42].

Подібної думки дотримується і Д. Гетьманцев, вважаючи, що «... на сучасному етапі може йтися не про існування інформаційного права як самостійної галузі права, а лише про існування інформаційного законодавства як галузі законодавства» [3, с. 89].

Трансформація поглядів відносно природи права інформаційних технологій продовжується, яскравим прикладом чого є позиція Є. Харитонова та О. Харитонової, котрі розглядають ІТ-право як концепт, тобто як сукупність уявлень, понять, знань, асоціацій, емоцій, що виникають у зв'язку з правовим впорядкуванням суспільних відносин, пов'язаних зі створенням та використанням ІТ [12, с. 24]. Вчені наголошують, «що розгляд ІТ-права як концепту не заперечує «нормативного» (законодавчого) наповнення цього поняття, але позбавляє необхідності оцінювати його як систему правових норм, що утворюють галузь права, відповідні правові інститути тощо. Натомість може йтися про структуру ІТ-права, яка відображає систему нормативного наповнення цього концепту» [12, с. 24].

Саме «молодий» характер цієї галузі права детермінує наукові дискусії щодо її визнання через відсутність однозначного трактування його природи. Не можливо заперечити, що інформаційні

правовідносини, що складають предмет права інформаційних технологій, мають певний ступінь своєрідності, питому вагу з-поміж інших суспільних правовідносин та норми, що їх урегульовують потребують диференціації.

Література:

1. Бачинський Т. Основи ІТ-права: посібник. К.: Юрінком Інтер, 2020. 244 с.
2. Виноградова Г.В. Інформаційне право України: Навч. посібник. К.: МАУП, 2006. 144 с.
3. Гетманцев Д. До питання про інформаційне право як самостійну галузь права України. *Підприємство, господарство і право*. 2007. 3. С. 88-91.
4. Калюжний Р., Марценюк А. Предмет та методи інформаційного права. *Правова інформатика*. 2008. № 3. С. 5-9.
5. Коваленко Л. П. Інформаційне право в Україні. *Проблеми законності*. 2012. № 119. С. 148-156.
6. Кормич Б. А. Інформаційне право : Підручник. Х. :БУРУН і К, 2011. 334 с.
7. Марценюк О. Г. Теоретико-методологічні засади інформаційного права України: реалізація права на інформацію : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2009. 266 с.
8. Миколенко А. Чи існують комплексні галузі права? *Правова держава*. 2003. № 6. С. 203-206.
9. Пестова К., Кравчук В. ІТ-законодавство: проблеми, пріоритети та напрями розвитку. *ІТ право: проблеми і перспективи розвитку в Україні: Науково-практична конференція (НУ «Львівська політехніка» 2016)*, 2016. С. 126-132.
10. Саннікова М.В. До питання комплексних утворень у системі права України (на прикладі аграрного права). *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2014. Вип.. 27. С. 104-116. (12)
11. Сімсон О. ІТ-право V. Інформаційного права: на зламі епох. *ІТ-право: проблеми і перспективи розвитку в Україні: II Науково-практична конференція (НУ «Львівська політехніка» 2017)*, 2017. С. 180-187.
12. Харитонов Є., Харитонova О. ІТ-право у системі права України. *Право України*. 2018. № 1. С. 18-29.
13. Хряпченко В. Від критеріїв поділу системи права на галузі до комплексних галузей права. *Актуальні проблеми політики*. 2015. Вип. 55. С. 307-312.

ПОРЯДОК ПОСВІДЧЕННЯ ДОГОВОРУ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ ТА ЙОГО ПРАВОВІ НАСЛІДКИ

Поведьонков І. А.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії I курсу
кафедри цивільного та господарського права і процесу
факультету права та економіки*

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Денисяк Н. М.

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри цивільного та господарського права і процесу
факультету права та економіки*

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Договір довічного утримання – це домовленість відчужувача та набувача про догляд відчужувача, за винагороду у вигляді рухомого або нерухомого майна.

Договір довічного утримання укладається у письмовій формі та підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню. У разі якщо Договір було складено у письмовій формі але нотаріально не посвідчено, зазначений Договір необхідно визнавати дійсним у судовому порядку. Набувач під час дії Договору, може використовувати майно, яке є предметом Договору без права розпорядження, тобто без права відчуження.

Сторонами Договору довічного утримання є відчужувач та набувач. Відчужувачем є виключно фізична особа якій необхідний догляд. Набувачем за зазначеним договором може бути як фізична так і юридична особа. Так як юридична особа здійснювати догляд не може від її імені догляд здійснює представник відповідно до ст. 746 ЦК України.

Під час нотаріального посвідчення Договору нотаріусом здійснюється встановлення осіб які звернулись за вчиненням такої дії та їх дієздатність відповідно до ст. 43 ЗУ «Про нотаріат» та Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України.

Встановлення фізичної особи здійснюється за документами що підтверджують його особу а саме «здійснюється за паспортом громадянина України або за іншими документами, які унеможливають виникнення будь-яких сумнівів щодо особи громадянина, який

звернувся за вчиненням нотаріальної дії (паспорт громадянина України, паспорт громадянина України для виїзду за кордон, дипломатичний чи службовий паспорт, посвідчення особи моряка, посвідчення члена екіпажу, посвідка на проживання особи, яка мешкає в Україні, національний паспорт іноземця або документ, що його замінює, посвідчення особи з інвалідністю чи учасника Другої світової війни, посвідчення, видане за місцем роботи фізичної особи). Посвідчення водія, особи моряка, особи з інвалідністю чи учасника Другої світової війни, посвідчення, видане за місцем роботи фізичної особи, не можуть бути використані громадянином України для встановлення його особи під час укладення правочинів».

Встановлення юридичної особи та повноважень її представника здійснюється на підставі таких документів згідно Главою 5 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України:

- Установчі документи юридичної особи ;
- Відомості з ЄДР юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.
- Документи, що підтверджують повноваження представника – Наказ (Рішення) про здійснення догляду за фізичною особою та нотаріально посвідчена Довіреність на представництво інтересів від імені юр. особи.

Нотаріусом під час посвідчення зазначеного Договору відповідно до Глави 7 зазначеного Порядку витребовуються оригінали документів, що підтверджують право власності на майно, для доручення до матеріалів Договору, наприклад:

- Свідоцтва про право власності;
- Свідоцтво про право на спадщину;
- Договори відчуження;
- Рішення суду про визнання права власності на майно, тощо.

Після встановлення факту належності нерухомого майна відчужувачу його правоздатності та дієздатності та перевірки правоздатності та дієздатності набувача, перевірки повноважень представників у разі їх наявності нотаріусом виготовлюється проект зазначеного Договору з урахуванням усіх необхідних умов щодо догляду та забезпечення відчужувача.

Відповідно до п.п. 7.6., п. 7, Глави 2 Порядку «У тексті договору довічного утримання (догляду) обов'язково зазначається, що набувач майна зобов'язаний надавати відчужувачеві довічно матеріальне забезпечення, а також усі види догляду (опікування) з їх конкретизуванням або без такого, та визначається грошова оцінка матеріального забезпечення відчужувача, яка встановлюється за згодою сторін».

Також відповідно до п. 3., ст. 749 ЦК України набувач зобов'язаний поховати відчужувача.

Проект Договору довічного утримання надається сторонам для ознайомлення та у разі досягнення згоди, щодо його умов для проставлення своїх підписів. Після проставлення підписів нотаріусом прописується засвідчувальний напис щодо встановлення осіб, повноваження осіб (у разі наявності таких осіб) та належності майна відчужувачу та реєструє вчинену нотаріальну дію у Реєстр для реєстрації нотаріальних дій під реєстровим номером який проставляється в засвідчувальному написі.

Також зазначений Договір є особливим видом Договору який надає гарантію на виконання усіх умов зазначених у договорі, оскільки нотаріусом при його посвідченні накладається заборона відчуження на об'єкт нерухомого майна, який є предметом Договору під окремим реєстровим номером.

Договір довічного утримання може бути припинений:

1. За згодою сторін Договору;
2. Договір розірвано за Рішенням суду за зверненням однієї з сторін Договору;
3. За заявою відчужувача, якщо набувач помер та спадкоємці померлого відмовляються здійснювати догляд (п.п. 7.8, п.7, Глава 2 Порядку);
4. У разі смерті відчужувача.

Підставою зняття заборони є документ про смерть відчужувача Свідоцтво про смерть, тощо). Після зняття такої заборони істотні умови такого виду Договору є виконаними у повному обсязі.

Набувач набуває повні права на нерухоме майно з правом повного розпорядження.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР: станом на 01 січня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 року № 3425-ХІІ: станом на 15.12.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#n352>

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV: станом на 01.08.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n5815>

4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5; станом на 21.05.2022р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#n1189>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/22>

РОЗПОРЯДЖЕННЯ, КОРИСТУВАННЯ ТА ВОЛОДІННЯ ПРЕДМЕТОМ ІПОТЕКИ

Поведьонкова І. І.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії I курсу
кафедри цивільного та господарського права і процесу*

факультету права та економіки

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Денисяк Н. М.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільного та господарського права і процесу

факультету права та економіки

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Іпотека – застава будь-якого нерухомого майна, при якій майно, що становить предмет застави, залишається у заставодавця або третьої особи.

Розпорядження, користування предметом іпотеки регулюється статтею 9 Закону «Про Іпотеку», Іпотекодавець має право володіти та користуватись предметом іпотеки відповідно до його цільового призначення.

Володіння іпотекодавця предметом іпотеки розуміється як фактичне фізичне чи господарське користування майном, яке не поєднає з отриманням його корисних властивостей. Володіння може переходити до інших осіб (не власників) відповідно до закону або договору.

Користування дає можливість отримання корисних властивостей із речі відповідно до її призначення. Право користування неможливо без фактичного володіння предметом іпотеки і тому здійснюється тільки у поєднанні з її володінням.

При користуванням предметом іпотеки, іпотекодавець повинен не припускати погіршення стану предмета іпотеки та зменшення його вартості понад норми його звичайної амортизації. У вказаній правовій конструкції,

враховуючи її диспозитивний характер, підкреслено причинний зв'язок стану іпотечного майна і його вартості внаслідок впливу на них іпотекодавця. Під фізичним зносом предмета іпотеки (Конструкції, елементу, системи інженерного обладнання, будівлі і споруди в цілому) слід розуміти втрату ними первинних технічно – економічних властивостей (міцності, стійкості, надійності тощо). Внаслідок впливу природно-кліматичних факторів і життєдіяльності людей.

Сторона іпотекодавця має право одержувати від предмета іпотеки продукцію, плоди і доходи, якщо інше не встановлено іпотечним договором. Визначаючи правомочність іпотекодавця на право одержувати від предмета іпотеки продукцію, плоди і доходи, законодавець зробив цю норму також диспозитивною. Тому, якщо в іпотечному договорі це передбачено, то іпотекодержатель також може мати право на продукцію, плоди і доходи (наприклад, у випадках, коли вони є засобом погашення особового зобов'язання).

Згідно зі ст. 9 Закону «Про Іпотеку» іпотекодавець, має також право розпорядження предметом іпотеки.

Право розпорядження – це право іпотекодавця, дає можливість визначити юридичну частку предмета іпотеки, аж до передачі права власності на неї іншим особам. Право розпорядження є невід'ємним від права власності і здійснюється особисто іпотекодавцем.

Іпотекодавець має право на підставі згоди іпотекодержателя, яка має міститися окремим пунктом в іпотечному договорі або у внесених до нього змінах чи додатках:

- добудовувати, провадити капітальний ремонт будівлі (споруди), що є предметом іпотеки, чи здійснювати істотні поліпшення цього майна;
- передавати предмет іпотеки у наступну іпотеку;
- передавати предмет іпотеки в спільну діяльність, лізинг, оренду, користування.

Іпотекодавець має право заповідати передане в іпотеку нерухоме майно. Правочин, який обмежує право іпотекодавця заповідати передане в іпотеку нерухоме майно, є нікчемним.

Згідно зі ст. 10 Закону «Про Іпотеку», якщо інше не встановлено законом чи іпотечним договором, іпотекодавець зобов'язаний вживати за власні кошти всі необхідні заходи для належного збереження предмета іпотеки, включаючи своєчасне проведення поточного ремонту, відновлення незначних пошкоджень, раціональну експлуатацію та захист предмета іпотеки від незаконних посягань та вимог ст. 322 Цивільного кодексу, відповідно до якої власник зобов'язаний утримувати майно, що йому належить, ст. 936-955 Цивільного кодексу (загальні положення про зберігання). З цього випливає, що іпотекодавець сам несе тягар утримання і ремонту іпотечного майна,

поза як не має інших осіб, на яких може бути покладена ця відповідальність. Звичайно утримувати предмет іпотеки власник повинен у справному стані (забезпечувати збереження, підтримувати належні санітарний і технічний стан, утримувати від руйнування і псування). Поняття «справний стан» пов'язано з процесом експлуатації того чи іншого об'єкта і носить безумовно чисто технічний характер. Справним станом, називають стан об'єкта, при якому він відповідає всім вимогам нормативно-технічної документації. Тому, якщо на час перевірки стан предмета іпотеки не відповідає вимогам нормативно-технічної документації, то вважається, що цей об'єкт перебуває у несправному стані. Нормативи, яких іпотекодавець повинен дотримуватись при утриманні та ремонті предмета іпотеки, є базовим, встановленими органами виконавчої влади. Базові нормативи містяться в будівельних нормативах і правилах, тимчасових будівельних нормах, нормах протипожежної безпеки, тощо.

Іпотекодавець повинен належним чином виконувати свої обов'язки з утримання і ремонту предмета іпотеки та здійснювати їх в межах дії іпотечного договору (до припинення іпотеки). Підтримання майна в справному стані забезпечується іпотекодавцем за рахунок проведення планово-попереджувальних заходів, за допомогою яких досягається завдання безперервного використання майна. Таким чином, основне завдання обслуговування – це попередження виникнення несправностей у конструктивних елементах конкретного предмета іпотеки. Разом з тим одними лише попереджувальними заходами обслуговуючого характеру, навіть при їх регулярності та якості, підтримання певного рівня працездатності стану іпотеки не вирішити. При цьому відповідний ремонтний вплив на іпотеку – захід також необхідний. Якщо їх не здійснювати планово і в міру необхідності, то це зробить неможливим або істотно ускладнить використання майна до його функціонального призначення. Головне завдання ремонту-поновлення працездатності стану предмета іпотеки.

При видачі іпотечних кредитів та в їх забезпеченні слід виключити формальний підхід в оформленні договорів, в яких фіксуються обов'язки іпотекодавця проводити поточний і капітальний ремонт. Порядок побудови взаємовідносин сторін на час проведення капітального ремонту предмета іпотеки не знаходить свого відображення в жодному із Законів, які регулюють іпотечні відносини, а ні в Цивільному кодексі України. Усім зрозуміло, що капітальний ремонт – це трудоемний, високовитратний і тривалий захід, який унеможливорює використання всієї або значної частини предмета іпотеки. Тому відносини сторін у цей період доцільно детально обумовити в іпотечному договорі. Врахування наслідків, які можуть настати при перерозподілі фінансових потоків у

іпотекодавця в період проведення капітального ремонту, повинно зайняти значне місце в тексті іпотечного договору (особливо відносно строків і обсягів проведених робіт). Банку-іпотекодержателю не варто при включенні в текст іпотечного договору обов'язків іпотекодавця щодо здійснення поточного і капітального ремонтів безпідставно сподіватися на його можливості з самофінансування для цієї мети. Безперечно іпотекодавець може передбачити проведення капітального ремонту за рахунок власних коштів. Але такий підхід може бути аргументованим, якщо він підкріплений відповідними розрахунками, а також при невеликому обсязі проведення ремонтних робіт (наприклад, у недавно побудованому приміщенні). Самофінансування можливе й у випадку, коли іпотекодавець у змозі оплатити вартість ремонту за рахунок мобілізації грошових коштів для виконання конкретних робіт шляхом активізації внутрішніх і зовнішніх ресурсів, якщо це, звичайно, не зашкодить його платоспроможності за основним зобов'язанням.

Чинне законодавство України не передбачає вимагати дострокове виконання забезпеченого іпотекою зобов'язання, у разі якщо іпотекодавець грубо порушує правила ремонту предмета іпотеки, тому ця позиція має бути детально прописана в іпотечному договорі. Іпотекодавець повинен своєчасно повідомляти іпотекодержателя про будь-яку загрозу знищення, псування або погіршення стану предмета іпотеки, а також про будь-які обставини, що можуть негативно вплинути на права іпотекодержателя за іпотечним договором. Норма частини 2 ст. 10 Закону «Про іпотеку» ґрунтується на вимогах ст. 232 Цивільного кодексу України, відповідно до якої ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження (псування) майна несе його власник, якщо інше не встановлено договором або законом.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР: станом на 01 січня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text>
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV: станом на 01.08.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n5815>
3. Про іпотеку: Закон України від 05 червня 2003 року № 898-IV: станом на 10.10.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15/ed20221010#Text>

ДО ПИТАННЯ ПРО ВІДНЕСЕННЯ ДОГОВОРУ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ (ДОГЛЯДУ) ДО КОНСЕНСУАЛЬНИХ ЧИ РЕАЛЬНИХ ДОГОВОРІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Погребняк М. В.

*аспірантка кафедри цивільного права та процесу
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
м. Хмельницький, Україна*

Найбільш жваві дискусії в юридичній літературі мають місце щодо визнання цього договору довічного утримання (догляду) реальним або консенсуальним. Вирішення цієї дискусії має істотне практичне значення, оскільки дозволяє встановити момент укладення договору, тобто момент з якого у сторін виникають права та обов'язки.

Розподіл договорів на консенсуальні та реальні до нас було запозичено з римського приватного права. Як зазначає С.Д. Гринько, «консенсуальними були контракти, зобов'язання за якими виникало із самої домовленості сторін (*consensus*), а для юридичної сили реальних контрактів не достатньо домовленості сторін, а необхідно вчинити передачу речі одним контрагентом іншому. Для консенсуальних і реальних контрактів важливою була наявність матеріальної підстави, яка обумовлює матеріальний інтерес кредитора та відповідальність боржника, що дозволяє їх віднести до категорії матеріальних» [1, с. 153].

Поняття консенсуального договору впливає зі змісту ч. 1 ст. 640 ЦК України: «Договір є укладеним з моменту одержання особою, яка направила пропозицію укласти договір, відповіді про прийняття цієї пропозиції» [2]. При цьому процес узгодження волевиявлень сторін залежить від законодавчо встановленої форми досягнення між ними згоди з усіх істотних умов договору, тобто «умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди» (ст. 638 ЦК України) [2]. Така форма досягнення згоди визначається формою цивільно-правового договору: усна, письмова, нотаріальне посвідчення (ст. 639, ч. 3 ст. 640 ЦК України) [2].

Особливість реальних договорів полягає у тому, що для укладення договорів недостатньо однієї лише згоди сторін. Для укладення реальних договорів вимагається окрім згоди сторін з усіх істотних умов

договору вчинення певних дій – передання майна та інших дій (ч. 2 ст. 640 ЦК України) [2]. Відповідно реальний договір є укладеним «з моменту передання відповідного майна або вчинення певної дії» (ч. 2 ст. 640 ЦК України) [2].

Пануючою у вітчизняній юридичній літературі є позиція щодо визнання реального характеру за договором довічного утримання (догляду) [3, с. 254; 4, с. 12]. На думку О.В. Розгон, договір довічного утримання (догляду) є реальним, тому передання майна здійснюється на стадії його укладення [5, с. 40]. Відповідно, за твердженням вченої, сам факт передання майна немає вагомого ефекту, оскільки фізичного передання у власність майна за договором може взагалі не відбутися [5, с. 40]. Позицію щодо реального характеру договору довічного утримання (догляду) висловлює також І.Й. Пучковська. На думку вченої, «консенсуальність договору надавала б можливість набувачеві вимагати від відчужувача – сторони слабшої й тому потребуючої особливого захисту – передачі майна взамін на довічне утримання (догляд). Реальна ж модель розглядуваного договору захищає відчужувача від такої вимоги. За таким договором майно передається набувачеві, так би мовити, сьогодні, а його еквівалент буде надано відчужувачеві в майбутньому, тобто впродовж тривалості його життя. Отже, для укладення договору довічного утримання (догляду) недостатньо зустрічної згоди сторін, а необхідна ще й передача майна набувачеві» [6, с. 49-50]. На думку М.Д. Пленюк, «вектор розуміння реальності договору довічного утримання (догляду) зміщено і цілком прийнятним є розуміння про ознаки консенсуальності цього договору, хоча б тому, що відповідно до ст. 640 ЦК України вважається укладеним з моменту його нотаріального посвідчення. У разі безальтернативної вимоги щодо його реальності, договірна конструкція довічного утримання (догляду) мала б містити чітку вказівку на момент укладення договору за прикладом ст. 1046 ЦК України» [7, с. 37]. Разом з цим вчена за правовими характеристиками відносить договір довічного утримання (догляду) до односторонніх, реальних, оплатних алеаторних, фидуціарних, договорів [7, с. 36].

Проаналізувавши позиції вчених з цього питання, І.О. Дзера виділила три обґрунтування на користь визнання цього договору реальним: «1) момент укладення договору довічного утримання пов'язаний з передачею майна; 2) договір набуває чинності з моменту його державної реєстрації і в цей же момент до набувача переходить право власності на будинок чи інше майно; 3) передача майна не становить обов'язку відчужувача і не є виконанням обов'язку, а є моментом укладення договору» [8, с. 185]. Крім того, вчена згадує позицію О.С. Іоффе, який у свій час стверджував про консенсуальний характер договору довічного

утримання у тому випадку, коли його було належним чином оформлено; набувач за цієї умови мав надавати відчужувану будинку утримання незалежно від передачі йому будинку [9, с. 184].

Окремими цивілістами (Р.А. Майданик та ін.) відстоюється позиція про можливість визнання договору довічного утримання (догляду) консенсуальним, так і реальним, залежно від того, яке майно передається під забезпечення рентних платежів, тобто рухоме чи нерухоме [10, с. 348].

Викладена нами дискусія зумовлена тим, що законодавець у ст. 748 ЦК України зазначає, що «набувач стає власником майна, переданого йому за договором довічного утримання (догляду), відповідно до статті 334 цього Кодексу». Внаслідок цього «право власності у набувача майна за цим договором, який підлягає нотаріальному посвідченню, виникає у набувача з моменту такого посвідчення або з моменту набрання законної сили рішенням суду про визнання договору, не посвідченого нотаріально, дійсним» (ч. 3 ст. 334 ЦК України) [2], «права на нерухоме майно, які підлягають державній реєстрації, виникають з дня такої реєстрації» (ч. 4 ст. 334 ЦК України) [2]. Відповідно зі змісту наведених норм кодексу можна зробити висновок про консенсуальний характер договору довічного утримання. Однак, як слушно зазначає О.С. Яворська, «судова практика не звертає увагу на законодавчу дефініцію реального характеру договору довічного утримання і теоретичні дискусії з цього приводу, а керується положеннями ст.ст. 334, 640, відсилочної норми ст. 748 ЦКУ і вирішує спір, виходячи з консенсуальності договору» [11, с. 6]. На думку О.С. Яворської, яку ми підтримуємо, поділ договорів на реальні та консенсуальні не може залежати ні від виду майна, ні від способів його передання. Ключовим моментом у вирішенні дискусії щодо правової природи договору, вважає вчена, має бути позиція законодавства, згідно якої щодо договору довічного утримання (догляду) застосовується «словесна формула «передає», що характерно для реальних договорів» [11, с. 5]. Разом з цим вчена наголошує, що «конструкція договору довічного утримання як реального договору сприяє захисту інтересів більш слабкої сторони договору – відчужувача і в такий спосіб збалансовує, вирівнює статус сторін» [11, с. 5]. Подібну позицію висловлює й З.В. Ромовська: «Відчужувач, згідно зі статтею 744 ЦК, *передає*... Це слово засвідчує, що договір довічного утримання є реальним» [12, с. 431].

Вищезазначене дозволяє зробити висновок про те, що договір довічного утримання (догляду) є реальним, оскільки за цим договором відчужувач передає (не зобов'язується передати) майно набувачеві, тому для його укладення обов'язковим є вчинення певної дії та наявності взаємної згоди про це.

Література:

1. Гринько С. Д. Деліктні зобов'язання римського приватного права : поняття, система, рецепція : монографія / за наук. ред. Є. О. Харитоновна. Хмельницький : Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2012. 724 с.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.
3. Цивільне право України : в 2-х т. Т. 2. Підручник / за ред. Є.О. Харитоновна, 2008. 872 с.
4. Великорода О. М. Договір довічного утримання: автореф. дис. ... канд. юр. наук : 12.00.03. Івано-Франківськ, 2006. 25 с.
5. Розгон О.В. Теоретичні та практичні аспекти виконання договору довічного утримання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 2. С. 39-42.
6. Пучковська І.Й. Щодо загальної характеристики договору довічного утримання (догляду). *Проблеми законності*. 2009. № 105. С. 49-56.
7. Пленюк М.Д. Договір довічного утримання (догляду): виникнення, формування, правові характеристики. *Нове українське право*. 2021. Вип. 2. С. 35-42.
8. Договірне право України. Особлива частина : навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова та ін.; за ред. О.В. Дзери. К. : Юрінком Інтер, 2009. 1200 с.
9. Иоффе О.С. Советское гражданское право: в 3 томах. Т.3. Л.: Изд-во Ленингр.ун-та 1965. 347 с.
10. Майданик Р.А. Аномалії в цивільному праві України. К.: Юстиніан, 2007. 1008 с.
11. Яворська О.С. Договір довічного утримання: проблеми теорії та практики застосування. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 3. С. 1-12.
12. Ромовська З.В. Українське цивільне право. Договірне право. Академічний курс. Львів. : ПАІС, 2020. 464 с.

**ОКРЕМІ ПИТАННЯ СТАНУ НАУКОВОЇ РОЗРОБЛЕНОСТІ
ПРОБЛЕМИ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНО-
ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧАСНИКІВ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ ЗІ СТОРОНИ ОБВИНУВАННЯ**

Подобний О. О.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет*

Єрусланова Т. Г.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії I курсу
заочної форми навчання спеціальності 081 – Право
кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

У кримінальній процесуальній та криміналістичній літературі звернення до тематики етичних засад кримінального провадження відбулося ще у XIX сторіччі та пов'язано з творчістю видатного правника А. Ф. Коні [1]. Пізніше проблеми судової етики та морально-етичних засад кримінально-процесуальної діяльності слідчого висвітлювалися наприкінці 70-х рр минулого сторіччя в роботах Ю. М. Зархіна, А. Р. Ратіонова, М. С. Строговича [2-3].

Із зазначеного предмету дослідження класичною і такою, що визначає основні поняття та окреслює можливі напрями вирішення проблематики, вважається лекція Р. С. Белкіна 1999 р., присвячена моральним основам діяльності слідчого органів внутрішніх справ [4]. У лекції було проаналізовано як основні досягнення зазначених піонерів розвідки питань судової та слідчої етики, а також найближче за хронологією монографічне дослідження, присвячене моральним засадам кримінального процесу [5].

Серед останніх дисертаційних досліджень морально-етичних проблем кримінально-процесуальної діяльності необхідно підкреслити здобутки О. Б. Зелинської (Реалізація принципів моральності (морали) в діяльності слідчого, 2000 р.) [6], О. В. Мельника (Моральні засади провадження у досудових стадіях кримінального процесу України,

2006 р.) [7] та Л. М. Гуртієвої (Етичні основи діяльності слідчого, 2008 р.) [8].

Загальноновизнаним для всіх указаних вчених є класичний підхід до визначення основних категорій проблематики:

по-перше, *мораль* розглядається як система норм і принципів поведінки людей у ставленні один до одного і до суспільства [9, с. 225];

по-друге, етика – наука про мораль, її походження, розвиток і роль у суспільному та особистому житті людей [10, с. 652].

Професор Р.С. Белкін в лекції «Моральні витoki діяльності слідчого органів внутрішніх справ» відповідні засади в діяльності слідчого розглядає у трьох площинах: 1) проблеми професійної етики слідчого; 2) моральні основи впливу слідчого на осіб, які беруть участь у справі; 3) вирішення питання, чи може бути обман моральним?

З приводу із зазначеного першого аспекту проблематики робиться висновок, що мораль слугує необхідним критерієм оцінки допустимості застосування криміналістичних рекомендацій в практиці. Вимога законності засобів і прийомів судового дослідження і запобігання злочинам доповнюється вимогою їх моральності, відповідності принципам суспільної моралі. Ці вимоги не можуть суперечити один одному, як не можуть суперечити принципи законності і доцільності. Доцільним у криміналістиці визнається лише те, що законно, а законне завжди повинно бути моральним [4, с. 3].

Такі загальні моральні вимоги, як справедливість, повага та охорона честі і гідності особистості, недоторканість життя, здоров'я і майна громадян, невтручання в їх особисте життя та ін., як то кажуть загальнолюдські цінності, складають зміст загальної етики, що належить до всіх сфер людської діяльності [4, с. 4].

На думку Р. С. Белкіна, А. Р. Ратіонова, Ю. М. Зархіна, судова етика містить у собі не тільки загальні моральні норми, але й специфічні моральні витoki, що притаманні діяльності слідчого, судді, адвоката, які доповнюють загальні моральні принципи, а в деяких випадках і обмежують їх. Саме у судовій етиці, як різновиді етики професійної, знаходять свою реалізацію складні норми моралі, що на відміну від простих моральних правил моделюють не окремі дії, а спосіб поведінки, тип вчинку, життєвий принцип [2, с. 35; 4, с. 5]. Тому поєднання загальних моральних принципів соціуму з нормами професійної судової етики дозволить говорити про моральні витoki розкриття та розслідування злочинів. Їх основу складають такі моральні цінності, як справедливість, честь і гідність особистості, її недоторканість, що охоплює собою і її приватне життя, майно, особисту і сімейну таємницю [4, с. 6].

Стосовно методів і засобів розкриття та розслідування злочинів з позицій професійної етики вирішуються два питання: 1) допустимості самих методів і засобів; 2) відповідності моральним нормам їх застосування у встановленому законом порядку. Перший критерій має абсолютний характер, визначаючи можливість їх використання; другий відносний за своєю природою: застосування допустимих методів і засобів у певних ситуаціях може розцінюватися як аморальне [4, с. 7].

Досліджуючи моральні основи впливу слідчого на осіб, що беруть участь у справі, Р. С. Белкін центральною проблемою у цьому плані вбачає припустимість обману у вирішенні питань слідчої тактики. З цього приводу він особливо підкреслює необхідність відкрито визнати, що і держава розглядає допустимим обман в правоохоронній сфері: вона узаконила оперативно-розшукову діяльність, що здебільшого ґрунтується на дезінформації, обмані, як засобі виявлення та розкриття злочинів. Обман осіб, які протидіє оперативному працівнику, не вважається аморальним; не застосовуючи обман неможливо впровадитися у злочинне угруповання, взяти на гарячому хабарника, вимагателя тощо. Сором'язливе маскування слова «обман» спеціальним терміном «легендування» сутності справи не змінює: без обману часто неможна здійснити оперативно-розшукові заходи. Обман осіб, що протидіють слідству, – це не рідкість, не виключення, а поширений засіб вирішення завдань розслідування. Все це змушує зайвий раз замислитися: чи не слід відмовитися, нарешті, від абстрактно-ліцемерного твердження про те, що будь-який обман, до якого вдається слідчий чи оперативний працівник, – є аморальним? [4, с. 13-14].

З нашої точки, зору особливого значення ця теза набула з моменту прийняття чинного Кримінального процесуального кодексу, революційність якого полягає у сприйнятті слідчим і прокурором права проведення комплексу негласних слідчих (розшукових) дій, передбачених главою 21 КПК.

Замислюючись над питанням про те, чи може бути обман моральним Р. С. Белкін наводить наступні доводи.

За відсутності в законі однозначної заборони використовувати обман під час розслідування злочинів – питання про його допустимість цілком полягає в площині моралі. Обман є аморальним, але його використання в умовах війни відносно до ворогу – навіть не «менше зло», а запорука перемоги. Знайомитися з чужими листами аморально, однак за певних умов закон дозволяє слідчому робити це. Прослуховувати чужі розмови аморально, водночас за певних обставин закон дозволяє це слідчому. Примушувати людину оголюватися в присутності сторонніх аморально, однак слідчому дозволено і це. В усіх таких випадках дії слідчого

законні, однак від цього вони не стають моральними з точки зору абстрактної моралі [4, с. 20-21].

Безумовне заперечення компромісів у слідчій діяльності є не що іншим, як проявом умовного піклування про «абсолютну чистоту» застосовуваних засобів боротьби зі злом. Р. С. Белкін солідаризується з Н. П. Хайдуковим, підкреслюючи: якщо під час обрання прийомів та засобів впливу виникло протиріччя між двома окремими цінностями та забезпечити їх обидві при досягненні процесуально і тактично значущої цілі неможливо, то доцільним і морально виправданим буде моральний компроміс, тобто таке тактичне рішення, що спрямовано на забезпечення найбільш значущої в даній ситуації цінності [4, с. 21-22]. При цьому підкреслюється, що обман не може бути нічим виправданим, якщо він гуртується на: а) правовій непоінформованості особи, яка протидіє слідчому, на незнанні нею своїх прав та обов'язків, на її неправильних уявленнях про правові наслідки своїх дій; б) свідомо нездійснених обіцянках цій особі (нереальних пільг, незаконних послаблень або інших неприпустимих пільг, неправомірної зміни запобіжного заходу на більш легкий, безпідставної зміни процесуального статусу); в) фальсифікованих доказах, спеціально виготовлених показах «визнання спільників», фальсифікованих висновків експертів тощо; г) дефектах психіки підслідного та його інших хворобливих станів; д) на містичних і релігійних забобонах особи, яка протидіє слідчому. Такі обмеження мають категоричний характер [4, с. 22].

Допустимість обману, навіть тоді, коли він уявляється єдине можливим засобом подолання здійснюваного слідчому протидії, визначається окрім названих підстав безумовною вибірковістю його впливу і можливістю недопущення тих наслідків, до яких він може призвести. Такими наслідками можуть бути: приниження честі і гідності особи; визнання невинуватим вини, що не існує, обмова невинних або перебільшення вини інших осіб; розвиток у підозрюваного чи пов'язаних з ним осіб низьких спонукань і відчуттів. Таким чином, умови допустимості обману є достатньо жорсткими, однак принципово його слід визнати допустимим [4, с. 22].

Окремо необхідно наголосити і на тій обставині, що останні монографічні дослідження, присвячені розглядуваній проблемі, або здійснювалися на базі іноземного законодавства [5-6], або старого вітчизняного кримінально-процесуального закону [7-8].

Тому у якості **висновку** необхідно зазначити, що до цього часу залишаються недослідженими такі актуальні питання, як сучасні міжнародно-правові стандарти регулювання морально-етичних засад кримінально-процесуальної діяльності учасників досудового розслідування зі сторони обвинувачення; морально-етична складова у

чинному вітчизняному нормативно-правовому регулюванні зазначених питань; **забезпечення морально-етичних засад під час провадження слідчих (розшукових) дій; проблеми реалізації морально-етичних засад кримінально-процесуальної діяльності під час застосування запобіжних заходів, у конфіденційному співробітництві, а також компенсації моральної шкоди, завданої особі внаслідок недотримання морально-етичних засад учасниками досудового розслідування зі сторони обвинувачення.**

Література:

1. Кони А.Ф. Нравственные начала в уголовном процессе (общие черты судебной этики). *Кони А.Ф. Избранные труды и речи.* / Сост. И.В. Потапчук. Тула, 2000. С. 79.
2. Ратионов А., Зархин Ю. Следственная этика. *Соц. законность.* 1970. № 10. С. 35-40.
3. Строгович М.С. Судебная этика, ее предмет и сущность. *Сов. гос.-во и право.* 1971. № 12. С. 21.
3. Горский Г.Ф., Кокорев Л.Д., Котов Д.П. Судебная этика. Некоторые проблемы нравственных начал советского уголовного процесса. Воронеж: изд-во Воронежского гос. ун-та, 1973.
4. Белкин Р. С. Моральные начала деятельности следователя органов внутренних дел: лекция. Москва, 1999. 23 с.
5. Москалькова Т.Н. Нравственные основы уголовного процесса (стадия предварительного расследования): дис. докт. юрид. наук: 12.00.09. Москва, 1997. 464 с.
6. Зелинская О.Б. Реализация принципов нравственности (морали) в деятельности следователя: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Москва, 2000. 274 с.
7. Мельник О.В. Моральні засади провадження у досудових стадіях кримінального процесу України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2006. 218 с.
8. Гуртієва Л. М. Етичні основи діяльності слідчого: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2008. 209 с.
9. Новий тлумачний словник української мови. Т. 2. Київ: «Аконіт», 2008. 925 с.
10. Новий тлумачний словник української мови. Т. 1. Київ: «Аконіт», 2008. 926 с.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗУМІННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В КОНТЕКСТІ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОГО ДИСКУРСУ XX СТОЛІТТЯ

Поплавська М. В.

кандидат юридичних наук,

доцент з/н кафедри міжнародних відносин

Київський національний університет культури і мистецтв

м. Київ, Україна

Одним з основних наративів в Європі та західному світі XX століття щодо правової культури є її трактування як національних письмових текстів (у формі законодавства), створених в основному за допомогою демократичних процедур (відмова від звичаїв й традицій) у індустріальному суспільстві, що історично детерміноване «гегемонною маскулінністю» (Р. Коннел) [1] та секулярною аксіологічною матрицею (не без впливу християнської традиції), коли цінності сприймаються як універсальні константи (насамперед, свобода та рівність), засновані на сучасному науковому світогляді, який сильно вплинув на правові методи та самоідентифікацію юристів.

У західноєвропейському контексті інтерес до правової культури, як нібито, пов'язаний із досвідом співіснування, взаємодії та спадковості різних правових і політичних систем, які впродовж більшої частини минулого століття будувалися на національній основі. У контексті розвитку та розширення ЄС національні правові системи перетворюються на приклади різних «європейських способів» вирішення споріднених питань, підтверджуючи тезу про необхідність спільної правової спадщини. Відома німецька дослідниця А. Асманн операціоналізує термін «культурна пам'ять» («Das Kulturelle Gedächtnis») і стверджує, що спогади про Першу світову війну трансформуються і виникає загальна історична рамка, яка дозволяє європейцям колективно пам'ятати свою історію, що знаходиться в межах досяжності [3].

У незахідному контексті існують застереження щодо неспроможності культури прав (зокрема, прав людини) відповідати заявленим обіцянкам. Дж. Стюарт, яка десятиліттями працювала над проектом «Жінки і закон у Південній Африці» («Women and Law in Southern Africa») ще у 1997 р. писала, що має місце експоненціальне зростання прав, спрямованих на покращення умов

життя людини, але даний процес не супроводжується ефективною системою захисту цих прав, що породжує кризу очікувань. Людські, логістичні і фінансові обмеження живлять і без того перевантажені та складні бюрократичні та судові системи, які не можуть забезпечити навіть найелементарніші права для більшості населення. Парадокс у тому, що в той час як на папері у людей з'являється все більше прав, процедура їх забезпечення та пов'язані з нею судові процеси ще більш віддалені та недоступні, як фізично, так і економічно [7, р. 74].

Ця криза очікувань, як і криза правової культури, більше не є специфічною для світу поза євро-американським етосом. Тоді як економічна глобалізація посилила економічні інтеракції та стимулювала розвиток потреби у суспільних ринкових нормах і практиках, європеїзація приватного права призвела до посилення дискусій, включаючи критику концепції правової культури. Дискусії про правову культуру часто містять консервативний або реакційний потенціал, а зміни відкидаються через занадто часті та явні ірраціональні апеляції до правової культури.

Немає сумніву, що національне право і, відповідно, національна правова культура ослабли наприкінці минулого століття [6], що відчули на собі невеликі держави, які перетворилися на заручників інтересів крупніших економічних й політичних гравців. Г. Терборн описав цю ситуацію, як (ім)потенцію державної влади [8]. Цей досвід породив культуру страху, яка підриває засади демократичної правової культури. Коли З. Фройд у 1930 р. опублікував есе «Невпокій в культурі», було помітно, що він пережив моральний злам після Першої світової війни, коли економічна депресія породила хаос в атлантично-європейській правовій культурі. Агресія, насилля та жорстокість – елементи зароджуваної тоталітарної культури. У цьому есе Фройд також пише про «нарцисизм несуттєвих відмінностей», який змушує близькі культури воювати та принижувати одна одну, натомість, сприяючи ефективній консолідації членів спільнот [2].

Нормативно-правова культура епохи глобалізації, здається, набагато більш пов'язана з конвенційними нормами ринку (не обов'язково письмовими), створеними за рахунок непублічних процедур (повертаючись до специфічних для бізнесу взаємозв'язків), що у «глобально-приватному» фокусі залишаються «гегемонно маскулініними» та постсекулярними, які виражають ринкові цінності (конкуренцію, багатство та зростання/розширення) та консервативні погляди на світ. Зростаюче занепокоєння нерівністю і щодо гегемонії ринкової економіки вказує на те, що у ХХІ ст. ми стали свідками появи плюралістичної, водночас жорстокої та обнадійливої, за часту ненадійної та невизначеної (правової) культури. Описуючи цю ситуацію правової невизначеності, Р. Банакар зазначає наступне: «Глобалізація змінила соціальний ландшафт сучасності шляхом інтенсифікації

економічних обмінів і торгових взаємозв'язків у всьому світі, які, у свою чергу, пов'язали соціальну, економічну та культурну діяльність і процеси між націями та за їх межами, тим самим, породжуючи низку взаємопов'язаних соціальних та ідеологічних змін. Крім того, вона стиснула часопростір, розмила соціокультурні кордони, породивши таким чином гібридні культурні та правові простори, спричинила поступову трансформацію національної держави. Разом з тим, це поставило під сумнів життєздатність ідеології добробуту, підірвало традиційні форми регулювання і в подальшому змінило відносини між законом, державою та суспільством» [4, р. 2].

Саме тому ми є свідками переходу «від порівняння до співпраці» [5], тому що в епоху постфінансової кризи політики, громадськість і фінансисти втратили віру в неоліберальну візію скоординованих суспільств, інституцій, націй та індивідів. В рамках економічного колабораціонізму, коли втрачається віра в координаційну силу ціни, а ринок більше не підтримується ліберальними правовими інститутами й починає згоратися в політику даних, виникає інший тип епістемології та інша наука. Науковцям менше потрібно порівнювати, щоб полегшити координацію, оскільки вихідною точкою співпраці є неспівмірна різниця.

Література:

1. Коннел Р. На захист маскулінності. Незалежний культурологічний часопис «І». 2003. № 27. С. 49-70.
2. Фройд З. Невпокій в культурі; пер. з нім. Ю. Прохасько. Львів: Апріорі, 2021.
3. Assman A. Reflections on 1914/2014. A year of commemoration. URL: https://www.bpb.de/medien/196839/NECE%202014_Keynote%20Aleida%20Assmann.pdf (дата звернення: 12.10.2022)
4. Banakar R. Normativity in Legal Sociology. Methodological Reflections on Law and Regulation in Late Modernity, Cham : Springer International Publishing : Imprint: Springer, 2015.
5. Riles A. From Comparison to Collaboration: Experiments with a New Scholarly and Political Form. Law and Contemporary Problems. 2015. Vol. 77. P. 14-35.
6. Sunde O. J., Skodvin E. K. (eds). Rendezvous of European Legal Cultures. Fagbokforlaget, Bergen 2010.
7. Stewart J. (ed). Paving a way forward. A review and research primer of WLSA methodologies. Published by Women and Law Southern Africa Research Project. Harare, Zimbabwe 1997.
8. Therborn G. Globalizations: Dimensions, Historical Waves, Regional Effects, Normative Governance. International Sociology. 2000. Vol 15. No. 2. P. 151-179.

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ОБСТАНОВКИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ

Попович В. І.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня

спеціальності 081 – Право

Чернівецький юридичний інститут

Міжнародного гуманітарного університету

*Науковий керівник: **Бабій А. Ю.***

кандидатка юридичних наук, доцентка,

доцентка кафедри юриспруденції

Чернівецький юридичний інститут

Міжнародного гуманітарного університету

м. Чернівці, Україна

У криміналістиці сутність злочинного діяння виявляється і встановлюється через сліди, залишені в оточуючих злочинця соціальному та матеріальному середовищах. Тому криміналістична сутність обстановки, її функціональне значення, з урахуванням специфіки криміналістичних методів пізнання, полягає в закономірному відображенні події злочину в різного виду слідах, обумовлених його механізмом, в об'єктивній можливості використання в розслідуванні таких слідів і в цілому слідової картини. При цьому умови та обставини обстановки вчинення злочину, які поряд з іншими детермінують спосіб його вчинення, знаходяться в одній площині та вирішують завдання встановлення події злочину та винуватості особи, яка його вчинила.

Аналіз визначень обстановки вчинення злочину свідчить, що у зміст цієї категорії, як правило, включаються статичні об'єкти навколишнього середовища, які виконують функцію відображення криміналістично значимої інформації, а також такі динамічні елементи як час, природні та погодні умови, особливості поведінки «прямих» і «непрямих» учасників злочину, соціально-психологічні зв'язки між ними тощо. Проте, такий підхід односторонньо відображає зміст досліджуваної категорії та потребує уточнення.

У кримінологічній літературі обстановка розглядається через поняття «ситуація вчинення злочину» або «кримінальна ситуація» [1, с. 266]. Це зумовлено тим, що поняття «обстановка» певною мірою є синонімом поняття «ситуація» як сукупності обставин. Поняття «ситуація» використовується до процесу розслідування злочинних діянь

(слідча ситуація), до об'єкта слідчої діяльності (злочинна або кримінальна ситуація).

Поняття кримінальної ситуації у криміналістичному значенні як однієї з форм прояву злочину визначається В.Ю. Шепітьком як сукупність суб'єкта, об'єкта злочину, інших учасників злочинної події, діяльнісна сторона ситуації (дії злочинця і дії потерпілого), мотиви, цілі та результати злочинного діяння, час, місце, обстановка вчинення злочину [2, с. 77]. Водночас, сутність категорії обстановки як кримінальної ситуації повинна мати іншу форму вираження, відмінну від елементного складу механізму злочину. Ситуація проявляється через інформацію про елементи механізму злочину та є основою для пізнання причинно-наслідкового взаємозв'язку таких елементів – як основних, так і другорядних. Тому обстановка та ситуація можуть вживатися як синоніми тільки у певних відносинах, коли вони показують одну форму відображення об'єктивної дійсності – місце розташування елементів зовнішнього середовища та елементів механізму злочину, але на різних рівнях.

Спільною для цих категорій є єдина сутність форми, яка відображає взаємозв'язки: у першому випадку – елементів механізму злочину з об'єктами обстановки, а в другому – елементів механізму злочину між собою. Крім цього, загальною характеристикою, що об'єднує досліджувані категорії, є їх єдине функціональне призначення: отримання доказової та орієнтуючої інформації з метою розкриття злочину, моделювання його механізму, виявлення конкретного змісту елементів механізму злочину в межах типової моделі.

Кримінальна ситуація як місце розташування елементів місця вчинення злочину є відправним моментом для дослідження та доказування їх взаємозв'язку в конкретних просторово-часових межах. Вона є постійним об'єктом пізнання в низці слідчих ситуацій під час досудового розслідування кримінального провадження. Такий методологічний підхід до розгляду змісту обстановки вчинення злочину висловлює В.А. Динту, яка визначає обстановку як інтегральну систему умов і обставин, що локалізуються у просторі та в часі, матеріальній обстановці місця події, а також взаємозв'язків зовнішньої матеріальної обстановки з об'єктом посягання, суб'єктом вчинення злочину, та іншими елементами процесу підготовки, вчинення та приховування злочину [3, с. 23]. Відповідно, перша частина визначення відображає зміст категорії обстановки, а друга, яка підкреслює взаємозв'язок матеріальної обстановки з іншими елементами механізму злочину, – його форму. Поняття обстановки вчинення злочину як ситуація (докримінальна, кримінальна, посткримінальна) має кримінологічний характер і відображає стадії розвитку злочинної діяльності щодо середовища, в якому вона відбувається. Водночас, ця категорія може

застосовуватися і в криміналістичній теорії, якщо вона буде відображати криміналістичний аспект щодо тактики і методики розслідування злочинів.

Таким чином, категорія «обстановка місця події» як елемент механізму злочину співвідноситься з категорією «ситуація (обстановка) вчинення злочину» як частина і ціле у механізмі реалізації злочинного діяння. Обстановка місця події – це об'єктивна сукупність матеріальних об'єктів, явищ, процесів місця злочину, атрибутивний елемент механізму злочинного діяння. Ситуація вчинення злочину – це місце розташування, стан, роль елементів механізму взаємодії суб'єкта та об'єкта злочину із зовнішньою обстановкою його вчинення, взятих у конкретних просторово-часових рамках.

Саме взаємозв'язок елементів механізму злочину в його типовій моделі, їх місце розташування у просторі і часі є, в першу чергу, об'єктом дослідження під час огляду місця події та проведення інших слідчих (розшукових) дій. Об'єкти обстановки місця злочину як його матеріальна статична основа відіграють допоміжну роль у з'ясуванні того, що сталося, за слідами взаємодії елементів його механізму.

Обстановка місця вчинення злочину як зовнішнє матеріальне середовище певною мірою є статичним елементом механізму злочину, в межах якого розвивався механізм вчинення злочину. Ситуація вчинення злочину є динамічною моделлю прояву всіх або, у будь-якому випадку, основних елементів механізму вчинення злочинного діяння, взятою на конкретному етапі його розвитку в конкретних просторово-часових межах матеріальної обстановки злочинного діяння. Це прояв обстановки вчинення злочину більш високого рівня, що має свій зміст, форми прояву, але виконує єдине криміналістичне завдання – розкриття злочинів.

Криміналістичне значення кримінальної ситуації як динамічної форми обстановки вчинення злочину полягає в тому, що результати її аналізу та оцінки по суті є інформаційною основою для створення уявної моделі механізму вчиненого злочину, для виявлення та пізнання його основного сутнісного зв'язку – способу вчинення злочину. При цьому слідоутворення необхідно розглядати як двоєдиний процес: відображення механізму злочину в зовнішній матеріальній обстановці, а останньої – на елементах механізму злочину, що дозволяє найбільш повно уявити всю картину злочинного діяння. Таке виокремлення статичного та динамічного стану досліджуваних категорій не заперечує власного розвитку обстановки, її динамічного стану.

Крім цього, зміст поняття «кримінальна обстановка» є ширшим за зміст понять «обстановка місця події» та «механізм злочину». Так, за межами зовнішньої обстановки місця події нерідко залишаються такі складові його змісту як час і погодно-кліматичні умови, які за своїми якісно-кількісними

характеристикам можуть не збігатися з відповідними характеристиками безпосередньої обстановки місця злочину. Час як характеристика обстановки вчинення злочину є загальною властивістю механізму злочину й обстановки його вчинення, а не обстановки місця події.

Таким чином, обстановка вчинення злочину у криміналістичній теорії повинна розглядатися на таких рівнях: 1) як елемент механізму вчинення злочину; 2) як матеріальне зовнішнє середовище місця події; 3) як кримінальна ситуація, форма взаємозв'язку, що відображає місце розташування, стан, роль елементів механізму вчинення злочину, взятих у конкретних умовах місця та часу (просторово-часових рамках). При цьому обстановка є матеріальним зовнішнім середовищем місця події та матеріальним зовнішнім середовищем на всіх або окремих етапах вчинення злочину.

Розуміння категорії обстановки вчинення злочину в системі діалектичної єдності різних форм її прояву дозволяє усунути плутанину у визначенні її змісту, більш чітко виокремити її роль у теорії криміналістики, у вченні про механізм злочину, в методиці його моделювання, а в кінцевому підсумку – сприятиме більш продуктивній реалізації її можливостей у розслідуванні злочинів.

Разом з тим, розуміння обстановки як стану механізму злочину, коли враховується місце розташування кожного його елемента у просторі та часі, обмежує її криміналістичне значення. Більше того, межі механізму злочину обмежують можливості використання обстановки у тактиці та методиці розслідування злочинних діянь, оскільки він є формою реалізації лише злочину. При цьому за його межами залишаються докримінальна та посткримінальна діяльність, які можуть порушувати широке коло соціальних відносин.

Література:

1. Дика Є.О. Ситуація вчинення конкретного злочину як обставина, яка пом'якшує або обтяжує кримінальну відповідальність. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 20 травня 2016 року): у 2 т. Т. 2. Одеса: Юридична література, 2016. С. 266-267.

2. Шепітько В.Ю. Криміналістика: Курс лекцій. Вид. 3-є. Х.: Одисей, 2006. 368 с.

3. Динту В.А. Обстановка злочину як елемент криміналістичної характеристики злочинів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2014. 239 с.

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Прудніков В. Ф.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри підприємництва, організації виробництва та
теоретичної і прикладної економіки
Український державний хіміко-технологічний університет*

Кудрявцев І. Д.

*здобувач вищої освіти магістерського рівня
спеціальності 051 – Економіка
Український державний хіміко-технологічний університет
м. Дніпро, Україна*

Розвиток економіки є однією з конституційних обов'язків органів влади. В Конституції України визначено [1]:

– До повноважень Верховної Ради належить: «затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно – культурного розвитку, охорони довкілля» (ст. 85, п. 6);

– Кабінет Міністрів України: «забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики, політики у сферах освіти, науки, охорони природи» (ст.116, п.3).

Реалізація фінансової, інвестиційної політики, загально-державних програм економічного та науково-технічного розвитку безпосередньо пов'язано з напрямком інноваційного розвитку економіки. У свою чергу, виконання органами влади конституційних обов'язків спирається на наявність законодавства, що визначає інноваційний розвиток економіки.

Національне інноваційне законодавство включає Закони України: «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в Україні», «Про інвестиційну діяльність», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» та інші нормативно-правові акти, які визначають правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності України.

Зміст ряду законодавчих актів вимагає доповнення і зміни окремих статей, а також розробку нових законів. Міністерством освіти і науки України проводиться робота з перегляду законодавства. В основному, ця

робота спрямована на наукову і науково-технічну діяльність. У той же час, в цілому інноваційна діяльність охоплює більш широкий спектр напрямків розвитку підприємства. Засновник інноваційної економіки Й. Шумпетер визначив 5 комбінацій факторів, які визначають інноваційний розвиток:

1. Виготовлення нового блага / нової якості блага;
2. Впровадження нового способу виробництва;
3. Освоєння нового ринку збуту даної продукції;
4. Отримання нового джерела сировини або напівфабрикатів;
5. Проведення відповідної реорганізації ринку / підприємства.

Нормативно-правовим актом, який регулює відносини в сфері здійснення конкретної інноваційної діяльності є Закон України «Про інноваційну діяльність» (ЗУ) від 4 липня 2002 року. У свою чергу він потребує значної переробки з урахуванням сучасного розуміння інноваційних процесів.

Можна відзначити такі напрями вдосконалення цього закону:

1. Приведення змісту основних понять до існуючих в Керівництві Осло (методологічні рекомендації щодо збору та аналізу даних стосовно інновацій) і методології Державної служби статистики України. Існуючий ЗУ, прийнятий в 2002 році, останні зміни внесені в 2012 році. З моменту прийняття ЗУ по теперішній час ОЕСР і Євростатом розроблено та вдосконалено Керівництво Осло, більшість положень якого використовується при статистичних обстеженнях інноваційної діяльності в Україні. У той же час, ряд таких положень в Україні не мають законодавчого підґрунтя. У таблиці наведено порівняння змісту деяких положень ЗУ з Керівництвом Осло і методологією статистики в Україні з інноваційної діяльності.

Таблиця 1

Порівняння змісту деяких положень в різних документах [2, 3, 4]

№ п/п	Керівництво Осло	ЗУ «Про інноваційну діяльність»	Статистика ... «Наукова та інноваційна діяльність України»
1	2	3	4
1	Інноваційною діяльністю є всі наукові, технологічні, організаційні, фінансові та комерційні дії, які реально призводять до здійснення інновацій або задумані з цією метою.	Інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг;	Інноваційна діяльність – це комплекс наукових, технологічних, організаційних, фінансових та маркетингових заходів, які спрямовані на створення та впровадження інновацій

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
2	Розрізняють чотири типи інновацій : продуктові, процесні, маркетингові та організаційні.	Розрізняють тільки продуктові і процесні інновації , які є результатом виконання інноваційного проекту і науково-дослідною і (або) дослідно-конструкторською розробкою нової технології чи продукції.	Розрізняють технологічні (продуктові та процесні) і нетехнологічні (організаційні та маркетингові) інновації.
3	Інноваційним підприємством є підприємство, яке впровадило якусь інновацію за період часу, встановлений при обстеженні.	Інноваційне підприємство – це підприємство, що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 відсотків його загального обсягу продукції і (або) послуг;	Введено поняття інноваційно – активне підприємство .

Як видно з таблиці (п. 1,2) зміст ЗУ зосереджено в основному на нову продукцію і нові технології, які є результатом інноваційних проектів. Це звужує сферу оцінки інноваційної діяльності та вимагає внесення зміни в ЗУ.

2. Зовсім по різному (таблиця, п.3) трактується поняття «інноваційне підприємство» в ЗУ і в Керівництві Осло. Практично, інноваційних підприємств, відповідних ЗУ в Україні немає. Дане визначення є суто декларативним і його необхідно переглянути.

3. Спочатку ЗУ містив Розділ V «ОСОБЛИВОСТІ В ОПОДАТКУВАННІ ТА МІТНОГО РЕГУЛЮВАННІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ», який згодом був повністю виключений. У більшості розвинених країн розроблені системи податкового стимулювання інноваційної діяльності. Фінансова підтримка, пов'язана з бюджетними або кредитними коштами має обмежені можливості, які необхідно розширювати за рахунок усіх форм стимулювання і, зокрема, податкового.

Як видно з вищесказаного, ЗУ вимагає значної переробки або прийняття нового закону з урахуванням напрацьованого зарубіжного і вітчизняного досвіду інноваційного розвитку економіки.

Література:

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

2. Закон України «Про інноваційну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>

3. Руководство Осло. Рекомендации по сбору и анализу данных по инновациям. – 3-е изд., совместная публикация ОЭСР и Евростата. М.: Центр исследований и статистики науки, 2006. 192 с

4. Методологічні пояснення до розділу «Економічна статистика / Наука, технології та інновації». URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/ind_met.html

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/28>

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАВДАНЬ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Рега А. М.

*здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності 081 – Право*

Чернівецький юридичний інститут

Міжнародного гуманітарного університету

*Науковий керівник: **Бабій А. Ю.***

кандидатка юридичних наук, доцентка,

доцентка кафедри юриспруденції

Чернівецький юридичний інститут

Міжнародного гуманітарного університету

м. Чернівці, Україна

Класифікація завдань судових експертиз у теорії криміналістики здійснюється з урахуванням широкого розуміння їх поняття як мети, що визначена за певних умов і досягається розробленими у науці способами. Зокрема, І.В. Гора та В.А. Колесник здійснюють класифікацію судових експертиз за предметно-об'єктно-методною підставою [1, с. 91], яка на сьогодні широко використовується як у науковому аналізі, так і в практичній діяльності. Відзначаючи позитивні сторони запропонованої класифікації, яка дозволила систематизувати усю сукупність експертних завдань за класами, родами, видами і підвидами судових експертиз, потрібно вказати, що сучасний розвиток наукового знання, зокрема включення інтеграційних процесів у структуру експертного пізнання, поставив перед вченими проблему пошуку нових підходів до аналізу та оцінки завдань судових експертиз.

Змістовною основою оцінки завдань судової експертизи є рівневий підхід до визначення їх структури, який виражається у виокремленні в загальній системі експертного пізнання завдань діагностичного, класифікаційного, ідентифікаційного та ситуаційного рівнів. Такий підхід, з однієї сторони, значно розширює наявні уявлення про клас неідентифікаційних експертиз, позначаючи у ньому наявність різних рівнів вирішення завдань, а з іншої – більш детально відображає завдання ідентифікаційного рівня. У практичному плані диференціація завдань за рівневим критерієм покладена в основу конкретизації цілей та умов завдань кожного рівня, що створило методологічну базу для уніфікації структури вирішення експертних завдань незалежно від класу, роду і виду судових експертиз, а отже, зумовлює можливість створення єдиних пізнавальних методів вирішення завдань кожного рівня.

Із гносеологічних позицій різноманітність вирішуваних судовою експертизою завдань обумовлене необхідністю пізнання різних фактів, змістом яких є відображення численних зв'язків і закономірностей об'єктивної дійсності. Будучи за своєю природою неоднорідними і відображаючи різну ступінь спільності пізнаваних явищ, вказані зв'язки та закономірності становлять основу ієрархічності загального процесу пізнання. Тому виокремлення у процесі наукового аналізу тієї чи іншої форми зв'язку, яка встановлюється експертом у ході дослідження шуканих обставин, дозволяє йому вирішити завдання експертного дослідження. Диференціація завдань судової експертизи за рівневим критерієм на основі пізнаваних експертом зв'язків об'єктивної дійсності відрізняється від інших їх класифікацій реальним врахуванням ієрархічності пізнавального процесу. У зв'язку з цим рівневий підхід дозволяє врахувати, у першу чергу, глибину проникнення експерта в сутність пізнаваних явищ, підсумком якого є ступінь узагальнення встановлюваного факту. Відповідно, обставини, які виявляються у процесі діагностичного дослідження, в гносеологічному аспекті повинні відрізнятися за ступенем своєї узагальненості від обставин, виявлених у процесі класифікаційного дослідження, ідентифікації або ситуаційного аналізу. Кожне з цих досліджень, залежно від характеру встановлюваних у процесі пізнання зв'язків, має свій рівень узагальнення. При цьому кожна форма встановлених експертом об'єктивних зв'язків визначає не тільки зміст того чи іншого рівня дослідження у структурі загального процесу експертного пізнання, але і його ієрархічне місце як вирішуваного завдання. Будучи, по суті, умовною, диференціація структури експертного пізнання за рівневим критерієм дозволяє не тільки виокремити мету та завдання кожного рівня пізнавальної діяльності експерта, але й запропонувати самостійні методики їх вирішення.

Завдання діагностичного рівня є базисними у структурованій та ієрархічній системі завдань судової експертизи, а їх вирішення є початковим етапом пізнавальної діяльності експерта, спрямованим на встановлення субстанційних зв'язків і зв'язків перетворення між властивостями об'єкта. Встановлення субстанційних зв'язків у процесі експертного дослідження дозволяє зробити висновок про об'єкт як такий на основі аналізу його властивостей (встановлення природи об'єкта) або про наявність певних властивостей об'єкта (встановлення стану) на основі аналізу його ознак як цілого. Встановлення зв'язку перетворення у процесі вирішення діагностичного завдання передбачає, у свою чергу, можливість висновку про наявність об'єкта або окремих його характеристик на основі перетворення відображених властивостей (ознак), які не піддаються безпосередньому сприйняттю.

Розпізнавання об'єкта або його стану на основі аналізу властивостей з наступним висновком про його приналежність до певного, раніше встановленого класу становить зміст діагностичного експертного завдання та дозволяє відмежувати його від завдань класифікаційного рівня, предметом яких є пізнання не лише субстанційних, але й об'ємних зв'язків між систематизованими у науці об'єктами. У цьому разі вирішення діагностичного експертного завдання є необхідною, але недостатньою умовою. Сутність класифікаційного експертного завдання полягає не тільки у розпізнаванні в досліджуваному об'єкті ознак того чи іншого класу, але й у послідовному порівняльному дослідженні виявлених ознак з ознаками класів, родів, видів, підвидів, встановленні та обґрунтуванні відмінностей і збігів між ними. Метою класифікаційного експертного завдання є процедура віднесення досліджуваного об'єкта до певної групи (класифікація).

Принцип ієрархічності завдань діагностичного, класифікаційного та ідентифікаційного рівнів концентровано виражений В.Г. Гончаренком, який розглядає ідентифікацію як процес послідовного вирішення трьох завдань: 1) розпізнавання об'єкта; 2) класифікація, тобто віднесення його до певного класу; 3) індивідуалізація одного окремого об'єкта або встановлення тотожності цього конкретного індивідуального об'єкта [2, с. 217-218]. Вказаний процес об'єктивно відображає методологію експертного пізнання в ході вирішення завдань ідентифікаційного рівня, що передбачає як необхідну умову індивідуалізації об'єкта його діагностику та класифікацію. Формулювання кінцевого висновку у цьому випадку здійснюється експертом за допомогою аналізу об'ємного зв'язку, який існує між предметами, що складають групу, рід, вид тощо, – до зв'язків, які дозволяють індивідуалізувати конкретний об'єкт.

У ході експертного дослідження кожне з розглянутих завдань може бути самостійним і виступати як кінцева мета судової експертизи. Проте,

в разі ускладнення експертного завдання (з точки зору ступеня спільності пізнаваних фактів) необхідно враховувати шаблі експертного пізнання, мати на увазі його ієрархічність. Такий підхід, особливо в умовах впровадження в експертну практику автоматизованих систем, дає можливість на об'єктивній основі визначити етапи дослідження (підзавдання), усвідомити цілі та умови кожного з них та з їх урахуванням прогнозувати процес вирішення експертного завдання.

Оцінюючи дослідження ситуаційного рівня, необхідно виходити зі спрямованості вирішуваних на цьому рівні завдань судової експертизи на встановлення події в цілому (наприклад, визначення механізму дорожньо-транспортної події на основі аналізу речової обстановки місця події) або встановлення окремих її елементів (визначення причини зіткнення транспортних засобів) за допомогою виявлення генетичної, функціональної чи інших форм зв'язку. Відповідно, завдання цього рівня диференціюються за ступенем спільності встановлюваного факту на загальні та часткові.

Оптимальне вирішення завдань ситуаційного рівня зумовлюється результатами діагностичних, класифікаційних та ідентифікаційних досліджень, які є підзавданнями судової експертизи. Якщо в ході вирішення загального ситуаційного завдання вказані підзавдання, як правило, є обов'язковими елементами її структури, то під час вирішення часткових завдань можливі випадки, коли ідентифікаційний рівень у дослідженні може бути відсутній.

Таким чином, завданням системного розвитку наукової основи судової експертизи відповідає виокремлення у структурі експертного пізнання завдань діагностичного, класифікаційного, ідентифікаційного та ситуаційного рівнів. Об'єктивним критерієм їх розмежування за рівневим принципом потрібно вважати форми системоутворюючих зв'язків, які відображають різні сторони пізнаваних явищ. Такий підхід у практичному аспекті створює передумови для конкретизації цілей та умов досліджень кожного рівня, а отже, формування єдиної технології вирішення експертних завдань певного ступеня спільності. Практика створення автоматизованих методик експертного дослідження підтверджує обґрунтованість рівневого підходу до завдань судової експертизи. Зокрема, її аналіз дозволяє дійти висновку про те, що на сучасному етапі розвитку криміналістичних експертиз принципам алгоритмізації пізнавальної діяльності експерта найбільш повною мірою відповідають завдання діагностичного та класифікаційного рівнів, вирішення яких у традиційному аспекті здійснюється на основі аксіоматизованого знання. Що стосується завдань ідентифікаційного та ситуаційного рівнів, то переважання у процесі їх вирішення евристичних засад, які припускають творчий пошук, виявлення та виокремлення шуканої інформації, значно звужує сферу алгоритмічного підходу,

дозволяючи автоматизувати лише окремі операції, доступні математичному опису.

Література:

1. Судові експертизи в процесуальному праві України: навчальний посібник / за заг. ред. О.Г. Рувіна. К.: Видавництво Ліра-К, 2019. 424 с.
2. Експертизи у судочинстві України / за заг. ред. В.Г. Гончаренка та І.В. Гори. К.: Юрінком Інтер, 2015. 504 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/29>

ПРАВОВА ПРИРОДА ІТГ-КОНТРАКТУ

Роскрут К. В.

*здобувач вищої освіти першого (бакалаврського рівня)
спеціальності 081 – Право*

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Бізнес-сфера ІТ особлива не тільки тому, що перебуває у стані постійного розвитку, є популярною і привабливою для молоді, бо пропонує чимало перспектив і хороші прибутки, а і тому, що ця галузь легально може працювати на дуже вигідних податкових пільгах (при правильному структуруванні ІТ-компанії, загальне податкове навантаження може становити лише 6-7%). Тим не менш, протягом певного періоду часу компаніям доводилось часто шукати різні юридичні «лазейки», щоб забезпечити собі такі пільгові умови, зокрема широко практикувалось укладання договорів з фізичними особами-підприємцями і модель «коворкінгу» – організації роботи людей із різним типом зайнятості в єдиному робочому просторі. Після реєстрації Проекту Закону «Про внесення змін до Кодексу законів про працю України щодо визначення поняття трудових відносин та ознак їх наявності» №5054 ситуація загострилась. Цим законопроектом пропонувалося врегулювати на законодавчому рівні принцип презумпції наявності трудових відносин [1]. Таким чином, у Кодексі законів про працю України мали бути встановлені ознаки трудових відносин, при наявності принаймні трьох з яких робота є такою, що виконується (послуги є такими, що надаються) в межах трудових відносин, незалежно від назви та виду договірних відносин між сторонами. До прикладу, однією з таких ознак є здійснення регулювання процесу праці, що носить постійний характер та, як правило, не передбачає

встановлення особі конкретно визначеного результату (обсягу) робіт за певний період часу. У такому разі сторони зобов'язані укласти трудовий договір, якого ІТ компанії намагаються всіляко уникати, оскільки він створює додаткові «перешкоди» у вигляді великої кількості податкових перевірок, донарахування штрафів і т.д. Все змінилося із прийняттям Закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні», який передбачав запровадження спеціального правового режиму для ІТ-індустрії під назвою Дія Сіті, що є добровільним і призначається для юридичних осіб, що відповідають вимогам, встановленим цим нормативно-правовим актом [4]. Метою його реалізації була низка причин, починаючи від створення нових робочих місць і закінчуючи залученням іноземних інвестицій. Не менш важливим є законодавче закріплення податкових пільг і переваг для резидентів Дія Сіті, що дозволяло також уникнути ризику перекваліфікації відносин у трудові. Вищевказаний Закон № 1667-IX також вніс поняття гіг-спеціаліста та гіг-контракту.

Гіг-спеціаліст – це фізична особа, яка за гіг-контрактом є підрядником та/або виконавцем. Ними можуть бути всі (або конкретно визначені) спеціалісти резидента Дія Сіті. Гіг-контракт – це цивільно-правовий договір, за яким гіг-спеціаліст зобов'язується виконувати роботи та/або надавати послуги відповідно до завдань резидента Дія Сіті як замовника, а резидент Дія Сіті зобов'язується оплачувати виконані роботи та/або надані послуги і забезпечувати гіг-спеціалісту належні умови для виконання робіт та/або надання послуг, а також соціальні гарантії, передбачені Законом. Дане положення було запроваджено для того, щоб в сфері ІТ бізнесу можна було якимось чином врегулювати відносини з спеціалістами, в тому числі надавши їм певні соціальні гарантії, які вони мали б як члени команди замовника, як його персонал. При цьому, можна не обмежуватися трудовим законодавством яке є застарілим і не здатне регулювати відносини в Україні в багатьох сферах, а в сфері ІТ – тим більше. Саме тому було запроваджено такий окремий вид цивільно-правового договору як гіг-контракт. Він, по суті, поєднує у собі елементи, до яких ми звикли в розумінні трудового права (що стосується зокрема соціальних гарантій) і елементи звичайного цивільно-правового договору.

Гіг-контракт укладається у письмовій (електронній) формі. Важливо, що компанія повідомляє податкові органи про його укладення так само, як зазвичай повідомляється про укладання трудового договору. Як вже зазначалось, гіг-контракт є різновидом цивільно-правового договору, тому потрібно в ньому прямо зазначити що укладається саме гіг-контракт, інакше він не буде вважатися таким. До змісту контракту можуть бути включені внутрішні документи резидента Дія Сіті (наприклад, політики конфіденційності, обробки персональних даних, що публічно доносяться до кожного працівника задля забезпечення

належного функціонування компанії) шляхом посилання на них у тексті договору. Що стосується послуг (робіт), які надаються (виконуються) за гіг-контрактом, то вони можуть полягати у виконанні функцій певної посади, зокрема функцій головного інженера, відповідальної особи, яка організовує роботу, пов'язану із захистом персональних даних під час їх оброблення. Це є однозначною перевагою, оскільки не було можливості при укладанні договору з ФОПами так конкретно прописати певну посаду згідно класифікатора професій, оскільки дане положення могло бути ознакою трудового договору. Будь-які спори між гіг-спеціалістами та резидентами Дія Сіті розглядаються в порядку саме цивільного судочинства, а не господарського, як у ситуації з ФОПами. Строк, на який укладається гіг-контракт, за загальним правилом є невизначеним, проте може бути встановлений і за домовленістю сторін або ж за законом. Контрагенти можуть прийняти рішення про односторонню відмову від гіг-контракту, що є одностороннім правочином, попередньо повідомивши про це іншу сторону в письмовій (електронній) формі не пізніше як за 30 календарних днів до запланованої дати припинення, якщо інше не встановлено гіг-контрактом. Робочий час і графік роботи гіг-спеціаліста також фіксується в контракті, і не може перевищувати 8 годин на день та 40 годин на тиждень. Це більше нагадує трудовий договір, але, як завжди, мають місце винятки, які допускають ненормований робочий час і понаднормові: точний час для виконання гіг-спеціалістом робіт визначити неможливо; гіг-контракт надає гіг-спеціалісту право самостійно планувати свій час для виконання робіт (подібно до ФОПів); виконання робіт за гіг-контрактом вимагає підвищеного рівня ініціативності гіг-спеціаліста, що передбачає періодичне виконання робіт (надання послуг) надурочно без окремих вказівок резидента Дія Сіті про це.

Надзвичайно важливою частиною гіг-контракту є соціальні гарантії, які не могли бути прямо вписані в договір з ФОПами (лікарняні, відпустки і т.д), так само як і забезпечення виконавця обладнанням для виконання робочих завдань, додаткові компенсаційні виплати, методологія постановки технічних завдань та прийом / оцінка результатів праці, конфіденційність тощо. У гіг-контрактах це дозволено і потрібно вказувати, оскільки воно виступає певною гарантією того, що всі домовленості із спеціалістами будуть закріплені в договорі, а не усно чи в договорі, який має сумнівну юридичну силу. Також, гіг-спеціалісти підлягають страхуванню у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та мають право на допомогу з тимчасової непрацездатності, що надається в порядку та розмірах, передбачених Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», і такі розрахунки є аналогічними до розрахунків для працівників, які працюють за трудовими договорами [2]. Протягом періоду тимчасової непрацездатності не допускається

одностороннє припинення гіг-контракту з боку компанії. Цікавим є те, що гіг-контракт є підставою для отримання посвідки на тимчасове проживання в Україні для іноземця [3]. Той же договір з ФОП не давав можливості отримати посвідку для того, щоб проживати на території України більше 90 днів за такою процедурою, за якою можна було б зробити те саме для звичайного працівника. Новинкою також вважаються компенсації, які є фактично перенесенням концепції liquidated damages (заздалегідь оцінені збитки) в українське право. Суть в тому, що крім звичайних штрафів, санкцій, збитків вводиться поняття компенсації, яка може бути наперед оціненою шкодою і прямо прописуватися в договорі (наприклад, за порушення умов неконкуренції, виконавець повинен сплатити компенсацію в конкретно визначеній сумі). Це дозволяє, як варіант, уникнути труднощів оцінки збитків в суді, створює стимули для оптимальної довіри і оптимальних заходів обережності тощо.

Отже, як висновок, гіг-контракт є особливою формою для залучення гіг-спеціалістів, що поєднує в собі найвигідніші елементи трудового і цивільно-правового договорів, виключає ризик визнання відносин трудовими, при цьому забезпечує надзвичайно важливі соціальні гарантії і є більш гнучким способом взаємодії, що сприяє розвитку цифрової економіки в Україні.

Література:

1. Про внесення змін до Кодексу законів про працю України щодо визначення поняття трудових відносин та ознак їх наявності: Проект Закону від 09.02.2021 р. № 5054. – URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71071. (дата звернення: 13.10.2022).

2. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 р. № 1105-XIV – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>. (дата звернення: 12.10.2022).

3. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>. (дата звернення: 13.10.2022).

4. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України від 15.07.2021 р. № 1667-IX. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text>. (дата звернення: 12.10.2022).

РІВЕНЬ ГРОМАДСЬКОЇ ДОВІРИ ЯК КРИТЕРІЙ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Савчук Р. М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
директор*

*Івано-Франківський юридичний інститут
Національного університету «Одеська юридична академія»
м. Івано-Франківськ, Україна*

Одним із критеріїв оцінювання ефективності діяльності правоохоронних органів є рівень громадської довіри, дослідження якого у вітчизняній науці проводяться за двома основними напрямками: соціологічному та правовому. Як зазначає О.В. Проневич, якщо представники соціологічної науки зосереджені на вдосконаленні методології та інструментарію виявлення (виміру) рівня довіри населення як індикатора (індексу) відповідності діяльності органів влади суспільним очікуванням, то фахівці в галузі адміністративного права досліджують проблеми оптимізації інституційно-правового забезпечення реалізації конституційних функцій суб'єктами владних повноважень з урахуванням практики правозастосування та громадської думки щодо ефективності їх діяльності [1, с. 225].

У доктрині адміністративного права рівень громадської довіри до правоохоронних органів розглядається як своєрідний барометр ефективності функціонування органів та інститутів держави [2, с. 9]. Встановлення рівня громадської довіри відіграє вагомую роль в оцінюванні ефективності діяльності правоохоронних органів, оскільки дозволяє визначити якість її здійснення з точки зору громадськості, забезпечує виявлення її недоліків та їх усунення, вказує на очікування громадськості від діяльності правоохоронних органів. На істотну роль рівня громадської довіри у системі критеріїв оцінювання ефективності діяльності правоохоронних органів звертає увагу законодавець, який у частинах 3 і 4 статті 11 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. № 580-VIII визначає рівень довіри населення до поліції як основний критерій оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції та вказує на проведення оцінки рівня довіри населення до поліції незалежними соціологічними службами в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України [3]. Закріплюючи механізм проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції, Кабінет Міністрів України у пункті 2 відповідного Порядку, затвердженого постановою від 07.02.2018 р. № 58, передбачає, що основними

завданнями проведення оцінки є отримання інформації про оцінку населенням якості виконання органами і підрозділами Національної поліції покладених на них завдань і функцій, про відповідність роботи органів і підрозділів Національної поліції очікуванням населення, виявлення тенденцій зміни рівня довіри населення до Національної поліції та факторів, що на них впливають [4]. У повному обсязі це стосується й оцінювання ефективності діяльності інших правоохоронних органів.

Рівень громадської довіри як критерій оцінювання ефективності діяльності правоохоронних органів на сьогодні зазнав істотної критики із декількох причин.

По-перше, така критика пов'язана з тим, що вказаному критерію притаманний суб'єктивний характер. Найбільш загальними джерелами формування довіри до правоохоронців, як вказує Т.Д. Гаврилюк, є: 1) особистий досвід спілкування громадянина з працівниками правоохоронних органів із питань, які доводилося вирішувати йому або членам його сім'ї; 2) досвід спілкування з правоохоронцями колег або знайомих, які власними відгуками-враженнями або підтверджують думку про роботу правоохоронців, сформовану на підставі власного досвіду, або можуть вплинути на її зміну в кращий чи гірший бік; 3) інформація, що надходить із засобів масової інформації [5, с. 9]. Виходячи із джерел формування довіри до правоохоронних органів, вчені відзначають, що громадська думка є важливим, проте не цілком точним індикатором їх діяльності, адже цей показник залежить від великої кількості суб'єктивних чинників [6, с. 197-198] та є сумнівним навіть за якісного оцінювання діяльності правоохоронних органів, тому його потрібно сприймати критично – по-різному працює для тих, хто мав контакти з ними, і тих, хто їх не мав [7, с. 176], та що частіше респонденти у своїй повсякденній діяльності контактують із правоохоронцями, то гірше вони оцінюють їхню роботу і більше серед них тих, хто їм недовіряє [8, с. 60].

По-друге, вчені констатують формальний характер визначення рівня громадської довіри до правоохоронних органів виключно в результаті проведення соціологічних досліджень поза зверненням до аналізу інших даних. Так, О.А. Лупало наголошує, що як показує світова правоохоронна практика, самого формального вивчення громадської думки для отримання об'єктивних оцінок про діяльність правоохоронних органів мало, оскільки довіра громадян до них – це кінцевий орієнтир у комплексі заходів, які направлені на оцінку ефективності їх роботи, у тому числі за участю громадськості [9, с. 78].

По-третє, на сьогодні рівень довіри громадян як критерій оцінювання ефективності діяльності правоохоронних органів не призводить до настання юридичних наслідків, хоча це вже суперечить самій ідеї

існування довіри громадян як критерію оцінювання їх діяльності, на що звертає увагу Н.С. Андрійченко [10, с. 90].

Така критика значною мірою є обґрунтованою та зумовлює необхідність виокремлення і неухильного дотримання в ході встановлення рівня громадської довіри до правоохоронних органів низки умов, спрямованих на підвищення ефективності зазначеного критерію оцінювання ефективності їх діяльності: 1) подолання формалізації цього критерію та його застосування виключно в сукупності з іншими критеріями; 2) визначення на рівні методичних рекомендацій механізму використання результатів проведеного оцінювання рівня громадської довіри до правоохоронних органів у практичній діяльності останніх з метою усунення її недоліків та врахування очікувань громадськості від їх діяльності; 3) виокремлення та впровадження правових наслідків визначення рівня громадської довіри до правоохоронних органів у вигляді дисциплінарної відповідальності їх керівників як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні за негативні результати проведеного оцінювання ефективності їх діяльності за вказаним критерієм; 4) розробки за результатами кожного проведеного оцінювання рівня громадської довіри до правоохоронних органів чіткого плану заходів, спрямованих на його підвищення, зі встановленням контролю за його виконанням.

Література:

1. Проневич О.С. Довіра населення як критерій оцінювання ефективності діяльності правоохоронних органів. *Форум права*. 2015. № 4. С. 225-231.

2. Кубаєнко А.В. Сучасні тенденції розвитку довіри населення в умовах реформування правоохоронних органів. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. № 3-4. С. 7-9.

3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

4. Порядок проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 07.02.2018 р. № 58. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/58-2018-п>.

5. Гаврилюк Т.Д. Адміністративно-правові засади співпраці міліції (поліції) з населенням: європейський досвід; автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2011. 22 с.

6. Пилипів Р.М. Критерії ефективності діяльності патрульної поліції у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія психологічна. 2017. № 1. С. 195-205.

7. Нікуліна А.Г. Адміністративно-правовий статус органів досудового розслідування Національної поліції України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2017. 241 с.

8. Субота С.І. Довіра населення як критерій оцінювання ефективної діяльності Національної поліції України. *Вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. № 31. С. 59-62.

9. Лупало О.А. Оцінка ефективності діяльності Національної поліції України: адміністративно-правові аспекти. *Правове регулювання економіки*. 2019. № 18. С. 73-85.

10. Андрійченко Н.С. Адміністративно-правові засади оцінювання ефективності діяльності правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки України: дис. ... д-ра філософії: 081 – Право. Суми, 2020. 234 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/31>

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОЧИНІВ ЩОДО СПІЛЬНОГО СУМІСНОГО МАЙНА

Ставніченко М. В.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії I курсу
кафедри цивільного та господарського права і процесу
факультету права та економіки*

Міжнародний гуманітарний університет

*Науковий керівник: **Кізова О. С.***

доктор юридичних наук, професор,

*професор кафедри цивільного та господарського права та процесу
факультету права та економіки*

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Беручи до уваги фундаментальність та важливість інституту шлюбу у побудові соціальної та правової держави, необхідним залишається дієве законодавче урегулювання та забезпечення права спільної сумісної власності подружжя. Держава має створити загальноправову систему норм, які б дозволяли кожній особі бути впевненою у збереженні належного їй майна (майнових прав) під час перебування у шлюбних відносинах, а також забезпечити їх чітке виконання.

В свою чергу, Сімейним кодексом України встановлюються основні принципи, якими регулюються відносини між подружжям стосовно

майна, що належить їм на праві спільної сумісної власності, визначаючи порядок володіння, користування та розпорядження таким майном (ст. ст. 60-62 СК України) [2]. Особливістю права спільної сумісної власності є відсутність визначення часток учасників. Іншими словами, на відміну від спільної часткової власності, права учасників якої мають вираження у вигляді ідеальної (арифметичної) частки у праві спільної власності, що дозволяє визначити відповідний обсяг їх прав та обов'язків при здійсненні права, а на конкретну частину майна – при виділі частки або при її поділі, право кожного співвласника у спільній сумісній власності поширюється на усе майно, без ідеального вираження частки у праві спільної власності.

Основним правовим інститутом на який покладено реалізацію вказаного конституційного права є нотаріат України.

Пунктом 4 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України 22.02.2012 № 296/5 передбачено, що договори щодо належного подружжю на праві спільної сумісної власності майна, які потребують нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, а також при посвідченні правочинів щодо розпорядження спільним майном подружжя, якщо документ, що посвідчує право власності, оформлений на ім'я одного з подружжя, нотаріус вимагає письмову згоду іншого з подружжя. Справжність підпису другого з подружжя на заяві про таку згоду має бути нотаріально засвідчена. Якщо в заяві про згоду на відчуження спільного майна зазначено прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи, найменування юридичної особи, на відчуження якого дається згода, нотаріус при посвідченні відповідного договору зобов'язаний перевірити додержання умов, зазначених у такій заяві. Якщо в заяві про згоду на відчуження спільного майна зазначено прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи, найменування юридичної особи, на відчуження якого дається згода, нотаріус при посвідченні відповідного договору зобов'язаний перевірити додержання умов, зазначених у такій заяві [4].

Враховуючи зазначене, згода подружжя на укладення договору має бути викладена на окремому документі (заяві).

Розірвання шлюбу не припиняє права спільної сумісної власності на майно, набуте за час шлюбу. З цього слідує, що усі правила, які регулюють порядок та встановлюють обмеження у розпорядженні спільним сумісним майном, зберігають свою силу для колишнього подружжя і після припинення шлюбу, якщо тільки режим спільної сумісної власності не був припинений у зв'язку з поділом майна.

Правочин щодо розпорядження майном може бути посвідчений нотаріусом без згоди другого з подружжя у разі, якщо з документа, що посвідчує право власності, договору, укладеного між подружжям, акта цивільного стану про укладення шлюбу та інших документів випливає, що зазначене майно є особистою приватною власністю одного з

подружжя, тобто набуте до реєстрації шлюбу, за час шлюбу, але на умовах, передбачених шлюбним або іншим договором, укладеним між подружжям, за договором дарування, або в порядку спадкування, або за кошти, які належали їй (йому) особисто, тощо.

Про перевірку цих обставин нотаріус робить відмітку на примірнику правочину, що залишається в матеріалах нотаріальної справи, з посиланням на реквізити відповідних документів, якщо ці документи не приєднуються до примірника такого правочину.

Якраз, вищевказана норма покладає обов'язок на нотаріуса, як гаранта правочина, який має упевнитись у дотриманні всіх вимог законодавства задля уникнення порушення права сумісної власності іншого із подружжя.

Зауважимо, що відповідно до частини другої статті 65 Сімейного кодексу України дружина, чоловік має право на звернення до суду з позовом про визнання договору недійсним як такого, що укладений другим із подружжя без її, його згоди, якщо цей договір виходить за межі дрібного побутового [2].

Термін «дрібний побутовий правочин» – поняття оціночне і має визначатися в кожному конкретному випадку, але відповідно до статті 31 Цивільного кодексу України правочин вважається дрібним побутовим, якщо він задовольняє побутові потреби особи, відповідає її фізичному, духовному чи соціальному розвитку та стосується предмета, який має невисоку вартість [1].

Водночас, Постанова Кабінету Міністрів України від 07.09.1998 року «Про затвердження Порядку державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів» не передбачає отримання згоди другого із подружжя на зняття автомобіля з обліку, а відтак кожен з подружжя має можливість відчуження або придбання вказаного рухомого майна [3].

Хоча, Верховний Суд у Постановах Великої Палати від 21 листопада 2018 року у справі № 372/504/17 (провадження № 14-325цс18), Першої судової палати Касаційного цивільного суду при розгляді справи № від 20 грудня 2020 року по справі №726/1606/17 неодноразово підтверджував недійсність відповідних договорів, все ж таки, існування такого механізму щодо відчуження транспортних засобів без згоди іншого з подружжя призводить до негативних наслідків та змушує сторону звертатись до суду задля відновлення свого права [5].

Забезпечення єдності у нормах матеріальних, передбачених ЦК України, СК України, які складають інститут спільної сумісної власності, та процедурних, що частіше за все передбачені підзаконними актами (постановами, наказами, порядками) потребує вирішення у

найближчий час задля покращення функціонування механізму захисту свого права спільної сумісної власності.

Література:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р., № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 2947-III //(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 21-22, ст. 135) – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів» від 07.09.1998 року № 1388 – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1388-98-%D0%BF#Text>

4. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України» від 22.02.2012 № 296/5 – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>

5. Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/32>

ОФОРМЛЕННЯ СУДЕН В ПОРТАХ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Сурілова А. О.

асистентка кафедри морського права

Національний університет «Одеська морська академія»

м. Одеса, Україна

З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну морські перевізники та торговці опинилися в ситуації, коли судна практично були заблоковані внаслідок російської агресії на морі – українські порти зазнали обстрілів, а акваторія виявилася замінованою державо-агресором. Наприклад, за свідченням Адміністрації морських портів

України (ДП «АМПУ), на момент вторгнення заблокованими виявилися як мінімум 80 іноземних суден [1].

У відповідь на неспровоковану агресію РФ, вищим військово-політичним керівництвом України було вжито заходів по протидії вторгненню, зокрема, введено правовий режим воєнного стану, посилено охорону морських портів, а порти на нових окупованих РФ територіях було вирішено закрити до відновлення контролю над ними (порти м. Скадовськ, Маріуполь, Бердянськ, Херсон) [2; 3].

Закриття морських портів відбулося не одразу, так як спочатку було встановлено заборону на прихід і вихід суден з порту – як заходи безпеки в умовах воєнного стану, що в подальшому підтверджувалося навігаційними попередженнями про місну небезпеку [4, с. 18]. Було також встановлено рівень небезпеки MARSEC 3, що означав потенційну загрозу атак по морській інфраструктурі.

1 березня 2022 року уряд України також заборонив суднам під прапором держави-агресора заходити в українські порти, з аналогічною заборонаю українським суднам заходити в порти держави-агресора. Заборона на прихід також поширилася на власників, кінцевих бенефіціарів – громадян Російської Федерації, фізичних осіб, на яких були накладені санкції відповідно до українського законодавства [4, с. 19-20]. У той же час, було введено спрощений режим перевезення гуманітарних вантажів за поданням супровідних документів, декларації про вантаж [5]. За митниками залишили право проводити огляд в разі потреби і відмовляти в пропуску, якщо будуть знайдені порушення.

Після початку російського вторгнення, контейнерні перевізники прийняли рішення припинити заходи в українські порти, перенаправити ті вантажі, що йшли в Україну, в найближчий порт, наприклад, Констанца (Румунія), а вантажі, які перебували на терміналах перевалки, розвантажити на місці – усе це зі скасуванням додаткових комісій, особливими умовами демереджу та зберігання вантажів у нових портах [4, с. 21].

Нинішня ситуація стала продовженням, а якщо бути точнішими, ескалацією тих дій, які Російська Федерація незаконно вчиняє по відношенню до держави Україна починаючи з 2014 року.

Як зазначають в своїй роботі Б. Кормич і Т. Аверочкіна, незаконне захоплення української суверенної території – Автономної Республіки Крим, – формуваннями Збройних сил Російської Федерації у 2014 році, створило загрозу судноплавству у регіоні – у вигляді так званої «сірої зони» [4, с. 31]. У цій «сірій зоні» держава-агресор почала вдаватися до різного виду перешкоджання судноплавству, наприклад, через: 1) незаконне будівництво Керченського мосту; 2) невинуватого затримку проходження суден через Керченську протоку; 3) блокаду морських просторів під видом військово-морських навчань; 4) незаконне

позбавлення контролю держави Україна над своїми суверенними територіями тощо. Таким чином, повномасштабне вторгнення Росії в Україну, яке почалося 24 лютого 2022 року, є переходом від створення «гібридних» перешкод до прямої неспровокованої збройної агресії Російської Федерації проти держави Україна.

З початком великої війни проти суверенної держави, російський агресор створив додаткові загрози не тільки безпеці судноплавства, а й продовольчій безпеці всього світу. Для протидії російській блокаді українських портів, Україна була змушена реагувати шляхом посилення заходів безпеки у морських портах, які залишаються під суверенним контролем України, редиректувати вантажообмін, почати оцінку та впровадити систему зменшення збитків, завданих незаконним вторгненням Росії в Україну [4, с. 24-25].

До укладення т.з. «зернової угоди»¹, учасниками якої виступили Україна, Туреччина, ООН та РФ, Україна була вимушена користуватися логістичними спроможностями свого західного кордону та південно-західного кордону, дунайськими портами Рені, Ізмаїл, Кілія, які не були здатні відповісти на запит величезного об'єму експорту/імпорту внаслідок багаторазового збільшення навантаження на ці порти [6]. Як пише в своїй статті О. Тодуров, у таких умовах держава вдалася до використання концепції сухих портів, яка давала власникам вантажів схожі функції, але суходелом [7]. Однак, швидко стало зрозуміло, що сухі порти виявилися неспроможними на перевалку великої кількості вантажів: бракувало інфраструктури, персоналу – логістичні хаби виявилися неготовими до такого навантаження, через що грузи продовжували простоювати в портах.

Загалом, можна сказати, що «серцевинні» процедури оформлення суден в портах України з юридичної точки зору залишилися незмінними. Наприклад, відповідно до п. 9 ст. 78 Кодексу торговельного мореплавства України, оформлення приходу, виходу суден з морського порту належить до функцій капітана морського порту [8]. Відповідно до Порядку оформлення приходу суден у морський порт², надання дозволу на вихід суден у море та оформлення виходу суден із морського порту, затвердженого Наказом Мінінфраструктури № 430 від 27 червня 2013 року, капітан морського порту оформляє прихід судна не пізніше ніж через 6 годин за умови дотримання всіх необхідних процедур, а

---

¹ Мультилатеральний договір під назвою «Ініціатива щодо безпечного транспортування зерна та продуктів харчування з українських портів», який укладено в Стамбулі 22 липня 2022 року. Перше судно в рамках угоди вийшло з українського порту 1 серпня 2022 року.

² Станом на 14 жовтня 2022 року, останні зміни в Порядок вносилися 31 липня 2020 року.

капітан судна має повідомити капітана порту про вихід з порту не пізніше ніж через 6 годин до виходу [9].

Також варто згадати, що згідно з Конвенцією про полегшення міжнародного морського судноплавства 1965 року (FAL 1965) в її останній редакції (2016 року, вступила в силу 2018 року), серед документів, які подаються при оформленні приходу, виходу судна з порту: загальна декларація, про вантаж, про суднові припаси, про особисті речі екіпажу, суднова роль, список пасажирів, маніфест небезпечних вантажів [10]. Важливою новацією оновленої FAL 1965 стало введення в дію починаючи з 19 квітня 2019 року принципу «єдиного вікна» з перехідним періодом не менше року. За допомогою цього принципу спростився спосіб надання документів, оскільки вони відтепер мають надаватися централізовано в електронному вигляді.

Нюанс тут полягає в тому, що нині судна, які заходять і виходять з портів Чорноморська, Одеси і Південного, рухаються в форматі «зернової угоди», отже, їх оформлення підлягає правилам цього документу. Наприклад, відповідно до «зернової угоди», перевіркою суден займаються інспектори Спільного координаційного центру (СКЦ), який розташовується в Стамбулі [6]. До цього центру входять представники України, Туреччини, РФ. СКЦ діє під егідою ООН. Судна, які заходять в Україну в форматі гуманітарного «зернового» коридору, попередньо реєструються в СКЦ.

Під час руху суден за ними здійснюється технічне спостереження. Морський гуманітарний коридор володіє «іммунітетом» від будь-яких втручань військового або іншого провокативного характеру сторін угоди. Для наближення до кораблів у коридорі потрібна згода СКЦ.

Головна задача інспекторів центру – виявляти порушення, чи не перевозиться зброя або заборонений персонал (жива сила). Судна заходять в порти України за графіком, який затверджується СКЦ. Сама інспекція проводиться в гаванях Турецької протоки, визначених турецькою стороною. Угода була підписана 22 липня 2022 року терміном у 120 діб із автоматичним продовженням на такий же період, якщо одна зі сторін не висловить намір про бажання вийти з угоди або змінити її [6].

Як відомо станом на 14 жовтня 2022 року, РФ продовжує шантажувати сторони виходом з договору, якщо не будуть виконані її умови [11]. Абсолютно зрозуміло, що зміст умов не має жодного значення, оскільки вони можуть бути як мізерно малими, так і надзвичайно вибагливими і пихатими в нинішніх обставинах російсько-української війни (поки що російська сторона вимагає преференцій стосовно російського зерна і добрив). Справжній же намір держави-агресора полягає в збільшенні тиску, а якщо цей фокус не пройде – виходу з угоди зі звинуваченням інших сторін в тому, що, мовляв, це їх

провина, адже вони не захотіли йти на поступки РФ. При цьому, продовольчі інтереси «Глобального Півдня», світової продовольчої безпеки, свідомо ігноруються російською стороною.

Таким чином, можна зробити висновок, що в реаліях розв'язаної Росією війни проти України, оформлення суден в портах володіє рядом особливостей, серед яких домінуючим є безпековий складник. Іншою особливістю є дія морського гуманітарного коридору, завдяки якому судна заходять і виходять з портів України і який вносить свої корективи в порядок оформлення суден відповідно до умов «зернової угоди».

Натомість, базове законодавство в сфері оформлення суден в портах не зазнало змін під впливом введення воєнного стану, а юридичні заходи протидії російському вторгненню були спрямовані в першу чергу на дотримання безпеки мореплавства, відшкодування шкоди страхувальникам, використання альтернативних маршрутів на початковому етапі вторгнення, коли відбулася морська блокада українських портів.

Література:

1. ДП «АМПУ». 03.03.2022. URL: <https://bit.ly/3rVllhq> (дата звернення: 13.10.2022)

2. Указ Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 13.10.2022)

3. Про закриття морських портів. Наказ Мінінфраструктури № 256 від 28.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0470-22#Text> (дата звернення: 13.10.2022)

4. Kormych B., Averochkina T. Ukrainian Maritime Industry under Fire: Consequences of Russian Invasion. *Lex Portus*, 2022, № 8 (2). С. 7-32. URL: <https://doi.org/10.26886/2524-101X.8.2.2022.1> (дата звернення: 13.10.2022)

5. Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану. Постанова уряду України № 174 від 01.03.2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/174-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.10.2022)

6. Опубліковано текст зернової угоди, підписаної сьогодні в Стамбулі. 22 липня 2022 року. URL: <https://ukragroconsult.com/news/opublikovano-tekst-zernovoyi-ugody-pidpysanoyi-sogodni-v-stambuli/> (дата звернення: 13.10.2022)

7. Тодуров О. Сухий порт: як забезпечити оперативну логістику в умовах війни. 29.03.2022. <https://mind.ua/openmind/20238657-suhij-port-yak-zabezpechiti-operativnu-logistiku-v-umovah-vijni> (дата звернення: 13.10.2022)

8. Кодекс торговельного мореплавства України. Закон від 23 травня 1995 року № 176/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-%D0%B2%D1%80#n13> (дата звернення: 13.10.2022)

9. Про затвердження Порядку оформлення приходу суден у морський порт, надання дозволу на вихід суден у море та оформлення виходу суден із морського порту. Наказ Мінінфраструктури № 430 від 27 червня 2013 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1230-13#Text> (дата звернення: 13.10.2022)

10. Convention on Facilitation of International Maritime Traffic (FAL). URL: [https://www.imo.org/en/About/Conventions/Pages/Convention-on-Facilitation-of-International-Maritime-Traffic-\(FAL\).aspx](https://www.imo.org/en/About/Conventions/Pages/Convention-on-Facilitation-of-International-Maritime-Traffic-(FAL).aspx) (дата звернення: 13.10.2022)

11. Росія вийде із «зернової угоди», якщо її вимоги проігнорують. 13.10.2022. URL: <https://ukragroconsult.com/news/rosiya-vyjde-iz-zernovoyi-ugody-yakshho-yiyi-vymogy-proignoruyut/> (дата звернення: 13.10.2022)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/33>

ВИДАЧА ДУБЛІКАТА НОТАРІАЛЬНО ПОСВІДЧЕНОГО ДОКУМЕНТА, ЩО ПІДТВЕРДЖУЄ ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА МАЙНО СПАДКОЄМЦЯМ ПОМЕРЛОГО

Тодоровський С. М.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії I курсу
кафедри цивільного та господарського права і процесу
факультету права та економіки*

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Діденко Л. В.

доктор юридичних наук, професор,

*в.о. завідувача кафедри цивільного та господарського права та процесу
факультету права та економіки*

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Станом на теперішній час чіткого законодавчого визначення терміну «Дублікат» не існує. Проте з юридичної практики застосування слова «Дублікат», можна дійти висновку, що це повторно виготовлений

ідентичний оригіналу документ, який використовується замість втраченого або пошкодженого оригіналу, та який має однакову юридичну силу.

Дублікат нотаріально посвідченого документу – це документ повторно виготовлений з першого примірника нотаріального документа, який зберігається у архівних справах нотаріуса, та містить ідентичну інформацію, що в першому примірнику документа замість втраченого або зіпсованого оригіналу.

Дублікат нотаріально посвідченого документа видається згідно Закону України «Про нотаріат» у двох випадках – у разі втрати оригіналу та у разі зіпсування оригіналу. Дублікат нотаріального документу видається нотаріусом який посвідчив чи видав нотаріальний документ, а у разі припинення приватної нотаріальної діяльності чи ліквідації державної нотаріальної контори, дублікати по документам видаються державним нотаріусом нотаріального архіву.

До нотаріально посвідчених документів, що підтверджують право власності на майно відносять – Договори, Свідоцтва.

У разі смерті власника майна, та у разі втрати чи зіпсування нотаріального документу, що посвідчує право власності на майно, статтею 53 ЗУ «Про нотаріат» дозволено отримання дублікату такого документа спадкоємцями померлого, яких визначає нотаріус в якого заведено Спадкову справу.

Згідно нотаріальної практики, під час звернення до нотаріуса для видачі Свідоцтва про право на спадщину, наявні непоодинокі випадки відсутності у спадкоємців померлого оригіналу документа, що підтверджує право власності на майно або такий документ є зіпсований. Для видачі Свідоцтва про право на спадщину, нотаріусу згідно діючого законодавства при формуванні Спадкової справи необхідно витребувати у спадкоємців оригінал документа, що підтверджує право власності, для долучення до матеріалів Спадкової справи померлого. Існують випадки коли власниками одного майна є кілька осіб, тому нотаріусом до матеріалів Спадкової справи долучається копія відповідного документа, що підтверджує такі права, а на оригіналі документа проставляється відповідна відмітка про видачу Свідоцтва про право на спадщину. У разі відсутності оригіналу документа, що підтверджує право власності, нотаріус виготовляє запит, в якому зазначається ідентифікуючі відомості спадкоємця, якому необхідно видати дублікат нотаріально посвідченого документа.

Відповідно до Закону України «Про нотаріат» для отримання дублікату такого документу спадкоємцю (ям) необхідно звернутись до нотаріуса, яким було посвідчено або видано нотаріальний документ, що підтверджує право власності. або до нотаріального архіву, якщо

нотаріальна діяльність нотаріуса припинена із запитом нотаріуса у якого заведено відповідну Спадкову справу до майна померлого, подати відповідну заяву на отримання такого дублікату та необхідно надати підтвердження смерті власника майна (Свідоцтво про смерть, або Рішення суду про оголошення такої особи померлою).

Після встановлення факту смерті особи, що є власником майна, нотаріусом приймається рішення про виготовлення та видачу дублікату такого документа.

Дублікат документа повинен бути ідентичний першому примірнику документа, що зберігається у архівних справах нотаріуса. Оскільки відновити власноручні підписи сторін Договору, які його підписали неможливо, нотаріусом в тексті дублікату цього Договору прописується словами зазначення підпису.

Наприклад: \ Підпис \ \ Іванов Іван Іванович \

Також, нотаріусом під час видачі дублікату, в тексті дублікату документа, не проставляється підпис нотаріуса, а лише прописується словами посада та підпис нотаріуса який його посвідчив. Оскільки, відтворити відтиск гербової печатки на нотаріально посвідченому документі не уявляється можливим, нотаріусом, який видає дублікат зазначається в тексті документу «Гербова печатка».

Наприклад: /Гербова печатка/ /Державний чи Приватний нотаріус/
/Підпис/

Згідно Закону України «Про нотаріат» та «Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України» на дублікаті, що видається нотаріусом проставляється в правому верхньому куті відмітка «Дублікат, що має силу оригіналу» і вчиняється посвідчувальний напис. В посвідчувальному написі нотаріусом зазначається особа, яка отримала дублікат документа, встановлення особи, а також зазначається перевірка факту смерті власника зазначеного в тексті дублікату майна.

Дублікат викладається на спеціальному бланку нотаріальних документів, який має серію, номер і реєструється під відповідним кодом витрачання «11-Дублікат» в ЄДР. У разі видачі дублікату Свідоцтва про право на спадщину, окрім реєстрації бланку також відомості про такий дублікат вносяться до Спадкового реєстру відповідно до Положення про спадковий реєстр та на підставі чого виготовлюється Витяг про реєстрацію такого дублікату.

Крім того, про видачу дублікату нотаріального документа нотаріус робить відмітку на першому примірнику документа, який зберігається у його архівних справах або справі яка зберігається у фонді архіву державної нотаріальної контори чи приватного нотаріуса, які передані на державне зберігання до нотаріального архіву.

Необхідно звернути увагу, що в нотаріальній практиці перші примірники нотаріальних документів деякий час видавались в одному примірнику на кількох власників одного нерухомого майна. Оскільки право власності на майно, яке прописане в тексті такого документа виникає в усіх власників, тому у нотаріальній спільноті є різні думки, щодо можливості видачі дублікатів таких документів, лише одному з власників. Зазначена проблема викликана тим, що по даному питанню законодавцем чітко не прописано можливість видачі дублікатів по таким нотаріальним документам. У нотаріусів виникають спірні питання щодо можливості видачі дублікатів по таким документам, одні вважають, що видача дублікату документа є можлива, обґрунтовуючи це тим, що право власності на майно виникає в усіх власників, які зазначені в тому чи іншому нотаріальному документі, а інші вважають, що при видачі дублікату такого документа необхідна присутність усіх власників для написання відповідних заяв на отримання дублікату, а у разі смерті одного з них, необхідно надання для підтвердження цього факту – Свідоцтва про смерть.

Отже, таким чином на нашу думку, усі сторони набувачі чи спадкоємці померлого спадкодавця, мають однакове право власності на майно, яке є предметом того чи іншого документа, на рівні з усіма набувачами, відповідно до п. п. 3, 4 ст. 334 ЦК України, тому обмежувати їх у праві на отримання дублікату нотаріального документа, що підтверджує їх право власності тягне за собою обмеження та порушення цивільних прав громадянина.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР: станом на 01 січня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 року № 3425-ХІІ: станом на 15.12.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#n352>

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV: станом на 01.08.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n5815>

4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5: станом на 21.05.2022р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#n1189>

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦІН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Трубчанінова А. С.

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського рівня)

спеціальності 081 – Право

Харківський національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник: Борисов І. В.

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри господарського права

Харківський національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Нормальне існування суспільства в сучасних умовах багато в чому залежить від рівня розвитку економіки держави. Загальновідомо, що в демократичних державах, де ресурси є розосередженими між населенням країни, а влада піклується про народ, розвинута економіка обумовлює й високий рівень життя всього суспільства. Тож, одним із головних завдань органів публічної влади є забезпечення зростання економіки та фінансового благополуччя громадян, а також створення умов для економічно вигідної діяльності юридичних осіб. Чи може механізм саморегуляції ринку забезпечити такий результат? Видається, що ні, адже лише саморегуляції недостатньо для економічного зростання, необхідна також правильна політика держави у сфері державного регулювання економіки загалом та цін зокрема.

В умовах воєнного стану, який був введений указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року, а потім неодноразово продовжений у відповідності з процедурою, передбаченою національним законодавством, актуальність обраної теми лише посилюється. Ведення Російською Федерацією агресивної війни проти України із застосуванням неконвенційних засобів ведення бойових дій, обумовлює соціальні коливання, відтік іноземного капіталу та інвестицій, зупинення окремих виробництв, недостачу в окремих районах продовольчої продукції, складнощі в логістичному забезпеченні господарської діяльності в т.п. Усе вищенаведене, а також низка інших факторів, обумовлюють необхідність в прийнятті органами державної

влади та органами місцевого самоврядування рішень, направлених на підтримання економіки та продовольчої безпеки. Одним із таких заходів є державне регулювання цін, а тому доцільно його дослідити, зокрема охарактеризувавши переваги та недоліки відповідних процесів.

Для початку варто надати дефініцію категорії «ціна», адже саме вона підлягає державному регулюванню, а тому важливе значення має її визначення. Відповідно до ч. 1 ст. 189 Господарського кодексу України, ціна в цьому Кодексі є вираженим у грошовій формі еквівалентом одиниці товару (продукції, робіт, послуг, матеріально-технічних ресурсів, майнових та немайнових прав), що підлягає продажу (реалізації), який повинен застосовуватися як тариф, розмір плати, ставки або збору, крім ставок і зборів, що використовуються в системі оподаткування [1]. Схоже та більш лаконічне визначення міститься й в Законі України «Про ціни і ціноутворення», згідно з п. 15 ч. 1 ст. 1 якого, ціна – це виражений у грошовій формі еквівалент одиниці товару [2].

В аспекті цього дослідження, важливе значення також має поняття «державне регулювання цін» або ж «державне цінове регулювання», під ним варто розуміти спосіб державного регулювання, за допомогою якого держава впливає на економічні процеси та механізми формування і встановлення цін, використовуючи низку інструментів державного цінового регулювання, з метою розвитку національної економіки та підприємницької діяльності, розширення сфери застосування вільних цін, збалансованості ринку товарів та підвищення їх якості, протидії зловживанню монополієм (домінуючим) становищем у сфері ціноутворення, надання соціальних гарантій населенню в разі зростання цін, тощо [3, с. 7]. Наведене визначення видається досить вдалим, адже в ньому відображена сутність державного регулювання цін, а також вказується на його мету, яка є багатоаспектною.

Для державного регулювання цін органи державної влади можуть вдаватися до низки заходів, які можна умовно поділити на прямі та непрямі (опосередковані) методи. Пряме державне регулювання ринкових цін здійснюється із застосуванням таких методів, як запровадження фіксованих цін на економічні блага, встановлення граничних рівнів цін, декларування зміни цін, введення граничних рівнів торгівельно-збутових надбавок і націнок, «заморожування» чи блокування рівня цін, надання дотацій з виробництва окремих товарів, укладання договорів про рівень цін між господарюючими суб'єктами і державою. Опосередковане державне регулювання ринкових цін застосовується у формі диференціації рівня податкових ставок, пільгового оподаткування та кредитування, зміни ставок ввізного мита та введення граничних нормативів рентабельності [4, с. 130-131]. Тож, органи публічної влади мають певну дискрецію при обранні конкретного

способу державного регулювання цін, а тому при виборі одного чи одразу декількох заходів мають бути враховані підстави, порядок, а також наслідки їх застосування. При цьому, наслідки повинні бути враховані не лише в найближчій перспективі, а й у відповідності до довгострокової стратегії розвитку економіки.

Варто розуміти, що під час певних соціальних потрясінь (війна, стихійне лихо, масові заворушення тощо) економіка держави є найбільш уразливою, а тому це вимагає вжиття певних заходів для її стабілізації. Зважаючи на це, Кабінет Міністрів України своєю постановою «Про внесення зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 25 грудня 1996 р. № 1548» 6 березня 2022 р. встановив обов'язковий контроль за встановленням суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі цін на певні товари. Такими товарами, відповідно до зазначеної постанови, є: борошно пшеничне, макаронні вироби, батон, хліб, крупа гречана, крупа вівсяна, свинина, яловичина, птиця (тушки курячі), молоко, масло вершкове, сметана, яйця курячі, олія соняшникова, цукор кристалічний, капуста білокачанна, цибуля ріпчаста, буряк, морква, картопля, етанол (розчин 96%), нестероїдні протизапальні лікарські засоби вітчизняні, антибактеріальні лікарські засоби вітчизняні, бензин (марки А-92, А-95), дизельне паливо, газ скраплений для автомобілів [5]. Якщо проаналізувати перелік об'єктів державного контролю, який був наведений, то стає зрозумілим, що до нього включені найважливіші продовольчі товари, завищення цін на які або ж відсутність яких, позначилася б на рівні та способі життя переважної більшості населення України.

Після початку повномасштабного військового вторгнення Російської Федерації на територію України були поширеними також проблеми із недостатчею нафтопродуктів та зростанням на них ціни, що в певній мірі було пов'язане із панікою народу та масовим скупленням відповідної продукції, проблемами у логістиці, а також масованими обстрілами нафтопереробних заводів та нафтобаз. Для подолання цієї проблеми було прийнято Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 р. № 2120-IX. Згідно з положеннями зазначеного нормативно-правового акту, тимчасово, на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану, операції з постачання на митній території України та ввезення на митну територію України бензинів моторних, важких дистилатів та скрапленого газу, бутану та ізобутану встановлено ставку акцизного податку у розмірі 0,00 євро за 1000 літрів [6]. Оскільки скасування акцизу було тимчасовим заходом, а Державний бюджет України потребує наповнення, Законом № 2618-IX від 21.09.2022 р. (28.09.2022 року

підписано Президентом України), акцизний податок на зазначені товари повертається.

Аналіз вищезазначених процесів та заходів дозволяє сформулювати переваги та недоліки державного регулювання цін в умовах воєнного стану. До переваг можна віднести: 1) гарантування доступу до товарів першої необхідності всім групам населення; 2) запобігання спекуляції цінами та «збагаченню на людському горі»; 3) стабілізація економіки; 4) сприяння товаровиробникам та реалізаторам у виробництві та продажу затребуваних та дефіцитних товарів за допомогою зменшення (скасування) податків, зборів та інших обов'язкових платежів; 5) можливість оперативно реагувати на зміни в попиті та пропозиції стосовно окремих видів товарів, робіт та послуг шляхом прийняття адекватних заходів.

До недоліків державного регулювання цін видається доцільним віднести: 1) недонадходження до Державного бюджету України та місцевих бюджетів у випадку скасування (зменшення) податків, зборів та інших обов'язкових платежів; 2) тиск на товаровиробників та осіб, що займаються продажем товарів, робіт та послуг шляхом встановлення фіксованих цін та контролю за ними; 3) можлива відмова деяких юридичних та фізичних осіб від виробництва та продажу окремих категорій продукції внаслідок неприбутковості.

Отже, воєнний стан та обставини, які детермінують його запровадження негативно впливають на стан економіки та спричиняють зростання цін, інфляцію та занепад економіки. Для того щоб мінімізувати негативні наслідки зазначених процесів, органи публічної влади повинні вдатися до низки заходів направлених на стабілізацію економіки та запобігання стрімкому зростанню цін. Це може бути реалізоване за допомогою державного регулювання цін, що і здійснюється органами державної влади та місцевого самоврядування в Україні під час дії воєнного стану, починаючи з 24 лютого 2022 року. Вказані заходи мають як переваги, так і недоліки, які були зазначені в цій роботі, однак враховуючи, фактично, стан війни, вони є необхідними та виправданими у відповідних умовах.

Література:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 03.10.2022).

2. Про ціни і ціноутворення: Закон України від 21.06.2012 р. № 5007-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17#Text> (дата звернення: 03.10.2022).

3. Зелена книга «Аналіз державного цінового регулювання». Офіс ефективного регулювання. 2017. 353 с. URL: <http://surl.li/dfczz> (дата звернення: 03.10.2022).

4. Артус М. Державне регулювання ціноутворення в умовах ринкових відносин. *Світ фінансів*. 2009. № 4 (21). С. 128-134.

5. Про внесення зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 25 грудня 1996 р. № 1548: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 р. № 223. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 03.10.2022).

6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення: 03.10.2022).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/35>

МЕХАНІЗМ ІДЕНТИФІКАЦІЇ НЕВПІЗНАНИХ ТРУПІВ У СИСТЕМІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

Федорова Д. В.

*здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності 081 – Право*

Чернівецький юридичний інститут

Міжнародного гуманітарного університету

*Науковий керівник: **Поцілуйко В. М.***

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри юриспруденції

Чернівецький юридичний інститут

Міжнародного гуманітарного університету

м. Чернівці, Україна

Механізм ідентифікації невпізаного трупа являє собою багатоступінний і багаторівневий процес взаємодії його складових елементів (суб'єктів та об'єктів ідентифікації) за допомогою системи форм і методів слідчої, оперативної-розшукової та експертної діяльності, об'єднаних загальною спрямованістю на отримання й аналіз комплексу ідентифікаційної інформації та подальше впізнання трупа.

Одним з основних елементів механізму реалізації ідентифікаційного процесу є об'єкт дослідження – невпізнаний труп, який із загального кола об'єктів ідентифікації виокремлюється безліччю особливостей, визначених його біосоціальною природою, внутрішньою структурою організму, зовнішніми морфологічними ознаками і функціональними характеристиками. Різновиди невпізаного трупа визначаються комплексом ознак, який детермінується його станом у межах одного ідентифікаційного періоду: незмінним (у тому числі замороженим), змінним (у тому числі гнильним, скелетованим, у формі окремих кісткових останків), спаленим. Ця класифікація має додаткові різновиди з урахуванням статі, віку, цілісності трупа тощо. Наведені класифікації лежать в основі формування різновидів ідентифікаційних моделей невпізнаних трупів і мають своїм змістом різний набір ідентифікаційних комплексів.

Із урахуванням суб'єктів, які здійснюють криміналістичну ідентифікацію невпізнаних трупів, остання може бути поділена на такі види: оперативно-розшукову, слідчу, експертну та судову. Наведена класифікація об'єктів дозволяє згрупувати комплекси ідентифікаційних ознак, які характеризуються якісно-кількісною визначеністю об'єкта ототожнення, та сформувані моделі, неоднакові за ступенем деталізації. Крім того, доцільним є створення ідентифікаційних моделей спільних планів, які відображають структуру людини як біосоціальної істоти: її соціально-демографічні характеристики, ознаки внутрішньої і зовнішньої структури, а також функцій життєдіяльності.

Ідентифікаційна модель невпізаного трупа у своїй структурі повинна містити атрибутивно-внутрішні та атрибутивно-зовнішні морфологічні блоки ознак, а також атрибутивно-функціональні стани і комплекси ознак, набуті (використовувані) у процесі життя. Обов'язковим елементом ідентифікаційної моделі є блок соціально-демографічних ознак: 1) атрибутивно-внутрішні властивості та комплекси ознак, які притаманні внутрішній організації людини і, як правило, не знаходять прояву в зовнішній організації людини: генетичний код індивіда – ДНК; групові властивості крові, сперми, волосся; різноманітні виділення організму (піт, сеча тощо); остеологічні особливості структури кісток і черепа, за якими визначається зовнішній вигляд людини; особливості стоматологічного статусу; стать, вік; спадкові захворювання; психологічні властивості (темперамент, бісексуальність тощо), прикордонні психіатричні патології, а також психіатричні захворювання індивіда; 2) атрибутивно-морфологічні (зовнішні) властивості та ознаки, які характеризують зовнішній вигляд індивіда (зріст, статура, тип, форма і риси обличчя тощо); 3) атрибутивно-функціональні комплекси: постава, хода; жестикуляція,

міміка, погляд; голос, мова; почерк; професійні навички тощо; 4) набуті (використовувані) у процесі життя індивіда ознаки: комплекси ознак одягу та взуття; татування; сліди професійної діяльності, наслідки травм і операцій; патологічні та професійні захворювання тощо; 5) соціально-демографічні ознаки: прізвище, ім'я, по батькові; стать, вік, раса, національність, місце народження; місце роботи, професія; сімейний стан і склад сім'ї; наявність чи відсутність судимості.

Із позицій криміналістики ідентифікаційна модель невідомого трупа з ознаками насильницької смерті повинна включати блок ознак, які свідчать про вчинене вбивство особи, труп якої є невідомим. До таких ознак належать: час і місце настання смерті; причина смерті, характер і розташування тілесних ушкоджень; знаряддя і засоби вчинення злочину; спосіб, місце приховування та поза трупа; мікросліди і мікрочастинки; ознаки садизму, жорстокості; відсутність документів і цінностей; супутні дрібні речі (квитки, записні книжки тощо).

Запропоновані моделі ідентифікації невідомого трупа, включаючи у тому чи іншому обсязі підсистеми загального комплексу ідентифікаційних ознак людини як біосоціальної істоти, складають зміст механізму криміналістичної ідентифікації.

Суб'єктами ідентифікації є громадяни і посадові особи, які у різних формах (процесуальних і непроцесуальних) проводять вербальними або інструментальними методами ототожнення особистості за трупом. Суб'єктний склад у механізмі ідентифікації визначається з урахуванням того, хто ухвалює остаточне ідентифікаційне рішення у кримінальному провадженні: слідчий, прокурор і суд є як суб'єктами ідентифікації, так і суб'єктами оцінки доказів, а експерт, свідок і представник потерпілого – лише суб'єктами ідентифікації.

Механізм реалізації ідентифікаційного процесу може проходити у двох формах: непроцесуальній та процесуальній (слідчій, судовій). Непроцесуальна ідентифікація особи за трупом має місце у тих випадках, коли оперативний підрозділ, керуючись Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», шляхом розшуку та опитування родичів, інших осіб, з використанням інформації засобів масової інформації, криміналістичних та оперативно-розшукових обліків, розсилкою орієнтувань проводять впізнання та передачу трупа родичам без застосування процесуальних форм. При цьому використовується такий ідентифікаційний комплекс ознак як «словесний портрет», що включає впізнання за зовнішнім виглядом, особливими прикметами тіла, одягу, взуття, дактилоскопічної інформації тощо. Процесуальна (слідча) форма впізнання передбачає дотримання певних процесуальних правил пошуково-пізнавальної діяльності в ході проведення тактичних операцій та окремих слідчих

(розшукових) дій (огляду, обшуку, пред'явлення для впізнання), а також комплексу експертних ідентифікаційних досліджень (криміналістичних, судово-медичних та інших експертиз).

Механізм ідентифікації здійснюється на трьох рівнях: прикмето-описовому, ознаковому та знаковому. Сутність прикмето-описового рівня полягає в тому, що органи досудового розслідування повинні отримати якомога більше інформації в ході огляду та дослідження невпізаного трупа, допитів свідків, негласних слідчих (розшукових) дій з метою проведення в подальшому ідентифікації. Практичним здійсненням цього методу є ідентифікація за методом «словесного портрета» з використанням максимально можливого рівня виокремлення (деталізації) часткових особливостей. Існування другого рівня ідентифікації – ознакового – пояснюється тим, що наявність розвиненої системи ознак вимагає переходу до більш високого рівня оцінки індивідуального комплексу ознак – математичних методів, що підвищує обґрунтованість та об'єктивність висновків роботи з ідентифікації. Так, під час проведення медико-криміналістичної експертизи черепа методом фотосуміщення використовуються математичні розрахунки кореляційного аналізу; метод графічного аналізу застосовується в ході дослідження передсмертної записки тощо. Сутність третього рівня ідентифікації – знакового – полягає в тому, що ідентифікація здійснюється з використанням людино-машинного комплексу.

Розглядаючи механізм ототожнення, доцільно виокремити три етапи, у межах яких реалізується механізм ідентифікації невпізаного трупа: 1) накопичення інформації про загиблого, труп якого є безпосереднім об'єктом дослідження у процесі огляду місця події, робота із засобами масової інформації, накопичення даних про безвісно зниклих осіб; 2) порівняльний аналіз отриманих даних у ході накопичення інформації про невпізаний труп і безвісно зниклих суб'єктів; 3) формулювання висновків про приналежність невідомого трупа конкретній людині (власне ідентифікація). Дана класифікація джерел ідентифікації має не лише теоретичне, але й практичне значення, оскільки ідентифікація здійснюється не тільки заради ототожнення слідів і впізнання трупа (перша ідентифікаційна модель), але й для доказування предмета (суб'єкта), який залишив сліди, і доводить його причетність до злочинного діяння (друга ідентифікаційна модель). Конкретне положення джерела у механізмі злочинної поведінки визначає комплекс слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових), інших процесуальних дій та експертних досліджень з метою встановлення істини у кримінальному провадженні.

Підсумовуючи викладене, потрібно відзначити, що аналіз основних положень теорії ідентифікації стосовно процесу встановлення особи за невідомим трупом свідчить, що всі вони поширюються як на об'єкти слідчих (розшукових) дій, так і на об'єкти криміналістичних і судових експертиз, хоча останні мають низку особливостей, що визначають специфіку їх проведення.

Важливою рисою механізму ідентифікації невідомого трупа є комплексність. Зокрема, особливості трупа як багатостороннього об'єкта криміналістичної ідентифікації зумовлюють необхідність комплексної методики його ототожнення. У структуру комплексного підходу до ідентифікації невідомого трупа, поряд із комплексом експертних досліджень, потрібно включати тактичні дії органів досудового розслідування й оперативних підрозділів, спрямовані на отримання та аналіз комплексу ідентифікаційної інформації про невідомий труп і безвісно зниклих осіб.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/36>

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГЮЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДРЯДУ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Фірчук В. Р.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії I курсу
кафедри цивільного та господарського права і процесу
факультету права та економіки*

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Діденко Л. В.

доктор юридичних наук, професор,

*в.о. завідувача кафедри цивільного та господарського права та процесу
факультету права та економіки*

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Договір будівельного підприємства є ключовим механізмом, який забезпечує розбудову нашої держави. Саме будівельні компанії суб'єктами підприємницьких відносин, вирішують ряд соціальних питань (житлове питання, питання ведення бізнесу та ін.). Окрім того, будівельні компанії виступають одними з найбільших платників

податків в Україні та регулярно наповнюють державний бюджет. Про стан благополуччя держави та населення можна судити виходячи з активності на ринку будівельному ринку та ринку нерухомості. Чим більший попит та пропозиція на результати будівельних робіт, тим кращий стан матеріального забезпечення населення та інвестиційна привабливість України.

Договір будівельного підряду є базовим, фундаментальним інститутом будівельних відносин, саме це викликає необхідність якісного та прогресивного його правового регулювання.

Як свідчить судова практика, у даній сфері недоліки договірного регулювання зменшують можливості захисту прав сторони, яка зазнала збитків від неналежного підрядника [4, с. 121].

Цивільний кодекс України у ч. 1 ст. 837 передбачає, що за договором підряду одна сторона (підрядник) зобов'язується на свій ризик виконати певну роботу за завданням другої сторони (замовника), а замовник зобов'язується прийняти та оплатити виконану роботу [2].

Господарський же кодекс України у ч. 1 ст. 318 дає більш детальне визначення вказаного правочину, а саме за договором підряду на капітальне будівництво одна сторона (підрядник) зобов'язується своїми силами і засобами на замовлення другої сторони (замовника) побудувати і здати замовникові у встановлений строк визначений договором об'єкт відповідно до проектно-кошторисної документації або виконати зумовлені договором будівельні та інші роботи, а замовник зобов'язується передати підряднику затверджену проектно-кошторисну документацію, надати йому будівельний майданчик, прийняти закінчені будівництвом об'єкти і оплатити їх [1].

На практиці договір підряду найчастіше визначають як договір про виконання робіт, оскільки предметом договору підряду є матеріальний результат [4, с. 121].

Будівельний підряд покриває собою левову частку суспільно-правових відносин. Економічна необхідність та юридична складність будівельного підряду з притаманною йому складною системою договірних зв'язків зумовлює необхідність його детального правового регулювання. Саме підряд, а не купівля-продаж і не надання послуг викликає найбільшу кількість суперечок фахівців і учасників господарських відносин у зв'язку з тим, що предметом договору деякі фахівці розглядають як сам процес, так і результат. Тому договори підряду викликають такий інтерес до вивчення [4, с. 121].

Основу правового регулювання договорів підряду в капітальному будівництві або ж договорів будівельного підряду складають наступні нормативно-правові акти: Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року (параграф 3 глави 61 «Будівельний підряд»), Господарський кодекс України

від 16.01.2003 року (глава 33 «Капітальне будівництво») та Постанова КМУ №668 «Про затвердження Загальних умов укладення та виконання договорів підряду в капітальному будівництві» від 01.08.2005 року.

Вказані нормативні акти є базою, на підставі якої формуються правовідносини між суб'єктами у сфері капітального (підрядного) будівництва. Провівши аналіз вказаних актів, можна зробити висновок про те, що з моменту їх прийняття пройшло від 17 до 23 років. При цьому зміни практично не вносилися, а якщо вносилися то досить давно.

Для прикладу, з моменту прийняття і по сьогодні до параграфу 3 глави 61 «Будівельний підряд» Цивільного кодексу України було внесено зміни лише раз 06.07.2020 року і тільки до ч.5 статті 853, глава 33 Господарського кодексу України взагалі не змінювалася, що ж стосується Постанови КМУ №668, то до неї тричі вносилися зміни 17.06.2009 року, 28.12.2011 року та 17.03.2021 року.

Можна зробити висновок про те, що діючі закони (кодифіковані акти), які мають вищу юридичну силу в частині регулювання підрядних відносин в будівництві практично не зазнали змін з моменту їх прийняття і не є адаптованими ні до сучасних реалій підрядних відносин в капітальному будівництві, ні до тенденції Євроінтеграційних процесів, а саме до приведення у відповідність та усунення невідповідностей із законодавством Європейського союзу.

З іншого боку, більш позитивною є тенденція системного внесення змін та актуалізації підзаконного акту, а саме внесення змін до Постанови КМУ №668 «Про затвердження Загальних умов укладення та виконання договорів підряду в капітальному будівництві» від 01.08.2005 року.

Незважаючи на це, вказана Постанова все одно залишається підзаконним актом і має меншу юридичну силу ніж закони, це означає, що у випадку виникнення колізії між Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України та Постановою № 668, пріоритет матиме саме кодекс.

В сучасних реаліях ведення війни з російською федерацією, та в умовах триваючої та майбутньої відбудови України, роль будівельного підряду зростає як ніколи.

Агресивна війна розпочата російською федерацією проти України спричинила надзвичайно велику кількість руйнувань інфраструктури, будівель, споруд та інших об'єктів. Саме відновлення пошкоджень стане основним напрямом державної політики на найближчі роки. Основним же інструментом, який забезпечить виконання робіт з відновлення пошкоджених та зруйнованих об'єктів стане саме договір будівельного підряду. Саме тому, закріплене в законодавстві правове регулювання вказаного правочину потребує актуалізації та вдосконалення.

Література:

1. Господарський кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144.
2. Цивільний кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст. 356.
3. Постанова КМУ №668 «Про затвердження Загальних умов укладення та виконання договорів підряду в капітальному будівництві» від 01 серп. 2005 р. № 668-2005-п.
4. І. А. Слободська, М. В. Стешенко «Договір будівельного підряду як регулятор відносин у сфері будівництва». Київ: Юридичний вісник 1 (54), 2020.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/37>

АДВОКАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД ЮРИДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Цховребов Р. Т.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії I курсу
кафедри державно-правових дисциплін
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Для правильного розуміння особливостей поняття адвокатської діяльності, доцільним є розкриття поняття юридичної діяльності.

Науковці визначають, що юридична діяльність – це різновид правової діяльності, що здійснюється у сфері права юристами на професійній основі з метою отримання правового результату, задоволення потреб та інтересів соціальних суб'єктів відповідно до вимог права.

Юридична діяльність здійснюється у сфері права. Сфера права – це всі структурні рівні та види суспільних відносин, де право реально

здійснює свій вплив. Це різноманітні сфери соціального життя, найрізноманітніші життєві ситуації, в яких люди для отримання позитивного результату керуються приписами правових актів. Навіть в таких специфічних сферах соціального життя як сфера релігійної діяльності, сфера діяльності громадських об'єднань, право має також свій вплив, хоча дещо в опосередкованій формі [1, с. 55].

Що ж до структури юридичної діяльності, то вона являє собою сукупність взаємопов'язаних складників, елементів, необхідних для збереження цілісності юридичної практичної діяльності і виконання її соціального призначення та реалізації функцій [5, с. 33].

Адвокатська діяльність є видом юридичної діяльності. Особливості цієї діяльності вбачаються з її законодавчого врегулювання.

Конституція України (ст. 59) гарантує кожному право на професійну правничу допомогу. У ч. 1 ст. 131-2 Конституції України також проголошено існування в Україні одного з найважливіших правових інститутів – адвокатури, основними завданнями якої є надання професійної правничої допомоги [2].

Значною мірою за станом адвокатури та ставленням до неї держави судять про демократичність самої держави. Престиж адвоката та ефективність його діяльності перебувають у прямій залежності від становища людини в суспільстві і державі, від ставлення до фундаментальних принципів демократії і законності [1, с. 57].

У будь-якому правовому суспільстві адвокату належить особлива роль. Адвокат має діяти не тільки в інтересах клієнта, а й в інтересах права в цілому. Основні положення про роль адвокатів, прийняті на VIII Конгресі ООН по запобіганню злочинам, що відбувся у серпні 1990 року, вказують на особливість адвокатської діяльності в суспільстві, яка має поважатися і гарантуватися урядами при розробці національного законодавства та його застосуванні як адвокатами, так і суддями, прокурорами, членами законодавчої та виконавчої влади і суспільством у цілому [4].

Після здобуття Україною незалежності в українському законодавстві зроблено перші кроки на шляху створення самостійної, незалежної адвокатури. 19 грудня 1992 року був прийнятий Закон України “Про адвокатуру”, за яким у статті 1 адвокатура в Україні визнавалася добровільним професійним громадським об'єднанням, покликаним

згідно з Конституцією України сприяти захисту прав, свобод та представляти законні інтереси громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, юридичних осіб, подавати їм іншу юридичну допомогу. Але це був перший Закон України, який мав свої позитиви і певні недоліки.

5 липня 2012 року Верховною Радою України був прийнятий вже другий Закон України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” (далі – Закон), за яким “Адвокатура України – недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом (ст. 2 Закону) [6].

У частині 2 Закону вказано, що адвокатуру України складають всі адвокати України, які мають право здійснювати адвокатську діяльність.

Правовою основою діяльності адвокатури України є Конституція України, Закон України від 2 липня 2012 року «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Закон України від 2 червня 2011 року «Про безоплатну правову допомогу» та інші законодавчі акти України.

За своєю природою адвокатура є організацією професійних юристів, яка виконує важливу суспільну функцію – захист прав і законних інтересів громадян та організацій. Недержавний характер адвокатури має прояв у тому, що, надаючи будь-яку юридичну допомогу, адвокат відстоює справедливість, порушене право. А це є невід’ємним елементом, першоосновою суспільного устрою. Разом з цим діяльність адвокатури несе в собі й державний характер, адже вона як елемент політичної системи виконує функцію особливої державної ваги – захищає права й законні інтереси громадян [3].

Адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів.

Література:

1. Гусарев С. Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності : теоретичні і деонтологічні аспекти) / С. А. Гусарев,

С. Д. Тихомиров. Київ : Національна академія внутрішніх справ України. 2000. 655 с.

2. Конституція України. Верховна Рада України; Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Мультимедійний навчально-методичний посібник. Судові та правоохоронні органи України. URL:https://arm.naiu.kiev.ua/books/spou_2019/info/lec7.html

4. Основні положення про роль адвокатів. ООН; Положення, Міжнародний документ від 01.08.1990. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835#Text

5. Скакун О. Ф. Теорія права і держави. 4-те видання, стереотипне. Підручник. Київ : Алерта, 2021. 528 с.

6. Про адвокатуру та адвокатську діяльність. Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/38>

ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЮРИДИЧНОЇ СПРАВИ

Цховребова М. Г.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії 1-го курсу
кафедри державно-правових дисциплін
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Одним з ключових елементів правової системи суспільства є юридична діяльність, яка не тільки поєднує право і правосвідомість, але й забезпечує належний рівень правового регулювання у суспільстві. Юридична діяльність поєднує нормативно-правові й індивідуально-правові приписи, суб'єктивні права і юридичні обов'язки, правові ідеї з рішеннями, що приймаються на їх реалізацію. Особливою складовою юридичної діяльності є розгляд та вирішення юридичних справ. Для визначення змісту та основних характеристик юридичної справи є сенс у дослідженні компонентів цього терміно-поняття.

Аналізуючи юридичний аспект поняття «справа», стає можливим виділити наступні значення: 1) коло певних занять (наприклад, банківська справа, страхова справа, митна справа тощо); 2) Адміністративний або судовий розгляд будь-якого спірного факту, протиправної дії (Кримінальна справа, Судовий розгляд цивільної справи); 3) Відповідним чином сформована тека з документами стосовно певного факту, події, питання, особи (Особова справа, Судова справа тощо) [5, с. 690].

Як зазначає І. В. Бригдалов, юридична справа – це життєвий випадок, який існує у вигляді окремої самостійної ситуації (наприклад, правопорушення, суперечка), яка потребує розгляду і вирішення відповідно до норм права компетентним органом [2].

На думку В. І. Червонюка, юридична справа – це обставина, спір про право, що підлягають розгляду (вирішенню) у порядку, встановленому законом; це така життєва ситуація, яка не тільки потребує юридичного розгляду, а значить вже отримала оцінку як юридична, але фактично стала предметом юридичних дій з боку правозастосовчого органу. У межах юридичної справи виникають відносини, які врегульовані правом, здійснюються правозастосовні дії: оцінка певних фактів, кваліфікація юридично значимих дій і пр. Залежно від галузевої приналежності розглянутого спору юридичні справи можуть відноситися до кримінальних, адміністративних, цивільних та ін. [4].

Отже, вирішення юридичної справи пов'язано з узгодженням прав та обов'язків, створення умов для реалізації прав чи створення гарантій виконання обов'язків, зокрема, і шляхом примусу. Таким чином, у межах юридичних справ виникають юридичні (правові) відносини [1].

З визначення поняття «юридичної справи» можна виділити два основні моменти, які визначають природу юридичної справи, а саме:

- це окрема конкретна обставина (ситуація/випадок/спір/тощо),
- така справа розглядається і вирішується компетентним органом на основі закону,
- наслідки вирішення юридичної справи мають юридичне оформлення та здійснюються у виконанні закону.

Крім того, за визначенням О.Ф. Скакун, юридична справа – сукупність документів, зібраних разом і певним чином оформлених, які стосуються передбаченої нормами права певної життєвої обставини, що прийнята до процесуального провадження для встановлення істини [3, с. 42].

Юридична справа як документальне утворення формується відповідно до рішень уповноважених органів з метою фіксації фактів в установленому законом порядку, змісту і результатів процесуальної

діяльності цих органів. Матеріали справи включають також документи правозастосовних органів.

Відтак, для юридичної справи характерними є наступні критерії:

- існує реально;
- є індивідуалізованою (стосується певного казусу, конкретної особи);
- має початок і кінець та юридичне оформлення;
- підлягає реєстрації (має обліково-реєстраційний номер).

Сферу юридичних справ складають цивільні спори, правопорушення, сімейні конфлікти, трудові конфлікти та ін. Життєва обставина, прямо передбачена законом, що прийнята до процесуального провадження, є елементарним об'єктом юридичної діяльності і має потребу в професійному документальному забезпеченні з боку юриста-практика. Наприклад, кримінальним законом передбачено, що є злочин і які види покарання слід застосовувати до злочинця за вчинені правопорушення. Злочин вимагає застосування заходів кримінального покарання з боку держави, яка в особі уповноважених органів (дільництва, попереднє слідство, прокуратура, суд) через певні провадження, що ними порушуються, приймає рішення у справі, котре є підсумковим документальним продуктом професійної діяльності цих органів.

Підсумовуючи наведене, можна дійти висновку про те, що юридична справа виникає з настанням певної обставини, яка розглядається та вирішується відповідно до нормативно-правових вимог компетентним органом (особою), та має відповідне документальне закріплення юридично значущого результату розгляду.

Література:

1. Белкін Л. М. Класифікація адміністративних проваджень у контексті широкого розуміння адміністративного процесу в державному управлінні. *Державне управління: удосконалення та розвиток: Електронне наукове фахове видання*. 2013. № 6. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=585>
2. Бризгалов І. В. Юридична деонтологія: Короткий курс лекцій. К.: МАУП, 2003. 3-тє вид., стереотип. 48 с. URL: <http://radnuk.info/pidrychnuku/uardu/258-uarduch.html>
3. Скакун О. Ф. Юридична деонтологія: Підручник. Перек. з рос. Харків: Еспада, 2008. 400 с.
4. Элементарные начала общей теории права: учеб. пособие для вузов / под общей ред. В.И. Червонюка. М.: КолосС, 2003. 544 с.
5. Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. Т. 5 : П-С. 736 с.

РОЗВИТОК АЛЬТЕРНАТИВНИХ СПОСОБІВ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ В УКРАЇНІ

Череватий М. Ю.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії 3 курсу
заочної форми навчання
кафедри державно-правових дисциплін
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Найбільш дієвим способом розв'язання спорів (конфліктів) сьогодні вважається звернення їх учасників до компетентних органів держави, передовсім суду. Однак сьогодні суди України надмірно завантажені. Так, лише до Київського районного суду м. Одеси у 2021 році надійшло 41 945 справ. Для їх розгляду за нормативами чисельності передбачено 64 судді, натомість у цьому суді чисельність суддів з повноваженнями складала лише 22 судді [4]. У таких умовах постає питання про можливі шляхи розвантаження національної судової системи в рамках судової реформи. Одним із них є запровадження так званих альтернативних способів урегулювання спорів (конфліктів), серед яких найбільш поширеними вважаються переговори, посередництво, арбітраж та медіація. Ці та інші способи доволі ефективно застосовуються в багатьох країнах світу, зокрема, в державах-членах ЄС, тому варто окреслити перспективи їх розвитку в Україні.

За визначенням О. Кармази, «під альтернативним вирішенням спорів розуміється взаємодія прийомів (технік) та методів, за допомогою яких сторони спору досягають згоди та укладають взаємовигідний для них правочин без звернення до суду» [1, с. 14]. Можливість використання таких способів впливає із конституційного положення про те, що «кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань» (ч. 5 ст. 55 Конституції України) [2].

Альтернативне вирішення спорів (далі – АВС), порівняно із судовим порядком, характеризується низкою відмінностей, які варто назвати їх перевагами. Передовсім це стосується можливості сторін обрати конкретний спосіб АВС за взаємною згодою та брати безпосередню активну участь у процедурі, спільно досягати компромісу. При цьому

відсутність жорсткого процедурного регламентування дає змогу сторонам провадити її на власний розсуд, що, своєю чергою, позитивно впливає на тривалість процедури та її економічність. Незаперечною перевагою є також конфіденційність процедури АВС, унаслідок чого сторони уникають розголошення інформації, що стосується самого факту спору чи є особистою або комерційною таємницею. Прийняте в результаті АВС рішення, зазвичай, має обов'язковий та остаточний характер, що не передбачає оскарження.

Варто також вказати, що за допомогою альтернативних способів можна врегулювати доволі широкий спектр конфліктів (спорів) як приватно-правового (сімейні, трудові, господарські та ін.), так і публічно-правового (адміністративні та кримінальні) характеру. Остання властивість АВС, на нашу думку, має принципове значення для розвантаження національної судової системи. На цьому наголошувалося у «Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» (2006 р.). Відповідно до Концепції, з метою розвантаження судів потрібно розвивати альтернативні (позасудові) способи врегулювання спорів, а також створювати умови для стимулювання дешевших і менш формалізованих способів їх врегулювання [3].

Розвиток АВС в Україні, як наголошують і науковці, і практики у сфері врегулювання спорів, покликаний не лише створити альтернативу судочинству як традиційному способу вирішення правових спорів [10, с. 272], а й узгодити українське законодавство з відповідними стандартами права Європейського Союзу. Зокрема, 2008 р. була прийнята Директива 2008/52/ЄС про окремі аспекти медіації в цивільних та комерційних справах, яка визначила медіацію як структурований процес, за допомогою якого дві або більше сторін спору на добровільних засадах за допомогою медіатора здійснюють спробу досягти угоди про вирішення їхнього спору. Цей процес може бути ініційований сторонами або розпочатий за пропозицією або розпорядженням суду, або за вимогою закону держави-члена. Директива поширюється на транскордонні спори, але держави-члени можуть інкорпорувати її положення в національне законодавство й застосовувати для вирішення внутрішніх спорів [11].

З метою захисту прав споживачів 2013 р. була прийнята Директива 2013/11/ЄС про альтернативне вирішення споживчих спорів. Її дією охоплюються спори (онлайн і оффлайн), що виникають з відносин продажу товарів/послуг (як в межах держави, так і транскордонних), між споживачами, з одного боку, та продавцями – з іншого [12].

Указані директиви, як інструменти непрямої дії, запроваджуються в державах-членах ЄС через національне законодавство. Для України ці

акти мають важливе значення з урахуванням її «зобов'язання забезпечувати наближення свого існуючого та майбутнього законодавства до права ЄС» [10, с. 271].

Відзначимо, що в Україні окремі альтернативні судовому процесу способи врегулювання спорів уже мають законодавчу основу. Так, ще 1994 року Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж» підтвердив корисність арбітражу (третейського суду) як методу вирішення спорів, які виникають у сфері міжнародної торгівлі, і забезпечив комплексне врегулювання міжнародного комерційного арбітражу в законодавчому порядку [6]. Законом України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» передбачено розгляд колективного трудового спору (конфлікту) примирною комісією, яка проводить переговори між сторонами, і в разі потреби може залучати до свого складу незалежного посередника, та трудовим арбітражем [7]. Закон України «Про третейські суди» регулює порядок утворення та діяльності третейських судів як недержавних незалежних органів, що здійснюють захист майнових і немайнових прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб [8].

У «Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр.», затвердженій Указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276, передбачалося розширення способів альтернативного (позасудового) врегулювання спорів, зокрема, шляхом практичного впровадження інституту медіації та посередництва [9].

Дійсно, медіація нині є одним із найбільш ефективних способів вирішення спорів неюрисдикційного характеру. Медіація в Україні як інститут громадянського суспільства існує вже доволі давно, однак лише наприкінці 2021 року цей інститут отримав законодавчу основу. Закон України «Про медіацію» закріпив правові засади та порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфлікту (спору), визначив принципи медіації, статус медіатора та врегулював низку інших питань, пов'язаних з процедурою медіації [5]. На нашу думку, прийняття цього Закону відкриває широкі перспективи для розвитку медіації як способу розв'язання конфліктів (спорів) до або замість звернення до суду

Отже, сьогодні в Україні існують передбачені законодавством можливості розв'язання спорів (конфліктів) не лише в судовому порядку. Розвиток АВС сприятиме розвантаженню судів, зміцненню основ громадянського суспільства шляхом зменшення кількості кількість приватно-правових і публічно-правових спорів та приведення національного законодавства і практики його реалізації у відповідність до стандартів права ЄС у цій сфері.

Література:

1. Кармаза О. Медіація та переговори як альтернативні способи вирішення спорів. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 13–18.

2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

3. Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів: схвалена Указом Президента України від 10.05.2006 № 361/2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2006#Text>.

4. Орієнтовна нормативна чисельність загальних місцевих суддів за даними звітності 2021 року / Рада суддів України. URL: <http://rsu.gov.ua/mzs-2021-maps>.

5. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 № 1875-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>.

6. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24.02.1994 № 4002-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text>.

7. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): Закон України від 03.03.1998 № 137/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137/98-%D0%B2%D1%80#Text>

8. Про третейські суди: Закон України від 11.05.2004 № 1701-ІV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15#Text>

9. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 рр.: Указ Президента України від 20.05.2015 № 276. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276/2015#Text>.

10. Яковлев В. В. Адаптація законодавства України у сфері альтернативного вирішення спорів до стандартів права Європейського Союзу. *Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу: теоретичні та практичні аспекти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Полтава, 8 грудня 2016 р.). Ч. 1. Полтава : ПУЕТ, 2016. С. 271–274.

11. Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2008/52/oj>.

12. Directive 2013/11/EU of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on alternative dispute resolution for consumer disputes. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:165:0063:0079:EN:PDF>.

ЗНАЧЕННЯ ТА ПРОБЛЕМА АКТИВНОСТІ СУДУ В СПРОЩЕНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ

Шинкарук А. Я.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності 081 – Право*

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Активна позиція суду є однією із важливих гарантій для досягнення основних завдань цивільного судочинства, в тому числі і у спрощеному провадженні. Питання процесуальної активності суду в контексті дослідження принципів та моделей цивільного судочинства вивчалось багатьма вченими. Проте, питанню щодо проблем активності суду в спрощеному провадженні в юридичній літературі не було присвячено багато наукових розробок.

Суд, як і будь-який інший орган держави, володіє певною компетенцією. Компетенція суду представляє собою чітко визначене коло владних повноважень, що надаються йому законом для здійснення покладених на нього функцій. Про реалізацію процесуальної активності суду в цивільному процесі можливо говорити тоді, коли в основу тих чи інших процесуальних дій суду законодавець заклав ініціативну можливість їх здійснення органом правосуддя [1].

Активність суду, тобто здійснення судом повноважень за власною ініціативою, слід розглядати у **двох головних площинах**, у межах яких розвивається вся процесуальна діяльність : **1) сфера управління рухом цивільного процесу** (його виникненням, розвитком, переходом з однієї стадії в іншу, закінченням); **2) сфера процесуального пізнання**. Перша регулюється принципом диспозитивності, друга – принципом змагальності. Таким чином, процесуальне становище суду прийнято характеризувати як активне якщо суд здійснює повноваження за власною ініціативою[2].

Традиційно активність суду в доказовій діяльності по цивільній справі розглядається в юридичній доктрині через призму принципу змагальності, який, в свою чергу, залежно від рівня розвитку суспільства, соціально-економічних та політичних умов, національних особливостей та правових традицій, еволюціонував, змінюючи при цьому моделі цивільного судочинства. Еволюція принципу змагальності – це насамперед пошук балансу між активністю й пасивністю суду в процесі на різних етапах розвитку процесуального права [3].

Процесуальна активність суду у процесі доказування є темою для протиріч у науковців, особливо питання, що стосується меж процесуальної активності суду у змагальному процесі. Проте, незважаючи на це, процесуальна активність відіграє значну роль у процесі доказування у спрощеному провадженні.

Важливо розуміти, що дискреційний порядок отримання доказів не обмежує процесуальні права учасників справи чи засади диспозитивності та змагальності, а навпаки, надає недостатні процесуальні засоби у зв'язку з неналежною процесуальною активністю учасників справи, свідчить про баланс інтересів у судочинстві. Загалом процесуальна активність суду є необхідною для досягнення легітимної мети: захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави, який не може бути ефективним без повного, достовірного та об'єктивного встановлення обставин цивільної справи.

Щодо проблем активності суду у спрощених провадженнях, то вони виникають у зв'язку з тим, що не повною мірою врегульована відсутність стадії підготовчого провадження. Наприклад серед проблем можна виділити такі:

- відсутня можливість судом встановити чи повідомили сторони всі обставини, які їм відомі та є важливими для вирішення справи;
- неможливість судом пояснити які обставини потребують доказування;
- неможливість врахувати думку інших учасників справи щодо задоволення або відмови у задоволенні заяви чи клопотання;

Наявність законодавчих недоліків тягне за собою неефективний розгляд справи по суті у спрощених провадженнях, порушення процесуальних прав сторін та, як наслідок, необґрунтоване та незаконне рішення по суті. Тобто про активність суду у спрощеному провадженні говорити складно.

Доцільною є позиція вчених, що для ефективного розгляду справ у порядку спрощеного позовного провадження, уникнення порушення процесуальних норм і для реалізації мети спрощеного позовного провадження необхідно внести зміни у відповідні положення ЦПК України, наприклад: безпосередньо дати можливість суду в певних випадках з ініціативи сторін чи з власної ініціативи перейти зі спрощеного позовного провадження в загальне; надати право суду в разі необхідності викликати учасників справи для вирішення процесуальних питань щодо підготовки справи до розгляду по суті, а фактично провести підготовче засідання [4].

Для повноцінного забезпечення справедливості цивільного судочинства у спрощеному провадженні оптимізація правового статусу суду має вирішувати завдання точної регламентації прав, обов'язків

суду, його відповідальності та узгодження обов'язків суду із правами осіб, що беруть участь у справі.

Отже, активна позиція суду, з точки зору організації процесу, становить собою важливу гарантію досягнення завдань цивільного судочинства, а тому має велике значення для його оптимізації, в тому числі і у спрощеному провадженні, проте недоліки активності суду у спрощених провадженні потребують законодавчого та практичного вирішення.

Література:

1. Луспеник Д. Д. Застосування новел ЦК та ЦПК України в судовій практиці. Х . : Харків юридичний , 2005. (Серія «Судова практика»). С. 234.

2. Гарієвська М. Б. До питання активності суду в процесі доказування: порівняльно-правовий аспект. *Приватне право і підприємництво*. Збірник наукових праць. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Академії правових наук України, 2010. Вип. 9. С. 78-81.

3. Неклеса Ю.В. Еволюція принципів змагальності та диспозитивності у цивільному процесі України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 58. С. 382–387.

4. Лозинська М.А.: Спрощене провадження у цивільному процесі України: університет «Острозька академія» Навчально-науковий інститут права ім. І. Малиновського Кафедра цивільно-правових дисциплін. Острог. 2020. С. 59.

ОСНОВНІ КРИТЕРІЇ ГАЛУЗЕВОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ

Шолпан М. Ю.

здобувач вищої освіти другого (магістерського рівня)

спеціальності 081 – Право

факультету права та економіки

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Питання галузевої класифікації системи права, відносяться до актуальних та затребуваних напрямів наукових розробок в сучасній юриспруденції.

Ключовими та основоположними критеріями галузевої класифікації є предмет і метод правового регулювання, вони достатньо розкриті в науковій літературі, адже їх базовість для системи права беззаперечна.

Ми повністю підтримуємо думку більшості науковців про невід'ємність предмета та методу правового регулювання як засад побудови системи права, а також як критеріїв виявлення структури системи права (хоча повністю змалювати всю систему права тільки за допомогою цих критеріїв неможливо). Тому вважаємо за потрібне окреслити власне бачення предмета та методу правового регулювання.

П. М. Рабінович серед властивостей предмета правового регулювання називає: вольовий характер суспільних відносин; здатність суспільних відносин бути об'єктом зовнішнього контролю; істотне значення суспільних відносин для функціонування та розвитку держави [1, с. 106].

У зв'язку з нещодавніми розробками академіка М. В. Цвіка пропонуємо доповнити наданий список властивостей предмета правового регулювання ознакою повторюваності суспільних відносин. Причому, Цвік М. В. зауважує, що «в основі права перебувають саме позитивна і негативна повторюваність, залишаючи поза сферою правового регулювання повторювані суспільні відносини, що мають нейтральний для права характер» [3, с. 23].

Також серед властивостей предмета правового регулювання можна назвати широту такого предмета, відповідну соціальну значущість, знаходження цього предмета на перетині інтересів більшості суб'єктів, зокрема, держави, особи і суспільства.

Через складність та багатоаспектність суспільних відносин, що регулюються правом, предмет правового регулювання також є складною категорією. Тому при застосуванні предмета правового регулювання для з'ясування структури системи права необхідно окрім визначення, меж та

правової природи враховувати й інші його аспекти. Так, ми вважаємо, що необхідно обов'язково звертати увагу і на інші аспекти, наприклад, розглядати не тільки коло, а й характер відносин, враховувати структуру та види предмета правового регулювання.

Предмет правового регулювання юридичної норми, правового інституту, галузі права та всієї системи юридичних норм (тобто права в цілому) – не тотожні поняття. У зв'язку з цим розрізняють загальні, родові, видові і безпосередні предмети правового регулювання.

Загальним предметом правового регулювання є вся сукупність суспільних відносин, які одержали відображення в діючому праві, тобто всі врегульовані правом відносини.

Родовим, видовим і безпосереднім предметами правового регулювання варто вважати відповідно відносини, регульовані галуззю права, правовим інститутом і окремою юридичною нормою.

Ми повністю підтримуємо чотириелементний склад предмета правового регулювання, який на сьогодні превалює серед інших наукових думок та згідно з яким в структуру цього предмета входять наступні елементи:

- 1) суб'єкти (індивідуальні та колективні);
- 2) зміст правовідносин – поведінка, поступки, дії суб'єктів;
- 3) об'єкти (предмети, явища) оточуючого світу, з приводу яких люди вступають в відносини і до яких виявляють свій інтерес;
- 4) соціальні факти (події, обставини), що є безпосередніми причинами виникнення та припинення відповідних відносин [2, с. 62].

Кожна галузь при народженні обов'язково проявляє своєрідність, неповторність унікальність правового регулювання, а інакше вона просто не народилася б. Завдання науковців (як теоретиків, так і дослідників галузевих наук) в цьому випадку виявити такі закономірності, особливі риси, акценти галузі (зокрема і акцент предмета правового регулювання галузі права), що в подальшому допоможе чіткості наукової і нормотворчої діяльності та стане в нагоді в правореалізаційній практиці.

Саме категорія галузевого режиму може, на нашу думку, стати тією категорією, в межах якої і можна буде проводити такий вибір. Це своєрідний паспорт галузі, і кожен може знайти в ньому інформацію, потрібну для кожного конкретного випадку.

Тому, ще раз наголосимо, що предмет і метод повністю виконують роль критеріїв виявлення побудови системи права. Хоча використовувати їх необхідно з урахуванням багатьох аспектів, особливостей і разом з іншими характеристиками галузі права залежно від мети дослідження структури системи права та наявної інформації, тобто в залежності від тієї конкретної задачі, що стоїть перед науковцем.

Зрозумілі намагання вчених уніфікувати і виробити єдині критерії, за допомогою яких можна було б з'ясувати і пояснити всі основні

структурні особливості системи права, але, нажаль поки що це здається неможливим.

Література:

1. Рабінович П. Соціальне право: деякі питання загальної теорії. *Право України*. 2003. № 1. С.104-107.
2. Теорія держави і права : навч. посібник / А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенков, В. П. Пастухов та ін. За заг. ред. В. В. Копейчикова. К. : Юрінформ, 1995. 190 с.
3. Цвік М. Праворозуміння (значення повторюваності суспільних відносин для його дослідження). *Право України*. 2010. № 4. С. 22-27.

НАПРЯМ 2. МЕНЕДЖМЕНТ. ЕКОНОМІКА. ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА ТА ТУРИЗМ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/42>

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Анісімов В. А.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії I курсу
заочної форми навчання спеціальності 073 – Менеджмент
кафедри менеджменту*

*факультету менеджменту, готельно-ресторанної справи та туризму
Міжнародний гуманітарний університет*

*Науковий керівник: **Нестерова К. С.***

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри економіки і міжнародних економічних відносин

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

На сучасному етапі розвитку Україна зазнала значних соціально-економічних викликів внаслідок повномасштабної збройної агресії російської федерації, що вимагає докорінних змін у державному управлінні, у тому числі у галузі освіти. Так, за даними Міністерства освіти і науки України [1], внаслідок активних бойових дій станом на серпень понад 260 закладів освіти повністю зруйновані і понад 2 тис. одиниць зазнали суттєвих пошкоджень. Безумовно, це вимагає зосередження державного управління у галузі освіти на вирішенні найбільш гострих проблем, до яких потрібно віднести, на нашу думку, недостатній рівень безпеки у закладах освіти, знищення багатьох об'єктів інфраструктури, недостатність фінансових ресурсів для забезпечення ефективного функціонування закладів освіти, недостатній рівень впровадження цифрових технологій тощо.

Проблема достатності фінансового забезпечення та ефективності використання коштів є однією з ключових для закладів освіти в Україні, а саме: обмеженість фінансових ресурсів, неефективне використання бюджетних коштів, завелика мережа закладів освіти, яка потребує оптимізації, низький рівень фінансування інновацій та НДДКР, недостатній рівень кваліфікації місцевих громад у питаннях розподілу

фінансових ресурсів. Також, не зважаючи на те, що розмір витрат з місцевих бюджетів на освіту зростає, потрібно відмітити те, що найбільша частка витрат припадає на комунальні витрати і на заробітні плати, а не на удосконалення навчального процесу, підвищення кваліфікації вчителів тощо.

Безумовно, такий стан речей потребує вдосконалення державного управління у сфері фінансового забезпечення закладів загальної середньої освіти, у тому числі, шляхом оптимізації їх мережі, активнішого залучення грантових коштів, залучення приватних інвесторів. Наприклад, у країнах ЄС можна виокремити дві ключові моделі державного управління у галузі освіти: модель соціального фінансування (Німеччина) і модель, орієнтована на суспільний ринок (більшість країн ЄС) [2]. Ключовими відмінностями в обох моделях слід вважати рівень участі держави у фінансуванні, залученість стейкхолдерів до фінансування закладів освіти, різноманітність джерел фінансування тощо.

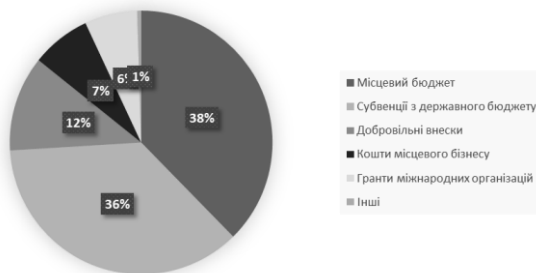
Також війна загострила проблему необхідності перекваліфікації частки дипломованих фахівців, що також потребує нормативно-правових змін з метою забезпечення дофінансування програм перепідготовки за визначеним державою переліком професій. У зв'язку із чим додаткового імпульсу набувають програми освіти дорослих, перекваліфікації окремих категорій вчителів, переходячи від програмних цілей безперервного навчання до реальних потреб у фахівцях внаслідок воєнних дій. Так, наприклад, у проєкті Плану відновлення України передбачена можливість розширення ваучерної системи оплати освітніх послуг на освіту дорослих; забезпечення можливості здобувати фахову передвищу, вищу освіту повторно за кошти державного (регіонального) бюджету, за рахунок пільгових кредитів за умови наявності не менше семи років страхового стажу [1]. Також в умовах докапіталізації банківських установ з метою розширення їх кредитної політики у післявоєнний період, вважаємо, що кредити на навчання мають стати одними із ключових.

За результатами дослідження у межах проєкту «Decide» Київського міжнародного інституту соціології від 20.01.2022 р., керівники закладів освіти територіальних громад відповіли, що майже 90 % модернізації освітньої інфраструктури фінансується за рахунок місцевих бюджетів (рис. 1.1).

Беновська Л.Я. зазначає, що суттєвою проблемою у фінансовому забезпеченні закладів освіти державою є «нерегульованість процесу фінансування за рахунок освітньої субвенції» [4, с. 121]. Освітня субвенція розподіляється між державним бюджетом та місцевими, може спрямовуватись на фінансування закладів середньої освіти. Незважаючи

на загальну позитивність такого підходу, обсяг субвенцій є занадто малим, процедура їх розрахунку складною, не може бути використана на капітальні видатки, якщо у повному обсязі не забезпечені поточні видатки закладу освіти.

Рис. 1.1. Джерела фінансування модернізації освітньої інфраструктури*

*Складено з використанням джерела [3]

За даними [5], 1 січня 2022 року на рахунках місцевих бюджетів було акумульовано понад 5 млрд грн невикористаних коштів освітньої субвенції, а субвенції на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами становили понад 200 млн грн.

1 лютого цього ж року в місцевих бюджетах залишки освітньої субвенції становили вже 7 млрд грн, а субвенції на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами – 213 млн грн [5]. Водночас складність контролю в умовах війни може призвести до нецільового використання цих коштів, саме тому, наприклад, на тимчасово окупованих територіях освітні субвенції були призупинені.

Таким чином, у поточних умовах потрібним є удосконалення механізму фінансового забезпечення закладів загальної середньої освіти в Україні відповідно до прогресивної світової практики та з метою виховання духовно сповненої, розвиненої молоді, яка становитиме майбутнє країни.

Література:

1. Новини Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/2400-zakladiv-osviti-postrazhdali-vid-bombarduvan-ta-obstriliv-269-z-nih-zrujnovani-povnistyu-sergij-shkarlet> (дата звернення: 20.09.2022 р.).

2. Лукашенко Л.В. Фінансування закладів загальної середньої освіти в умовах децентралізації: проблеми та перспективи розвитку. Проблеми системного підходу в економіці. 2021. № 3(83). С. 67-71.

3. Децентралізація управління освітою в територіальних громадах України. URL: file:///C:/Users/ZenBook/Desktop/%D0%90%D0%BD%D1%96%20%D0%92.%20%D0%86/Decide_presentation_Zvit.pdf (дата звернення: 20.09.2022 р.).

4. Беновська Л.Я. Проблеми бюджетного забезпечення освіти в контексті децентралізації управління. *Регіональна економіка*. 2016. № 1. С. 121 – 129.

5. Мінфін знайшов додатково 6 мільярдів на підтримку громад під час війни. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/03/27/684746/> (дата звернення: 21.09.2022 р.).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/43>

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

Бардіж О. Ю.

*здобувач вищої освіти першого (бакалаврського рівня)
спеціальності 292 – Міжнародні економічні відносини
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет*

Жмудюк О. О.

*здобувач вищої освіти першого (бакалаврського рівня)
спеціальності 076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет*

*Науковий керівник: **Артюх О. В.***

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна*

Реформа податкового законодавства, зокрема прийняття Податкового кодексу України та корективів до нього, внесла певні зміни

до справляння податку на доходи фізичних осіб (ПДФО). Отже, актуальним постає питання дослідження впливу цих новацій, визначення основних проблем та недоліків функціонування ПДФО, а також пошук чинників, які посприяють удосконаленню прямого оподаткування. Якщо казати про механізм оподаткування доходів фізичної особи – підприємця (ФОП), то тут є певний ряд невизначеностей, котрі потребують подальшого вирішення.

На сьогоднішній день малодослідженими залишилися проблемні питання, що стосуються процесу оподаткування як доходів громадян, так і доходу, що отримують ФОП від проведення господарської діяльності.

ПДФО відіграє важливу роль у фіскальній політиці, але головною проблемою його справляння є те, що його не можна назвати соціально справедливим. Бідні прошарки населення у структурі власних витрат сплачують помітно більше коштів, ніж багаті. Це спричинено тим, що для більшості громадян з невисокими статками єдиним джерелом доходу є заробітна плата, яка підлягає оподаткуванню ПДФО.

Основними чинниками, що позитивно впливають на надходження ПДФО, є:

- зростання затрат на оплату праці;
- легалізація виплат заробітної плати;
- позитивні тенденції до збільшення доходів низькооплачуваних прошарків населення через підвищення мінімальних соціальних гарантій державою;
- збільшення змішаних доходів домашніх господарств за рахунок індивідуального підприємництва [1].

З цього приводу не можна не погодитися з тим, що головним напрямком удосконалення справляння ПДФО має стати зменшення податкового навантаження на соціально-незахищені прошарки населення та зростання відповідальності платників податку за податкове ухилення [2, 3].

Так як Україна обрала євроінтеграційний шлях дуже важливо гармонізувати податкову політику України з країнами Європейського Союзу (ЄС). Відповідно до правової системи ЄС обов'язком для всіх країн-членів ЄС є діяльність у відповідності до комплексу спільних прав та норм, а також галузей оподаткування. Україні слід стежити за досвідом країн ЄС та історією реформ, які позитивно і негативно впливали на їх податкові системи. Взагалі міжнародний досвід може стати дуже корисним і з точки зору пошуку ефективних податкових інструментів покращення ситуації в макроекономіці, збалансованості державного бюджету та забезпечення стабільності в соціальній сфері в країні.

ПДФО в переважній кількості держав-членів ЄС сплачують незалежно від громадянства, тому що вирішальним чинником є фактичне проживання, у відповідності до якого проводиться відмінність між необмеженою та обмеженою податковою відповідальністю. Варто відмітити, що держави Європейського співтовариства використовують два підходи до оподаткування ПДФО: менш розвинені держави застосовують систему оподаткування з фіксованою ставкою, а у більш розвинених (наприклад, Німеччині, Франції, Італії та інших) – наявна прогресивна система оподаткування доходу фізичних осіб, у відповідності до якої розмір ставки може бути збільшений пропорційно підвищенню доходів. Прогресивна шкала оподаткування доходів фізичних осіб є основною рисою податкової системи в ЄС.

На підставі огляду прямого оподаткування фізичних осіб в зарубіжних країнах можна виділити такі характерні риси ПДФО.

Так, у Франції ПДФО складається з 6 рівнів в залежності від одержаної за 1 рік зарплати. Податок розраховується на родину і рахується за прогресивною шкалою. Мінімальною ставкою є 10 % – при наявності річного доходу від 26 000 до 51 000 євро; максимальною – 75 %, коли річний дохід понад 300 000 євро.

Німеччина має схожу ситуацію: оподаткування доходів фізичних осіб здійснюють покладаючись на тарифну прогресію: мінімальною ставкою ПДФО є 19 %, максимальною – 51 %. У мінімальній зоні лімітної прогресії передбачений дохід 5 616 євро для самотніх осіб та 11 233 євро – для сімейних осіб, до яких відповідно застосовують ставку у 19 %. Другим рівнем прогресії передбачено застосування ставки у 22 % для одиноких осіб, дохід яких становить 8 200 євро, і для сімейних пар із доходом 16 300 євро. Для третього рівня характерним є застосування прогресивної шкали оподаткування і визначення ставки ПДФО розміром від 23 % до 50 %. Максимальною ставкою ПДФО є 51 %, яку застосовують до осіб чий доходи перевищують 120 000 євро за 1 рік.

В Італії ставку ПДФО розраховують також за прогресивною шкалою. Станом на 2018 рік ставка ПДФО становить 23 %–43 %, її поділяють на п'ять груп. Перша група – доходи від 0 до 15000 євро, в цьому разі ставка податку на доходи фізичних осіб становить 23 %, тобто мінімальний показник. Доходи в межах 15001-28000 євро оподатковують за ставкою 27 %, третя та четверта групи – 38 % та 41 %, у цьому разі річний дохід платника податку має складати 28001-55000 євро та 55001-75000 євро відповідно. Максимальна ставка ПДФО встановлена на рівні 43 %. Варто зазначити, що з-поміж держав ЄС, котрі використовують прогресивну шкалу оподаткування, Італія має найнижчі максимальні ставки ПДФО.

Отже, розгляд проблемних питань оподаткування ПДФО на міжнародному та національному рівні дав змогу зазначити, що

реалізація на практиці іноземного досвіду у частині прогресивного прямого оподаткування фізичних осіб сприятиме якнайшвидшому переходу до нової справедливої системи оподаткування, а це дало б поштовх зміцненню соціального складника системи податків взагалі.

Література:

1. Стригуль Л. С., Зозуля В. М. Оподаткування доходів фізичних осіб: сучасні умови і проблеми функціонування *Напрямки удосконалення податкової та митної системи в умовах інтеграційних процесів*. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/50590155.pdf> (дата звернення 17.06.2022)

2. Соціально-економічна ефективність оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. URL: https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/e90c6440566_a6af00a55afa3c89c037e.pdf (дата звернення 06.05.2022)

3. Пригоцький В. А. Проблемні питання оподаткування фізичних осіб у контексті правосуб'єктності податкових агентів. *Наукові праці НУ ОЮА*. URL : <http://www.naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom24/13.pdf>(дата звернення 23.07.2022)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/44>

ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ НА ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДПРИЄМСТВА

Безсмертний В. С.

*студент 2 курсу другого магістерського освітнього рівня вищої освіти спеціальності 292 – Міжнародні економічні відносини
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Через війну Росії в Україні багато європейських компаній стикаються з такими проблемами, як відсутність ринків збуту, відсутність поставок, вищі витрати на підготовчу роботу та сировину/енергію, обмежена виробнича діяльність у кризовому регіоні та втрата працівників.

Для аналізу взято найбільші європейські компанії у своєму сегменті – Nestlé (Швейцарія), H&M Group (Швеція), Henkel (Німеччина), Bayer (Німеччина), Volkswagen (Німеччина).

Таблиця 1

Порівняння операційного результату (ЕВІТ) аналізованих підприємств за перші півроку 2022 та 2021 років

Підприємство	Операційний результат (ЕВІТ)* перші півроку 2022 р., у млн євро	Операційний результат (ЕВІТ) перші півроку 2021 р., у млн євро	Різниця за перші півроку 2022/2021, у відсотках
Nestlé	7.944	7.497	+6%
H&M	499,29	250	+100%
Henkel	1.166	1.430	-18,5%
Volkswagen	12.828	11.358	+12,9
Bayer	4.381	802	+446%

Джерело: складено автором за даними [1], [2], [3], [4], [5]

Таблиця 2

Порівняння маржі ЕВІТ аналізованих підприємств за перші півроку 2022 та 2021 років

Підприємство	Маржа ЕВІТ** за перші півроку 2022 р., у відсотках	Маржа ЕВІТ за перші півроку 2021 р., у відсотках	Різниця за перші півроку 2022/2021, у відсоткових пунктах
Nestlé	14,7%	16,7%	-2 в.п.
H&M	5,3%	3,1%	+2,2 в.п.
Henkel	6,3%	13,1%	-6,8 в.п.
Volkswagen	9,7%	8,8%	+0,9 в.п.
Bayer	16%	3,5%	+12,5 в.п.

Джерело: складено автором за даними [1], [2], [3], [4], [5]

Таблиця 3

Порівняння витрат аналізованих підприємств за перші півроку 2022 та 2021 років

Підприємство	Витрати за перші півроку 2022 р., у млн євро	Витрати за перші півроку 2021 р., у млн євро	Різниця за перші півроку 2022/2021, у відсотках
Nestlé	40.379,23	36.193,88	+11,56%
H&M	8.962,64	7.650,60	+17,15%
Henkel	9.746	8.496	+14,15%
Volkswagen	119.457	118.311	+1%
Bayer	23.077	22.380	+3,11%

Джерело: складено автором за даними [1], [2], [3], [4], [5].

Війна в Україні, зростання рахунків за паливо та енергію та триваючі проблеми з ланцюгом постачання призводять до найгіршої інфляції за десятиліття.

Так чи інакше, європейські компанії зіштовхнулися з проблемами, спричиненими вторгненням Росії в Україну. Проблеми логістики, підвищення цін на продукти, енергоносії, необхідність залишити ринок росії та білорусії, запровадження санкцій – все це негативно позначилося на бізнесі. Європейські компанії змушені підвищувати ціни, розширювати нові ринки збуту, впроваджувати інноваційні продукти для збільшення попиту своєї продукції.

Незважаючи на значне підвищення цін, суворе управління витратами та подальше підвищення ефективності, ці наслідки не вдалося повністю компенсувати.

Незважаючи на кількість проблем, з якими зіткнулися всі підприємства, вони також допомагають Україні у цей складний час. Наприклад Bayer повністю відданий майбутньому України, інвестуючи в країну та підтримуючи план відновлення президента Зеленського під назвою United24. Bayer також продовжує підтримувати Україну в сферах охорони здоров'я, освіти та гуманітарної допомоги, а співробітники компанії пожертвували понад 1 мільйон євро через кампанію Червоного Хреста.

Література:

1. Фінансовий звіт Bayer за півріччя 2022. Пер. з німецької. URL: <https://www.bayer.com/sites/default/files/2022-08/bayer-halbjahresfinanzbericht-q2-2022.pdf> (дата звернення: 01.10.2022).

2. Фінансовий звіт Henkel за півріччя 2022. Пер. з німецької. URL: <https://www.henkel.de/resource/blob/1730412/e84496fa40cafb1c21a897cf1434da34/data/2022-halbjahresfinanzbericht.pdf> (дата звернення: 01.10.2022).

3. Шестимісячний звіт H&M Group 2022. Пер. з англійської. URL: <https://hmgroup.com/wp-content/uploads/2022/07/H-M-Hennes-Mauritz-Six-month-report-2022.pdf> (дата звернення: 01.10.2022).

4. Піврічний звіт Nestlé Group 2022. Пер. з німецької. URL: <https://www.nestle.de/sites/g/files/pydnoa391/files/2022-07/Halbjahresbericht%202022.pdf> (дата звернення: 01.10.2022).

5. Фінансовий звіт Volkswagen Konzern за півріччя 2022. Пер. з німецької. URL: https://www.volkswagenag.com/presence/investorrelation/publications/interim-reports/2022/HY_2022_d.pdf (дата звернення: 01.10.2022).

ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Богородицька Г. Є.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
та регіональних студій
Університет митної справи та фінансів*

Коваленко К. В.

*здобувач вищої освіти першого (бакалаврського рівня)
спеціальності 292 – Міжнародні економічні відносин
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна*

До початку економічних реформ і лібералізації торгівлі, майже 40 років тому Китай дотримувався політики, яка тримала економіку дуже бідною, стагнаційною, централізовано контрольованою, надзвичайно неефективною та відносно ізольованою від світової економіки. З моменту відкриття зовнішньої торгівлі та інвестицій та впровадження реформ вільного ринку в 1979 році Китай був однією з найбільш швидкозростаючих економік світу, з реальним щорічним зростанням валового внутрішнього продукту (ВВП) у середньому на 9,5% до 2019 року. Темпи, описані World Банк як «найшвидше стійке розширення великої економіки в історії». Таке ПО зростання дозволило Китаю в середньому подвоїти свій ВВП кожні вісім років і допомогло приблизно 800 мільйонам людей вирватися з бідності. Китай став найбільшою економікою світу (за паритетом купівельної спроможності), виробником, торговцем товару та власником валютних резервів. Це, у свою чергу, зробило Китай головним комерційним партнером Сполучених Штатів.

Китай є найбільшим товарним партнером США, найбільшим джерелом імпорту та третім за величиною експортним ринком Сполучених Штатів Америки. Китай також є найбільшим іноземним власником цінних паперів казначейства США, які допомагають фінансувати федеральний борг і підтримують низькі процентні ставки у Штатах [1], [3]. У міру розвитку економіки Китаю зростання реального ВВП значно сповільнилося з 14,2% у 2007 році до 6,6% у 2018 році, і, за прогнозами Міжнародного валютного фонду (МВФ), до 2024 року це

зростання впаде до 5,5%. Уряд Китаю прийняв уповільнене економічне зростання, називаючи його «новою нормою» та визнаючи необхідність для Китаю прийняти нову модель зростання, яка покладається менше на інвестиції в основний капітал та експорт, а більше на приватне споживання, послуги та інновації для стимулювання економічного зростання. Такі реформи потрібні для того, щоб Китай не потрапив у «пастку середнього доходу», коли країни досягають певного економічного рівня, але починають відчувати різке зниження темпів економічного зростання, тому що вони не можуть використовувати нові джерела економічного зростання, такі як інновації [2]. Уряд Китаю зробив інновації головним пріоритетом у своєму економічному плануванні через низку гучних ініціатив, таких як «Зроблено в Китаї 2025», план, оголошений у 2015 році щодо оновлення та модернізації виробництва Китаю в 10 ключових секторах завдяки значній державній допомозі, щоб зробити Китай головним глобальним гравцем у цих секторах. Однак такі заходи все більше викликають занепокоєння щодо того, що Китай має намір використовувати промислову політику, щоб зменшити залежність країни від іноземних технологій (зокрема шляхом блокування іноземних компаній у Китаї) і зрештою домінувати на світових ринках.

У 2018 році адміністрація Трампа розпочала розслідування за Розділом 301 політики Китаю щодо інновацій та інтелектуальної власності, яка вважається шкідливою для економічних інтересів США. Згодом він підвищив тарифи на 25% на імпорт із Китаю, на суму 250 мільярдів доларів, а Китай підвищив тарифи (від 5% до 25%) на імпорт із США, на суму 110 мільярдів доларів. Такі заходи призвели до різкого скорочення двосторонньої торгівлі в 2019 році. 10 травня 2019 року президент Трамп оголосив, що розглядає можливість підвищення мит майже на всю решту товарів з Китаю. Затяжний і ескалуєчий торговельний конфлікт між Сполученими Штатами і Китаєм має негативні наслідки для китайської економіки [2], [3]. Зростаючий глобальний економічний вплив Китаю й економічна та торгова політика, яку він проводить, мають значні наслідки для Сполучених Штатів і, отже, представляють великий інтерес для Конгресу. Незважаючи на те, що Китай є великим і зростаючим ринком для американських компаній, його неповний перехід до вільної ринкової економіки призвів до економічної політики, яка вважається шкідливою для економічних інтересів США, наприклад промислової політики та крадіжки інтелектуальної власності США.

Зростання Китаю з бідної країни, що розвивається, до великої економічної держави за приблизно чотири десятиліття було вражаючим. З 1979 року (коли почалися економічні реформи) до 2020 року реальний

валовий внутрішній продукт (ВВП) Китаю зростав із середньорічними темпами майже на 10%. За даними Світового банку, Китай «зазнав найшвидшого сталого зростання великої економіки в історії – і понад 800 мільйонів людей вирвали з бідності». Китай став великою світовою економічною державою. Наприклад, він посідає перше місце з точки зору економічного розміру на основі паритету купівельної спроможності (ПКС), виробництва з доданою вартістю, торгівлі товарами та власника валютних резервів.

Швидке економічне зростання Китаю призвело до значного збільшення двосторонніх комерційних зв'язків зі Сполученими Штатами. Згідно з даними про торгівлю США, загальний товарообіг між двома країнами зріс з 5 мільярдів доларів у 1980 році до 660 мільярдів доларів у 2020 році. Зараз Китай є найбільшим торговим партнером Сполучених Штатів, третім за величиною експортним ринком і найбільшим джерелом імпорту. Багато американських компаній ведуть широку діяльність у Китаї, щоб продавати свою продукцію на китайському ринку, що швидко розвивається, і можливо скористатися перевагами дешевшої робочої сили для експортно орієнтованого виробництва. Ці операції допомогли деяким американським фірмам залишатися конкурентоспроможними на міжнародному рівні та постачати американським споживачам різноманітні недорогі товари. Масштабна купівля Китаєм цінних паперів казначейства США (загальна сума яких станом на квітень 2020 року становила 1,1 трильйона доларів США) дозволила федеральному уряду фінансувати дефіцит бюджету, що допомагає підтримувати відносно низьких процентних ставок в Сполучених Штатах [2].

Однак поява Китаю як великої економічної держави викликала занепокоєння у багатьох політиків США. Деякі стверджують, що Китай використовує несправедливу торговельну практику (наприклад, занижену валюту та субсидії, надані вітчизняним виробникам), щоб наводнити ринки США недорогими товарами, а така практика може загрожувати робочим місцям, заробітній платі та рівню життя американців. Інші стверджують, що зростаюче використання Китаєм промислової політики для сприяння та захисту певних вітчизняних китайських галузей промисловості чи фірм, яким сприяє уряд, а також його неспроможність вжити ефективних заходів проти поширених порушень і крадіжок прав інтелектуальної власності США (ПІВ) у Китаї, тим самим загрожують підірвати конкурентоспроможність інтелектуальної промисловості Сполучених Штатів Америки. Китайський уряд вважає зростання економіки життєво важливим для підтримки соціальної стабільності. Однак Китай стикається з низкою серйозних економічних проблем, які можуть загальмувати майбутнє

зростання, включаючи викривлену економічну політику, яка призвела до надмірної залежності від інвестицій в основний капітал та експорт для економічного зростання, державної підтримки державних компаній, слабка банківська система, збільшення розриву в доходах, зростаюче забруднення та відносна відсутність верховенства прав в Китаї. Уряд Китаю визнав ці проблеми та пообіцяв їх вирішувати, впроваджуючи політику, спрямовану на підвищення ролі ринку в економіці, стимулювання інновацій, перетворення споживчих витрат на рушійну силу економіки, розширення системи соціального захисту, заохочення розвитку менш забруднюючих галузей (такі як сфера послуг), і боротися з офіційною корупцією в уряді. Здатність китайського уряду здійснити такі реформи, ймовірно, визначить, чи зможе Китай продовжувати підтримувати відносно швидкі темпи економічного зростання, чи натомість темпи зростання почнуть значно зменшуватися. Зростаюча економічна могутність Китаю призвела до його все більшої участі в глобальній економічній політиці та проєктах, особливо розвитку інфраструктури. Китайська ініціатива «Один пояс, один шлях» (BRI) представляє велику стратегію Китаю щодо фінансування інфраструктури в Азії, Європі, Африці та за її межами. У разі успіху економічні ініціативи Китаю можуть значно розширити експортні та інвестиційні ринки Китаю та збільшити його «м'яку силу» в усьому світі.

Література:

1. Seung Ho Pak Problems of transnational corporations in China: think locally, act globally / Seung Ho Pak, Wilfred Vanhonacker // Thought. – 2007. – № 8 (19) // [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.idea-magazine.com.ua/archive/8830/advance/8902.html>. (in Russian)

2. Xiao Geng, Xiuke Yang, and Anna Janus, State-owned Enterprises in China, Reform Dynamics and Impacts, 2009, p. 155

3. <http://beta.fortune.com/global500/>

РОЛЬ КРИПТОВАЛЮТ В РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Василевський В. О.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського рівня)
спеціальності 292 – Міжнародні економічні відносини
Міжнародний гуманітарний університет*

Манько Е. Х.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського рівня)
спеціальності 292 – Міжнародні економічні відносини
Міжнародний гуманітарний університет*

*Науковий керівник: **Рассадникова С. І.***

*кандидат економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник,*

*доцент кафедри економіки і міжнародних економічних відносин
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Криптовалюта – це гроші, які використовують через інтернет. Вони є децентралізовані, тому вони не контролюються будь-яким органом влади. Це електронні кошти, випуск яких не залежить від держав.

Щоб створити криптовалюту потрібна команда розробників та експертів які мають певні технічні знання. Створюються вони на базі блокчейну.

Блокчейн (Blockchain або Block Chain) – вибудований за певними правилами безперервний послідовний ланцюжок блоків, що містять інформацію. Найчастіше копії ланцюжків блоків зберігаються на безлічі різних комп'ютерів незалежно один від одного. Вперше термін з'явився як назва повністю реплікованої розподіленої бази даних, реалізованої в системі «біткоїнів», через що блокчейн часто відносять до транзакцій в різних крипто валютах, проте технологія ланцюжків блоків може бути поширена на будь-які взаємопов'язані інформаційні блоки [1].

Найпопулярнішими серед них є Ethereum, Binance Smart Chain та Solana.

Всі транзакції в блокчейні зберігаються в блоках, який постійно зростає.

В кожному блоці є дані транзакції, час коли була зроблена, хеш попереднього блоку та комісію транзакції (рис. 1).

Overview	Comments
Transaction Hash:	0x303e6a46665f79c6eb2f9ffcde644df1bc2994a37b7381573e5ce0245dc215a8
Status:	Success
Block:	22311308 4 Block Confirmations
Timestamp:	21 secs ago (Oct-19-2022 12:47:16 PM +UTC)
From:	0x411131b65c2e3561038dc25175455de66c3d7d68b
To:	0xe28cc779ede93359e14d9d774226a1ae2fa6301
Value:	0.621 BNB (\$168.51)
Transaction Fee:	0.000105 BNB (\$0.03)

Рис. 1. Приклад одного блоку

Джерела: *Bscscan* (База даних всіх блоків в блокчейні BSC[2])

Основні переваги криптовалюти [3]:

- Анонімність – Всі користувачі застраховані від розкриття конфіденційної інформації, бо використовують тільки рахунок електронного гаманця;

- Зручна у користуванні – всі монети децентралізовані, це дуже пришвидшує час транзакції та мала комісія транзакції робить криптовалюту вигідну для користування;

- Оподаткування – на даний момент жодна криптовалюта не оподатковується в Україні.

В Україні підписано Закон України «Про віртуальні активи» від 15 березня 2022 року Президент України Володимиром Зеленським.

Закон має на меті встановлення правил для постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів і відповідальність за порушення встановлених правил, та, як заявлено, базується на актуальних стандартах регулювання операцій із віртуальними активами міжнародної групи з протидії відмиванню грошей (FATF). Закон не регулює питання оподаткування операцій, пов'язаних із віртуальними активами [3].

Чому поки більшість країн не визнають криптовалюту, Україна приймає закон яким встановлює правила регулювання? Відповідь лежить на поверхні. Україна займає перше місце по відсотку населення, які володіють крипто-активами (рис. 2).

Country	Number of crypto owners	Percentage of the population	Detailed fact sheet
Ukraine	5,565,881	12.73%	view more
Russia	17,379,175	11.91%	view more
Venezuela	2,941,502	10.34%	view more
Kenya	4,580,760	8.52%	view more
USA	27,491,810	8.31%	view more
South Africa	4,215,944	7.11%	view more
Nigeria	13,016,341	6.31%	view more
Colombia	3,122,449	6.14%	view more
Vietnam	5,961,684	6.12%	view more
India	100,740,320	7.30%	view more

Рис. 2. Топ-10 країн по володінню криптовалюти

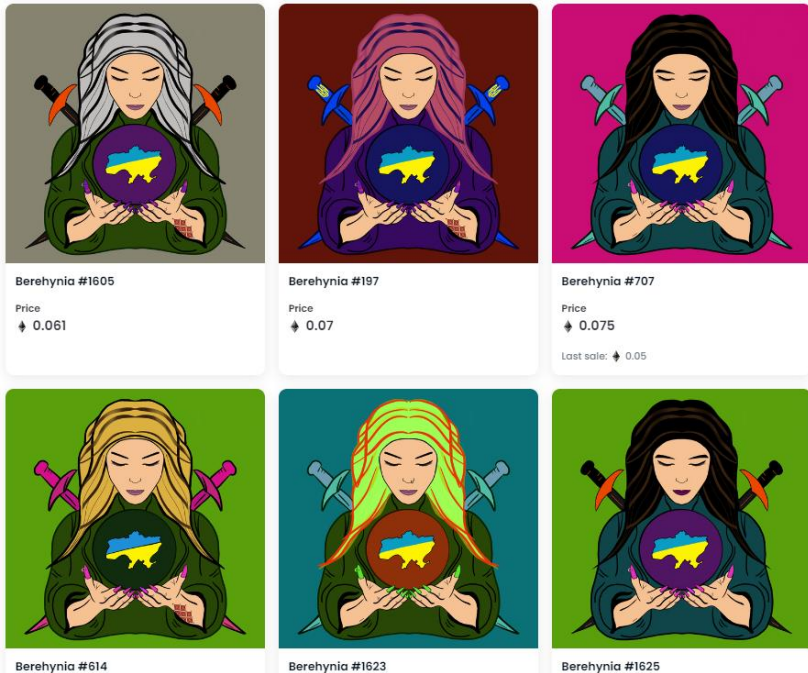
Джерело: triple-a.io/crypto-ownership

Не всі власники крипто-активів подають декларацію та платять податки, це могло б суттєво збільшити рівень податків та відповідно ВВП країни. З огляду на це, Україні потрібно перевести криптовалюти до засобу використання в бізнесі, за допомогою яких можна розраховуватись за товари та послуги, дивлячись на те, як це робили інші країни.

Наразі Україна підписала меморандум про встановлення потенційного правового статусу віртуальних активів. Міністерство цифрової трансформації України почало співробітництво з найбільшою крипто-платформою в світі Binance (обсяг торгів в день досягає 13 млрд \$). Наразі криптовалютою вже можна розраховуватись в мережі магазинів Vagus та автомобільних заправок WOG.

В наш час економіці України важко триматись, багато підприємств не працюють, деякі розбомблені в битві проти загарбництва з боку росії. Правильне регулювання криптовалют допоможе Україні скоріше підняти на той рівень, який був до війни, за рахунок податків. Створити умови щоб в нас будувались світові криптовалютні центри. Наразі одним з таких центрів є Арабські Емірати. Там знижені податки та всебічна допомога підприємствам які пропонують свої послуги в сфері криптовалют.

Формування криптовалютного центра та регулювання всіх активів в Україні буде сприяти отриманню значних прибутків. Приклад благодійної акції з купівлі крипто-картин під назвою Berehupia (Берегиня) представлено на рисунку 3.

Рис. 3. Маркетплейс Берегинь

Джерело: Маркетплейс криптокартин OpenSea [7]

Концепт цієї картини полягає в незламності та боротьбу за свободу та незалежність України. В українській міфології Берегиня – це жінка, яка оберігає дім та родину, всі ці елементи є невід’ємними в житті українського народу.

Всього було створено 2400 картин та вся сума з їх продажу відправлялась до фонду «Повернись живим», сума яка надійшла до фонду становить понад 500 тис.\$

В сучасному світі тільки формується нова галузь економіки, яка пов’язана з блокчейном. Популярність та підтримка серед людей тільки зростає, тому високопосадовцям варто приділити увагу щодо її регулювання в межах України, як ми вже бачимо перші кроки вже виконуються на прикладі WOG та Varus.

Автори доповіді вважають, що регулювання та розвиток цього напрямку допоможе зайняти країні передові місця для гарних умов підприємствам в сфері криптовалют. Темпи розвитку та популярність серед українців криптовалют обумовлюють розвиток цієї сфери.

Основними перевагами валюти, як показують дослідження, є децентралізація, анонімність та безпека транзакцій, якщо звісно ти сам не помилишся з нею, бо відправивши, її вже не можна відмінити, так як вона записана в блоці.

Література:

1. Блокчейн URL: <https://www.it.ua/knowledge-base/technology-innovation/blockchain>
2. База даних транзакцій BSC URL: <https://bscscan.com/>
3. Переваги криптовалюти URL: http://www.visnyk-ekonom.uzhnu.uz.ua/archive/26_1_2019ua/26.pdf
4. Кабінету Міністрів України. Закон про віртуальні активи URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>
5. Топ 10 країн по володінню крипто URL: <https://triple-a.io/crypto-ownership/>
6. Міністерство цифрової трансформації України URL: <https://thedigital.gov.ua/news/mintsifra-rozpochala-spivpratsyu-z-odnieyu-z-naykrupnishikh-kriptoalyutnykh-birzh-u-sviti>
7. DoubleTOP. Berehinya URL: <https://opensea.io/collection/bereh>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/47>

ЗАСТОСУВАННЯ ЕФЕКТУ МАЛЕНЬКОЇ ПЕРЕМОГИ В МЕНЕДЖМЕНТІ ПЕРСОНАЛУ

Гновенко Д. О.

*здобувач вищої освіти першого (бакалаврського рівня)
спеціальності 076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник: **Голіонко Н. Г.**
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна*

Мотивація персоналу завжди була однією з ключових проблем, які доводиться вирішувати майже кожному підприємству – незалежно від

сфери його діяльності. В працях таких вчених як Ф. Герцберг, Г. Емерсон, Ф. Тейлор, А. Файоль, М. Фоллет, Д. Макклелланд, А. Маслоу чітко прослідковується твердження, що саме від рівня мотивації працівників великою мірою залежить успіх підприємства. На сьогодні інструментарій засобів та методів мотивації працівників значно розширений та вдосконалений. Не останню роль в цьому відіграли і вітчизняні науковці: О. А. Бугуцький, А. М. Колот, С. О. Цимбалюк, Г. А. Дмитренко тощо.

Оскільки персонал підприємства – це насамперед люди, то стає очевидно, що рівень мотивації, а отже і рівень продуктивності операційної системи, буде залежати від психологічного стану працівників. Перед автором постала задача з'ясування можливості застосування суто психологічного ефекту маленької перемоги, вперше поміченого видатним полководцем Сунь-дзи, в процесі мотивації персоналу.

Концепт «маленької перемоги» був вперше помічений та задокументований у фундаментальному трактаті з військової справи «Мистецтво війни» Сунь-дзи [1]. Його можна сформулювати так. Перед генеральною битвою важливо провести маленьку, стратегічно незначущу операцію, яка обов'язково повинна завершитися перемогою. Таким чином бойовий дух війська буде підвищено, а ймовірність перемоги в основній битві значно зросте. Роберт Грін, американський письменник психологічного жанру, стверджує, що цей ефект можливо застосувати не лише у військовій справі, але й в сфері психології, а отже і в області відносин між менеджерами та працівниками [2]. Ефективність такого методу мотивації можна пояснити низкою змістовних та процесних теорій мотивації. Так, загально визнаною потребою в ієрархічній теорії А. Маслоу, теорії набутих потреб Д. Макклелланда та двофакторній теорії мотивації Ф. Герцберга є потреба в успіху (досягненнях) [3]. В той же час процесна теорія сподівань В. Врума стверджує, що мотивація залежить від винагороди (у випадку з військом винагорода – це перемога в маленькій операції). Отже, успіх у незначній справі збільшує мотивацію для вирішення більш складних задач. Подібний підхід можливо відстежити в розробленому Стівом Бланком та Бобом Дорфом методі попереднього тестування на споживачах, який був неодноразово застосований на практиці у відомих компаніях [4]. Суть методу полягає в переборі можливих функцій та рис продукту та їх поступового додавання з точки зору цінності для споживача. Тобто кожний вдалий фідбек від споживачів можна вважати ефектом маленької перемоги, який збільшує мотивацію персоналу.

На думку автора, практична цінність застосування ефекту маленької перемоги лежить у сфері теорії стартапів. Стартап – це не зменшена

копія великого підприємства, це пошук бізнес-моделі, яка в майбутньому стане підприємством [4]. Саме на цьому етапові пошуку, коли фінансові ресурси обмежені, відсутня будь-яка репутація, а стратегія ще не вироблена, особливого значення набуває ентузіазм персоналу. Для підтримки ентузіазму (тобто мотивації) працівників на цьому етапові, коли застосування гігієнічних факторів Ф. Герцберга практично неможливе, лідеру групи важливо створити низку «маленьких» перемог, нехай навіть створених штучно. Лідер групи (говорити про окремого менеджера з персоналу ще зарано), що займається розвитком стартапу, повинен чітко усвідомлювати, що їх практична цінність зазвичай несуттєва, проте вони мають надзвичайний психологічний вплив і виступають в ролі дійсного мотиватора.

Також важливо розуміти, що зазвичай ціль, яку підприємство повинно досягти, розбивається на менші підцілі. Цілком зрозуміло, що по мірі безперервного просування ланцюгом підцілей, мотивація працівників буде на високому рівні. Проте «досягнення підцілі» та «маленька перемога» – це зовсім різні поняття, хоча обидва є джерелами мотивації. Основними особливостями маленьких перемог є їхня повна незалежність від основної канви підцілей, а також штучність походження. Застосування ефекту маленьких перемог є доцільним при кризових ситуаціях, коли просування ланцюгом підцілей призупинено через виникнення непередбачуваних ситуацій або проблем, а рівень мотивації знизився. Звичайно, застосування ефекту маленьких перемог потрібно поєднувати з енергійними зусиллями, покликаними вирішити проблеми, які стали причиною зупинки. Тобто основна функція методу маленьких перемог – це створення «психологічної завіси», яка дає можливість для швидкого маневру з вирішення проблеми без падіння рівня мотивації.

Що може виступати в ролі маленької перемоги? Вирішення будь-якої проблеми, яка має опосередкований зв'язок зі сферою діяльності стартапу або підприємства та є при цьому нескладною у вирішенні або ж штучно створена ситуація, яка може підняти рівень мотивації персоналу. Це може бути замовлена стаття в місцевій газеті, яка висвітлює важливість підприємства для місцевої економіки, або ж повідомлення про те, що було укладено вигідний партнерський договір тощо. Основна задача керівника або ж власника – інтерпретувати такі ситуації як показник рівня успішності команди.

Отже, рано чи пізно будь-який стартап або підприємство зіштовхується з проблемами чи ситуаціями, що стають на заваді досягнення основних цілей. В більшості випадків це призводить до падіння рівня мотивації працівників (команди). Більшість менеджерів забувають про це, намагаючись знайти вирішення проблеми. Автором

було запропоновано методику застосування ефекту маленької перемоги як інструменту підтримки високого рівня мотивації під час вирішення кризових ситуацій, що може бути застосована не тільки на підприємствах зі сформованою структурою, а й в сфері стартапів.

Література:

1. Сунь-дзи Мистецтво війни / пер. з кит. С. Лесняка. Л.: Видавництво старого лева, 2015.
2. Роберт Грин 33 стратегії війни / пер. с англ. Е. Мигунова. М.: Рипол-классик, 2016.
3. Колот А.М. Мотивація персоналу: підручник / А.М. Колот, С.О. Цимбалюк. К.: КНЕУ, 2012.
4. Бланк С., Дорф Б. Священна книга стартапера / пер. з англ. Н. Валевської. К.: Наш формат, 2019.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/48>

ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ГОТЕЛЬНОЇ СФЕРИ

Горбаньова В. О.

*старший викладач кафедри менеджменту,
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії 2 курсу
заочної форми навчання, спеціальності 073 – Менеджмент
факультету менеджменту, готельно-ресторанної справи та туризму
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Процес цифровізації економіки України на сьогоднішній день має пріоритетне значення у всіх сферах економіки, зокрема в індустрії гостинності. Цифровізація орієнтована на глобальне застосування цифрових технологій у діяльності економічних суб'єктів, формування інформаційного суспільства та цифрової економіки у цілому.

Розглянемо вплив сучасних технологій на трансформацію та майбутній розвиток готельної галузей, а також зміну економічних та

маркетингових моделей усередині галузей та їх вплив на конкурентоспроможність бізнесу [1].

Під впливом технічного прогресу, а також останніх досліджень у галузі цифрових технологій, розвиток діджитал-технологій в готельному бізнесі має переважне значення для підвищення його конкурентоспроможності в умовах відкритої цифрової економіки та сприйняття цих технологій споживачами та бізнес-партнерами [3]. Серед основних цифрових тенденцій, які компанії швидко впроваджують у свої поточні бізнес-процеси, включаючи продажі та маркетинг, можна виділити виділяють зростаюче використання штучного інтелекту (ШІ), голосового пошуку, технологій 5G, доповненої реальності (AR), чат-ботів, програмної реклами, прогностичної аналітики, омніканального маркетингу, цифрового відеомаркетингу, блокчейну [2]. Для забезпечення цифровізації та її сприйняття необхідно впровадження сучасного обладнання, підвищення комп'ютерної грамотності та відкритості для роботи з цифровими інструментами як на рівні кінцевого користувача, так і на рівні бізнес-партнерів.

Щоб зміни відбилися в майбутньому, будь-які цифрові зміни повинні супроводжуватися культурними перетвореннями, а також підтримуватися безперервними інвестиціями та інноваціями. Це робить трансформацію нескінченним процесом. У той час, як технологічно підковані конкуренти та посередники атакують ланцюжок створення цінності та вторгаються у відносини між готельєрами та їх гостями, традиційна гостинність для свого процвітання має адаптуватися та бути максимально гнучким.

В основі цифрової трансформації лежать легкість, наповнення та збільшення цінності гостя. Всі придбання є частиною стратегії «розширеної гостинності», в рамках якої планує надавати своїм гостям та партнерам більш широкий спектр додаткових послуг [2].

Основне бачення компанії повинні полягати в тому, що нові послуги забезпечать гостям неперевершений досвід, що виходить за межі стандартного перебування в готелі.

Виділимо основні напрямки, рекомендовані готельним компаніям для розвитку своєї digital-стратегії для покращення обслуговування гостей та створення конкурентних переваг:

1. Створення гнучкої IT-інфраструктури

Одна з проблем адаптації IT-інфраструктури компанії полягає в тому, щоб уникнути систем, призначених виключно для продажу готельних номерів. Ця інфраструктура повинна бути здатна до переходу від моделі, яка базується на продажу проживання, до моделі, що пропонує розширений досвід гостинності, включаючи номери, коворкінг, приватну оренду та різні туристичні послуги.

ІТ-інфраструктура готелю повинна також бути гнучкою, здатною до оперативної інтеграції нових послуг і постійної адаптації до технологічного середовища, що швидко змінюється.

Важливо визначити, що послуги, що надаються сервісами бронювання, системами управління доходами або платіжними рішеннями, є безпечними, результативними та відповідають географічним та культурним особливостям готелю. Щоб готельєри могли інтегрувати їх швидко, ефективно та з мінімальними витратами, вони мають бути реалізовані за принципом plug-and-play.

2. Перетворення даних у полі битви

Основне завдання – збирати, обробляти, аналізувати та агрегувати дані, щоб краще розуміти гостей та взаємодіяти з ними.

Якщо дані гостей збираються і обробляються відповідно до політики конфіденційності і передаються до рук співробітників, повністю орієнтованих гостей, вони стають дивовижним важелем персоналізації, задоволення і, отже, бізнесу.

3. Побудова сервісу персоналізації на основі ІТ та даних гостей

Оскільки ACDC об'єднує та синтезує всю інформацію про гостей готелів, цей інструмент діє відповідно до всіх правил захисту даних, а його ультра-гнучкий інтерфейс дозволяє персоналу готелю з легкістю отримувати інформацію про своїх гостей, щоб краще зустрічати, радувати та дивувати їх.

Ключове значення у досягненні таких мегаперсоналізованих послуг має штучний інтелект (ШІ) [2]. У міру того, як ми переходимо від інтерактивної до передиктивної ери, ШІ може реагувати на пошукові запити, які гість вводить онлайн та висувати найбільш релевантні пропозиції щодо переваг гостей та історій їхнього перебування в готелі.

Алгоритми платформи можуть надати готельєрам можливість надсилання необхідних повідомлень та релевантної інформації. Наприклад, це може бути вітання гостя з днем народження або надання гравцеві в гольф відомостей про доступні поблизу майданчики.

4. Перетворення програм лояльності на екосистему лояльності

В сучасну епоху консолідації, диверсифікації та прискореного розвитку готельні мережі не можуть обмежитися наявністю простої програми лояльності.

Програма лояльності завжди буде залишатися ключовим інструментом взаємодії з гостями і дуже важливо інтегрувати її в безмежну екосистему брендів і точок дотику, call-центрами і, що важливо, самими готелями.

5. Простота, ясність та швидкість

Простота, ясність та швидкість є головними пріоритетами при модернізації наших digital-платформ. Необхідно покращувати індекс

швидкості сторінок сайту, скорочувати кількість відображених тарифів бронювання з 20-ти до максимум 4-х, на підставі найважливіших стимулів для гостя.

6. Створення гнучкої культури

Для забезпечення цієї трансформації працівники готелів повинні змінити підхід до роботи, передбачати завтрашні тенденції та реагувати на них швидше, ніж конкуренти, за рахунок прискорення процесу прийняття рішень.

Інакше кажучи, треба бути гнучкими. Для цього необхідно скорочувати кількість рівнів в організації, а також впроваджувати особливу культуру з постійним тестуванням та навчанням, збиранням відгуків у режимі реального часу та розвитком партнерських відносин з усіма типами компаній: від азіатських технологічних гігантів до французьких стартапів.

В інноваційному середовищі спрацьовує не кожна ідея, тому потрібно бути готовим до ризику.

Ці нові методи побудови роботи необхідні для підтримки культури, в якій бізнес активно розвиватиметься і йтиме в ногу зі споживчими звичками, що постійно змінюються.

Література:

1. Алеєва В.А., Мочалова Ю.Д. Застосування сучасних інформаційних технологій в управлінні бізнесом у сфері туризму. Бізнес-освіта в економіці знань. 2018. № 3. С. 3–6.

2. Розвиток сучасних технологій індустрії гостинності в умовах цифровізації економіки / Н. П. Рибальченко, Н. В. Намлієва, Г. А. Гарбар // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2022.

3. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року : Розпорядження КМУ від 16 березня 2017 р. № 168-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>

VR TA AR ТЕХНОЛОГІЇ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ НА РИНКУ ВІЙСЬКОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Корольов І. О.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії 4 курсу
заочної форми навчання, спеціальності 073 – Менеджмент
кафедри менеджменту*

*факультету менеджменту, готельно-ресторанної справи та туризму
Міжнародний гуманітарний університет*

Науковий керівник: Деркач Т. В.

*доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри менеджменту*

*факультету менеджменту, готельно-ресторанної справи та туризму
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

В умовах сучасного ринку військових технологій, VR та AR проекти доповненої реальності набирають попиту з 2018 року. Ринок цих технологій помірно фрагментований, через наявність багатьох різних по складності та перспективам, проектів. Постачальники невпинно працюють над стратегічними партнерствами та інноваціями, щоб отримати максимальний вплив на ринок та збільшити його розмір. Системи доповненої реальності надають перевагу у програмі ситуаційної обізнаності на полі бою, високоточній навігації або ідентифікації свій/чужий на полі бою. Через великі переваги VR та AR систем, сили оборони багатьох країн інвестують в технології доповненої реальності для різних військових галузей. Серед таких країн як США, Бразилія, Японія, Мексика, Саудівська Аравія, ОАЕ та члени НАТО, вдосконалюють та інвестують кошти у системи доповненої реальності для бойових дій та навчань.

Американська система BARS, що створена при співпраці Колумбійського університету та Лабораторією передових інформаційних технологій військово-морської дослідницької лабораторії, є системою для покращення ситуаційної обізнаності та управління збройними засобами на полі бою.

У розробці сучасних технологій віртуальної та доповненої реальності для оборонних рішень фігурують такі компанії як Microsoft, Upskill, HTC, RDECOM, Sony, Samsung, NVIDIA, Virtuix, NextVR, Unity, EON.

У 2018 році, компанія Microsoft сформувала контракт зі збройними силами США щодо надання приблизно ста тисяч HoloLens до військових підрозділів для опрацювання навчальних та бойових задач.

Завдяки широкому використанню технологій віртуальної та доповненої реальності, можна прогнозувати великий зріст застосування, розвитку та інвестицій. Вже за 2020 рік, такі компанії як Microsoft, Google LLC, Lenovo, HTC, Facebook оприлюднили дохід зі своїх проєктів та технологій у VR та AR.

- 1) Microsoft – \$110.4 млрд.
- 2) Google – \$136.22 млрд.
- 3) Lenovo – \$14 млрд.
- 4) HTC – \$0.73 млрд.
- 5) Facebook – \$55 млрд.

Також у 2020 році, корпорація Microsoft підписала новий контракт з Міністерством оборони США на суму \$21.8 млрд. на постачання армії 120 000 пристроїв доповненої реальності. Оборонний стартап-проєкт Andruil сконструював та створив перший бойовий дрон-перехоплювач, що атакує ворожі безпілотні об'єкти. У цьому проєкті здійснено партнерство з технологією Oculus, такі партнерства у сегменті VR та AR програм є досить популярними.

Завдяки ринковому попиту і постійному розвитку технологій віртуальної та доповненої реальності, показники ринку у 2018 році становили \$391.9 млн., проте до 2026 року прогнозується зріст до \$5.8 млрд., тобто на 37.9%.

Популярним напрямом ринку VR та AR технологій у військовому сегменті є віртуальне навчання та тренажери. На ринках США, Індії, Кореї, Європи, Китаю існує великий попит на такі системи. Станом на 2022 рік, члени НАТО, Україна, Туреччина, Ізраїль та Австралія мають та просувають на ринку військових технологій доповненої реальності свої модулі для навчання і моделювання бойових дій. Створюються та вдосконалюються авіаційні платформи, БПЛА, синтетичних середовищ, стрільби та техніки. Віртуальні засоби допомагають користувачам сформувати корисний навчальний досвід у синтетичних середовищах, з елементами реалізму, без реального ризику. Допоміжним інструментом у навчанні виступає штучний інтелект, що прогнозує нелінійні сюжети та допомагає у відстеженні продуктивності користувачів. Як приклад, у 2021 році, корейська компанія KAI спланувала інтеграцію з системою LVC (Live Virtual Constructive), що є технологією віртуальної та доповненої реальності у системі «реального часу».

Таким чином, компанія KAI планувала інтегрувати свій досвід у виробництві літаків і системах симуляційного навчання з більш

конструктивним моделюванням бойових дій і розробці нових симуляторів.

Залежно від технології, ринок технологій доповненої реальності може буди сегментований на керування мережею симуляції та з'єднання, комунікацію та обчислення, навігацію, спостереження, джерело живлення та енергії, розумний текстиль та екзоскелет. На основі типу пристрою, що використовується, ринок сегментується на окуляри, головні убори, наручний одяг, навушники або повноцінний костюм.

Малгожата Гавлік-Кобилінська (доктор філософії, факультет управління та командування Університету високих досліджень), вважає що сучасні технологічні рішення ідеально підходять для навчання. «Це додаткове доповнення до наявної навчальної бази. Крім очевидних переваг, таких як зниження витрат або безпека стажера, технології AR і VR дозволяють раннє виявлення помилок», – каже вона. Також вона додає, що AR можна оцінити вже під час виконання завдань: «У такому варіанті доповнена реальність ефективно підтримує солдатів. Вони отримують візуальні та словесні інструкції».

Величезний потенціал доповненої реальності AR та віртуальної VR, впроваджується у створенні симуляційних середовищ різної складності для військових та воєнізованих сфер. До сучасних досягнень також можна віднести кругову зону спостереження для танків, штучний інтелект як помічник при прицілювання та орієнтуванні для солдатів, орієнтування у місцевості та створення безпечних маршрутів в режимі реального часу.

Завдяки цим інструментам можна отримати більшу ситуаційну та оперативну обізнаність та оцінку ситуації. Доповнена реальність сприяє кращому досвіду бойової підготовки, готує до більш динамічних та складних сценаріїв. Навчальна платформа доповненої реальності не обмежена наявністю тренувальних полігонів чи погодними умовами. Віртуальна та доповнена реальність вже змінює, раніше звичний підхід, до бойових дій.

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ТЕХНОБАЛІЗМУ

Магіря Н. М.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського рівня)
спеціальності 292 – Міжнародні економічні відносини
Міжнародний гуманітарний університет*

Капаціна К. В.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського рівня)
спеціальності 292 – Міжнародні економічні відносини
Міжнародний гуманітарний університет*

*Науковий керівник: **Рассадникова С. І.***

*кандидат економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник,*

*доцент кафедри економіки і міжнародних економічних відносин
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

У сучасній глобальній економіці постійно зростає значення нових знань, високих і передових технологій, виробництва продукції, яке засноване на використанні інтелектуального капіталу. Компанії, які є конкурентоспроможними у ХХІ ст., виявили неабияку здатність адаптуватися до умов, що швидко змінюються, формувати ефективну стратегію інноваційного розвитку. Здатність оцінити технологічну особливість сьогодення, використати її у господарському обороті, вийти на нові ринки для нових продуктів і послуг, залучити інвестиції для технологічних розробок – це задачі, вирішення яких забезпечує формування глобальних конкурентних переваг.

Фундаментальною тенденцією розвитку світового господарства наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть є глобалізація, яка виступає, з однієї сторони, у динамізації інтеграційних та інтернаціоналізаційних процесів, фундаментальній трансформації національних технологічних систем і способу виробництва завдяки запровадженню останніх досягнень та результатів НТП в сферах промислових технологій, організації виробництва й методах управління, а, з іншої, – у наростанні диспропорцій у суспільстві та загострення протиріч економічного розвитку на міжнародному рівні [1].

На сьогодні поглиблення взаємодії між промислово розвиненими країнами у науково-технологічній сфері та системні технологічні зрушення у більшості галузях економіки набули глобального характеру і під впливом інформаційно-комунікаційної революції сприяли становленню й розвитку у світі техноглобалізму, який характеризується визначальною роллю інноваційних технологій в забезпеченні міжнародної конкурентоспроможності країн.

Однак, потрібно приділити увагу негативним наслідкам, серйозним проблемам і ризикам, які приносить техноглобалізм для суспільства.

Наприклад, розвиток науки й технологій стало сьогодні найважливішим фактором, що впливає на посилення нерівномірності економічного розвитку та постійно зростаючу взаємну соціально-політичну залежність країн світу. Також наслідком техноглобалізму є виникнення та загострення глобальних проблем для різних регіонів світу: екологічних (пов'язаних із катастрофічними наслідками людської діяльності), енергетичних та ресурсних, демографічних, продовольчих, запобігання війни із застосуванням зброї масового знищення й роззброювання тощо [2].

Наприкінці 20го століття серед поглядів науковців виникло 2 напрямки, щодо свого ставлення до техноглобалізму. Згідно першого напрямку наукова спільнота, не вірила в значимість технологічної сфери для отримання економічних переваг і підвищення конкурентоспроможності країн на світовому ринку. Інші навпаки підтримували ідею техноглобалізму, та бачили в цьому стрімкий технологічний розвиток людства до нової ери, яка кардинально змінить нашу політику, роботу, наші родини й життєві цінності.

Прихильники ідеології «технобалізму» вірять, що глобалізація буде розвиватися природним шляхом, яка змінить міжнародну економіку та міжнародні політичні відносини із конкурентних відносин в гармонійне співіснування.

Розвиток техноглобалізму можна розділити на чотири напрямки. Перший– це Електротехнічна революція, велика увага приділяється розвитку промисловості, концентрації капіталу, значна енерго– та матеріалоемність виробництва. Основні галузі: важке машинобудування, електротехнічна промисловість на основі сталі та прокату. Другий етап – це науково– технологічна революція, концентрується на розвитку енергетики на основі паливних ресурсів. Основні галузі: хімічна, автомобілебудування, літакобудування та машинобудування, виробництво споживчих товарів, будівництво аеропортів та автомагістралей. Третій етап – це науково-технологічна (інформаційна) революція. Основні галузі: мікроелектроніка, інформатика, біотехнології, генна інженерія. На цьому етапі, лідируючі

країни досягли нових відкриттів, таких як: освоєння нових видів енергії, супутникового зв'язку, космічного простору. Четвертий етап – це науково-технологічна (кібернетична) революція. На цьому етапі, техноглобалізм досягнув успіху у сфері: медицини та біотехнологій, нанотехнологій, матеріалознавства, оптоелектроніки, мікроелектроніки, молекулярної електроніки, інформаційних супермагістралей, систем управління персоналом [3].

За рахунок техноглобалізму можемо спостерігати за тенденцією до подальшого наростання технологічного розриву між країнами, що розвиваються та країнами промислово розвиненими, оскільки відсталі країни технологічно, які не мають достатньо конкурентних переваг, продовжують перебувати на периферії світового господарства. Збільшення технологічного розриву призводить в остаточному підсумку до поляризації доходів населення в різних регіонах світу, що, в свою чергу, є фактором посилення соціальної напруженості й загострення соціальних проблем людства [4].

Роблячи підсумок, можна сказати, що сучасні науково-технічні знання поряд із прискореним розвитком людської цивілізації пропонують багато можливостей для того, щоб змінити попередню нестабільну й здебільшого загрозливу для планети практику господарської діяльності та швидко просуватися вперед у напрямку більш досконалих новітніх технологій й пов'язаних з ними інститутів і мереж глобального розвитку. Виникнення з другої половини 20-го століття техноглобалізму нерозривно пов'язуємо з інтенсивним впровадженням інновацій, появою нових форм організацій і методів промислового виробництва, їх широкомасштабним застосуванням у всіх сферах діяльності людини в глобальному економічному середовищі. З розвитком техноглобалізму pojawiaються серйозні виклики для людства, тісно пов'язаних з неспроможністю суб'єктів міжнародних економічних відносин оцінити та заздалегідь спрогнозувати можливі загрози використання нових досягнень і результатів науково-технічної революції [5].

Поряд з теорією техноглобалізму для економічних наук доцільним є визначення технологічного укладу, яке пояснює його не тільки з точки зору послідовної зміни технологій, а включає найбільш вдалі практики їх використання в комерційній діяльності. Технологічна революція приводить до формування нового технологічного укладу лише в разі появи ефективних способів перетворення інноваційних технологій в прибутковий бізнес. Місце нової технології в бізнес-процесах та бачення подальшого напрямку руху, технологічні відкриття залишаються лише надбанням науки. Кожен технологічний уклад задає траєкторію розвитку для всіх наступних технологій. Тому потрібно підтримувати

розвиток технологій і формування нових технологічних укладів, які впливають від бізнес-сфери до оновлення інституцій та суспільства.

Тенденції розвитку нового укладу відповідають суті кожної технологічної революції, що поступово робить його принципи загальними для прийняття рішень в управлінні, зовнішньо-економічної діяльності, інжинірингу, фінансах і торгівлі. В результаті проведеного дослідження пропонуємо впроваджувати нову логіку на основі техноглобалізму для збільшення ефективності економіки та зовнішньоекономічної діяльності, підвищення темпів економічного зростання національної економіки, формування нових соціально-економічних інститутів.

Література:

1. Олійнич О.І., Чернявська О.І. Еволюція теорій технологічного розвитку суспільства. Збірник наукових праць «Економіка: проблеми теорії та практики», Випуск № 232. Дніпропетровськ. 2021. С. 913-926.

2. Олійнич О.І. Чернявська О.І. Переваги та загрози техноглобалізму. Збірник наукових праць молодих учених та аспірантів. Вип. № 21. Київ, КНЕУ, 2019. С. 82-91.

3. Чернявська О.І. Створення техноглобального центру сталого розвитку як нового інституту регулювання глобальних проблем технологічного розвитку суспільства. Формування ринкової економіки. Науковий збірник. Вип. № 23. Київ, КНЕУ. 2010. С. 295-302.

4. Чернявська О.І. Сучасні тенденції розвитку світового ринку інноваційних продуктів . Збірник наукових праць «Вчені записки». Вип. № 12. Київ. 2020. С. 233-239.

5. Чернявська О.І. Фінансові інструменти стимулювання науково-технологічної діяльності: світова практика та українські реалії. *журн. Міжнародна економічна політика*. Київ. 2020. № 10-11. С.143-167.

ЦИФРОВІ ТОВАРИ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

Маслов Д. С.

кандидат економічних наук,

старший науковий співробітник відділу розвитку підприємництва

Інститут ринку та економіко-екологічних досліджень

Національної академії наук України

м. Одеса, Україна

Процес цифровізації усіх сфер економічного життя суспільства набуває все більших масштабів. У відповідь на це економісти-дослідники розробляли теорії для наукового осмислення нових цифрових явищ. Концепція товару як основної категорії товарного виробництва також зазнала впливу цифровізації: деякі старі товари отримували цифрову форму, але і виникали зовсім нові товари, що до початку процесу цифровізації не існували взагалі. Дослідники, що займалися такими явищами, здебільшого розглядали їх не як товари, а як блага, точніше, як публічні блага, стверджуючі, що цифрові блага і публічні блага мають багато спільних рис. Але, якщо розглядати не абстрактне виробництво корисних речей, а товарне виробництво, то доцільнішим є дослідження саме цифрових товарів, а не цифрових благ.

Цифрові блага загалом розглядалися як синонім до інформаційних благ, як усе, що може зберігатися у пам'яті комп'ютера у вигляді бітового рядку та передаватися через інтернет [1, с. 2; 2, с. 3]. Проблема цього визначення полягає в тому, що потенційну можливість кодування інформації у вигляді бітового рядку називають достатнім критерієм для визначення цифрового блага. Сама по собі потенційна можливість кодування не робить об'єкт цифровим благом. Потенційна можливість ніколи не може бути характеристикою, що визначає сутність об'єкту. Об'єкт є тим, що він є і що він робить, він не є тим, чим він може бути потенційно. Цифрові блага можуть мати аналоги поза комп'ютерною мережею, але то не будуть цифрові блага. Точнішим визначенням цифрового блага буде «об'єкт, що має корисність та споживається у вигляді бітового рядка». Виходячи з цього, цифровий товар – це цифрове благо, що має ціну, підлягає обміну на ринку.

Цифрові товари можна класифікувати за критерієм тривалості. Тривалість для благ визначалась як здатність блага виконувати свою функцію, задовольняти потребу протягом одного або багатьох актів

споживання. Відповідно існують нетривалі та тривалі блага. Що стосується товарів, то доцільніше розглядати тривалість по відношенню не до властивостей товарів як корисних речей, а по відношенню до здатності зберігання вартості.

Нетривалі товари повністю знищуються при першому акті споживання, вони втрачають споживну вартість та мінову вартість. Те, що залишається від цих товарів після їхнього споживання, може мати вартість, але буде слугувати вже для задоволення іншої потреби, ніж перший товар, тобто буде вже іншим товаром. Нецифрові нетривалі товари втрачають вартість після першого акту споживання через те, що вони фізично знищуються. Але це не відбувається з цифровими товарами. Цифрові нетривалі товари втрачають вартість через те, що інформація, яка записана на цифровому носії, втрачає споживну вартість, вона стає непотрібною після першого акту споживання. Це відбувається з багатьма фільмами, книгами, музикальними творами. Такі зразки цифрових товарів втрачають інтерес споживача дуже швидко, тільки відносно невелика кількість фільмів, книг, музикальних творів стають «класикою» та продовжують купуватися та споживатися протягом років і десятиріч.

Тривалі товари не знищуються після першого акту споживання, але втрачають свою вартість поступово. Це побутові товари тривалого користування, промислове обладнання, будівлі та ін. Тривалі товари втрачають вартість внаслідок фізичного та морального зношення. Оскільки цифровий товар – це єдність інформації та носія, то можливо розглядати як зношення носія, так і зношення інформації. Очевидно, що інформація підлягає тільки моральному зношенню. З іншого боку, носій, на якому записана інформація, підлягає як моральному, так і фізичному зношенню. Дискета, на якій зберігається комп'ютерна програма, може бути пошкоджена внаслідок її використання та втратити через це функціональність, споживну вартість і мінову вартість. Дискета також може застаріти морально, вийти з використання внаслідок технічного прогресу та бути заміненою диском. Дискети майже повністю вийшли з використання до кінця 1990х років. Але програма, що була записана на дискеті, також може застаріти, через що даний цифровий товар більше не зможе виконувати свою функцію – задовольняти потребу споживача. Це старіння є моральним старінням.

Перманентні товари – це товари, які не втрачають вартість внаслідок споживання, в результаті фізичного та в результаті морального зношення. Не втрачати вартість в результаті фізичного зношення їм допомагає те, що ці товари мають цифрову форму. А те, що вони не підлягають моральному зношенню та не знищуються після кожного акту споживання, зумовлене їх економічною сутністю [3]. До перманентних

товарів можна віднести гроші, безстрокові цінні папери, криптоактиви. Гроші або цінні папери у цифровій формі насправді існують у відриві від носія, тому що вони можуть переміщуватися між різними видами носіїв. При переміщенні цих товарів відбувається не копіювання (як у випадку звичайних цифрових товарів), а дійсне переміщення – гроші зникають в одному місці та з'являються в іншому. Звісно, «місце» тут не обов'язково є географічним поняттям, це можуть бути різні економічні суб'єкти, навіть якщо вони фізично знаходяться в одному місці.

Перманентні товари не є вічними, вони можуть зникнути, втратити вартість, коли зникне соціальне середовище, що викликає їх до життя. Але така втрата вартості не буде пов'язана зі споживанням або з моральним зношенням.

Класифікація цифрових товарів за критерієм тривалості дозволяє визначити специфіку відтворення товарів з кожної групи. Специфіка відтворення, у свою чергу, впливає на ціноутворення та стратегії побудови бізнес-процесів на фірмах для отримання прибутку від виробництва та продажу цифрових товарів. Нетривалі цифрові товари мають постійно відтворюватися, але це відтворення буде відрізнятися від нетривалих нецифрових товарів. Нетривалі нецифрові товари мають бути відтворені як точні копії тих товарів, на заміну яким вони прийшли. Іноді будуть створюватися такі нові товари, що будуть якісно відрізнятися від попередніх товарів та замінятимуть їх у наступних актах споживання. Для нетривалих цифрових товарів в основному відтворення буде полягати у виробництві товарів, що якісно відрізняються від попередніх. Наприклад, фільм того самого жанру, що і попередній, або нова частина популярної франшизи. Ці товари мають заново створюватися кожен рік або частіше, та процес їхнього виробництва змінюється незначно. Для тривалих цифрових товарів у ціноутворенні бере участь тільки та частина сукупного обсягу, яка безпосередньо є предметом відтворення у даних рік. Перманентні цифрові товари не знищуються при споживанні, не застарівають внаслідок технічного прогресу, та не потребують відтворення.

Література:

1. Quah, D. Digital goods and the new economy. *CEP Discussion paper*. 2003. CEPDP0563(563), P. 1–44.
2. Shapiro, C., Varian, H. Information rules: A strategic guide to the network economy. Boston: Harvard Business School Press, 1999. 352 с.
3. Маслов Д. С. Сучасні гроші та державний борг. *Path of Science. International Electronic Scientific Journal. Section: «Economics»*. 2019. Vol. 5, № 2. P. 3011–3017. DOI: <http://dx.doi.org/10.22178/pos.43-4>.

ВИКЛИКИ МАРКЕТИНГ-КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Миков Д. М.

Головний спеціаліст відділу з питань соціального захисту осіб з інвалідністю, учасників АТО, ветеранів війни та праці управління праці та соціального захисту населення виконавчого комітету

Коростенська міська рада

м. Коростень, Житомирська область, Україна

Реалії сьогодення диктують нам певні особливості побудови бізнес-процесів, і відповідно, більшість напрямків діяльності бізнесу в цілому має підлаштовуватись до сучасних умов та швидко реагувати на зміни.

Якщо говорити про ефективність діяльності підприємств (як мікро, так і малих, середніх, великих) в цілому, потрібно враховувати осоловості умов воєнного часу.

Перш за все, в умовах воєнного стану наша країна ще не працювала раніше, тому цей виклик став абсолютно перед всіма.

Однією із важливих складових побудови бізнес-процесів є маркетинг.

Маркетингові комунікації – діяльність, спрямована на інформування, переконання і нагадування цільовій аудиторії про свої товари, стимулювання їх збуту, створення позитивного іміджу фірми у суспільстві та налагоджування тісних взаємовигідних партнерських стосунків між підприємством і громадськістю, а також оцінювання ринкової ситуації через зворотний інформаційний потік з метою адаптації цілей фірми до ситуації, яка склалася [3, с. 453].

Маркетинг – це набагато ширше поняття, ніж просто комунікація. Значна увага в маркетингу приділяється комунікаціям. Але є ще фокус на продукт та елементи за класичною концепцією 4P – продукт (product), ціна (price), місця продажів (place) і просування (promotion). І в сучасних умовах кожна зі складових 4P вимагає змін.

Неприпустимою є комунікація, що розділяє людей, провокує на негативні, неконструктивні емоції, викликає суперечки в суспільстві й відволікає нас від єднання та прагнення перемогти.

Вочевидь певні галузі потребують великих змін у комунікаціях. Все, що не має відношення до економіки та до економічного фронту, все, що не має відношення до надання допомоги чи забезпечення життя людей

або армії, – це бізнеси й теми, які стали значно менш релевантними для населення і взагалі для сприйняття. Але навіть ці бізнеси можуть говорити про себе. Головне – з доречною тональністю та меседжами [2].

Проаналізувавши сучасні тенденції, можна виділити наступні характеристики, на які слід звернути увагу при побудові маркетинг-комунікацій в умовах воєнного стану:

1. Щирість. Люди із розумінням готові сприйняти, наприклад, те, що доставка товару може затриматись, але чи зроблять вони повторне замовлення, якщо ви вводитимете їх в оману.

2. Планування. Під час планування слід враховувати ризики, викликані воєнним станом. Оскільки ситуація може змінюватись кардинально не лише щоденно, але і щогодинно.

3. Інфлюенсери. Дуже прискіпливо перевіряйте інфлюенсерів, яких залучаєте до просування свого контенту. Їхня репутація і «неоднозначні» висловлювання можуть завдати вашому бренду великої шкоди.

4. Релевантність та фокус на те, що наближає перемогу. Не можна кожен день говорити про війну, але треба щодня робити щось для перемоги. Саме така риторика повинна бути сьогодні. Це повинно стати очевидним для будь-кого. І варто розмежовувати особливості роботи за регіонами: ті регіони де є більше загострення воєнних дій матиме зовсім інший фокус потреб, аніж регіони, відносно безпечніші.

5. Зворотний зв'язок. Зворотний зв'язок допоможе зрозуміти зробити його вчасним, доречним і необхідним.

6. Ще один момент, який варто згадати, – це суттєва зміна у каналах споживання інформації. Сьогодні вся країна 24/7 у смартфоні. Від новин до споживання. Цьому є багато очевидних поведінкових причин, пов'язаних з безпекою. Але вагомі й маркетингові розрахунки, бо повернення інвестицій від комунікації сьогодні – не просто фактор, а запорука існування маркетингового відділу в компанії. І це дуже важливо. Онлайн – наразі головний майданчик, проте не слід виключати офлайн майданчик.

7. Безпека. При побудові маркетинг-комунікації слід пам'ятати, що базовою потребою кожного споживача є безпека. Разом з тим, слід враховувати безпечні умови ведення діяльності самого підприємства.

Враховуючи викладене вище, та у зв'язку з введенням воєнного стану внаслідок військової агресії Російської Федерації проти України ситуація бізнес-процеси зазнають змін. І лише комплексно зреагувавши на дану ситуацію можливо втриматись у бізнесі. І маркетинг-комунікації є одним із складових комплексу змін.

Література:

1. О.П. Афанасьєва Інтернет-маркетинг :Опорний конспект лекцій. Харків, Харківський державний університет харчування і торгівлі, 2019. 42 с. URL: <http://elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/1876/1/161> Інтернетмаркетинг%20опорний%20конспект% 20лекцій.pdf.

2 Ірина Качура. Маркетинг під час війни: як змінилась галузь URL: <https://mmr.ua/show/viczeprezidentka-z-marketingu-carlsberg-ukraine-irina-kachura-pro-robotu-v-umovah-vijni-marketing-ta-novu-realnist>

3. Шоробура І.М. Менеджмент вищої освіти : навч. посіб. / І. М. Шоробура, С. В. Долинський, О. О. Долинська, Хмельн. гуманіт.-пед. акад. – Хмельницький: Заколотний М. І., 2015. С. 500.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/53>

ОГЛЯД СУЧАСНИХ ПРОБЛЕМ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Мокренко К. В.

студентка 4 курсу

Міжнародний гуманітарний університет

Чернуха К. Ю.

студентка 4 курсу

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Артюх О. В.

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, Україна

Від ефективного функціонування системи фінансів безпосередньо залежить сучасний стан та економічний розвиток будь-якої держави, зокрема Великобританії. Невирішені проблеми фінансової системи можуть підірвати ефективність грошово-кредитної політики, посилити економічні спади, спровокувати відтік капіталу та тиск на обмінний курс, а також призвести до значних бюджетних витрат. Тому огляд сучасних проблем державних фінансів цієї країни дає можливість врахувати зарубіжний досвід та розглянути напрями покращення вітчизняної фінансової системи.

Криза у Великій Британії дає уявлення про небезпеки, з якими можуть зіткнутися інші економіки в епоху високої інфляції та зростання процентних ставок. Отруйна суміш політики, інфляції та більш високих відсоткових ставок загрожує фінансовій системі Великої Британії, посилаючи ударну хвилю світовими ринками і попереджаючи уряди всіх країн про небезпеки нової економічної ери. Несподіване зниження податків новим британським урядом викликає занепокоєння інвесторів з приводу фінансової надійності країни і обвалило як фунт, так і ринок державних облігацій Великої Британії, відомих як цінні папери.

На фоні гігантських коливань фунта стерлінгів, найдовші облігації з терміном погашення через 50 років втратили третину своєї вартості за чотири дні. Потім вони підскочили в ціні більш ніж на чверть за день після екстреної скупки облігацій Банком Англії, покликаної запобігти циклу примусового продажу пенсійними фондами. Для порівняння, попереднє найбільше падіння за чотири дні було вдвічі меншим, а найбільший щоденний приріст становив 15%, коли економіка була заблокована через пандемію [1].

Позиція Лондона як великого фінансового центру і бази для глобальних інвесторів, а також роль курсу фунта стерлінгів як третьої за обсягом торгівлі валютної пари у світі, часто надають йому значного впливу на світові ринки. Але є і більш серйозне занепокоєння: можливо, Великобританія є тією канаркою у вугільній шахті, яка завчасно попереджає про небезпеки, з якими стикаються й інші розвинуті ринки. У Великій Британії борг уже мав різко зрости через очікуване субсидування витрат на енергію для домашніх господарств і підприємств у розмірі близько 150 мільярдів фунтів стерлінгів (140 мільярдів доларів) порівняно з 95% ВВП минулого року. За даними брюссельського аналітичного центру Bruegel, це була найбільша субсидія серед усіх країн Європи, поки в четвер Німеччина не стала ще більшою, склавши 6,5% ВВП Великої Британії. Проте ринки не були стурбовані субсидією, тому що це разовий захід, покликаний компенсувати стрибок цін на енергоносії через вторгнення Росії в Україну; зниження податків і пов'язана з цим втрата державних доходів мають бути постійними, звідси і поспіх із продажами [2].

Ситуацію з боргом погіршує той факт, що Британії доводиться позичати в іноземців, оскільки вона має гігантський дефіцит рахунку поточних операцій. Він зберігає ключову рису розвинених ринків, позичаючи кошти у власній валюті. Але що більше їй доводиться позичати, то нижчою має падати валюта, або вищою має бути відсоткова ставка, або, минулого тижня, і те, і те, щоб привабити зарубіжних кредиторів.

Найапокаліптичніший ризик полягає в тому, що Велика Британія є лише першою великою жертвою більш високих ставок. Попередні цикли посилення ФРС часто створювали фінансові проблеми, найочевиднішою з яких була глобальна фінансова криза, що розпочалася з краху іпотечних кредитів у 2007 році, а також кризи, що повторюються на ринках, що розвиваються, крах хедж-фонду Long-Term Capital Management у 1998 році та крах ринку позик овернайт у вересні 2019 року [3].

Як це часто буває, труднощі спричинили проблеми в галузі, яку вважали безпечною. Стратегія пенсійного фонду, покликана пом'якшити вплив змін процентних ставок, похитнулася, коли ставки зросли, а ціни на облігації впали, що призвело до ще більшого зниження цін. Лондон є найстарішим фінансовим центром світу. Але сьогодні Банк Англії переживає серйозні фінансові та економічні зміни і проблеми, які вимагають нових підходів для адаптації до мінливих умов. Це вимагає істотних змін у його функціях, організації та технології, а також абсолютно нового підходу до міжбанківського та міжнародного співробітництва.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що огляд фінансових проблем Великобританії та їх усвідомлення зумовлюють подальші дослідження у напрямку їх вирішення, та уможливають використання зарубіжного досвіду у вітчизняній практиці.

Література:

1. Інфляція у Британії сягнула максимуму з 1982 року: *Економічна правда*: веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/08/17/690497/> (дата звернення: 05.10.22.)
2. Мозговий О. М. Оболенська Т. Є., Мусієць Т. В. Міжнародні фінанси: Навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2005. 557 с.
3. Британська економіка обвалилася найбільше за 40 років: *Financial Club*: веб-сайт. URL: <https://finclub.net/ua/news/brytanska-ekonomika-obvalylasia-do-40richnoho-minimumu.html> (дата звернення 10.10.22.)

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ В НІДЕРЛАНДАХ

Олійник Д. А.

*здобувач вищої освіти першого (бакалаврського рівня)
спеціальності 292 – Міжнародні економічні відносини*

факультету права та економіки

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Зеркіна О. О.

доцент кафедри економіки та міжнародних відносин

факультету права та економіки

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

З розвитком глобалізаційних та інтеграційних процесів відбуваються певні зміни на ринку праці в кожній країні світу. Ці зміни проявляються в поглибленні процесів міжнародного поділу праці, підвищенні вимог щодо покращення умов праці, кваліфікації працівників, рівня заробітної плати, тощо. Уряди всіх країн змушені приймати ці виклики та реагувати на потрясіння, які безпосередньо впливають на економічний розвиток країн.

Ситуація на ринку праці в Нідерландах зберігає стабільність. Міністерство соціальних справ і зайнятості Нідерландів активно займаються розробкою політики на ринку праці, включаючи регулювання міграційних процесів, баланс між роботою та особистим життям а також умови праці. Нідерланди являється привабливим варіантом для трудової міграції, так як являється країною з високим показником стабільності економіки, сприятливими умовами для ведення бізнесу, високим рівнем життя та низьким відсотком безробіття.

За період 2013-2021 років безробіття скоротилось майже вдвічі (з 8,2% до 4,2%). Більша частка безробітних – жінки. Відбулось зниження рівня безробіття серед молоді, але підвищився рівень безробіття серед людей старше 65 років [3]. У квітні 2022 року рівень безробіття склав 3,2 відсотка, що є найнижчим показником серед місячних показників з 2003 року. Проте, в серпні 2022 спостерігалась тенденція до зростання кількості безробітних і досягла 378 тисяч, що становить 3,8 % робочої сили [6]. Статистика показала, що з червня по серпень безробіття зростало в середньому на 18 тисяч на місяць. Це пов'язано з тим, що більше людей почали шукати роботу, але не знайшли її і отримують допомогу з безробіття.

На ринку праці Нідерландів спостерігається проблема фінансової незалежності жінок та дискримінація в оплаті праці. Чоловіки в

середньому одержують на 12-15% більше, ніж жінки. (В Амстердамі середня річна зарплата у чоловіків становить 50 тисяч євро, а у жінок – 40 тисяч євро). Але Нідерланди порівняно з іншими європейськими державами мають невеликий розрив між зарплатами жінок і чоловіків[2]. Багато жінок не працюють через те, що виконують роботу по дому та догляду за дітьми. З метою зменшення гендерної нерівності, уряд здійснює політику, спрямовану на заохочування компаній укладати угоди зі своїми працівниками про гнучкий графік роботи, а також розширення можливості взяття відпустки або надання фінансового внеску для покриття витрат по догляду за дитиною. Низький рівень освіченості жінок – ще один аспект який затрудняє пошук роботи. Уряд заохочує безробітних жінок розкрити свої таланти та знайти своє покликання. Наприклад, проєкт Education for Women with Ambition пропонує тренінги на яких є можливість підвищити рівень знання іноземних мов та програми орієнтовані на ринок праці. З 1 січня 2022 року урядом було запроваджено квоту для компаній, в яких керівні посади повинні складатись щонайменше на третину з жінок

Рівень заробітної плати в Нідерландах – один з найвищих в Європі. Мінімальна заробітна плата становить близько 1700 євро в місяць. Найвищий рівень заробітної плати спостерігається у сфері видобутку корисних копалин – 67,2 тис. євро, в фінансовому секторі – 57,2 тис. євро, працівники освіти отримують близько 34, 7 тис. євро на рік, а робітники в сфері сільського господарства – 24,2 тис. євро, тоді як найнижча заробітна плата спостерігається в промисловості громадського харчування і становить 14 тис. євро [5].

Протягом 2021 року економіка явно оговталась від коронакризи. В результаті цього кількість робочих місць і вакансій зростає. Непривілейованими професіями в Нідерландах зоозахисники, працівники похоронних служб та інституційні повари [1]. В таблиці 1 відображена чисельність зайнятих в різних галузях економіки. Спостерігається найбільша кількість працівників в сферах охорони здоров'я, освіти, логістики та оптової торгівлі.

Таблиця 1

	Сектор	Березень 2019	Березень 2022
1	Аграрний сектор	116500 осіб	121 600 осіб
2	Будівельна галузь	-	432 000 осіб
3	Роздрібна торгівля	418 000 осіб	430 000 осіб
4	Фінансові послуги	198 000 осіб	216 000 осіб
5	Оптова торгівля	437 000 осіб	467 000 осіб
6	Промисловість	762 000 осіб	-
7	Освіта	530 000 осіб	586 000 осіб
8	Соціальна робота	199 000 осіб	228 000 осіб
9	Логістика	406 500 осіб	404 500 осіб
10	Охорона здоров'я	1 152 000 осіб	1 253 000 осіб

Складено автором з використанням джерела [1].

У зв'язку з повномасштабним вторгненням на території України відбувся великий потік біженців і в Нідерланди. За даними нідерландського ЗМІ відомо щонайменше про 24 тис. українських біженців. Більшість працює в Амстердамі та навколо нього, а також у регіоні Гааги [4]. З інформації агентства зайнятості відомо, що понад 31 000 українців працевлаштувались. Експерти стверджують, що українці інтегруються на ринок праці швидше, ніж громадяни інших країн. Переважно українці працюють в індустрії гостинності (12%), сільському господарстві та садівництві (8%) і бізнес-послугах (5%). Агентство допомоги повідомляє, що українці зробили певне полегшення в секторах, де відчувається дефіцит людей [7].

Аналіз ринку праці в Нідерландах показує, що ситуація із зайнятістю попри всі труднощі сьогодення стабільна, в країні діє ефективна політика зайнятості та боротьби з гендерною нерівністю. Шляхом проведення просвітніх заходів для жінок уряд проводить роботу з метою подолання стереотипів патріархального суспільства. Важливим аспектом для доопрацювання політики є створення умов для продовження праці пенсіонерів.

Література:

1. Employee Insurance Agency Netherlands. URL: <https://www.werk.nl/arbeidsmarktinformatie> (дата звернення: 04.10.2022).
2. Gender equality URL: <https://www.government.nl/topics/gender-equality> (дата звернення: 08.10.2022)
3. Government of the Netherlands URL: <https://www.government.nl/topics/themes/work> (дата звернення: 04.10.2022)
4. NL Times. Веб-сайт. URL: <https://nltimes.nl/2022/07/17/24000-ukrainian-refugees-working-netherlands-amsterdam-hague-popular> (дата звернення: 08.10.2022)
5. Salary, minimum wage and payslips in the Netherlands. Веб-сайт. URL: <https://www.iamexpat.nl/career/working-in-the-netherlands/salary-payslip-dutch-minimum-wage> (дата звернення: 08.10.2022)
6. Statistics Netherlands Веб-сайт. URL: <https://www.cbs.nl/en-gb> (дата звернення: 07.10.2022)
7. Українці швидко інтегруються у ринок праці Нідерландів Веб-сайт. URL: <https://www.polskieradio.pl/398/7856/> (дата звернення: 05.10.2022)

**FEATURES OF INSTITUTIONAL AND INNOVATION DESIGN
FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT
OF OLD INDUSTRIAL REGIONS**

Omelyanenko V. A.

DrSc, Leading Researcher

Sumy State Makarenko Pedagogical University

Sumy, Ukraine

Institute of Industrial Economics of NAS of Ukraine

Kyiv, Ukraine

Omelianenko O. M.

PhD, Senior Lecturer

Sumy State Makarenko Pedagogical University

Sumy, Ukraine

In the modern world, the globalization of the economy and the development of new technologies have led to increased competition between states and regions. Developed countries have already moved to a fundamentally new post-industrial or information model of development. The old industrial regions, which were previously the backbone of the national economy, have become depressed areas that need to be transformed until the 1960s and 1970s. In particular, the problems of old industrial territories are characteristic of regions, many of which often lack modern production facilities and competitive products.

The formation of an innovation system of old industrial regions integrated into the knowledge economy is in the plane of interaction between economic entities of all levels: an adequate response of industrial enterprises to changing operating conditions must be supported by an effective institutional policy of the region and the state. Institutional and innovation design is based on the following approaches:

- adaptation of the economic system to the basic institutional characteristics (level of technological development, principles of the global division of labor);
- active transformation of the institutional matrix in order to preserve the competitiveness (global economic subjectivity) of the state based on innovations.

In the context of institutional transformations, we note that for effective management of resource flows, it is necessary to have a clear idea of modern technologies and the organizational and economic principles of their development. Understanding the specifics of the development of promising technologies is necessary for the development of strategies for innovative activity, which should be directed to the organizational and resource support

of high-tech industries. The proposed approach is based on the need to adapt the institutional mechanism for ensuring adaptation to the main trends in the innovation sphere:

- the openness of the innovation process, the strengthening of inter-industry technology transfer processes and the digitization of business processes, which will lead to the formation of a huge number of organizations and systems that have a significant potential for synergistic development;
- development of innovation systems, including national and regional ones, deepening and expansion of various forms of their integration;
- formation of the innovation system as a complex multi-level structure.

In the report of the Industry 4.0 Working Group and similar analytical reviews, it is noted that modern strategies for the development of new technologies should be based on a completely new approach to production as a conglomerate of large industrialists, experts, economists and scientists. Therefore, the question arises of designing appropriate innovative networks that will form synergy of interaction.

In order to solve the tasks of an innovation system of old industrial regions, it is necessary to synthesize the approaches of institutional design to the formation of the fundamental division of the innovation system, the satisfaction of business requests for industrially-oriented intellectual property, and the acquisition of leadership positions in highly specialized high-tech markets. These tasks should be solved in a complex way by focusing on the streams of tasks facing the business within the scope of improving the quality of products and expanding markets, and innovative ideas that can be the basis of startups and the creation of new companies.

The specified tasks of institutional and innovation design are especially important in the modern conditions of the formation of Industry 4.0, which forms new organizational conditions for development and significantly accelerates innovation processes. Many developed countries and business giants are active participants in the fourth industrial revolution: government programs, commercial associations and non-profit organizations are being created with the goal of removing barriers to the creation of Industry 4.0. In these conditions, the main thing is not classic efficiency, but adaptability – the ability to quickly adapt to dynamic qualitatively and quantitatively markets. This creates a new situation of strategic choice related to the redistribution of technological rent and practical planning of innovation and investment processes.

The implementation of institutional and innovation projects at the regional level should be considered at two levels:

- 1) creation of framework conditions for the implementation of institutional and innovation projects and subjects involved in this process;
- 2) direct implementation of institutional and innovation projects based on the principles of smart specialization, analysis of the technological trajectory and macro-design of innovative and technological systems.

The creative cluster is a relatively new phenomenon and can be an example of institutional and innovation project, which is experimental in nature and is realized mainly through revitalization – the gradual adaptation of illiquid real estate: old factories or factories that have been vacated as a result of deindustrialization. The main task of the creative cluster is to attract the creative community of the city and talented youth to its territory, provide an environment and conditions for the emergence of business ideas in them, as well as the production, promotion and sale of their product.

Bibliography:

1. Сталій розвиток старопромислових регіонів України: інноваційний вимір: колективна монографія / за ред. Омеляненка В. А. Суми: Триторія, 2021. 298 с.
2. Omelyanenko V. National strategic innovation security policy making (theoretical review). Tallinn: Teadmus, 2020. 300 p.
3. Omelyanenko V. Analysis of conceptual aspects of institutional and technological design. *Technology audit and production reserves*. 2018. № 2/5(40). P. 31–36.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/56>

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Проскуріна Н. М.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри обліку та оподаткування
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна*

Марко Н. Ю.

*студентка
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна*

Основні засоби є найважливішим фактором процесу господарської діяльності, створюючи виробничо-технічну базу підприємства і визначаючи його виробничу потужність. З цього випливає актуальність проблеми обліку основних засобів, адже кожна компанія має потребу в точному визначенні економічної обґрунтованості амортизаційних відрахувань і вибору методу їх нарахувань, а також в забезпеченні їх справедливої оцінки.

Оскільки проблема обліку основних засобів існує сьогодні не тільки в Україні, але й в інших країнах світу, то це питання вивчалось багатьма

вітчизняними й іноземними провідними економістами: С. Ф. Голов [1], Г.В. Василюк [2], Дж. К. Шейд [3], інші.

Незважаючи на високий рівень актуальності цього питання та необхідності визначення практичних рішень для правильного й ефективного функціонування суб'єктів господарювання, проблема обліку основних засобів залишається недостатньо вивченою та потребує подальших досліджень.

За рядом причин, ведення обліку основних фондів являє собою один з найбільш складних і трудомістких завдань обліку в бухгалтерії. Облік за основними засобами ведеться в розрізі кожної окремої одиниці, які беруть участь при формуванні фінансових результатів протягом досить тривалого періоду часу і являють собою, як правило, найбільш велику статтю активів підприємства.

До найбільш важливих сучасних проблем бухгалтерського обліку основних засобів зазначеного сектора слід віднести: облік, аналіз і контроль в стратегії розвитку економіки України

- необхідність певного доопрацювання правил нарахування амортизації таких активів;
- відсутність можливості відображення знецінення основних засобів;
- проблеми застосування справедливої вартості для оцінки даних активів;
- облік в складі основних засобів об'єктів, призначених для продажу.

Однак, головну проблему становлять розбіжності між вітчизняними та міжнародними стандартами в підході обліку основних засобів. Перш за все, в міжнародних стандартах поняття економічної вигоди часто формується в залежності від професійного особистого судження бухгалтера. Як економічна вигода може виступати позитивний імідж підприємства, командний дух, лояльне ставлення персоналу і т. д. Проте, об'єкти, які стосуються соціальнокультурної сфери, різні палаци спорту та інші активи, які не беруть участь в процесі виробництва, або постачання товарів і послуг, або інших потреб управління, відповідно до міжнародної звітності не можуть бути включені до складу основних виробничих фондів.

Так само, існують відмінності у величині капіталізації, тобто порозі вартості основного фонду, вище якого об'єкт може враховуватися в якості основного засобу, а якщо вартість нижче зазначеного порога, то витрати на його придбання одноразово списуються в момент введення об'єкта в експлуатацію.

Всі техніко-економічні показники підприємства визначаються ефективністю використання основних засобів. Таким чином, зростання прибутку, зниження собівартості, збільшення обсягу випуску продукції, що виготовляється, знаходяться в прямій залежності від експлуатації та обліку об'єктів основних засобів. Внаслідок довгострокової експлуатації основних засобів, вони здатні чинити значний вплив на фінансові результати діяльності підприємства протягом тривалого періоду, а їх

вартість, у більшості випадків, становить значну частину загальної вартості всього майна організації.

Література:

1. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку. Київ: Центр навч. літ., 2008. 522 с.

2. Власюк Г.В. Проблеми організації бухгалтерського обліку та шляхи їх вирішення Київ, 2016. № 31. С. 27-29. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2009_6/files/ekon_06_09_08_Vlasjuk.pdf.

3. Scheid J. C. Accounting for capital assets: the IPSAS approach and the main issues. URL: https://www.researchgate.net/publication/274711485_Accounting_for_Capital_Assets_The_IPSAS_approach_and_the_main_issues.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/57>

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР

Чайка В. В.

*здобувач вищої освіти першого (бакалаврського рівня)
спеціальності 051 – Економіка»
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет*

Чуйкова О. О.

*здобувач вищої освіти першого (бакалаврського рівня)
спеціальності 292 – Міжнародні економічні відносини
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет*

*Науковий керівник: **Артюх О. В.***

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна*

Україна має солідарну систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, котра ґрунтується на засадах солідарності і субсидування та здійсненні виплати пенсій і наданні соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду України (ПФУ).

Відрахування із заробітної плати у вигляді єдиного соціального внеску (ЄСВ), що складає 22%, надходять до ПФУ та одразу ж перерозподіляються та виплачуються тим людям, які зараз на пенсії. На сьогоднішній день солідарна система не здатна забезпечити достойний рівень пенсії, насамперед, через демографічні причини, а саме тому, що старіє населення України – постійно збільшується кількість пенсіонерів та зменшується кількість працюючих людей. Тих коштів, які надходять до пенсійного фонду недостатньо для покриття виплат пенсіонерам. На сьогоднішній день ПФУ має величезний дефіцит – понад 232 млрд. грн., що складає більше ніж 40% від свого бюджету та дорівнює 18% від запланованих доходів на 2023 рік. Для того, щоб покрити дефіцит ПФУ кожного року з державного бюджету виділяються великі додаткові суми [1].

Показники виконання бюджету ПФУ у динаміці років наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Виконання бюджету ПФУ за роками

Рік	Доходи, млрд. грн.	Видатки, млрд. грн.	Сальдо, млрд. грн.
2019	434,96	435,94	-0,98
2020	466,26	479,34	-13,08
2021	512,77	520,95	-8,18

Джерело: складено за [2]

Вже дуже давно планується, що в Україні буде впроваджена багаторівнева (змішана) модель пенсійного забезпечення, яка полягає у диверсифікованості пенсійного забезпечення, поєднанні обох (солідарної і накопичувальної) моделей і створенні трирівневої пенсійної системи: обов'язкової державної системи, обов'язкової накопичувальної системи та добровільного пенсійного страхування. Більшість країн Європи надають перевагу саме цій системі.

Україна має користуватись досвідом побудови пенсійної системи тих країн, де вона вважається однією з найефективніших в світі. Розглянемо три європейські країни в яких вдалося побудувати ефективну систему пенсійного забезпечення – це Німеччина, Франція та Великобританія.

У Німеччині перший рівень – обов'язкове пенсійне страхування, другий рівень – покладений на забезпечення по старості від підприємств, так звані «пенсії від підприємств»; третій рівень – дбання про свою старість приватним способом. Звичною формою створення приватного капіталу є укладення договору про страхування життя задля накопичення коштів на пенсійне забезпечення. Особливістю німецької моделі є те, що на підприємстві створюється автономний структурний підрозділ, який займається корпоративними та особистими пенсійними програмами працівників.

У Франції діє теж трирівнева пенсійна система. Перший рівень – система, заснована на розподільному принципі і фінансується через

внески працівника і роботодавця, другий рівень – такий же, як і в Німеччині, який ще називають накопичувальною системою; третій – система приватних пенсійних фондів, участь в них здійснюється за власним бажанням.

Сучасна пенсійна модель Великобританії – трирівнева, поділена на базові державні пенсії, пенсії за вислугою років і недержавні пенсії. Велику роль в пенсійному забезпеченні країни грають страхові компанії, які надають послуги з додаткового пенсійного забезпечення населення. Недержавна пенсійна система найбільш популярна серед британців. Приватне пенсійне забезпечення поступово витісняє державне [4].

Оглянувши пенсійні системи цих трьох країн, можна побачити, що є такі схожості як: а) трирівнева система пенсійного забезпечення; б) недержавні пенсійні програми, які фінансуються за допомогою накопичених коштів з добровільних внесків; в) обов'язкове пенсійне страхування займає значне місце в системах перелічених країн; г) так звані «пенсії від підприємств».

Варто зауважити, що відсутність дієвої пенсійної реформи в нашій державі матиме у перспективі вкрай негативні наслідки. Так, через 30 років 60% українців похилого віку вже не будуть мати пенсій від держави. Зараз лише 36% населення працездатного віку в Україні платять внески до державної пенсійного фонду. Коли залучення населення таке невисоке, то використання суворого принципу сплати внесків з точки зору придатності означає, що як результат більше ніж 60% літніх людей не будуть отримувати пенсію, яка взаємопов'язана зі сплатою внесків. Основними причинами низького рівня охоплення є: невисоке залучення населення до робочої сили та високе безробіття (зокрема для молодих осіб та жінок), і зниження реальної заробітної плати [3].

Підсумовуючи, слід зазначити, що наша держава має зосередитись на формуванні та удосконаленні приватних пенсійних систем, щоб забезпечити гідний добробут населення у пенсійному віці та створити інвестиційний ресурс для економіки України. Для успішного реформування державної пенсійної системи потрібна можливість вирішити такі важливі питання, як поліпшення фінансової спроможності пенсійної системи, збільшення зайнятості населення, підвищення оплати праці, розширення бази сплати пенсійних внесків за рахунок охоплення пенсійним страхуванням усіх юридичних і фізичних осіб.

Література:

1. Пенсійна система України. URL : <https://otppension.com.ua/pension-system-of-ukraine> (дата звернення 03.06.2022)
2. Звіт про виконання бюджету ПФУ. URL: <https://www.pfu.gov.ua/byudzheth/zvit-pro-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny/> (дата звернення 07.04.2022)

3. 60% українців можуть залишитись без пенсій. Кому не варто чекати на забезпечення від держави. URL : <https://glavcom.ua/economics/finances/60-ukrajinciv-zalishatsya-bez-pensiy-komu-ne-var-to-rozrahovuvati-na-zabezpechennya-vid-derzhavi-777486.html> (дата звернення 21.08.2022)

4. Порівняльний аналіз пенсійної системи України і країн Європейського Союзу URL: <https://thelib.info/pedagogika/3144061-porivnyalnij-analiz-pensijnoi-sistemi-ukraini-i-krain-ievropejskogo-sojuzu/> (дата звернення 27.05.2022)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/58>

СТРАТЕГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Якобчук Н. М.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії I курсу
заочної форми навчання спеціальності 073 – Менеджмент
кафедри менеджменту*

*факультету менеджменту, готельно-ресторанної справи та туризму
Міжнародний гуманітарний університет*

*Науковий керівник: **Райчева Л. І.***

кандидат економічних наук, доцент,

*доцент кафедри економіки і міжнародних економічних відносин
факультету менеджменту, готельно-ресторанної справи та туризму
Міжнародний гуманітарний університет*

м. Одеса, Україна

На сьогоднішній день перед кожною компанією постає питання оцінки рівня конкурентоспроможності, задля підвищення конкурентної позиції та віднаходження ефективних шляхів збільшення конкурентоспроможності.

В сучасних умовах для оцінки конкурентоспроможності відправною точкою є розробка стратегії альтернативи щодо зміцнення та посилення положення компанії на сучасному ринку. Для ефективної і успішної роботи підприємства на ринку, оцінка його конкурентоспроможності є об'єктивною необхідністю. Оскільки процес виявлення слабких і сильних сторін підприємства дає максимальне покращення його діяльності та виявлення прихованих можливостей підприємства [2].

Категорія конкурентоспроможності є однією з основних економічних аспектів в сучасних умовах, тому що є економічні, науково-технічні, виробничі, управлінські, маркетингові можливості як окремого суб'єкта господарювання так і економіки в цілому. Поняття «конкурентоспроможність» все частіше стає предметом дослідження вчених.

Сучасні кризові тенденції у світовій і національній економіці негативно вплинули на конкурентоспроможність підприємств. Конкурентоспроможність підприємства – це набір взаємопов'язаних елементів, які спрямовані на підтримку та розвиток підприємства і спрямовані на створення нових конкурентних переваг.

Конкурентоспроможність підприємства – це здатність виробляти та продавати свою продукцію швидко, дешево, ефективно, і продавати її в достатній кількості, задля високого технологічного рівня обслуговування.

Підприємство конкурентоспроможність – це здатність ефективно використовувати власні і позикові ресурси на конкурентному ринку [1].

Проаналізувавши праці різних вчених на тему конкурентоспроможності, можна сказати, що проблеми та розбіжності авторських позицій щодо визначення «конкурентоспроможності» пов'язані з:

- масштабами конкурентоспроможності на регіональному, національному або глобальному ринку (підприємство, галузь, країна);
- заміна цього поняття на інші (конкурентний статус, конкурентний рівень та інше);
- виявлення конкурентоспроможності підприємства і конкурентоспроможності послуг або продукції;

Оцінити конкурентоспроможність підприємств виробляючи широкий асортимент продукції, використовуючи моделі, детальні показники кожної конкретної групи товарів. Це необхідно для визначення місця, яке займає даний товар групи (або окремих виробів) у ряді представлених на ринку аналогічних товарів [18].

У сучасних умовах конкурсне оцінювання є початковим кроком до розробки стратегічної альтернативи для посилення та розвитку підприємства.

Сучасні кризові тенденції у світовій та національній економіці негативно впливають на конкурентоспроможність підприємств. Конкурентоспроможність підприємств – це сукупність взаємопов'язаних елементів, які спрямовані на підтримку і розвиток, а також створення нових конкурентних переваг.

Конкурентоспроможність підприємства – здатність виробляти і продавати власну продукцію швидко, дешево, ефективно, продавати її в достатній кількості за високою ціною.

Тому комплексний підхід до вирішення цих проблем вимагає стану та взаємодії на всіх рівні конкурентоспроможності. Для вирішення цих

проблем існують шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємств завдяки якому швидко підвищити ефективність компанії та вийти на новий рівень.

Література:

1. Конкурентоспроможність підприємства : оцінка рівня та напрями підвищення: [монографія / за заг. ред. О.Г. Янкового]. Одеса: Атлант, 2013. 470 с.

2. Леонт'єва Ю.Ю., Рудакова К.А. Дослідження сутності поняття «конкурентоспроможність» URL: <http://eprints.kname.edu.ua/29637/1/60.pdf>.

3. Управління конкурентоспроможністю підприємства: Навчальний посібник. С.М. Клименко, О.С. Дуброва та ін. К.: КНЕУ, 2006. 527 с.

4. Єлець О.П. Сутність конкуренції та конкурентоспроможності підприємства. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_7_082.pdf.

5. Шарко В.В. «Конкурентоспроможність підприємства: методи оцінки, стратегії підвищення». Науковий вісник Мукачівського державного університету, 2015. URL: <http://www.msu.edu.ua/visn/wp-content/uploads/2015/12/2-4-2-2015-22.pdf>.

6. Філіппова С.В. Моніторинг та інструментарій оцінювання управлінських компетенцій персоналу в контексті забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств. Економіка розвитку. 2013. № 1.

7. Мартіросян А.С. «Основні етапи оцінки конкурентоспроможності підприємства». URL: <http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream.pdf>.

8. Довгань Л.Є. Стратегічне управління – Навчальний посібник. Розділ 5.2. визначення конкурентоспроможності методом, заснованим на теорії ефективної конкуренції. URL: <http://uchebniks.net/book/178.html>.

9. Легкий В.І. Науково-інформаційний вісник. Економіка. Етапи оцінки конкурентоспроможності підприємства та види стратегій її підвищення. URL: <http://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/39-11-15.pdf>.

10. Бабчук К.Л. Конкурентоспроможність українських підприємств в сучасних умовах глобалізації. URL: <http://intkonf.org/babchuk-kl-belkin-ivkonkurentospromozhnist-ukrayinskih-pidpriemstv-v-suchasnih-umovah-globalizatsiy/>.

11. Красовська О.Ю., Юдіна О.І. Конкурентоспроможність підприємства: сучасні методи оцінки. Дніпропетровський університет економіка та права імені Альфреда Нобеля. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=33005>.

12. Internal control and internal audit: definition, similarities and differences. Економіка: реалії часу. Науковий журнал. 2016. № 1 (23). С. 123-131. URL.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2016/n1.html>.

НАПРЯМ 3. ФІЛОЛОГІЯ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/59>

HISTORY OF WORD FORMATION IN ENGLISH

Haidenko Yu. O.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of English for Humanities № 3
National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»*

Serheieva O. O.

*Lecturer at the Department of English for Humanities № 3
National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»
Kyiv, Ukraine*

Three periods in the History of English led to consequences regarding the system of writing and spelling; phonological system and grammar: morphology and syntax. There are three periods in the history of English: Old English (449-1066), Middle English (1066-1475) and New/ Modern English (1475-up today). Vocabulary suffered a lot from invasions of Britain by Romans, Germanic Tribes, Anglo-Saxon Conquest and The Norman Conquest. As a result, quite a lot of words entered the language and a lot of changes were made.

Word formation in Old English. This period was represented by the technique of writing as runes (24 letters of an ancient Germanic alphabet that was used from the third century AD) and Latin Island writing by the introduction of Christianity [1]. There were comparatively few diphthongs and an underdeveloped system of consonants, but a strict subdivision of vowels into long and short. Stress was shifted to the first syllable.

The formation of new words in the Old English period derived from existing roots and bases by the method of affixation and alternation of vowels. It existed idiosyncratic spelling choices which varied from author to author and from work to work by the same author, e.g. 'and' could be spelled either *and* or *ond*. According to approximate estimates of linguists in this era, the English language borrowed from Latin more than 6 hundred words, not

counting their derivatives. These are mainly words that refer to religion, the church, and government.

Word formation in Middle English

– compounding declined dramatically. It appeared new compounds, e.g. *birthday, blackberry, craftsman, grandfather, schoolmaster, new-born, red-hot, housekeeper, moneymaker*;

– phrasal verbs increased;

– some Old English affixes changed, e.g. *-ere into -er; -estre into -ster, -in into -ing, -ð into -th*. The most frequent native prefixes were *over-, a-, by-, be-, bi-, for-, fore-, on-, un-, with-, mis-, ut-, under-*, e.g. *onward, utcome (outcome), withdrawn (withdraw)*;

– the range of suffixes increased;

– hybrid formations appear – native prefixes and suffixes are added to borrowed roots and vice versa, e.g. *unable, unarmen (unarm), lovable [2]*.

Word formation in Early Modern English

– derivation was introduced by most productive suffixes and prefixes:

Most productive suffixes		
Noun suffixes	-er	trader
	-ing	farming
Adjective suffixes	-y	healthy
	-ful	beautiful
New suffixes	-ment	treatment
	-al	approval
	-ity	validity
	-age	luggage
	-able/ -ible	readable, dirigible
Most productive prefixes		
un-	unfortunate, unabridged	
mis-	misplace, misspell	
out-	outbrave, outbreak	
over-	overbear, overcareful	
under-	underbid, underdo	

– compounds of various patterns: *handkerchief, schoolboy, heartbroken, looking-glass, greatcoat*;

– clipping is a reduction of long borrowed words to monosyllabic words (to better assimilate in the English vocabulary): *gent (gentleman), cab (cabriolet), wig (periwig)*;

– conversion is zero-derivation:

Old English	Middle English	Early Modern English
lufu – lufian	love – loven	love – to love
rest – restan	rest – resten	rest – to rest
ende – endan	end – enden	end – to end

The changes are presented below:

noun to verb	a place – to place
verb to noun	to talk – a talk
adjective to verb	clean – to clean
adjective to noun	native – a native

New English period. Displacement of local dialects and expansion of the use of English and 15-16st. in social and cultural life contributed to the formation of English national literature [3]. There was a displacement of French and Latin languages from their spheres of use, which led to the need to normalize oral and written language. The first orthographers and grammarians began their work.

To conclude, three periods in history played a significant role in the word-formation. Old English period was called the period of full inflections as paradigmatic forms were created by inflections, suffixes and sound interchange. Adjectives, pronouns and numbers agreed with nouns in number, gender and case. Gender was assigned to all nouns. Word-building was presented by affixation and compounding.

Qualitative and quantitative changes in the phonological and morphological systems of the Middle English language took place during the Middle English period (period of leveled endings). There was a loss of some of the Old English dictionaries for social and linguistic reasons. Scandinavian lexical borrowings in Middle English have developed. Borrowing French words (motivation and chronology) also took place. There was a decline in word formation according to the German models of word formation and ablaut (morphological alternation of vowels of the word root in different grammatical forms). The destruction of the Old English system of verb prefixes and the borrowing of French word-forming affixes occupied a significant place in word formation. Changes in the English language still occur every day and every moment.

Bibliography:

1. *Верба Л. Г. Історія англійської мови* : посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. *Вінниця* : НОВА КНИГА, 2004. 304 с.
2. Crystall D. *The Cambridge Encyclopedia of the English language.* Cambridge: CUP, 2005. 499 p.
3. Yule G. *The Study of Language.* Cambridge: CUP, 2006. 273 p.

ЖАНР ФЕНТЕЗИ: ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАЧЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ

Глух В. Я.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського рівня)
спеціальності 035 – Філологія*

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

*Науковий керівник: **Воробйова О. П.***

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна*

Розмитість рамок поняття жанру в сучасних студіях художнього тексту створює труднощі у визначенні жанрового статусу творів фентезі. Серед проблем, що обговорюються у цьому зв'язку, можна виокремити: 1) відсутність системного підходу до жанрово-родової класифікації художніх творів, змішування понять рід, вид і різновид стосовно терміну «жанр» [6, с. 168]; 2) відсутність загальноприйнятого критерію класифікації жанрів, замість якого найчастіше беруть до уваги змістові аспекти твору (наприклад, історичний роман), враховуючи особливості композиції чи віршування, а також літературно-історичні обставини написання твору [3, с. 364].

С. Барабаш вважає, що жанр вказує на традиційні, історично стійкі й типові аспекти твору, а головна задача жанру – розуміння художніх явищ, а не їхня класифікація [1, с. 43]. Водночас існує і протилежна думка. О. Теребус наголошує на слугуванні жанру саме класифікаційній меті, розглядаючи жанр як основну літературну форму твору [8, с. 136].

Якщо підсумувати різні погляди стосовно жанру, можна сказати, слідом за Н. Копистянською, що: 1) жанр – це набір спільних для групи творів ознак, які залишаються такими тривалий час, формуючи певне загальнотеоретичне уявлення про абстрактне явище; 2) жанр – це відображення історичних особливостей твору; 3) жанр – це поняття, що відбиває особливості певної національної літератури; 4) жанр – це сукупність виявів індивідуальної творчості письменника, наприклад, флорберівський роман [5, с. 32–33].

Іншими словами, жанру властива мінливість, активність, рухливість, оскільки значну роль у його формуванні відіграють особливості історичного чи літературно-художнього періоду, індивідуальний стиль автора та/або національна культура. Жанри взаємодіють між собою, що приводить до розмивання кордонів між ними, а письменники, виходячи за рамки жанру й порушуючи наявні канони, створюють нові його різновиди [1, с. 136]. Наголошуючи на здатності жанру до постійної видозміни О. Галич відмічає: «Жанр – це історично сформований тип художнього твору, який синтезує характерні особливості змісту та форми певного виду творів, має відносно сталу композиційну будову, яка постійно розвивається та збагачується» [2, с. 251].

Якщо говорити про витоки фентезі як жанру, то вони можуть бути відстежені ще у давніх міфах, легендах, сагах та сказаннях різних народів: кельтів, слов'ян, скандинавів та інших. Міфологія одне з головних джерел натхнення для творців фентезійного світу, адже саме з неї запозичується більшість типових фентезійних персонажів [7, с. 115].

Не дивлячись на давнє коріння, фентезі – це достатньо молодий жанр. Згідно з Ю. Ковалівим, термін «фентезі» виник в англомовній літературі у 20-30-ті роки ХХ ст., а сформувався як жанр лише у 60-ті роки. Поширеною є версія, що твором, який започаткував цей жанр є «Володар перстнів» Дж. Р. Р. Толкіна. Також існує версія, що засновником фентезі є Р. Говард, оскільки його твори вплинули на Дж. Р. Р. Толкіна [4, с. 530].

Фентезі нерідко називають жанровою формою роману, власне літературним жанром чи навіть художнім напрямом, завдяки його поширенню в кіно, музиці, живописі та інших сферах [9, с. 325].

Існує погляд, що фентезі – це жанровий різновид фантастики, особливостями якого є використання ірраціональних мотивів магії та чарів, лицарського епосу, які поєднані з реалістичною оповіддю. Типовим для таких творів є зображення віртуальних світів, схожих на середньовіччя. У фентезі зустрічаються елементи архаїчного міфу, чарівної казки, лицарського роману, героїчних пісень, окультно-містичної літератури та ін. [4, с. 530].

Серед типових рис фентезі, як правило, виділяють квестовість, героїчність, а також магічне та божественне начала [7, с. 115]. Ключовими фігурами у фентезійному світі стають хоробрі та відважні герої, які приймають виклики долі, борються зі злом та магічними істотами, вирушають на пошуки скарбів. Життя цих персонажів життя сповнене пригод та небезпек, а надзвичайна сила та здібності допомагають їм долати різноманітні перешкоди. Однією з особливостей фентезі є те, що світ у цьому жанрі свідомо тлумачиться як ірраціональний. Змішування реальності та вигадки, спірання на надприродні явища та чари, залучення фантастичних істот – все це є невід'ємними складниками таких творів, що сусідують з глибоким, хоча і прихованим, філософським змістом [10, с. 32].

Досліджуючи проблематику визначення фентезі як жанру, доходимо висновку, що відсутність чітких меж у жанру як літературного явища, поряд із відсутністю єдності щодо розуміння його статусу, може спричиняти труднощі у жанрових класифікаціях художніх творів. Хоча питання визначення фентезі як жанру є досі актуальним, цей жанр має особливі риси, які виокремлюють його серед інших жанрів як жанр, націлений на створення нових, унікальних світів. Водночас тенденція до поєднання у фентезі рис інших жанрів створює додаткові труднощі у його дослідженні.

Література:

1. Барабаш С. Поняття «жанр» як теоретична категорія та чинник художньої специфіки творчості М. Козоріса. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 08. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство)*. 2019. № 11. С. 42–46. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/24446> (дата звернення: 12.10.2022)

2. Галич О. Теорія літератури : підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. 4-те вид. Київ : Либідь, 2008. 486 с.

3. Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Том 1. Київ : Акад., 2007. 608 с.

4. Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Том 2. Київ : Акад., 2007. 624 с.

5. Копистянська Н. Х. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства : монографія. Львів : ПАІС, 2005. 367 с.

6. Кушнірова Т. В. Жанр як структурована категорія сучасного літературознавства. *Наукові записки ХНПУ ім.Г.С.Сковороди*. 2010. Ч. 2, № 1 (61). С. 168–175. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/6974> (дата звернення: 12.10.2022).

7. Манахов О. І. Літературна традиція і жанр фентезі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2014. № 8 (2). С. 115–117. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2014_8\(2\)_31](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2014_8(2)_31) (дата звернення: 12.10.2022).

8. Теребус О. Л. Трансформація жанрових форм у літературі й публіцистиці. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. 2011. № 13. С. 135–138.

9. Чернявська О. С. До питання класифікації жанру фентезі. *Літературознавчі студії*. 2015. № 1 (2). С. 323–331. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lits_2015_1\(2\)_38](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lits_2015_1(2)_38) (дата звернення: 11.10.2022).

10. Y. H. the peculiarities of poetonyms in the fantasy genre. *South archive (philological sciences)*. 2019. No. 77. P. 32–34. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2663-2691/2019-77-6> (date of access: 10.10.2022).

СПОСОБИ ТА ЗАСОБУ ПЕРЕКЛАДУ ВОЄННИХ НЕОЛОГІЗМІВ (В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ВІЙНИ)

Дацюк А. Л.

магістр факультету іноземної філології

Волинський національний університет імені Лесі Українки

*Науковий керівник: **Чарікова І. В.***

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри англійської філології,

Волинський національний університет імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Інноваційна лексика – це мовний маркер сучасного суспільства. Потрапляння в ЗМІ та соціальні мережі набуває нових проявів на мовленнєвому рівні і потребує подальшої мовної обробки та інтерпретації. Це особливо актуально для цієї частини лексики, яка з часом переходить з мовного обігу в мовну систему.

Російсько-українська війна спричинила кардинальне оновлення суспільно-політичних відносин як в Україні, так і у світі. Ця ситуація є настільки емоційно насиченою, що стала каталізатором появи нових неологізмів. Нові уявлення та образи, пов'язані з впливом військових дій на людину і українське суспільство, не могли не вплинути на мовлення пересічних людей, що знайшло своє відображення у соціальних мережах та засобах масової інформації. Саме останні почали ознайомлювати людей за межами України з неологізмами, що з'явилися в широкому вжитку українського суспільства.

Вивчення нових слів актуальне з точки зору внутрішньомовної специфіки. Неологізми інтенсивно ввійшли у систему парадигматичних і синтагматичних відношень та швидко увійдуть до загального корпусу слів. Однак не менш важливими є екстралінгвальні чинники виникнення військових інновацій. Людські страхи комплекси, надії, розчарування – це основні психологічні особливості, які формують конотативний аспект появи нових слів або слів з новим значенням, які згодом стали зброєю в соціально-політичному протистоянні [2].

Основні критерії, які повинні враховувати перекладачем при пошуку відповідності українському неологізму в англійській мові є стислість і однозначність тлумачення. Варіант, запропонований перекладачем, повинен бути зрозумілим для реципієнта.

Зазначимо, що більшість науковців при перекладі неологізмів використовують такі основні методи як: транскрипція, транслітерація, калькування, описовий переклад, переклад прямим включенням і приблизний переклад. При аналізі найбільш популярних воєнних неологізмів ми виокремили наступні способи перекладу:

1. Пряме включення (неможливість перенесення на будь-який з розглянутих прийомів перекладу у зв'язку зі специфікою його звучання чи написання: Відповідно за допомогою цього способу можна перекласти такі неологізми як: *кадирити* – *kadiriti* (видавати бажане за дійсне), *рашизм* – *rashism* (злочинна шовіністична ідеологія «руського міра»), *шойгувати* – *shoiguat* (вдавати, що все добре, коли це не так) [1].

2. Транслітерація та транскрипція. Значно більшого поширення в сучасній практиці перекладу набув спосіб транскрибування, який полягає в передачі англійськими літерами звучання українського слова. Через значні відмінності у фонетичних системах української та англійської мов така передача завжди дещо умовна і відтворює тільки подібність англійського звучання. Наприклад, *кіміти* – *kimity* (зберігати оптимізм), *наволонтерити* – *navolonteryty* (знайти щось потрібне, навіть з-під землі), *рашисти* – *rashists* (російські військові, прихильники В. Путіна), *чорнобайти* – *chornobaity* (наступати на одні й ті ж самі граблі) [1].

3. Переосмислення – запозичені слова в українськомовному сленгу мають дещо інше значення, ніж в англійській мові. Наприклад, *кіборги* – *cyborgs* (воїни ЗСУ), *хлопок*, *бавовна* – *cotton* (вибух у росії, Білорусії чи на території, яку тимчасово контролюють окупанти), *Град* – *Hail* (російська реактивна система залпового вогню), *Мордор* – *Mordor* (росія), *орк* – *orc* (російські військові, нелюдська істота), *піксель* – *pixel* (українська військова форма, забарвлення в стилі ЗСУ), *приліт* – *arrival* (влучання ворожої ракети чи снаряда в що-небудь), *тривога* – *alert* (сигнал про необхідність прямувати до укриття) [1].

Усі воєнні неологізми для віддзеркалення війни в Україні відрізняються насиченістю спеціальною лексикою, наявністю низки стійких словосполучень, характерних лише для українського комунікативного простору, з точки зору синтаксису – широким використанням еліптичних та клішованих конструкцій, лаконічної формою викладу. Все це зумовлено певними особливостями, які характеризують мереживу сферу комунікації: стислість, чіткість і конкретність формулювань, точність і ясність викладу, забезпечення логічної послідовності викладу, чітке відокремлення однієї думки від іншої, легкість сприйняття переданої інформації.

Під час перекладу необхідно враховувати соціокультурні якості та нюанси неологізмів. Не потрібно перекручувати інформацію або взагалі уникати перекладу. Значний вплив на якість перекладу неологізмів має

кваліфікований перекладач або особа, яка володіє базовими навичками перекладу. Типовими помилками під час перекладу неологізмів є пропуск справжніх неологізмів, заміна одного іншим, коментування несуттєвих ознак [3]. Жоден із описаних вище способів перекладу новоутворених неологізмів не може забезпечити цілком адекватний переклад. Під час перекладу неологізмів досить важливою є адекватність передачі контексту.

Висновок. Результати нашого дослідження відображають найпоширеніші способи перекладу воєнних неологізмів, а саме переосмислення, транскрипція та транслітерація, пряме включення. У кожного способу є свої особливості. Зіткнувшись з труднощами, доречно буде поєднати різні методи перекладу для досягнення максимально точного результату.

Література:

1. АРМІЯІNFORM зібрала словник воєнних неологізмів. URL: <https://www.imi.org.ua/news/armiyainform-zibrala-slovnuk-voyennyh-neologizmiv-i46939>.

2. Драбов Н. До питання перекладу англійських неологізмів // Актуальні питання гуманітарних наук. 2015. №13. С. 176–181.

3. Козаченко І. Д. Особливості перекладу неологізмів англійської мови // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2016. № 25. Т. 2. С. 166–168.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/62>

СПОСОБИ ВИРАЖЕННЯ ДВОЇНИ ОСОБОВОГО ЗАЙМЕННИКА «ВОНИ» УКРАЇНСЬКОЇ ЖЕСТОВОЇ МОВИ

Замша А. В.

кандидат психологічних наук

м. Київ, Україна

Українська жестова мова лише останніми роками почала розглядатися як предмет лінгвістичних досліджень. Нині опис лінгвістичних особливостей цієї мови представлений поодинокими статтями Н.Адамюк, О.Дробот, А.Замши, І.Чепчиної, які розкривають досить вузькі теми з жестового мовознавства. Натомість досі відсутні

комплексні дослідження та цілісний опис граматичних категорій української жестової мови.

В контексті вивчення мовної специфіки жестових мов важливим є дослідження універсальних граматичних категорій, однією з яких є категорія числа. Варто підкреслити, що незважаючи на те, що в різних жестових мовах є схожі способи вираження категорії числа, водночас кожній з національних жестових мов притаманні й власні специфічні характеристики [2].

Розглядаючи категорію числа в українській жестовій мові варто окреслити ключові групи жестових квантифікаторів. Кількість в українській жестовій мові представлена двома великими групами – одиниця та множина. Також є група жестових одиниць, до яких категорія числа не застосовується. Розглядаючи групу одиниць ми виокремлюємо дві підгрупи жестів – перша підгрупа об'єднує жести, які завжди використовуються в одиниці і не мають форми множини – це *перманентна одиниця*, та друга підгрупа жестів, для яких можна за допомогою жестових квантифікаторів змінювати число – це *змінна одиниця*. Множина в українській жестовій мові представлена складно структурованою системою жестових квантифікаторів для передачі кількості. У множині можна виокремити три підгрупи: перша підгрупа – *перманентна множина*, утворена жестовими одиницями, які завжди використовуються у множині; до другої підгрупи квантифікаторів належить ті, які утворюють *невизначену множину*, тобто які змінюють жест в такий спосіб, що ми можемо зрозуміти, що це множина, однак не знаємо про яку саме кількість об'єктів йдеться; до третьої підгрупи відносяться ті квантифікатори, які утворюють *визначену множину*, що передає не лише значення множинності, а й точної кількості об'єктів, про які йдеться в жесті-основі. До підгрупи визначеної множини належать такі квантифікатори, які утворюють двоїну, троїну, чотириїну, п'ятиїну, шестиїну, семиїну, восьмиїну, дев'ятиїну та десятиїну жести [3].

Цікавою особливістю категорії числа є те, що максимальна кількість квантифікаторів визначеної множини зумовлена зокрема частиною мови, до якої належить певний жест. Так, якщо для іменників квантифікатори визначеної множини можуть бути представлені від двоїни до десятиїни, то для особових займенників точна кількість позначається лише до п'яти, що зумовлено тим, що усі особові займенники в українській жестовій мові належать до групи одноручних, в той час як іменники можуть бути і одноручні, і дворучні [1].

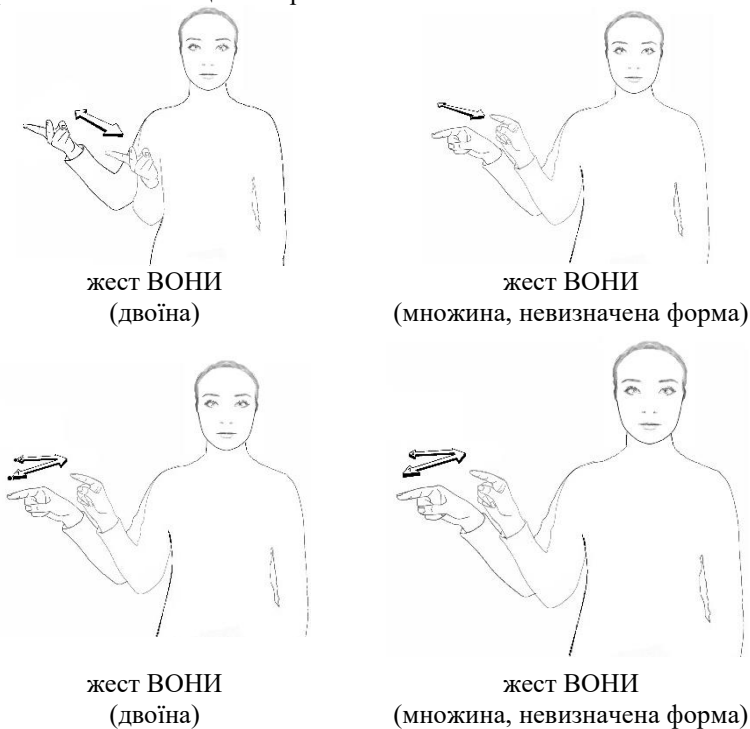
Для вираження числа використовуються різні жестові квантифікатори. Крім на перший погляд очевидного – конфігурації руки, так і менш вираженого квантифікатора – характеристик руху. Найбільш показовим в цьому плані є порівняння невизначеної та визначеної множини. До

прикладу розглянемо це питання на прикладі особового займенника **ВОНИ**³ у формі двоїни та невизначеної множини (див. рис. 1).

Так займенник **ВОНИ** є множиною займенника **ВІН/ВОНА**, в якому в якості числового жестового квантифікатора використовується

конфігурація руки запозичена з кількісного числівника **ОДИН** – , втім, незважаючи на це, у формі невизначеної множини зберігається ця конфігурація, а множинність передається шляхом повторного руху руки в горизонтальній площині по рівній лінії.

Рис. 1 Двоїна та невизначена множина особового займенника «**ВОНИ**» української жестової мови

Водночас займенник **ВОНИ** у формі двоїни, тобто тоді, коли виражається значення **ВОНИ ДВОЄ** конфігурація руки може

---

³ **ВОНИ** – в жестовому мовознавстві великими літерами позначаються жестові одиниці.

змінюватися на , оскільки в цьому випадку квантифікатор запозичується з кількісного числівника ДВА. Зміна конфігурації руки відбувається при збереженні характеристик руху запозичених з жесту ВОНИ у формі невизначеної множини.

Поряд із використанням конфігурації руки як числового жестового квантифікатора, також для утворення множини як визначеної, так і невизначеної використовуються й зміни характеристик руху.

Так невизначена множина в цьому випадку утворюється зі

 збереженням конфігурації, однак зі зміною траєкторії руху. Якщо в жесті ВІН/ВОНА напрямком руху вказівного пальця в горизонтальній площині вбік є разовим, а в жесті ЙОГО/ЇЇ цей рух є повторним за тією ж траєкторією, то в жесті ВОНИ напрямком руху вказівного пальця у першій фазі жесту фактично повторює жест ВІН/ВОНА, а в другій фазі жесту рука дещо зміщується вправо. Таким чином траєкторія руху формується у вигляді ламаної лінії, що складається з двох фаз, які відтворюються досить швидко.

В цьому випадку визначена множина у формі двоїни утворюється в такий само спосіб, тобто за тією ж траєкторією руху, однак відмінність між невизначеною множиною та двоїною полягатиме у фіксованості руху руки. Якщо при невизначеній множині рука рухається без фіксації в точках, які завершують фази руху, то при двоїні рух руки буде чітко фіксований, тобто рука має різко зупинитися в кінцевих точках обох фаз руху.

Аналіз жестових одиниць для позначення особового займенника ВОНИ дає підстави дійти висновку, що двоїна як визначена форма множини тісно пов'язана з відповідними їй невизначеними формами множини. Числовими жестовими квантифікаторами у випадку особового займенника ВОНИ є такі характеристики жесту як – конфігурація руки, траєкторія руху та міра фіксації руху руки у фазах жесту.

Таким чином висновується, що українська жестова мова має складно структуровану систему жестових квантифікаторів, які передають значення кількості у жестових одиницях, що зокрема дають можливість диференціювати невизначену та визначену форму множини.

Література:

1. Адамюк Н. Б., Дробот О. А., Замша А. В. Частина 1. Займенники. *Жестівник української жестової мови: мовний словник*. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 303 с.

2. MacNadjah T. Number marking in Ghanaian Sign Language. MPhil Thesis. Legon: University of Ghana, 2016.

3. Zamsha A. V. The category of quantity in signs of Ukrainian Sign Language. *International scientific conference «Current trends and fields of philological studies in the challenging reality» : conference proceedings (July 29–30, 2022, Riga, the Republic of Latvia)*. Riga: Baltija Publishing, 2022. P. 268-270. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-67>.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/63>

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ШІСТДЕСЯТНИКІВ

Кулик Б. О.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського рівня)
спеціальності 014 – Середня освіта*

(Українська мова і література. Англійська мова)

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

*Науковий керівник: **Кумеда О. П.***

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української мови і літератури

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

м. Суми, Україна

На сучасному етапі розвиток лінгвістичної науки не обмежується сферою дослідження мовної практики носіїв. Постійно активізується увага до особливостей втілення й художніх модифікацій української мови в літературних текстах письменників.

Шістдесятництво як мовно-естетичний феномен означає собою новий етап оприявлення української мови в художній літературі. Суспільно-історичні умови сприяли оновленню мовлення художньої творчості в напрямку використання народнопоетичних форм і повернення до втрачених автентичних рис української мови.

Шістдесятництво розглядають переважно як літературне явище. Але цінним матеріалом дослідження є й мова творчості представників зазначеної течії. Праці шістдесятників вважаються одними з найпріоритетніших художніх і наукових робіт українського культурного руху. Проте часто їхня творчість є недостатньо дослідженою й потребує нового вивчення, переосмислення.

Мовно-естетична унікальність творчості шістдесятників вирізняє їх серед групи інших українських генерацій. Лінгвістичне поле поетичних творів авторів синтезує в собі елементи традиційності (національної й світової) й новаторства. Такий симбіоз дозволяє не втрачати автентичність і самобутність українського мовлення й водночас оновлювати версифікаційну систему відповідно до культурно-естетичних тенденцій.

Традицією стильової манери поетів-шістдесятників є зображення природи, батьківщини, народу, історичної пам'яті, людини в аспекті суспільного життя, моральності, творчості, любові з відповідними мовно-виражальними лінгвокультурологічними засобами (наприклад, порівняння дівчини, як калини; зображення матері-батьківщини). Новітнім у цьому плані стало художнє оприявлення таких явищ, як космос, науково-технічна революція та її етичність, «стандартизації особистості в умовах новітнього міщанства» [6]. У зв'язку з чим у художню творчість активно входили лексеми на позначення космічних предметів або явищ, науково-технічних процесів: «Є Віра, є Свобода. Кров і шмаття. Естрада, сало, космос, кавуни. І є народ, в якого є прокляття, страшніші од водневої війни» [1, с. 35].

Традиційність художнього мовлення шістдесятників реалізується й у активному використанні ними народної поетичності, народнопісенних мотивів, ідей: «Понеси мене на крилах, радосте моя, де на пагорбах і схилах сонця течія. Де стоять в обновах білих, в чистому вбранні рідні хати, білі хати з хмелем при вікні. Де замріяні дівчата ходять до криниць» [4, с. 37]. Художньо-виражальні можливості мовних засобів стали першоосновою необхідності повернення української мови до її витоків і втрачених у період росіянізації автентичних рис. У фольклорі автори знаходили елементи «своєї» дійсності, можливості вираження української національності через систему власного світогляду, традиційні мовні форми.

Визначальною рисою художнього мовлення шістдесятників є афористичність фраз, образність висловлювання. Вдалий підбір лексичних мовних засобів, їх стилістична й граматична оформленість, семантична доцільність сприяли поширенню окремих поетичних рядків як сентенцій: «Так багато на світі горя, люди, будьте взаємно красивими!» [2, с. 193]. Виразність й повнота смислу досягається шляхом використання авторами нескладних тропів, простоти лексичного вираження. При цьому віршовані рядки зберігають відтінок інтелектуальності й стильової «вишуканості».

Помітним є активне використання представниками літературного шістдесятництва прийомів протиставлення, контрастності: «...я хочу правді бути вічним другом і ворогом одвічним злу» [4, с. 101]. Такий

приєм дозволяє точно виразити почуття, думки, переживання, дати вичерпну характеристику окремим явищам. Антонімічні фігури сприяють створенню ефекту протиставлення реальності й поетичної дійсності, загострюють протилежність радянської свідомості й вільної національної думки.

Окремим аспектом художнього мовлення шістдесятників є активне введення ними зразків оксюмору – «різновиду тропа, що полягає у поєднанні контрастних, логічно несполучуваних, взагалі протилежних за значенням слів, внаслідок чого утворюється нове смислове поле, якість, несподіваний вражаючий ефект» [3, с. 30]. Джерелом оксюморонних виразів можемо вважати творчість В. Стуса: «на рідній чужині» [5, с. 85]; «і в смерті обернуся до життя» [5, с. 96].

Простота й доступність художнього мовлення поетичних творів шістдесятників можлива завдяки використанню ними загальномовної лексики. Загальномовний характер лексичних одиниць сприяє популяризації національних варіантів української мови, вираженню активних форм мовної практики носіїв, можливості сприйняття тексту більшістю реципієнтами. Окрім того, цим автори відкидали нав'язані радянською культурою поняття, систему термінів на позначення явищ комуністичного життя або ж протиставляли їх «незалежній» буденності.

Важливою залишається увага до семантичного й звукового образу лексичних одиниць. Художні експерименти авторів зі звуковими образами розкривають потенціал фонетичної системи української мови й винятковість її милозвучності в групі слов'янських мов.

Багатощаровість системи тропів поетичних текстів шістдесятників формує багатоваріантність трактування їхніх смислів. Глумачення авторських художньо-виражальних засобів базується на знаннях реалій української природи, побуту, звичаїв, традицій. Це зумовлено намаганнями представників відродити елементи української культури в свідомості читачів, на лінгвістичному рівні показати її винятковість, культурно-історичну спадкоємність. У зв'язку з цим декодування поетичних текстів шістдесятників можливе за умови знання зразків фольклору, особливостей української символіки, зв'язку українця з його природним оточенням і історією.

Актуальним для творчості шістдесятників є й використання філософських категорій. Намагання відійти від соцреалістичної дійсності відбувається через переосмислення місця авторського «я» в національному колективі й у світовому просторі в цілому: «Я так і не збагнув і досі ще не знаю, чи світ мене минає, чи я його минув» [5, с. 182]. У зв'язку з цим використовуються інверсійні синтаксичні побудови, нові словотворчі форми, лексичні одиниці на позначення філософії «буття» особистості як частини нації та світу.

З метою здійснення впливу на реципієнта й реалізації референційної, емоційної, гносеологічної й інших функцій шістдесятники вдало

використовують прийом перебування в межах часо-просторового виміру національної мови. Використання відповідних мовних засобів (риторичних звертань, окликів, активної лексики, емоційно-експресивних слів, топонімічних або хрононімічних назв) створює ефект «поет і читач в одному просторі, часі».

Контакт автора з реципієнтом у поетичних творах шістдесятників можливий і завдяки актуалізації звичних розмовних зворотів (наприклад, із поезії В. Симоненка: «полтавський мужик... ви скорчите кисло пику... пер соху-плуг... звиняйте» [4, с. 9]). А введення несподіваних асоціацій розкриває весь художній потенціал української мови, її можливості адаптуватися до вимог часу, сучасного автора й читача, широкий спектр лексико-семантичних варіантів на рівні образів і асоціацій.

Синтез традиційного й сучасного простежуємо й на рівні поєднання народнопоетичної й науково-художньої лексики: «Якщо мене ви й зігнете в дугу, то ця дуга, напевно, буде вольтова» [2, с. 150]. Це зумовлено прагненням авторів не втрачати первісних рис українського мовлення й водночас художньо відображати тенденції розвитку соціокультурного й наукового життя.

Отже, особливості соціокультурних відносин, необхідність повернути самотність української мови, продемонструвати її лінгвістичні, художні можливості, визнати її унікальність і автентичність сприяли використанню шістдесятниками в поетичних зразках всього спектру мовних засобів на різних рівнях. Особливості художнього мовлення авторів (афористичність, народнопоетичність, синтез традицій і новаторства, лінгвістичні експерименти, уживання загальномовних варіантів лексики, символічність, метафоризація) свідчать про існування шістдесятництва не лише як літературного явища, але й як мовно-естетичного феномену.

Література:

1. Вінграновський М. Київ: Поезії. Київ : Дніпро, 1982. 156 с.
2. Костенко Л. Вибране. Київ : Дніпро, 1989. 559 с.
3. Масловська Т. Індивідуальність поетико Василя Симоненка. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Сер. Філологія*. 2015. № 19. С. 29–32.
4. Симоненко В. Вибране : для серед. та ст. шк. віку / упорядкув. текстів, підготов. комент., прим. та навч.-метод. матеріалів Г. Кирпи і Д. Чередниченка. Київ : Школа, 2002. 253 с.
5. Стус В. Вибрані твори. Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. 352 с.
6. Українське шістдесятництво. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/encycl/60/>.

ДІАХРОНІЧНИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ ІННОВАЦІЙ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Смоловський І. В.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності 035 – Філологія*

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний університет імені Ігоря Сікорського»

*Науковий керівник: **Воробйова О. П.***

доктор філологічних наук, професор,

професор кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний університет імені Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

Людство завжди прагнуло розвиватися. Закономірним результатом цього процесу є утворення лексичних інновацій, зокрема для номінації щойно створених понять чи об'єктів. Так, за інформацією американської компанії «The Global Language Monitor» кожні 98 хвилин англійська мова поповнюється новим словом. Зрозуміло, що не всі лексеми закріплюються в повсякденному вжитку, деякі з них мають оказіональний характер. Найчастіше, коли йдеться про утворення нових слів, науковці апелюють до терміну **неологізм**, рідше – оказіоналізм. За минулі століття було проведено безліч досліджень у сфері неології, але однозначного визначення цього явища досі немає.

Одні називають неологізмами «новостворені лексеми або ті, що вже існують і набувають нового змісту» [4, с. 140], інші акцентують на їх відповідності до вимог для включення в словники [1, с. 2], але більшість мовознавців зійшлися на думці, що є основною рисою неологізму «час виникнення». Визначити рамки, у яких слово може називатися неологізмом, дуже непросто, адже відчуття новизни має суб'єктивний характер. Саме тому нові лексеми слід розглядати в діахронічній перспективі [3, с. 26] або хоча б у ретроспективі. Однією з основних характеристик, за якою можна відрізнити оказіоналізм від неологізмів є їх функції: з одного боку стійкі лексичні одиниці – неологізми, що слугують для збагачення словникового складу мови, з іншого – оказіоналізми, які мають на меті лиш стилістичне забарвлення тексту,

створені переважно для одноразового використання і належать конкретному автору.

У діяхронії неологізми можна поділити на три історичні категорії: колишні неологізми, сучасні неологізми та щойно створені неологізми. Колишніми неологізмами в англійській мові прийнято вважати слова, які увійшли до її лексики під час панування ранньомодерної мови (Early Modern English). Для тієї епохи на стільки інтенсивне мовне збагачення було неймовірним. Основними джерелами такої експансії слугували дві мови: латина – *agenda* (1623), *data* (1645), *propaganda* (1668) та французька – *elegant, regime* (1475), *civilization* (1656). Проте наголошуємо, що ці слова є неологізмами виключно в діяхронії. В синхронії вони вже давно втратили свою новизну.

Сучасні неологізми – це лексеми, які стали частиною англійського словника в минулому столітті. Це було спричинено бурхливим розвитком мас-медіа та мережі Інтернет. Прикладами таких слів є *blog, e-reader* (1999). На думку С. Таллоч сучасними неологізмами можна вважати «будь-яке лексичне утворення чи нове значення слова, яке стало популярним в англійській мові протягом 80-х та 90-х років». [2, с. 3]. Більшість таких слів кодифіковані в словниках і вже не відчуються новими через повсякденне використання. Щойно створені неологізми/оказіоналізми – це лексичні одиниці, народження яких ми спостерігаємо в реальному часі, наприклад *Covid* та *cancel culture*. Формуються такі неологізми під впливом соціокультурних чи політичних чинників, які наразі важливі людству. Оказіоналізми в наш час набувають особливого значення, адже іноді автори таких слів мають досить сильний інформаційний вплив, що дозволяє їм поширити свої думки. Попри ситуативний характер оказіоналізмів, багаторазове використання може трансформувати їх у неологізми [5, с. 31], а згодом і в узувальні лексичні одиниці. Термін *Ruscism* з'явився в 1995 році під час I Чеченської війни, але набув значного поширення в 2022 році).

Отже, час дійсно є основним чинником, який визначає поняття неологізм. Нова лексика є відносною і прив'язана до періоду, коли слово було створене. Ми можемо досить точно визначити, коли слово виникло і коли його час вже пройшов, але тривалість існування лексеми в ролі неологізму носить суб'єктивний характер, саме тому діяхронічний підхід є критично важливим для дослідження неології.

Література:

1. Algeo J. (Ed.). *Fifty Years Among the New Words*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991.

2. Lexical change in present-day English: a corpus based study of the motivation, institutionalization, and productivity of creative neologisms/Roswitha Fischer. – Tübingen: Narr, 1998

3. *Mattiello E. Analogy in Word-formation: A Study of English Neologisms and Occasionalisms. Berlin/Boston: De Gruyter Mouton, 2017.*

4. Newmark P. A Text Book of Translation. New York: Prentice-Hall International, 1988.

5. Чумак Л. М. Лексичні інновації в англomовному медійному дискурсі початку ХХІ століття: структурний і лінгвопрагматичний аспекти: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2018.

НАПРЯМ 4. СТОМАТОЛОГІЯ ТА ФАРМАЦІЯ. МЕДИЦИНА ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/65>

СТОМАТОЛОГІЧНА ЗАХВОРЮВАНІСТЬ ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Антощук В. О.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії 4 курсу
заочної форми навчання спеціальності 221 – Стоматологія
кафедри загальної стоматології
факультету стоматології та фармації
Міжнародний гуманітарний університет
Науковий керівник: **Чумакова Ю. Г.**
доктор медичних наук, професор,
професор кафедри загальної стоматології
факультету стоматології та фармації
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

У структурі стоматологічної захворюваності у дітей та підлітків переважають карієс зубів та запальні захворювання пародонта, на розвиток яких впливає мікробна біоплівка, тобто гігієнічний стан ротової порожнини.

Мета дослідження – визначити стан гігієни ротової порожнини та показники захворюваності на карієс зубів та гінгівіт у дітей та підлітків, які проживають у сільській місцевості Одеської області.

Матеріали та методи: Проведено клінічне стоматологічне обстеження згідно з рекомендаціями ВООЗ (1989) у 68 учнів Іллінської загальноосвітньої школи Одеського району віком 7, 12 та 15 років, 38 хлопчиків та 30 дівчаток.

Поширеність карієсу зубів визначали як відсоткове співвідношення осіб, уражених карієсом, до загальної кількості обстежених. Використовували такі критерії рівня поширеності карієсу: низький (0-30%), середній (31-80%), високий (81-100%) (Э.М. Кузьмина, 1997).

Інтенсивність карієсу зубів у змінному прикусі визначали як суму індексів кп (тимчасові зуби) та КПВ (постійні зуби) за рекомендацією

Європейського регіонального бюро ВООЗ (Копенгаген, 1980). Інтерпретація індексу КПП передбачає у 12-річних дітей п'ять рівнів: 0-1,1 – дуже низький; 1,2-2,6 – низький; 2,7-4,4 – середній; 4,5-6,5 – високий; більше 6,6 – дуже високий. При аналізі структури індексу КПП та кп виділяли та розраховували такі компоненти у постійних зубів: «К» – карієс, «П» – пломба, «В» – видалений зуб; у тимчасових зубів – «к» та «п».

Гігієнічний стан ротової порожнини визначали за допомогою спрощеного індексу гігієни порожнини рота ОНІ-S (Green J.C., Vermillion J.R., 1964). Оцінку результатів проводили згідно з градацією критеріїв: 0,0-0,6 – низький показник (добра гігієна); 0,7-1,6 – середній (задовільна гігієна); 1,7-2,5 – високий (незадовільна гігієна); більше 2,5 – дуже високий (погана гігієна).

Для оцінки стану тканин пародонта застосовували індекс гінгівіту – папілярно-маргінально-альвеолярний індекс РМА у модифікації Parma (Parma, 1960). Стан ясен оцінювали в балах: 0 – відсутність запалення; 1 – запалення ясенного сосочка; 2 – запалення маргінальних ясен; 3 – запалення альвеолярних ясен. Оціночні критерії індексу РМА: до 25% – легкий ступінь гінгівіту; 25-50% – середній; більше 50% – тяжкий ступінь.

Результати дослідження. Показники гігієнічного стану ротової порожнини, поширеності та інтенсивності карієсу зубів та запальних захворювань пародонта (гінгівіту) у школярів різного віку представлені у табл. 1.

Таблиця 1

Показники стоматологічної захворюваності у дітей 7, 12 і 15 років
($M \pm m$)

Показники	Вік		
	7 років (7,45 ± 0,11) n=20	12 років (11,65 ± 0,15) n=17	15 років (15,29 ± 0,13) n=31
Індекс гігієни ОНІ-S	1,39 ± 0,10	1,69 ± 0,14	1,68 ± 0,13
Індекс кп / КПП	5,10±0,52 / 0,20±0,12	2,06 ± 0,55	3,32 ± 0,45*
к / К	3,10±0,45 / 0,20±0,12	0,94 ± 0,33	1,87 ± 0,39*
п / П	1,10±0,35 / 0,00±0,00	1,06 ± 0,29	1,39 ± 0,34
в / В	0,90±0,32 / 0,00±0,00	0,06 ± 0,06	0,06 ± 0,05
Поширеність карієсу, %	95,0 %	58,8 %	83,9 %
Індекс РМА Parma (%)	24,65 ± 2,61	24,53 ± 3,06	21,46 ± 2,54
Поширеність гінгівіту, %	80,0 %	82,3 %	74,2 %

Примітка: * – Достовірність відмінностей $p < 0,05$ в порівнянні з учнями 12 років.

Загалом в групах дітей 7, 12 та 15 років встановлені середні показники індексу гігієни Грін-Вермільйона, що вказує на задовільну гігієну ротової порожнини у школярів. Однак, при цьому у 18 дітей різного віку (26,5%) відзначено незадовільну гігієну ротової порожнини, а у 7 дітей (10,3%) – дуже погану гігієну (індекс ОНІ-S більше 2,5).

В результаті клінічного обстеження у 7-річних дітей виявлено дуже високий рівень поширеності карієсу тимчасових зубів (95,0%) при високому показнику індексу «кп» – $5,10 \pm 0,52$. У структурі індексу інтенсивності переважає компонент «ж» ($3,10 \pm 0,45$), що свідчить про низький рівень надання стоматологічної допомоги дітям дошкільного віку у сільській місцевості. Поширеність карієсу постійних зубів у школярів 7 років становила 15,0% при низькому показнику індексу КПВ ($0,20 \pm 0,12$).

Поширеність карієсу зубів у 12-річних дітей відповідає середньому рівню (58,8%). Інтенсивність карієсу за індексом КПВ склала $2,06 \pm 0,55$, що відповідає низькому рівню інтенсивності за градацією ВООЗ. У структурі індексу КПВ переважає компонент «П» ($1,06 \pm 0,29$).

Встановлено, що у 15-річних школярів поширеність карієсу зубів склала 83,9%, що відповідає високому рівню за критерієм ВООЗ, при середньому рівні інтенсивності ($3,32 \pm 0,45$). Дані табл. 1 свідчать, що у 15-річних дітей переважає компонент «К» ($1,87 \pm 0,39$).

Необхідно відзначити, що у всіх групах дітей різного віку встановлено високу поширеність гінгівіту (вище 74,2%), який характеризується наявністю симптому кровоточивості ясен під час чищення зубів та хронічним запаленням ясен (за індексом РМА). Легкий ступінь гінгівіту виявлено у 31 учня, середній – у 28 дітей та важкий ступінь – у 1 школяра 15 років.

Висновки. Таким чином, проведені дослідження показали високий рівень захворюваності на карієс зубів та гінгівіт у дітей 7, 12 та 15 років, які проживають у сільській місцевості Одеської області, недостатній рівень надання стоматологічної допомоги та необхідність покращення мотивації до гігієнічного догляду за порожниною рота, що має бути основним напрямом профілактичних заходів.

ОСОБЛИВОСТІ ФІКСАЦІЇ ПРОТЕЗІВ З ДІОКСИДУ ЦИРКОНІЮ

Антощук М. М.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії 4 курсу
заочної форми навчання спеціальності 221 – Стоматологія*

кафедри загальної стоматології

факультету стоматології та фармації

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Шутурмінський В. Г.

доктор медичних наук, доцент,

доцент кафедри загальної стоматології

факультету стоматології та фармації

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Актуальність: Ортопедична стоматологія 21 століття вирізняється високими вимогами до естетичних аспектів зубного протезування. У зв'язку з цим все більшого поширення набувають зубні протези з керамічних матеріалів на основі діоксиду цирконію. Це особливий вид кераміки, що не містить склофази, тому традиційна методика кислотного травлення для надійної адгезивної фіксації керамічних коронок у разі діоксиду цирконію не застосовується.

Метою цього дослідження було вивчення особливостей фіксації протезів з діоксиду цирконію за даними доступної літератури.

Матеріали та методи. У базі даних Pubmed знайдено та проаналізовано 23 джерела з 8 країн (Німеччина, Швейцарія, Голландія, Англія, Японія, Китай, Канада, Бразилія) за останні 15 років: 5 з 2007 до 2010 року, 11 з 2011 по 2015 рік та 7 з 2016 до 2020 року. Пошук виконаний за ключовими словами: *zirconium dioxide, fixing strength, surface preparation, chemical methods*. На основі отриманих даних вивчено питання хімічних методів підготовки поверхні діоксиду цирконію.

Результати. Аналіз частоти публікацій виявляє тривалий інтерес до проблеми фіксації реставрацій з діоксиду цирконію, який залишається дотепер. Крім дослідження підвищення міцності адгезії полімеру до кераміки досліджувалась також її довговічність. Довговічність адгезії між оксидцирконієвою керамікою та полімером вивчена у багатьох роботах, і вона залежить від способу обробки поверхні діоксиду цирконію.

Всі хімічні методи поліпшення адгезії можна умовно розділити на 2 групи: нанесення силікатного покриття різними способами (вибіркове

інфільтраційне травлення, пірохімічний метод, осадження парів магнетронного розпилення,) і нанесення зшиваючих хімічних агентів (бікон – метакрилоксидецилдигідрогенфосфат) та інші мономери, силани).

За даними вивченої літератури, адгезія систем, до складу яких входять фосфатні мономери, є надійнішою, ніж кремнеземисте та силанове покриття діоксиду цирконію. Встановлено, що мономер MDP підвищує міцність адгезії полімерного цементу до діоксиду цирконію рахунок утворення хімічних зв'язків (P=O, OH=Zr), і навіть іонних зв'язків.

Висновок. Мономер MDP є найкращим агентом для надійної фіксації протезів з діоксиду цирконію. Питання підвищення адгезії полімерного цементу до діоксиду цирконію та збільшення довговічності фіксації, незважаючи на багатогранні дослідження, залишається відкритим. Нові методи підготовки поверхні оксидцирконієвої кераміки дають можливість підвищення міцності зв'язку між полімером та діоксидом цирконію, однак, поки вони є дорогими та важкодоступними для більшості споживачів. Жоден з інноваційних способів не працює без використання MDP-праймера.

Література:

1. Druck C., Pozzobon J., Callegari G., Dorneles L., Valandro L. Adhesion to Y-TZP ceramic: Study of silica nanofilm coating on the surface of Y-TZP Journal of Biomedical Materials Research. Part B, Applied Biomaterials, 2015, 103(1) 143-150. <https://doi.org/10.1002/jbm.b.33184>

2. Dede D., Yenisey M., Rona N., Dede F. Effects of Laser Treatment on the Bond Strength of Differently Sintered Zirconia Ceramics // Photomedicine and Laser Surg., 2016, Volume 10, Number 10, 1– 8. <https://doi.org/10.1089/pho.2015.4064>

3. Queiroz J., Duarte D., Souza R., Fissmer S., Massi M., Bottino M. Deposition of SiO_x thin films on Y-TZP by reactive magnetron sputtering: Influence of plasma parameters on the adhesion properties between Y-TZP and resin cement for application in dental prosthesis. // Mater Res 2011;14:212–216. <https://doi.org/10.1590/S1516-14392011005000032>

4. Kern M. Bonding to zirconia // J. complication, 2011, v. 23, No 2, 71 – 72. <https://doi.org/10.1111/j.1708-8240.2011.00403.x>

5. Moura D., Januária A., Piva A., Özcan M., Bottino M., Souza R. Effect of primer-cement systems with different functional phosphate monomers on the adhesion of zirconia to dentin //

J. Mech. Behav. Biomed Mater., 2018, Dec., 88: 69 – 77. <https://doi.org/10.1016/j.jmbbm.2018.08.003>

УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Гринчук С. О.

*завідувач хіміотерапевтичним відділенням
Житомирський обласний онкологічний диспансер
м. Житомир, Україна*

Події сьогодення передбачають зміни у всіх сферах життєдіяльності людини, та суспільства в цілому. Перед закладами охорони здоров'я стоїть завдання надання якісної, доступної та вчасної медичної допомоги, функціонування закладів охорони здоров'я під час воєнного стану.

Якщо розглядати в цілому, то організації можуть пристосовуватися до змін у середовищі за допомогою трьох чинників:

– адаптація до змін у середовищі, які не були заздалегідь визначені (в цьому випадку майбутні зміни в середовищі не ідентифікуються завчасно, тож для цього способу характерним є реагування із запізненням);

– пристосування до середовища шляхом урахування тенденцій його розвитку (цей спосіб передбачає наявність механізмів постійного спостереження за середовищем; цього використовують організації, які «шукають» зміни);

– замість того, щоб організація пристосовувалась до середовища, вона, навпаки, намагається пристосовувати середовище до себе [3].

Проте, варто виокремити чинники, які слід враховувати під час управління закладами охорони здоров'я в умовах воєнного стану:

1. Безпека. В умовах воєнного стану саме почуття безпеки слід ставити на перше місце.

2. Гнучкість. Важливо реагувати на зміни досить швидко та підлаштовуватись під зовнішні чинники, зумовлені воєнним часом.

3. Планування. Під час планування слід враховувати ризики, викликані воєнним станом. Оскільки ситуація може змінюватись кардинально не лише щоденно, але і щогодинно.

4. Збільшення кількості надання послуг. Якщо кожний заклад охорони здоров'я обслуговував певну кількість жителів, то зараз кількість надання послуг зростає у зв'язку з наявністю ВПО. Тому слід врахувати цей факт організації роботи як сімейних лікарів, так і вузькопрофільних спеціалістів.

Важливим є те, що на державному рівні забезпечується безперерйне фінансування охорони здоров'я, відповідні зміни внесено постановою КМУ від 25.02.2022 № 157 [1].

Також, згідно із наказом МОЗ України від 26.02.2022 № 383 «Про залучення медичних працівників-іноземців до надання допомоги постраждалим в умовах воєнного стану» з метою забезпечення надання своєчасної, безперервної допомоги постраждалим керівникам закладів охорони здоров'я в період дії воєнного стану:

1) допускати у добровільному порядку до надання допомоги постраждалим, які надходять до закладів охорони здоров'я, лікарів та інших медичних працівників-іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, за умови наявності в них документів, що підтверджують відповідну освіту та професійну кваліфікацію;

2) забезпечити належні умови для ефективної організації залучення лікарів та інших медичних працівників-іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, до надання допомоги постраждалим, які надходять до закладів охорони здоров'я;

3) надавати інформацію про залучення до надання допомоги постраждалим лікарів та інших медичних працівників-іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, до Міністерства охорони здоров'я України [2].

Розглянемо зміни, які ще відбулись в організації роботи закладів охорони здоров'я.

Особливості договірних відносин з НСЗУ на рівні первинної медицини та спеціалізованої медичної допомоги.

На первинному рівні медичні послуги надаються без укладання декларацій про вибір лікаря. Пацієнти можуть звернутися до сімейного лікаря без декларації і отримати послугу, а також отримати рецепт, направлення, тощо. Рівень фінансування за декларації зафіксований на рівні березня 2022 року на період дії воєнного стану. На рівні спеціалізованої медичної допомоги доступ пацієнтів до послуг без бар'єрів, місячна оплата за надані послуги визначена як 1/12 договору з НСЗУ, а за пріоритетні послуги є доплата, крім того відтермінована необхідність внесення даних до ЕСОЗ у випадку, коли немає можливості.

У місцях зустрічі людей, евакуйованих з територій, які знаходяться в окупації або тривають бойові дії, необхідно організувати чергування медичних і соціальних працівників. Завдання органів місцевого самоврядування налагодити цю роботу. Внутрішні переселенці не повинні потрапити в умови, коли є бар'єри для отримання медичних послуг. Вони можуть потребувати невідкладної допомоги та консультацій, ліків або препаратів, які в них відсутні.

Враховуючи викладене вище, під час організації роботи закладу охорони здоров'я слід враховувати всі обставини, що виникли у зв'язку із введенням воєнного стану внаслідок військової агресії Російської Федерації проти України. Лише всебічне розуміння ситуації, дає можливість максимально ефективно організувати роботу закладу.

Література:

1. Постанова КМУ від 25.02.2022 № 157 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2018 р. № 410 і від 29 грудня 2021 р. № 1440». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-2022-%D0%BF#Text>

2. Наказ МОЗ України від 26.02.2022 № 383 »Про залучення медичних працівників-іноземців до надання допомоги постраждалим в умовах воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0383282-22#Text>

3. Управління змінами сфери охорони здоров'я : навч. посіб. / М. М. Білинська, Т. П. Юрочко. Київ : НАДУ, 2017. 108 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/68>

ПАТОГЕНЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ОЛІЇ АМАРАНТА В КОРИГУВАННІ ДИСТРОФІЧНО-ДЕГЕНЕРАТИВНИХ ПРОЦЕСІВ ПРИ ПАРОДОНТИТІ

Небогатюв С. С.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії 4 курсу
заочної форми навчання спеціальності 221 – Стоматологія
кафедри загальної стоматології
факультету стоматології та фармації
Міжнародний гуманітарний університет*

Шевченко С. Р.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії 1 курсу
заочної форми навчання спеціальності 221 – Стоматологія
кафедри загальної стоматології
факультету стоматології та фармації
Міжнародний гуманітарний університет
Науковий керівник: **Чулак Л. Д.**
кандидат медичних наук, професор,
завідувач кафедри загальної стоматології
факультету стоматології та фармації
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Актуальність теми. Пародонтит найпоширеніша стоматологічна патологія (за даними різних авторів, вона уражає до половини дорослого населення Землі). Це стає істотним медичним, соціально –

психологічним та економічним тягарем для суспільства і переводить теоретичну і практичну значущість цієї проблеми в розряд першочергових.

Пародонтит є основною причиною втрати зубів, його виникнення і прогресування є наслідком систематичних порушень в організмі людини. Основою пародонтиту є сукупність запальних та дегенеративно – дистрофічних змін в м'яких тканинах порожнини рота. Ці зміни в свою чергу є наслідком метаболічних, фізіологічних, імунологічних та дисрегуляторних реакцій функціональних систем організму на зовнішні та внутрішні негаразди.

Істотну патогенетичну роль у виникненні та розвитку пародонтиту відводять змінами мікробіоценозу порожнини рота. Склад мікробіоценозу впливає на спектр цитокінів. Перебудова складу цієї групи регуляторних молекул змінює реакції системи імунної відповіді, що робить можливим виникнення аутоімунних і запальних реакцій, і досить швидкого переходу цих реакцій в хронічні в зоні опірних зубів.

Патогенез пародонтиту, незважаючи на багаточисельні дослідження, залишається досить не визначеним. Зокрема не з'ясованими залишаються питання: ролі змін стану мікроциркуляторного русла (МЦР) в хронізації і тяжкості перебігу пародонтиту; вплив судинних, гіпоксичних, аутоімунних порушень в формуванні та динаміці дистрофічно – дегенеративних процесів в тканинах пародонту. Відсутність відповідей на ці питання не дозволяє успішно розв'язати проблеми своєчасної діагностики, прогнозування перебігу; результативного лікування та профілактики пародонтиту.

Використання сучасних медикаментозних препаратів в лікуванні пародонтиту не досягає бажаних результатів, крім того їхнє застосування часто викликає досить серйозні побічні ефекти, тому, на сьогодні, в стоматології серед засобів ад'ювантного лікування пародонтиту значне місце посідають препарати місцевої фітотерапії.

Оскільки препарати рослинного походження містять комплекси біологічно – активних сполук, вони здійснюють не тільки місцевий але й системний вплив, що підвищує ефективність їхнього застосування, крім того побічні ефекти при їхньому застосуванні досить незначні. В США на сьогодні – 73% антимікробних препаратів мають рослинне походження, що свідчить про поєднання високої місцевої ефективності при мінімальному побічному ефекту і гарному комплаєнсі в пацієнтів, що їх застосовують.

Література:

1. Михин И.В. Кухтенко Ю.В.ожоги\отморожения\ Волгоград – 2012. Уч.метод. Пособие-43 с.
2. М.Н. Камегансон, М.А. Михальчук – Санкт-Петербург: Изд-во СПбМАПО, 2008 – 76 с.

ДИФЕРЕНЦІЙНИЙ ДІАГНОЗ ЗАТРИМКИ РОСТУ У ДІТЕЙ

Ошаніна С. П.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності 222 – Медицина*

факультету медицини та громадського здоров'я

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Кукушкін В. Н.

кандидат медичних наук, доцент,

доцент кафедри акушерства, гінекології та педіатрії

факультету медицини та громадського здоров'я

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Низькорослість у практиці дитячого ендокринолога в Україні є досить актуальною проблемою [2]. За рівнем звертань до лікаря вона посідає 3-4 місце (після цукрового діабету, захворювань щитовидної залози, ожиріння). Незважаючи на відсутність серйозних соматичних скарг, батьки низькорослих дітей часто стурбовані їхньою недостатньою динамікою зростання і можуть звернутися первинно як до педіатра-ендокринолога, так і до сімейного лікаря. Важливим є проведення диференціальної діагностики різних форм низькорослості з метою своєчасного виявлення дітей з гіпофізарним нанізмом, які потребують замісної терапії, та правильного ведення дітей із соматогенними формами низькорослості [1, 2, 3].

Метою дослідження був аналіз випадків діагностованого нанізму та субнанізму у пацієнтів багатoproфільної дитячої лікарні. Після діагностики причини низькорослості розроблялися рекомендації щодо подальшого ведення таких пацієнтів [3, 4, 6, 7].

Використовувалися стандартні методи діагностики гіпофізарного нанізму (розрахунок динаміки швидкості росту та інших ауксологічних параметрів за допомогою Growth Analyzer, стимуляційні тести з клофеліном та інсуліном, визначення кісткового віку). Вимірювання росту проводилося на стадіометрі Harpenden [1, 5].

Протягом року щодо низького зростання як однієї з основних скарг було проконсультовано та обстежено 120 пацієнтів, з них 69 хлопчиків та 51 дівчинка. Середній вік пацієнтів при первинному обігу становив $4,9 \pm 0,5$ років. Оцінка зростання виявила ступінь нанізму (показник нижче -3σ) у 25 дітей (20,8 %), субнанізму (показник між -2 та -3σ) – у 74 пацієнтів (61,7 %), низькорослості (показник між -1 та -2σ) – у 21 дитини (17,5 %). У пацієнтів з нанізмом вивчалися ауксологічні параметри, у 18 з них була виявлена повільна динаміка швидкості зростання за останні роки (менше -1σ). Таким пацієнтам було проведено

вивчення рівня гормону росту у двох стимуляційних тестах та визначення кісткового віку. У результаті рівень гормону росту нижче 7 нг/мл у двох тестах виявили у 9 пацієнтів (7,5 %). У них визначалося виражене відставання кісткового віку від паспортного (на 2 роки і більше). Даним дітям було встановлено діагноз гіпофізарного нанізму та розпочато замісну терапію. У ряду пацієнтів з менш тяжким ступенем затримки росту при детальному клінічному обстеженні були підтвержені хронічні захворювання сечової системи (3 дитини, 2,5 %), муковісцидоз (2 дитини, 1,7 %), вроджені вади серця (4 дитини, 3,3 %), вроджені вади розвитку опорно-рухового апарату (5 дітей, 4,2 %). У 97 пацієнтів (80,8 %) не було виявлено достовірну органічну патологію, що призводить до затримки росту. Як діагноз їм було встановлено конституційна затримка зростання чи сімейно-конституційне низьке зростання. Таким пацієнтам рекомендовано подальше спостереження за динамікою зростання.

Таким чином, затримка росту у дітей потребує детального клінічного та лабораторно-інструментального вивчення для виявлення найважчих форм, що потребують специфічної терапії.

Література:

1. Квашина Л.В. Оценка физического развития ребенка / Л.В. Квашина // Мистецтво лікування. – 2006. – № 12. – С. 74-76.

2. Навчальний посібник з дитячої ендокринології / О.П. Волосовець, С.П. Кривоустов, І.М. Криворук, О.Ф. Черний. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2004. – 496 с.

3. Про затвердження протоколів лікування дітей з ендокринними захворюваннями: Наказ МОЗ Укоаїни від 03.02.2009 р. № 55. – К., 2009.

4. Про затвердження Клінічного протоколу медичного догляду за здоровою дитиною віком до 3 років (2008) Наказ МОЗ України № 149 від 20.03.2008 р. Київ, 85 с.

5. Пропедевтична педіатрія : підручник для студ. вищ. мед. навч. закладів / В.Г. Майданник, В.Г. Бурлай, О.З. Гнатейко [та ін.] ; за ред. проф. В.Г. Майданника. Вінниця : Нова Книга, 2012. – 880 с. : іл. С. 96-149.

6. David M. Cook, Kevin C.J. Yuen, Beverly M.K. Biller, et al. American association of clinical endocrinologists' medical guidelines for clinical practice for growth hormone use in growth hormone-deficient Adults and transition patients – 2009 Update Guidelines for Use of Growth Hormone in Clinical Practice, *Endocr Pract.* 2009;15 доступно за посиланням <https://journals.aace.com/doi/abs/10.4158/EP.15.S2.1> станом на 01.04.2020.

7. Loche S., Carta L., Ibba A., Guzzetti C. Growth hormone treatment in non-growth hormone deficient children. *Annals of Pediatric Endocrinology & Metabolism.* 2014; 19 (1): 1–7. доступно за посиланням <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4049545/> станом на 01.04.2020.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗМІНИ У ПАЦІЄНТІВ ІЗ ДИСФУНКЦІЄЮ СНЩС У РЕАБІЛІТАЦІЙНОМУ ПЕРІОДІ COVID-19

Сироїшко М. В.

*аспірант кафедри ортодонтії
та пропедевтики ортопедичної стоматології
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця*

Костюк Т. М.

*доктор медичних наук,
завідувач кафедри ортодонтії
та пропедевтики ортопедичної стоматології
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця
м. Київ, Україна*

Вступ. Захворювання скронево-нижньощелепних суглобів (СНЩС) є однією з найпоширеніших патологій щелепно-лицевої ділянки як в Україні, так і за кордоном і становить від 35 до 75% [1,3]. Під час пандемії COVID-19 зросла психологічна напруга і тривога в суспільстві [2], що відобразилося на загальному самопочутті людей, зокрема, й на патології СНЩС. Зросла кількість нових клінічних симптомів прояву дисфункції СНЩС саме після перенесення COVID-19 [4, 5].

Мета дослідження. Вивчити та провести порівняльний аналіз характеру та ступеню психологічних проявів у пацієнтів з дисфункцією скронево-нижньощелепних суглобів, які знаходяться в реабілітаційному періоді після захворювання на COVID-19 шляхом аналізу психологічних скринінг-тестів.

Матеріали та методи. Загальна кількість хворих на дисфункцію СНЩС нараховувала 815 осіб (524 жінки та 291 чоловіка), вікового діапазону від 16 до 65 років. З репрезентативного контингенту була вилучена група пацієнтів, особи якої в період березень 2020 – грудень 2020 переохворіли на COVID-19. Усього було обстежено 24 особи з дисфункцією СНЩС, що мали різні етіологічні причини, різні скарги та різні клінічні прояви. Для оцінки психологічного статусу пацієнтів використали: власно розроблений опитувальник, Гіссенський опитувальник соматичних скарг, Торонтську алекситимічну шкалу, модифіковану 10-ступінчасту шкалу суб'єктивного аналізу болю FPS–R (на основі Bayers). Для проведення порівняння груп пацієнтів використовували непараметричний критерій Стьюдента, у якості критичного був прийнятий рівень 1 значущості $p=0,01$.

Результати. При вивченні та порівняльному аналізі характеру і ступеню психологічних проявів у пацієнтів з дисфункцією скронево-

нижньощелепних суглобів, які вже одужали від COVID-19, шляхом розробленого нами опитувальника, з'ясували, що посилення (виникнення) болю в ділянці СНЩС після перенесення COVID-19 гостро відчували 6 (25%) пацієнтів, погіршення симптоматики дисфункції СНЩС з перенесеним COVID-19 пов'язують 19 (79,2%) хворих, максимальне посилення (виникнення) хрускоту в ділянці СНЩС після перенесення COVID-19 відзначали 8 (33,3%) хворих, значне виникнення (посилення) болю та шуму у вухах після перенесення COVID-19 зазначило 2 (8,3%) хворих, виникнення (посилення) головного болю після перенесення COVID-19 з'явилося у значній мірі у 8 (33,3%) хворих, менші показники в 4 (16,6%) опитаних, на значне виникнення (посилення) болю у жувальних м'язах та у м'язах шиї скаржаться 4 (16,6%) хворих. У 11 (45,8%) пацієнтів з'явилися нові симптоми, які вони пов'язують із дисфункцією СНЩС, після одужання від COVID-19, 2 (8,3%) опитаних менш впевнені у зв'язку нових симптомів з COVID-19, 3 (12,5%) осіб не впевнені в цьому та 8 (33,3%) хворих заперечують даний факт. Як найвищий ступінь тривожності після одужання від COVID-19 відзначають 12 (50%) хворих, менший він у 4 (16,6%) опитаних, незначні зміни в 4 (16,6%) хворих та її відсутність у 4 (16,6%).

Висновки. У результаті дослідження проаналізовано вплив перенесеного COVID-19 на психологічний статус пацієнта та визначено, що у 50% хворих зріс рівень тривоги після одужання від COVID-19. Проаналізувавши наявні супутні стоматологічні симптоми пацієнтів після перенесення COVID-19, дійшли висновку, що посилення болю в ділянці СНЩС після перенесення COVID-19 гостро відчували 25% пацієнтів.

Проведене дослідження дало змогу визначити мішені психологічного впливу на пацієнтів з дисфункцією СНЩС після перенесеного COVID-19 та виробити тактику їх психологічного супроводу на всіх етапах лікування.

Література:

1. Костюк Т.М. Особливості психологічного супроводу хворих на м'язово-суглобову дисфункцію скронево-нижньощелепного суглобу. Вісник Вінницького національного медичного університету. 2019; 4 (Е23): 594–598.

2. Чабан О.С., Хаустова О.О. Психічне здоров'я в період пандемії COVID-19 (особливості психологічної кризи, тривоги, страху та тривожних розладів) // НейроNews. 2020; 3 (114):26-36. URL: https://neuronews.com.ua/ua/archive/2020/3_%28114_%29/pages-26-36/psihichne-zdorov-ya-v-pe-riod-pandemiyi-covid-osoblivosti-psihologichnoyi-krizi-trivo-gi-strahu-ta-trivozhnih-rozladiv-#gsc.tab=0.

3. Madelynn A Arden, Joseph Chilcot. Health psychology and the coronavirus (COVID-19) global pandemic: A call for research. J Health Psychol. 2020 May; 25(2):231-232. Doi: 10.1111/bjhp.12414. Epub 2020 Mar 30.

4. S. K. Brook, R. K. Webster, L. E. Smith [et al.]. The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. // The Lancet. 2020. Vol. 395 (10227). P. 912–920. DOI: 10.1016/S0140-6736(20)30460-8.

5. Mental health and psychosocial considerations during the COVID-19 outbreak: World Health Organization. March 2020. URL: https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/mental-health-considerations.pdf?sfvrsn=6d3578af_2

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/71>

РОЛЬ ПОЛІНЕНАСИЧЕНИХ ЖИРНИХ КИСЛОТ, АМАРАНТОВОГО МАСЛА ТА ЇХ КОМПЛЕКСНА ДІЯ НА ОЗДОРОВЛЕННЯ ОРГАНІЗМУ

Чулак О. Л.

*кандидат медичних наук,
доцент кафедри загальної стоматології
факультету стоматології та фармації
Міжнародний гуманітарний університет*

Татаріна О. В.

*кандидат медичних наук,
доцент кафедри загальної стоматології
Одеський національний медичний університет*

Науковий керівник: Чулак Л. Д.

*кандидат медичних наук, професор,
завідувач кафедри загальної стоматології та фармації
факультету стоматології та фармації
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Поліненасичені жирні кислоти (ПНЖК) не синтезуються в організмі, тому їх називають незамінними. Вони мають бути найважливішою складовою нашого раціону.

За складом поліненасичених жирних кислот АМАРАНТОВА ОЛІЯ Винятково і унікально, займає особливе місце серед органічних

рослинних олій і містить збалансований комплекс Пнжк Омега-3 і Омега-6. До його складу входять ліолева (Омега-6), ліоленова (Омега-3) незамінні поліненасичені жирні кислоти, які присутні у складі ряду рослинних олій, а також ПНЖК, що входять до складу жирних сортів риби – арахідонова (Омега-6) і тиміодонова (Омега-3). Комплекс ПНЖК називають «вітамін F» (від англ. fat – жир). Прояви дефіциту «вітаміну F» включають затримку росту, алопецію, дерматит, гіперкератоз, гіперхолестеринемію та прискорення розвитку атеросклерозу, онкологічні захворювання. ПНЖК необхідні для синтезу ліпопротеїдів високої щільності, які при своєму дефіциті не виконують дренажної функції щодо холестерину тканин і легко накопичуються в судинній стінці.

Відсутність ПНЖК у раціоні людини призводить до серйозних порушень ліпідного обміну та обміну речовин у цілому, оскільки ПНЖК є обов'язковими компонентами багатьох клітинних структур організму, насамперед мембран. Пластичність мембран, як надзвичайно в'язких структур, визначається, перш за все, відсотковим вмістом ненасичених жирних кислот, що входять до складу їх ліпідного шару. Зміни в мембранних структурах можуть позначатися на водному балансі, іонних та інших процесах, що протікають усередині клітини. Відсутність якогось мембранного компонента або зміна мембранного складу призводить до різних патологій. Наприклад, порушення проникності мембран для ліпопротеїдів низької щільності через зміни жирнокислотного складу призводить до розвитку гіперхолестеринемії, підвищення рівня в крові тригліцеридів, ліпопротеїдів низької і дуже низької щільності, і як наслідок артеріальної коронарної недостатності.

Механізм дії та обґрунтування терапевтичного застосування Омега-3 ПНЖК частково пов'язаний з їх впливом на стан системи ейкозаноїдів. Омега-3 ПНЖК є конкурентними антагоністами арахідонової кислоти ОСНОВНОГО субстрату синтезу простагландинів (ПГ) тромбоксанів (Тх) та лейкотрієнів (ЛТ) в організмі у складі фосфоліпідів клітинних мембран.

Типоліпідемічна дія амарантової олії полягає у придушенні синтезу ліпопротеїдів дуже низької та низької щільності, поліпшенні їх кліренсу та збільшенні екскреції жовчі. анізму. в умовах здоров'я, коли надмірна вазоконстрикція і бронхоконстрикція не передбачені, немає необхідності і в надлишку вазодилаторів і бронходилаторів. ЛППДе ляцион льное і Необхідно відзначити, що звільнення АК з клітинної мембрани і наступний метаболізм ВІДБУВАЄТЬСЯ У відповідь на різні чинники (стрес, гіпоксія, катехоламіни, колаген, реакція антиген-антитіло та ін.). Так ось, в умовах хвороби при різних патологічних станах це неспецифічна компенсаторно пристосувальна реакція трансформується

в патологічну. Гіперпродукція констрикторних факторів, активаторів тромбагрегації вже набуває клінічної значущості та потребує корекції.

Метаболіти Омега-3 ПНЖК виконують приклад але ті ж функції, але вони значно менш активні. Наприклад, ТхА3 як індуктор агрегації в сотні разів менш активний, ніж ТхА2. Але при цьому ППЗ такий самий за активністю вазодилататор та інгібітор тромбагрегації як і ПП12. ЛТ 5 серії також дуже слабкі протизапальні агенти.

Таким чином, в умовах хвороби людині більш вигідні метаболіти Омега -3, тому що серед них переважають речовини, що володіють спазмолітичними та інгібуючими агрегацію тромбоцитів властивостями. ча Ей ча МО Ді ід Для здорової людини достатньо дотримуватись раціональних співвідношення омега-3 і Омега-6 кислот у їжі. Якщо провести аналіз раціону харчування мешканців України, то ми вживаємо морських продуктів явно недостатньо (озерна та річкова риба, яка є традиційним продуктом харчування жителів України, містить дуже малу кількість Омега-3 ПНЖК). гір Ци ко. б про До ПН КОТ бол Що стосується хворої людини, то тільки однією зміною раціону харчування виправити щось вже важко. Для цього всі дні тижня мають бути рибними, а це не витримає жодного пацієнта. Ось чому необхідне амарантове масло, як концентроване джерело Омега-3 ПНЖК.

Особливе значення має лінолева кислота, яка етерифікує більше половини всіх ефірів холестерину і служить для утворення арахідонової кислоти, яка є родоначальницею багатьох жирних структур в організмі. Мінімальна добова потреба у лінолевій кислоті становить 2-6 грам. Але ця потреба збільшується пропорційно частіє насичених жирів, що надходять в організм. Роль лінолевої кислоти в обмінних процесах зумовлена її просторовою конфігурацією та розташуванням подвійних хімічних зв'язків. У природі існує кілька просторових ізомерів цієї кислоти, але тільки один з них здатний перетворюватися на арахідонову кислоту, інші ж ізомери не мають необхідних властивостей. На відміну від амарантового масла в процесі виробництва інших рослинних олій, при їхній гідрогенізації відбувається ізомеризація поліненасичених жирних кислот, внаслідок чого вони вже не можуть бути попередниками арахідонової кислоти і людський організм не в змозі засвоїти їх надалі. коа лан зорі НДІ між Гемо кров прок опре, актин шляхів хемок АМ (Омег содер хожде Це м скумб преоб циклі сан ок ное де Лінолева кислота за наявності вітаміну В6 може перетворюватися на арахідонову, і тому не є незамінною у сенсі слова. Але синтезування такої арахідонової кислоти недостатньо для добової потреби організму, тому вона повинна надходити з їжею додатково. Амарантова олія – єдина джерела рослинного походження, що містить арахідонову ПНЖ кислоту, яка є попередником утворюються з неї через чайно активних і важливих

біорегуляторів ер Нее і в Т13 і її ску ейкозаноїдів і ізоейкозаноїдів цих молекул). До ейкозаноїдів відносяться простагландини, простацикліни, лейкотрієни, тромбокساني та інші оксиліпіни. Простагландини називають гормонами тканин, оскільки ці речовини, що утворюються з жирних кислот, навіть у дуже невеликій кількості здатні надавати виражену біологічну дію, регулюючи різні процеси життєдіяльності організму. При достатньому надходженні організм незамінних пнжк синтезуються ті групи простагландинів, які зменшують в'язкість крові, знімають больовий синдром, сприяють зменшенню запальних реакцій в організмі, знижують ТОНУС СУСУДІВ, тобто. дозволяють організму перебувати у здоровому стані. При дефіциті незамінних жирних кислот синтез простагландинів відбувається за участю інших жирних кислот, і дія їх абсолютно протилежна.

Ейкозаноїди беруть участь у реакціях коагуляції крові, впливають практично на всі ланки гемостазу, беруть участь у забезпеченні тромбо зорезистентності судинної стійки та придбанні нею прокоагуляційних властивостей, регулюють міжклітинні взаємодії, модулюють гемостаз плазми і фібрино регулюють та визначають контрактильну та дилататорну активності гладкої мускулатури дихальних шляхів та судин, секрецію слизу, виявляють хемокінетичну та хемотактильну активність. Їх вплив на організм - анізм. нульовий - ебність - ступаю ліноле влена її - кладення істот цієї перетворення Амарантове масло - єдине з рослинних масел, яке містить тиміодонову (Омега-3) кислоту. Альтернативним джерелом її змісту є продукти тваринного походження, але з меншим відсотковим вмістом. Це морепродукти, риб'ячий і особливо лососевий та ОНОВИЙ скумбрієвий жир. Можливість метаболічного перетворення тиміодонові кислоти на проста циклін без подальшого перетворення на тромбок сан має антитромбогенну та дезагрегаційну дію і тому попереджає розвиток тромбозу та прогресування атеросклерозу.

Література:

1. Булоян С.А. Действие мази дерма фон на регенераторне процессы кожи белых крыс после экспериментального ожога // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований.- 2015.- № 10. С. 54.
2. Михин И.В. Кухтенко Ю.В. ожоги\отморожения\ Волгоград – 2012. Уч.метод. Пособие – 63 с.
3. Шакуров М.Ш., Основы общей ветеринарной хирургии-Санкт-Петербург: Лань, 2011. 96 с.

4. Шилов В.В. Острые образования веществами прижигающего действия В.В. Шилов ,М.Н. Камегансон, М.А. Михальчук – Санкт-Петербург: Изд-во СПбМАПО, 2008. 44 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/72>

РОЛЬ МЕТАБОЛІЧНИХ ЗМІН В ОРГАНІЗМІ ЩУРІВ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РАНОВОГО ПРОЦЕСУ

Чулак Ю. Л.

*кандидат медичних наук,
доцент кафедри загальної стоматології
факультету стоматології та фармації
Міжнародний гуманітарний університет*

Шумивода Ю. А.

*аспірант 2 курсу
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії 3 курсу
денної форми навчання спеціальності 221 – Стоматологія
кафедри загальної стоматології
факультету стоматології та фармації
Міжнародний гуманітарний університет*

Науковий керівник: Чулак Л. Д.

*кандидат медичних наук, професор,
завідувач кафедри загальної стоматології
факультету стоматології та фармації
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Матеріалами роботи слугували дані отримані при дослідженні 51 білого щура лінії Вістар аутобредного розведення масою тіла 180-200 г. Робота з тваринами та умови їхнього утримування здійснювали відповідно вимогам Директиви 2010/63/EU Європейського парламенту від 22 вересня 2010р.»Про захист тварин, які використовуються для наукових досліджень» та наказу МОН, молоді та спорту України №249 від 01.03.2012 р.

Згідно з завданнями роботи тварин ранжували на 2 групи.

І група – 15 щурів, які утримувались в умовах віварію, але ніяким впливом не піддавались (контроль).

II група – 36 щурів, яким під ефірним наркозом травмували слизову твердого піднебіння. Тривалість експерименту – 3, 7, 10 діб. Травма твердого піднебіння здійснювалась тупим отсепаруванням її слизової розміром 0,5-0,7 см².

Щурів виводили з експерименту декапітацією під ефірним наркозом. Під час виведення з досліду у тварин забирали 5мл крові і шматочки печінки для проведення біохімічних і лабораторних досліджень. Також вилучали частину верхньої щелепи з області травми.

Матеріал верхньої щелепи фіксували 24 години в 4% розчині параформальдегіду, промивали водогоною водою і декальценували 5% розчином азотної кислоти. Після декальцінації матеріал промивали водою і обробляли 48 годин в 2% розчині алюмокалієвих квасців.

Потім матеріал зневоднювали спиртами і заливали в целоїдин за загально прийнятою методикою. З отриманих блоків виготовляли мікротомні зрізи 7-9мкм завтовшки, які фарбували гематоксилін-екзином і піддавали мікроскопічному дослідженню. Оцінювали структурні зміни тканин твердого піднебіння в зоні травми.

Біохімічними методами досліджували вміст білірубину та його фракцій в крові, загальний білок крові, вміст креатиніну і сечовини. Крім того визначали вміст МДА та активність каталази в сироватці; активність Na^+/K^+ та $\text{Ca}^{+2}/\text{Mg}^{+2}$ – АТФ-аз в гомогенаті печінкової тканини.

Результати біохімічних досліджень піддавали статистичній обробці з використанням коефіцієнта Стюдента і зводили в таблиці.

Результати досліджень та їхнє обговорення.

Комплексне морфологічне дослідження зони травмування твердого піднебіння визначили таке.

Макроскопічно слизова зони травми набрякло виступає в порожнину рота, вона пальпаторно болюча, рухома. Поверхня її напружена, блідо-червоного кольору, волога.

При гістологічному дослідженні в губчастій кістці внутрішньої частини твердого піднебіння, її зовнішня пластина щільна, темно еозинофільна з поодинокими фіброзними волокнами, ядра остеоцитів темні. Надкістниця дещо потовщена за рахунок набряку цитоплазми її клітин. Ядра дрібні, округлі, темні, зустрічаються ділянки де клітини надкістниці формують «напливи». В губчастій частині багаточисельні балки формують комірчини, в яких визначаються лімфоїдні елементи та еритроцити. Між кісткою і власною пластиною слизової – шар еозинофільної гомогеної речовини з лімфоїдними елементами і еритроцитами.

Судини, які спостерігаються підвищеного кровонаповнення. Фіброзні пучки власної пластини набрякло розпорушені частина

укорочена, потовщена. Сама пластина згладжена. В епітелії знижуються, або місцями зникають піпки. Базальний шар епітелію тонкий, ядра клітин невеликі, темно забарвлені. В проміжному шарі клітини розпорушені за рахунок набряку. Поверхневий шар на деяких ділянках відсутній. Структурні перебудови в зоні травми супроводжуються змінами показників метаболізму, що демонструє таблиця 1.

Динаміка показників метаболізму у щурів з травмою твердого піднебіння

Показники/Групи	Контроль	3 доба травми	7 доба травми	10 доба травми
Фібринолітична активність %%	100±18	75,54±10,4	77,27±4,1	86,1±2,37
Плазмін %%	100±12	24,49±3,9	25,16±2,2	38,1±5,0
Плазміноген %%	100±18	16,67±0,59	17,72±0,9	28,1±7,4
МДА	6,32±0,24	9,46±0,54	7,57±0,11	7,04±0,20
Каталаза ум.од.	65,17±1,98	45,62±3,47	51,62±1,88	56,17±1,01
Ca ²⁺ /Mg ²⁺ – АТФ-аза	8,74±0,27	6,56±0,41	7,15±0,34	7,67±0,35
Na ⁺ /K ⁺ – АТФ-аза	5,80±0,21	3,17±0,27	4,41±0,24	4,83±0,30
Сечовина ммоль/л	2,8±0,27	4,12±0,30	3,38±0,19	3,01±0,11
Креатинін ммоль/л	47,8±0,63	50,23±6,1	47,16±0,50	49,3±0,16
Загальний білок г/л	68,7±2,74	62,1±0,91	65,4±0,87	66,0±0,71

Література:

1. Шакуров М.Ш., Основы общей ветеринарной хирургии-Санкт-Петербург: Лань, 2011– 25с.
2. Шилов В.В. Острые образования веществами прижигающего действия В.В. Шилов ,М.Н. Камегансон, М.А. Михальчук – Санкт-Петербург: Изд-во СПбМАПО, 2008– 39с.
3. Михин И.В. Кухтенко Ю.В. ожоги\отморожения\ Волгоград – 2012. Уч.метод. Пособие -87 с.
4. Булоян С.А. Действие мази дерма фон на регенераторне процессы кожи белых крыс после экспериментального ожога \ \ Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований.– 2015.– № 10. С. 64.

РОЛЬ МЕТАБОЛІЧНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ЗМІН В ЕРИТРОПОЕЗІ ПРИ ВИКОРИСТАННІ АМАРАНТУ В ЯКОСТІ ДОДАТКОВОГО ДЖЕРЕЛА МАКРО І МІКРОЕЛЕМЕНТІВ ТА ПЕКТИНІВ

Шумивода Ю. А.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії 3 курсу
денної форми навчання спеціальності 221 – Стоматологія
кафедри загальної стоматології
факультету стоматології та фармації
Міжнародний гуманітарний університет*

Максименко В. В.

*асистент кафедри загальної стоматології
факультету стоматології та фармації
Міжнародний гуманітарний університет
Науковий керівник: **Чулак Л. Д.**
кандидат медичних наук, професор,
завідувач кафедри загальної стоматології
факультету стоматології та фармації
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Метою даного дослідження було дослідити вплив амаранту в раціоні годівлі, у вигляді борошна *Amaranthus cruentus* L. (AGM) на показники еритропоезу.

Для досліду було відібрано кури несучки, їх зростання, продуктивність і придатність до життя. У курей було незначне порушення еритропоезу в період інтенсивного зростання, що здійснюється за рахунок підвищених витрат заліза або внаслідок зміни складу та поживності раціону. Лікувально-профілактичний вплив усіх перерахованих вище продуктів вплинув на еритропоез курей. На це вказує підвищена концентрація гемоглобіну і кількість еритроцитів. Крім того, використання AGM призвела до посиленого росту, продуктивності та життєздатності молодняка.

Дозозалежні ефекти досліджуваних інгредієнтів корму: АГМ, що містяться в його фітомасі як протопектин, або екстрагований з фітомаси як розчинний пектин, надає стимулюючу дію на еритропоез і позитивний вплив на життєдіяльність курей, але не впливає на їх пластичний обмін. Стимулюючий ефект АГМ і його продуктів впливає

на приріст курей, визначаються інші біологічно-активні речовини непектинового походження, які присутні в амаранті. Продукти гідролізу-екстракції АГМ.

Згідно з наявними експериментальними даними, у кур вірус анемії (Adair, 2000; Davidson et al., 2008) або мієлобластоз-асоційований вірус MAV-2(0) (Cummins and Smith, 1988) завдають значних збитків птиці. Крім того, збудники неспецифічної інфекції, такі як бактерії *Salmonella gallinarum* або її ендотоксин (Assoku and Penhale, 1978), а також наявність ектопаразитів (Al-Saffar and Al-Mawla, 2008), які є досить поширеними у птахівництві також може бути потенційною причиною анемії. На птахофабриках застосування препаратів є неминучим, хоча є інформація, що деякі з них, такі як кокцидіостатик мадурамідин, може зменшити концентрацію гемоглобіну і кількість еритроцитів у курей (Singh and Gupta, 2003). Фактори стресу, які можуть мати місце під час періоду вирощування, наприклад підгодівлі обмеження (Maxwell et al., 1991) або переміщення птиці (Minka and Ayo, 2008) також може бути причиною анемії в птахівництві.

Згідно з наведеною вище інформацією випадки анемії в промисловому птахівництві може бути викликане різними факторами. Так, підтримання гемоглобіну і червоної крові, кількості клітин на достатньому рівні важлива для оптимальної оксигенації тканин і метаболізму. Анемія може спровокувати зниження продуктивності та стійкості птиці до інфекцій. Тому розробка ветеринарних засобів, що сприяє підтримці еритропоезу у птиці вимагала наукове завдання.

Протягом останніх десятиліть продукція рослинного походження привернули увагу багатьох учених як екологічно безпечні стимулятори та адаптогени для птиці. Було продемонстровано, що використання дикого женьшеню шрот додаткового кореня (Ян та ін., 2011), ефірна олія отримана з орегано, анісу та шкірки цитрусових (Hong et al., 2012), екстракти з *Radix astragali*, *Radix codonopsis*, *Herba epimedii* і *Radix glycyrrhizae* (Liu et al., 2010), насіння *Nigella sativa* (Toghyani et al., 2010) викликає підвищення продуктивності птиці, зміцнює її імунітет і посилює еритропоез.

Амарант – рослина, багата біологічно активними речовинами речовин і повноцінний білок і повинен бути виділяють як сировину для виготовлення вискоєфективних кормових добавок для птиці. Було показано що амарант багатий на хлорофіл, β -ціаніни, β -ксантини, беталаїни, каротин і аскорбінову кислоту та загальний антиоксидант (Sarker et al., 2018). Було знайдено, що амарантове вітамінно-трав'яне борошно має стимулюючу дію, вплив на розвиток репродуктивної системи, системи у промислових замісних курчат-несучок (Виштакалюк

та ін., 2010а), на збільшення їх тіла збільшення ваги та життєздатність (Виштакалюк та ін., 2011).

Насіння амаранту викликають збільшення несучості і збільшення маси тіла курей-несучок (Ewa et al., 2013), а також збільшення приросту ваги та якості м'яса бройлерів (Orczewska-Dudek et al., 2018). Кормові добавки отримані складною хіміко-механо-акустичною обробкою фітомаси амаранту в ротаційно-імпульсному режимі апарату (Мінзанова та ін., 2007), викликають підвищення приросту ваги та живучості товарної несучки, заміна курей і відображення вищої ефективності порівняно з вихідною сировиною (Виштакалюк та ін., 2010).

Багато інформації можна знайти в літературі щодо лікувально-профілактичної дії пектину і нейтральні оліго та полісахариди, які розглядаються як найважливіші компоненти рослинної сировини. Показано, що функціональні олігосахариди можуть впливати на доступність мінералів, таких як залізо, кальцій і магній (Sakai та ін., 2000; Сю та ін., 2009). Натуральні рослинні полісахариди стимулюють кровотворення, модулюють вагу та клітинний склад органів кровотворення (Сычев та ін., 2006). Пектин з низькою молекулярною масою та високим ступенем етерифікації у покращенні біодоступності заліза (Кім і Аталла, 1992; Кім та ін., 1996; Wikiera та ін., 2014;

Залізо може зв'язуватися з пектином і виділяється в результаті мікробного розкладання і згодом стає доступним для всмоктування в товстому кишечнику

Це залізо добре використовується, як в людському організмі так і в організмі тваринами і викликає збільшення збільшення маси тіла, збільшення

концентрації гемоглобіну та запобігання розвитку залізодефіцитної анемії.

Синтезовані водорозчинні комплекси пектину, заліза та кальцію є джерелом біологічно доступних іонів макро і мікроелементів.

Згідно з наведеною вище інформацією випадки анемії могли бути викликані різними факторами. Так, підтримання гемоглобіну і червоної крові кількість клітин на достатньому рівні важлива для оптимальної оксигенації тканин і метаболізму. Анемія може спровокувати зниження продуктивності та стійкості до інфекцій.

Тому розробка засобів, що сприяють підтримці еритропоезу вимагає підвищеної уваги.

Експериментальне дослідження проводили на курчатах в період вирощування, були виявлені деякі особливості впливу досліджуваних продуктів на еритропоез і на продуктивність курей, яких годують збалансованим кормом (випробування 1) та дієта з низьким вмістом білка (випробування 2).

Показники еритропоезу у курчат: У 1-му досліді, де курчат утримували на збалансованому раціоні протягом вирощування, деякі особливості еритропоезу відрізнялись від контрольної групи, які вимірювали наприкінці вегетації (7 і 18 тижнів відповідно), і переживали певні вікові зміни зміни: Нв між двома вимірюваними групами відрізнявся, а саме $82,0 \pm 3,9$ - $88,1 \pm 1,0$ г LG1, RBC збільшується з $3,09 \pm 0,08$ до $3,61 \pm 0,34 \times 10^{12}$ LG1, значно зменшується від $110,6 \pm 3,5$ до $96,9 \pm 0,8$ LG1.

Рівень пектину сам по собі, який визначив ефективність екстракції продуктів гідролізу АГМ на еритропоез не впливала на масу тіла молодих курчат. Таким чином, ефект стимуляції росту становила 11,9% при дозуванні 2 г /кг G1 було відтворено з еквівалентними дозами АП або цитрусовий пектин (0,1 г кгG1), що не вплинуло на маса тіла . Тим не менш, підвищення однорідності стада порівняно з контролем (CV% = 16,72) для ПЕ (CV% = 15,36) не відрізнявся багато в чому від впливу чистого пектину амаранту в еквівалентній дозі (CV% = 15,42), хоча ефект від цитрусового пектину на в такому ж дозуванні (0,1 г кгG1) була дещо нищою (CV% = 13,83).

Тому підвищення життєздатності зграї під впливом пектину становила 0,6-0,7% по відношенню до контрольної групи (97,23%), що відповідає зниженню смертності показника 22,4-26,0%.

Цей ефект суттєво відрізняється від ефекту при дозування 1 г / кг що збільшило отару життєздатність на 1,7 %, а рівень смертності знизився на 58,8% від контрольного рівня 2,77%.

Результати отримані в цих випробуваннях дозволяють рекомендувати використання низьких доз амарантового пектину у раціоні харчування, покращує як функціональний стан птиці, так і його функцію кровотворення, але все ще не порушує їх продуктивність зростання.

Комплексний вплив АГМ та продуктів його гідроліз-екстракції на показники росту і еритропоез обумовлений наявністю інших класів біологічно активних речовин непектинової природи разом із самим пектином.

Література:

1. Тимофеев С.В. і співавт. Лікування собак при опіках біологічно активними сполуками і лазерним випромінюванням (Тимофеев С.В., Жилакова Є.В., Білогрудів В.В. \ \ Ветеринарія. -2003 № 10 . С. 52

2. Михин І.В., Кухтенко Ю.В. Біологічно активні добавки. Амарант \ \ Волгоград – 2012. Уч.– метод. Посібник . С. 87

3. Директива 2010 рік \ 63 \ ЕУЕвропейського парламента і Ради від 22 вересня 2010р. по заштітеживотних, використовуваних для научнихцелей – OfficialJornal (276, 20.10.2010 – р. 00.33 – 0.079).

**НАПРЯМ 5. ГУМАНІТАРНІ ТА СОЦІАЛЬНІ НАУКИ.
ПЕДАГОГІКА ТА ПСИХОЛОГІЯ.
КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО**

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/74>

**СУТНІСТЬ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
ТА ЙОГО ЗМІСТЬ ТА МУЗИКА ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ
ЕСТЕТИЧНОГО НАВЧАННЯ**

Бегас Л. Д.

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

*Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Черкаська область, Україна*

Естетичне виховання – це цілеспрямоване, систематичне вплив на особистість із її естетичного розвитку, тобто. формування творчої активності особистості, здатної сприймати та оцінювати красу навколишнього світу, мистецтва та створювати її. Починається воно з перших років життя дітей [1, с. 5].

У процесі здійснення естетичного виховання необхідно вирішити такі завдання: систематично розвивати естетичне сприйняття, естетичні почуття та уявлення дітей, їх художньо-творчі здібності, формувати основи естетичного смаку.

Дитина з перших років життя неусвідомлено тягнеться до всього яскравого та привабливого, радіє блискучим іграшкам, барвистим кольорам та предметам. Усе це викликає в нього почуття насолоди, зацікавленість. Слово «красивий» рано входить у життя дітей. З першого року життя вони чують пісню, казку, роздивляються картинки; одночасно з дійсністю мистецтво стає джерелом їхніх радісних переживань. У процесі естетичного виховання вони відбувається перехід від несвідомого відгуку все яскраве, красиве до свідомого сприйняття прекрасного [2, с. 33].

Зміст естетичного виховання включає формування знань, умінь і навичок, виховання естетичних почуттів, інтересів і потреб, оцінок і смаків. Знання про прекрасне у дітей формуються в процесі естетичного освоєння навколишньої дійсності, у всьому її різноманітті, а також

мистецтва як найбільш концентрованого відображення прекрасного. Розмаїття життя народжує і різноманітність видів тварин і жанрів мистецтва. Діти дошкільного віку знайомляться з графікою, живописом, скульптурою, декоративно-ужитковим мистецтвом, кожне з яких має свої жанри.

Роль естетичного виховання у розвитку особистості, її всебічному формуванні важко переоцінити.

Вихователь повинен вести дитину від сприйняття краси, емоційного відгуку її до розуміння, формуванню естетичних уявлень, суджень, оцінок. Це робота копітка, що вимагає від педагога вміння систематично, ненав'язливо пронизувати життя дитини красою, всіляко ушляхетнювати його оточення [3, с. 20].

Дошкільникам доступні майже всі види художньої діяльності – складання оповідань, вигадкування віршів, співи, малювання, ліплення. Звичайно, вони мають у них велику своєрідність, яка виражається в наївному, безпосередньому відображенні дійсності, у незвичайній щирості, у вірі в правдивість зображуваного, без піклування про глядачів і слухачів. Вже цьому етапі відбувається розвиток художніх творчих здібностей дітей, які проявляються у виникненні задуму, у втіленні їх у діяльності, в умінні комбінувати свої знання та враження, у великій щирості при вираженні почуттів та думок [2, с. 157].

Великий і різноманітний вплив мистецтва як найважливішого елемента краси та естетичного ставлення до дійсності на людину. Воно перш за все виконує велику пізнавальну функцію і тим самим сприяє розвитку свідомості та почуттів особистості, її поглядів та переконань. В.Г. Белінський зазначав, що у пізнанні навколишнього світу є два шляхи: шлях наукового пізнання та пізнання засобами мистецтва. Він вказував, що вчений говорить фактами, силогізмами, поняттями, а письменник, художник – образами, картинами, але говорять вони про одне й те саме. Економіст, озброюючись статистичними даними, доводить, що становище того чи іншого класу погіршилося або покращилося внаслідок таких і таких причин. Поет показує ці зміни з допомогою образного, художнього зображення дійсності, впливаючи на фантазію і уяву читачів. У цьому Белінський підкреслював, що мистецтво сприяє розвитку свідомості людини та переконань людини щонайменше, ніж наука [8, с. 74].

Велике місце у змісті естетичного виховання займає формування в учнів художнього смаку, пов'язаного зі сприйняттям та переживанням прекрасного. Потрібно навчити школярів відчувати красу та гармонію справжнього витвору мистецтва, виявляти художню вибагливість, а також прагнення до підвищення культури поведінки.

Естетичні властивості особистості є вродженими, але починають розвиватися з раннього віку за умов соціального оточення і активного педагогічного керівництва. У процесі естетичного розвитку відбувається поступове освоєння дітьми естетичної культури, формування естетичного сприйняття, а також уявлень, понять, суджень, інтересів, потреб, почуттів, мистецької діяльності та творчих здібностей [7, с. 75].

К.І. Чуковського, слухаючи твори композиторів, діти починають долучатися до краси та багатства художнього слова, музики. Все це приносить їм справжнє задоволення, запам'ятовується та формує основи художнього смаку [3, с. 50].

Естетичне виховання – це розширення кругозору, списку прочитаних книжок, побачених кінофільмом, почутих музичних творів. Це організація людських почуттів, духовного зростання особистості, регулятор та коректив поведінки. Якщо оморальний вчинок відштовхує людину своєю антиестетичністю, якщо дитина здатна відчувати красу позитивного вчинку, поезію творчої праці-це говорить про її високий естетичний розвиток. І навпаки, є люди, які читають романи та вірші, відвідують виставки та концерти, обізнані про події мистецького життя, але порушують норми суспільної моралі. Такі люди далекі від справжньої естетичної культури.

Таким чином, естетичне виховання спрямоване на розвиток здібностей дошкільнят сприймати, відчувати і розуміти прекрасне, помічати хороше і погане, творчо самостійно діяти, долучаючись до різних видів художньої діяльності. Цілі естетичного виховання переслідують виконання головних та основних суспільних завдань. До них належить розвиток позитивних властивостей людини, наочне роз'яснення дітям, у чому прекрасне.

Гармонійне поєднання розумового та фізичного розвитку, моральної чистоти та естетичного ставлення до життя та мистецтва – необхідні умови формування цілісної особистості. Досягненню цієї високої мети багато в чому сприяє правильна організація музичного виховання дітей. В естетичному вихованні дошкільнят музика має дуже важливу роль. Музика має звукову природу, тимчасовий характер, узагальненість образів, будучи «мистецтвом почуттів», як говорив П.І. Чайковський. Музика має звучати як на музичних заняттях, а й у побуті, в іграх дітей, включатися до інших видів діяльності, служити розвагою і відпочинком [4, с. 18].

Музика починає звучати із ранкової зарядки, створюючи радісний, бадьорий настрій у дітей, активізуючи, підвищуючи їхній життєвий тонус. У теплу та суху пору року пісня має виконуватися на екскурсіях, на прогулянках, у хороводних іграх, створюючи спільність переживань, піднесеність настрою [4, с. 42].

Перша ознака музичності – здатність відчувати характер, настрої музичного твору, співпереживати почуте, виявляти емоційне ставлення, розуміти музичний образ. Музика хвилює маленького слухача, викликає реакції у відповідь, знайомить з життєвими явищами, народжує асоціації. Друга ознака музичності – здатність прислухатися, порівнювати, оцінювати найбільше яскраві та зрозумілі музичні явища. Це потребує елементарної музично-слухової культури, довільної слухової уваги, спрямованої на ті чи інші засоби виразності. Третя ознака музичності – вияв творчого ставлення до музики. Слухаючи її, дитина по-своєму репрезентує художній образ, передаючи його в співі, грі, танці [5, с. 83].

Музичне мистецтво, як і будь-яке інше, допомагає дітям досягти красу навколишньої природи, сприяє збагаченню їхнього життєвого досвіду, викликає різноманітні емоційні переживання. Враження, накопичені від сприйняття природних явищ, і навіть музичні враження діти переносять у художню діяльність. На основі дитини формуються художні інтереси, схильності, здібності, розвивається естетичний смак [6, с. 88].

У дитячому садку важливо розвивати естетичне ставлення дітей до навколишнього, до природи. Це досягається різними засобами, зокрема і засобами музичного мистецтва. Через сприйняття музичних образів, викликають в дітей віком різноманітні емоційні переживання, почуття радості, смутку, ніжності, доброти, педагог виховує таке саме ставлення до образів реальної природи. Естетичне ставлення дітей до навколишнього передбачає емоційний відгук на все прекрасне, вираження добрих почуттів, дбайливе ставлення до всього живого, оцінку красивого і в природі та мистецтві (оцінка красивих, гармонійних поєднань, фарб, звуків і т.д.) [3, с. 93].

Таким чином дитина вчиться думати, шукати, пробувати, знаходити рішення. Творчі зусилля дітей скеровуються на пошуки у художній діяльності нових засобів, варіантів, комбінацій. Методи, що використовуються на заняттях, при цьому мають характер управління діяльністю дітей.

Література:

1. Дубровіна І.В. Психологія: підручник. – 2-ге вид., Стер. – М.: Академія, 2001. – 464 с
2. Зіньківський В.В. Психологія дитинства. – М.: Академія, 2005. – 346 с.
3. Ковальчук Я.І. Індивідуальний підхід у вихованні дитини. – М., 2006.
4. Матюхіна М.В. Мотивація вчення молодших школярів. – М., 2005.
5. Обухова Л.Ф. Дитяча (вікова) психологія. – М., 2006.
6. Мухіна В.С. Вікова психологія. – М., 2008. – 456 с.

7. Педагогічний словник за редакцією Б.М. Бім – Бад. – М.: Велика російська енциклопедія. Освіта, 2003. – 312 с.

8. Вчіть дітей співати/ Упоряд. Орова Т.М., Бекіна С.І. – М.: Просвітництво, 2009. – 144 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/75>

НАВЧАННЯ ПРАЦІВНИКІВ УСТАНОВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ ДІЯМ ПРИ ОГОЛОШЕННІ СИГНАЛУ «ПОВІТРЯНА ТРИВОГА»

Богданов Є. П.

аспірант кафедри педагогіки й менеджменту освіти

Комунальний вищий навчальний заклад

«Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради

начальник навчально-методичного центру цивільного захисту

та безпеки життєдіяльності Херсонської області

м. Херсон, Україна

Надзвичайно зажаданими сьогодні є знання з галузі «Безпека життєдіяльності» та «Цивільний захист», які в умовах воєнного стану, з площини теоретичного вивчення та превентивних дій, нажаль, перейшли в систему необхідних практичних умінь та навичок, які майже не щоденно використовуються у повсякденному житті. В пошукових системах почастішали запити стосовно дій населення, працівників та роботодавців при виникненні ядерного вибуху, артилерійському обстрілі, організації евакуації, при повітряній загрозі тощо. Люди шукають та переглядають таку інформацію будь-де, як на офіційних сайтах органів влади, так і будь-яких інших, та переважно у різномірних пабліках та месенджерах, іноді не розрізняючи ні надійність джерела інформації, ні якість отриманої інформації. Тому зараз вкрай важливою стала функція керівників всіх суб'єктів господарювання не тільки організувати захист своїх працівників від впливу небезпечних факторів надзвичайних ситуацій, а й організувати їх відповідне якісне навчання діям в умовах воєнного стану.

Обов'язковість проведення такої підготовки працівників безпосередньо за місцем роботи визначена на законодавчому рівні [1]. В особливий період керівниками організується проведення занять за програмою прискореної підготовки з вивчення способів захисту від

наслідків надзвичайних ситуацій, спричинених застосуванням засобів ураження під час воєнних дій. Зазначимо, що програма навчання складається та затверджується керівником установи, а її зміст тісно пов'язаний з тими конкретними заходами, які безпосередньо організуються установою чи організацією, спрямованими на захист від актуальних небезпек. Враховуючи характер воєнних дій в Україні, повсякчасної загрози масованих артилерійських обстрілів та застосування ворогом систем залпового вогню, актуальним є включення до переліку навчальних питань вивчення порядку дій працівників за сигналом «Повітряна тривога».

Для організації захисту працівників керівник установи організовує систему цивільного захисту та забезпечує виконання низки заходів із захисту працівників, що закріплено законодавчими нормами [2]. Зокрема, обов'язком керівника є оповіщення та інформування працівників про виникнення небезпеки. Загальний сигнал «Увага всім!» – переривчасте гудіння сирен та наступне мовленнєве повідомлення про загрозу удару з повітря «Повітряна тривога» працівники можуть отримувати через об'єктову систему оповіщення, трансляцію регіонального теле та радіомовлення, мобільні застосунки тощо [3].

Основним заходом захисту при загрозі повітряного удару є укриття працівників у захисних спорудах. Отож, ще до виникнення небезпеки керівники установ визначають місця для укриття персоналу, це можуть бути власні сховища, протирадіаційні укриття, найпростіші укриття. За їх відсутності укладаються відповідні договори про укриття працівників в захисних спорудах інших суб'єктів господарювання, розташованих на відстані не більше 500 м, або визначаються місця для укриття всередині приміщень установи з врахуванням правила «двох стін». Захисні споруди та місця для укриття позначаються відповідними позначками. Також розробляються та позначаються найкоротші маршрути руху до укриття. Для організації швидкої та організованої евакуації до укриття визначаються відповідальні за оповіщення, відкриття запасних евакуаційних виходів, забезпечення порядку на маршрутах руху та перевірку відсутності людей у приміщеннях після евакуації, забезпечення роботи укриття (за наявності), збереження майна, відімкнення газо-, електропостачання тощо. Залежно від характеру роботи установи визначаються дії працівника (груп працівників), зокрема може передбачатися, що працівники вимикають персональні комп'ютери, зачиняють вікна, вимикають світло, важливі матеріали закривають у сейфи (за наявності), здійснюють інші заходи зі збереження матеріальних цінностей, зачиняють двері.

Якщо під час оголошення повітряної тривоги в установі можуть знаходитися відвідувачі, працівники завчасно попереджають їх про

місце знаходження укриття та порядок дій при отриманні сигналу оповіщення. Заздалегідь можуть призначатися чергові та встановлюватися графік чергувань на випадок відмови або неможливості сторонніх осіб скористуватися захисною спорудою.

Інформація про місце розташування укриття та маршрути руху до нього, дії установи (працівників та відвідувачів) при оголошенні повітряної тривоги розміщується в доступному місці.

Всі ці заходи регламентуються у відповідному документі установи чи організації, яким, залежно від кількості працівників, є План реагування на надзвичайну ситуацію або Інструкція щодо дій персоналу [4]. І саме ці заходи повинні досконало знати всі без виключення працівники установи та беззаперечно їх дотримуватися. Під час занять бажано вивчати не тільки, алгоритм власних дій працівників, а й зміст запланованих заходів та їх безпосередніх виконавців, як то відповідальних за оповіщення, забезпечення руху до укриття, відповідальних за розміщення в укритті, учасників санітарного посту, та їх очікуванні дії.

Отже, з отриманням сигналу «Повітряна тривога» працівники установи:

- виконують дії, передбачені Планом або Інструкцією;
- діють за вказівками керівника або відповідальної особи;
- прямують визначеними маршрутами до захисної споруди, або займають попередньо визначені місця для укриття;
- у захисних спорудах займають місця та дотримуються розпоряджень розпорядника;
- перебувають в укритті до оголошення сигналу про завершення повітряної тривоги.

Для того щоб усі заплановані заходи були успішно реалізовані, необхідною та важливою складовою навчання є проведення практичних тренувань. Умови тренувань повинні бути максимально наближеними до реальних умов, а всі прописані дії відповідальних осіб та працівників практично відтворені у найменших деталях. Бажано, щоб кількість таких тренувань дозволила відпрацювати всі рухи працівників майже до автоматизму. Адже ситуації повітряної загрози характеризуються браком часу на виконання заходів захисту та пов'язані з високим рівнем стресу для людини.

На жаль сьогодні ми іноді спостерігаємо ситуації, коли деякі працівники установ, нехтуючи сигналами оповіщення, не дотримуються встановленого порядку дій, а керівники підприємств не тільки не планують заходів щодо укриття працівників, а й вимагають продовження трудової діяльності навіть під час загрози. Отже, органам влади необхідно додатково проводити ще й роз'яснювальну роботу,

адже зараз як ніколи необхідно дотримуватись встановлених правил безпеки, усвідомлювати власну відповідальність за збереження життя та здоров'я, та відповідальність керівників за дії чи бездіяльність при загибелі працівників, яких не відпустили до укриття, у разі влучення ворожих ракет.

Література:

1. Порядок підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту : Постанова КМУ від 26 червня 2013 р. № 444. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/444-2013>.

2. Кодекс цивільного захисту України : Відомості Верховної Ради, 2013, № 34-35, ст.458.

3. Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та зв'язку у сфері цивільного захисту : Постанова КМУ від 27.09.2017 р. №733. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2017>.

4. Порядок розроблення планів діяльності єдиної державної системи цивільного захисту: Постанова КМУ від 09.08.2017 р. № 626. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/626-2017>.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/76>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ТА КОНСТРУКТИВНОЇ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ПРОЦЕСІ ПРОФІЛАКТИКИ БУЛІНГУ СЕРЕД СТРАШОКЛАСНИКІВ

Варіна Г. Б.

магістр психології,

старший викладач кафедри психології

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

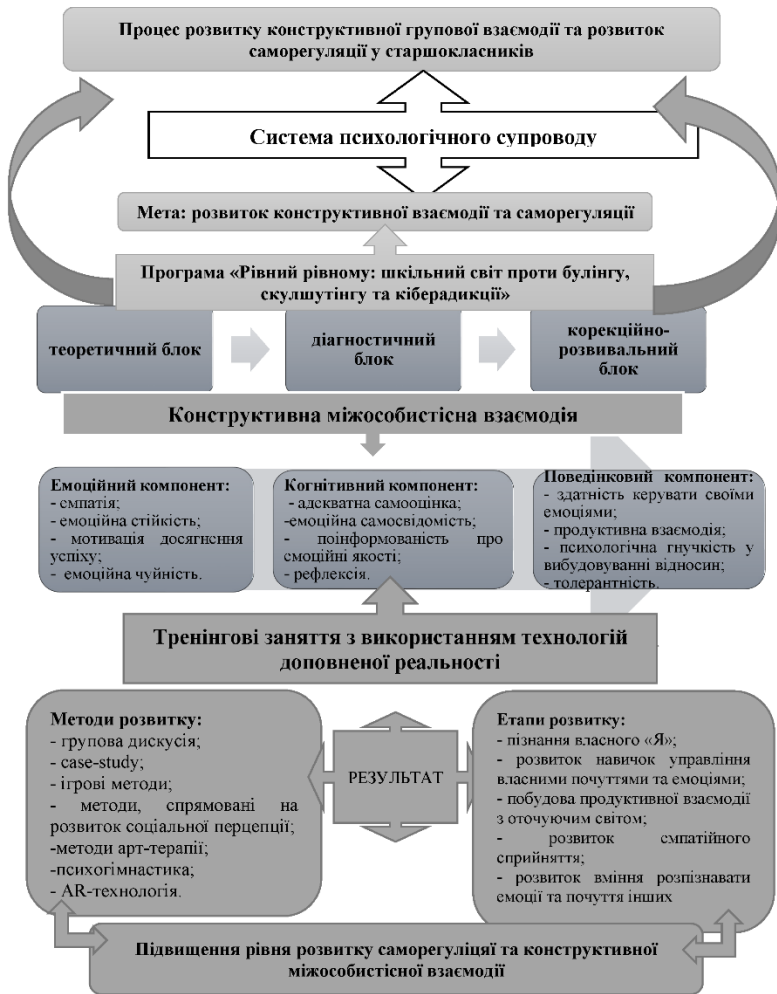
м. Запоріжжя, Україна

Актуальність дослідження булінгу зумовлена тим, що досвід зіткнення з цькуванням має вплив на поведінку та психологічне благополуччя, здоров'я особистості, всі учасники формують свої звички домінування / підпорядкування, відносини та стійкі патерни поведінки.

У 2018 році Україна вперше буде долучена до міжнародного дослідження PISA, в якому передбачено анкетування учнів, адміністрації закладів освіти щодо стану соціального благополуччя та безпеки освітнього середовища. UNICEF Ukraine опублікувала дані опитування серед українських школярів. Виявилось, що проблема булінгу в нашій країні є дуже великою – 89 % респондентів підтвердили це: у 52 % випадків школярі піддають знущанням своїх однокласників через зовнішність; 40 % дітей тримають все в собі, тому що соромляться розповісти про те, що зазнають нападок з боку однокласників; у більшості випадків (69 %) українські школярі влаштовують цькування віч-на-віч; 37 % дітей вважають, що булінг можна було б припинити, якби дорослі звертали на це увагу [1]. Відповідні статистичні дані актуалізують світовий інтерес до дослідження відповідної проблеми та пошуку інноваційних шляхів зниження прояву підліткової агресії та проявів булінгу у сучасному освітньому закладі. Булінг – це тип деструктивної поведінки, який містить в собі насильницькі дії кривдника по відношенню до жертви, яка нездатна себе захистити, і дії спрямовані на заподіяння шкоди жертві, протягом тривалого часу, для отримання психологічного або фізичного задоволення кривдником. Науковці виділяють сім ознак булінгу: 1) емоційне приниження, що включає вербальні і невербальні способи вираження; 2) продовження емоційно образливої і принизливої поведінки впродовж тривалого періоду; 3) непривітна і недовірлива поведінка; 4) втручання у приватне життя людини; 5) погіршення психологічного і фізичного стану людини, на яку спрямована агресія; 6) намір завдати шкоду іншій людині, що дозволяє чи сприяє, щоб ця людина пережила травмуючі події; 7) агресор займає вище становище, ніж його жертва, і відповідно дозволяє собі дії, що принижують гідність і завдають моральної або фізичної шкоди іншій людині [2]. Отже, булінг може бути ідентифікований за трьома головними ознаками: повторення, намір нашкодити та нерівність сили між учасниками ситуації.

За результатами теоретичного аналізу ми розробили персоніфіковану модель розвитку конструктивної групової взаємодії та саморегуляції емоцій та поведінки з урахуванням індивідуальних типологічних особливостей особистості. Метою створення моделі є, з одного боку, соціальне замовлення суспільства: зниження соціальної агресивності у підлітковому віці та проявів булінгу в освітньому закладі.

Комплексна модель розвитку саморегуляції та конструктивної міжособистісної взаємодії старшокласників

На основі моделі розвитку саморегуляції та конструктивної міжособистісної взаємодії старшокласників розроблені структурні психокорекційні заняття, які включають в себе традиційні психологічні технології та AR/ VR-технології [3]. Тренінгова програма складається з 10 занять по 4 години.

Таблиця 1

Програма тренінгу «Рівний рівному: шкільний світ проти булінгу, скулшутінгу та кіберадикції» з використанням AR-технологій

Тема заняття	Мета заняття	AR та VR - технології
1	2	3
1. Емоційна компетентність як життєвий ресурс	ознайомлення з програмою тренінгу, погодження норм групової взаємодії, виявлення очікувань учасників, дотренінгова самодіагностика емоційного інтелекту; інформування про емоційну сферу людини; моделювання образу емоційно-компетентної людини	Graffiti Paint VR. Art Therapy. NeuroNation Ease: Mindfulness & Meditation
2. Світ емоцій та почуттів	«знайомство» зі світом емоцій та почуттів, розвиток емоційного самоусвідомлення та компетенцій: спостерігати за перебігом емоцій, тілесних відчуттів, думок; ідентифікувати (розпізнавати, називати), аналізувати власні емоції, почуття; розуміти причини їх виникнення	VR Maze. VR Mission Leviathan. Moodpath – Depression & Anxiety Test. Wild Symphony. Coastality
3. Що робити з емоціями та поведінкою? Емоційна саморегуляція	формування відповідальності за власні емоційні реакції, самоконтроль поведінки та готовність до управління власними емоціями в усталених і емоційно напружених ситуаціях міжособистісної взаємодії; розвиток компетенцій емоційної саморегуляції, шляхи конструктивного вирішення конфліктів, життя без агресії: корегування інтенсивності та викликання бажаних емоцій, відновлення емоційної рівноваги, опір негайним бажанням виплеснути емоції; вербалізація емоцій та почуттів; сприймання та розуміння невербальної мови тіла і рухів; вибір аутентичних і адекватних ситуації способів емоційного самовираження.	VR Thrills: Roller Coaster 360. VR Heights Phobia VR – Spider Phobia Horror. VR Relax Travel
4. Психофізіологічна саморегуляція емоцій	освоїти техніки і прийоми психофізіологічної саморегуляції, звільнення м'язових напружень (дихання, м'язове розслаблення, медитація тощо)	Thisissand – Art, Creativity & Relaxation. Relax River VR.
5. Життєва позиція. Світоглядна саморегуляція. Конструктивна взаємодія: чую-відчуваю-розумію	усвідомлення життєвих цінностей, переконань щодо себе та оточуючих; впливу життєвої позиції на долю; унікальності картини світу кожної людини; розвиток толерантного ставлення до інших	NeuroNation – вправи для мозку. DEVAR – 4D доповнена реальність.

Продовження таблицю 1

1	2	3
6. Позитивне мислення. Інтелектуальна саморегуляція	усвідомлення взаємозв'язку емоційної компетентності, позитивного мислення та самоефективності; формування мотивації досягнення; розвиток компетенцій позитивного мислення	CBT Companion: (Cognitive Behavioral Therapy app). ACT iCoach: Acceptance Commitment Therapy App. 3DBear – Visualize your creative thinking.
7. Ресурси минулого, теперішнього, майбутнього. Self-менеджмент	формування компетентності у часі; усвідомлення важливості конструктивного ставлення до минулого, теперішнього, майбутнього для вдосконалення емоційної компетентності; розвиток компетенцій: бути присутніми «тут і тепер», відчувати і об'єктивно сприймати реальність, інших людей; толерантність до невдач та невизначеності, здатність до розумного ризику	Diarize. Paint Draw AR Vaytricks. CubeAR: лабіринт 3D & AR. VR Player Кращі відео VR 360 відео.
8. Соціальна чуйність. Невербальне спілкування	усвідомлення емоційних процесів під час міжособистісної взаємодії; освоєння навичок соціальної чуйності; розширення діапазону емоцій; розвиток компетенцій: ідентифікувати, аналізувати, вербалізувати емоції та почуття співрозмовника, розуміти причини їх виникнення; надавати емоційну підтримку; володіти навичками уважного слухання	eQuoo: Emotional Fitness Game. RakugakiAR.
9. Золота середина у спілкуванні. Асертивність поведінки.	розвиток асертивності поведінки, адекватності самооцінки, розширення спектру емоційного реагування; формування компетенцій: обирати емоційну реакцію адекватно ситуації; конструктивно вирішувати емоційно напружені ситуації, захищати власні психологічні кордони, свою точку зору; протистояти маніпуляціям; відмовляти, не ображаючи іншу людину	CBT Thought Diary – Mood Tracker. Timia. Ylands.
10. Трансформаційна гра «Розправ крила»	активізація психологічної готовності до само прийняття та прийняття інших; актуалізація внутрішніх ресурсів людини для успішної міжособистісної взаємодії; формування здатності до прийняття; систематизація уявлень про конструктивне спілкування та взаємодію, розвиток навичок пошуку та аналізу інформації, роботи в групі	Expeditions AR. AR Sandbox. Aircraft – AR No Size Limit. VR – Virtual Work Simulator

Тренінгова програма з елементами доповненої реальності в умовах психологічного супроводу, спрямована на корекцію агресивної поведінки підлітків, а також на покращення соціально-психологічного клімату групи, формування ефективних копінг-стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях, формування ціннісно-орієнтаційної єдності та згуртованості групи сприятиме зниженню прояву булінгу у підлітковому середовищі.

Література:

1. Забезпечення психологічної безпеки в навчальному закладі: практичне керівництво / під заг. ред. І. А. Баєва. СПб.: Речь, 2006. 288 с.
2. Лушпай Л.І. Шкільний булінг як різновид суспільної агресії. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2013. Вип. 33. С. 85.
3. Varina N., Osadchyi V., Goncharova O., Sankov S. Features of introduction of components of gamification in the course of development of constructive strategies of overcoming youth's life crises. Paper presented at the *CEUR Workshop Proceedings*, 2022, 3104, с. 87-105.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/77>

ПСИХОЛОГІЧНІ СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Васильєва Н. М.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії I курсу
спеціальності 053 – Психологія
кафедри педагогіки та психології
факультету лінгвістики та перекладу
Науковий керівник: **Лефтеров В. О.**
доктор психологічних наук, професор,
перший проректор
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

В умовах постіндустріального суспільства, стрімкого розвитку технологій, інновацій проблема професійного самовизначення розглядалася вченими під кутом того, що людина свідомо може декілька

разів змінювати професію, кваліфікацію, виробничий колектив або деякий час не працювати, щоб визначити для себе сенси та цінності свого життя. Проте, в неї завжди залишалась свобода вибору.

Воєнна агресія РФ у лютому 2022 року в Україну назавжди змінила українців. Значна кількість людей поза власної волі втратила роботу у своїх містах або вимушені переїхати до інших країн та шукати роботу за кордоном, отже проходити соціальну адаптацію, одним із механізмів якої є професійна мобільність.

Категорія «професійна мобільність» має міждисциплінарний характер та розглядається переважно в економічному, соціальному, педагогічному плані. Проте воєнний стан в країні актуалізує необхідність наукових розробок цього поняття з боку психології, бо зараз неможливо відокремити суспільне та особистісне, що дозволяє людині бути автором свого власного професійного світу, а не лише механічним виконавцем запропонованих іншими сценаріями.

Основні підходи до визначення професійної мобільності та її складових проаналізовано О.В. Амосовою, С.Я. Батишевим, Ю.І. Калиновським, І.Д. Мацкуляк, В.Є. Томашкевичем, І.В. Удаловою та ін. Проте, психологів (Л.Левченко, В.Тихонович, В.Ковальова М.Шабонова, та ін.) перш за все цікавить психологічна готовність до зміни професії та причини, що дозволяють чи не дозволяють зламати традиційні стереотипи професійної поведінки [1, с. 206].

У контексті заявленої проблеми професійну мобільність ми розглядаємо як психологічну категорію та аналізуємо на рівні особистісних якостей (адаптивність, здатність ризикувати, самостійність, пристосованість, цілеспрямованість, комунікабельність, критичне мислення, ціннісні орієнтації, здатність до самопізнання і саморозвитку) та на рівні характеристик діяльності (нахил до творчості, проєктивність, креативність, цілепокладання, гнучкість, рефлексивність, прогнозування). Деякі науковці додають також рівень процесів перетворення власної особистості, діяльності, навколишнього середовища [2, с. 4].

Життя у стані невизначеності воєнного часу обумовлює те, що на формування професійної мобільності впливає не наявність чи відсутність професійних знань, і навіть не формування професійно важливих якостей, а наявність мотиваційної готовності до професійної мобільності.

Мотиваційна сфера надає свідомий, цілеспрямований характер дій людини та визначає потенціал можливостей особистості, що дуже важливо в ситуації невизначеності. Людина обирає діяльність, в якій в неї є потреба (наприклад робота волонтером, хоча ця робота не потребує її професійних знань), в організації соціальної взаємодії в професійному

середовищі (наприклад психологи об'єдналися у групи безоплатної психологічної допомоги на час воєнного стану), в удосконаленні професійних знань чи отриманні нової професії (компетентності та навички якої будуть потрібні після війни).

Тобто, професійна мобільності під час воєнного стану полягає у сукупності та поєднанні таких складових як суб'єктна та діяльнісна складові.

Зокрема, суб'єктна складова розкривається через рефлексивні показники (уміння оцінювати наявну ситуацію й свої можливості), спрямованість на подолання ситуації перешкод або утруднень (мотиви, потреби, світогляди, цілі, установки), вольовими рисами (сміливість, чесність, наполегливість, ініціативність), потребою у взаємодії з іншими людьми в процесі професійного становлення. Діяльнісна складова характеризується готовністю до прийняття змін, здатністю до планування та досягання цілей, проектування власного професійного розвитку, необхідністю досягання певних професійних компетенцій, умінням знаходити оптимальні виходи із складних ситуацій, активною самопрезентацією, стабільністю спрямованості на досягнення результатів.

Отже, викладене вище дає підстави для висновку, що професійна мобільність – це складний конструкт, на якій впливає психологічна готовність особи до зміни професії, що складається з особистісного компоненту (уміння оцінити ситуацію та себе) і когнітивно-поведінкового (усвідомлення необхідності зміни професії та створення шляхів для реалізації рішення).

Тобто, професійна мобільності під час воєнного стану полягає у сукупності та поєднанні таких складових, як суб'єктна (особистісна, характерологічна) та діяльнісна складові.

Перспективи подальших наукових досліджень вбачаються в більш детальному дослідженні вказаних складових.

Література:

1. Пілецька Л. С. Професійна мобільність особистості: психологічний аспект аналізу. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2013. № 3 (32). С. 205–209.

2. Сушенцева Л. Проблема професійної мобільності у контексті міждисциплінарного підходу *Теорія і методика професійної освіти*. 2011. № 1. С. 3-11.

АКСІОЛОГІЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ОСОБЛИВИХ ОБСТАВИНАХ

Волошина В. В.

*доктор психологічних наук, професор,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна*

На превеликий жаль вже понад 230 днів в Україні триває війна. Проте кожен, хто залишається в Україні має чітку візію власної національної ідентичності та міру долучення до визвольної боротьби за незалежність і територіальну цілісність держави. Українське суспільство, зазнаючи тривалої травматизації й викарбовуючи нові сторінки історичного поступу, як ніколи потребує якісної психологічної підтримки, яка б дозволила пережити складні стресові події та зберегти адекватні форми соціальної поведінки у ситуації невизначеності. Суттєве навантаження припало на психологічні служби, психологів-консультантів та психологів-реабілітологів. Ті хто не фронті стали волонтерами. Навіть здобувачі психологічного фаху активно долучились до підтримки і допомоги внутрішньо переміщеним особам і тим, хто потребує психологічної допомоги. Студенти-психологи, які були вимушені виїхати за межі держави з перших днів активно працюють у фондах і волонтерських центрах, підтримуючи співгромадян. Оволодіння особливостями професії відбувається безпосередньо у полі активної діяльності і де дієвість технік перевіряється умовами критичної ситуації.

Саме у цей складний час, за твердженням психологів-практиків, консультування у межах аксіологічно-особистісного підходу виявило найбільшу ефективність, оскільки цінності, які до цього часу розумілися особистістю як усталені форми буття набули нових сенсів і зайняли домінуючі позиції в аксіологічній ієрархії. Для особистості, яка переживає кризову ситуацію цінності стали головним і, практично, єдиним ресурсом, стрижнем життя і дієвості. Це вкотре переконало нас у необхідності впровадження у систему професійної підготовки майбутніх психологів аксіологічно-орієнтованої технології формування «Інтеграла професійної цінності», що дозволить їм у ході реалізації власної професійної діяльності використовувати ще один дієвий інструмент у роботі з клієнтами.

Аксіологічна модель психологічної взаємодії психолога з особистістю ґрунтується на ціннісному світогляді та життєствердженні особистості. У кризові життєві моменти чи в ситуації невизначеності особистість потребує не лише психологічної стабілізації, а й ідентифікації власних ціннісно-смыслових позицій: «хто я» (аутоцінність), «що я вмію робити найкраще» (профцінність) і «чим я можу допомогти іншому» (афіліаційність). За нашим переконанням, повернення особистості до ціннісної ідентифікації активує її ресурсні можливості, дозволяючи повернутися до самої себе і «згадати» ким вона і що може робити. Це дозволяє їй вийти із поля емоційного напруження, а допомога іншому повертає віру у власні можливості. Таким чином аксіологічно-особистісна модель психологічної взаємодії психолога з клієнтом дозволяє особистості повернутися до повноцінного функціонування через утвердження ціннісної ідентичності на особистісному, професійному та соціальному рівнях.

Безперечно, технології професійної діяльності психологів мають відповідати вимогам і потребам особистості, яка живе у змінених війною умовах. А отже, і система професійної освіти фахівців має бути більш пластичною у виробленні нових освітніх технологій. Як засвідчує практика, у сьогоденні професійна підготовка майбутніх психологів поряд з компетентнісним має спиратися ще й на положення аксіологічно-особистісного підходу, що відповідатиме викликам часу і запитам суспільства.

Аксіологічна технологія професійної підготовки майбутніх психологів у закладі вищої освіти має реалізуватися у п'ять етапів. Оглядомо схарактеризуємо кожен з цих етапів.

На першому етапі входження здобувача у професію має відбутися суб'єктивна оцінка його власних можливостей і здібностей та усвідомлення ним особистісних цінностей. Це когнітивна складова, орієнтована на інтелектуальне й емоційно-ціннісне ставлення особистості до освітньо-професійного процесу в цілому.

На другому етапі відбувається осмислення майбутнім психологом професійних цінностей та утвердження у правильності вибору професійного шляху. Разом з цим, майбутній психолог окреслює власну професійну позицію, створюючи нові цінності професійного і особистісного зростання. Таке визначення пов'язане з усвідомленням індивідуальних спроможностей, самоотожнення з конкретним видом професійних дій: консультування, реабілітація, тренінгова діяльність тощо.

На третьому етапі реалізації технології закладаються умови осмислення майбутнім психологом соціальних цінностей, узгодження системи особистісних цінностей із цінностями соціуму, вироблення певного емоційно-оцінного ставлення стосовно Іншого, адже розуміння,

прийняття і визнання Іншого можливо лише при умові цілковитого прийняття і визнання себе.

Четвертий етап орієнтований на узгодження і взаємопідсилення особистісної, професійної та соціальної аксіосфер, точніше становлення аксіоідентичності майбутнього психолога, його особистісних, професійних та соціальних цінностей. Реалізується означений процес через утвердження індивідуальних ціннісно-сміслових акцентів майбутнього психолога, які сприяють усвідомленню значущості власної особистості як психолога, і готовності допомогати Іншому у якості консультанта, тренера чи реабілітолога.

І вже на п'ятому етапі професійної підготовки у майбутніх психологів विकристалізується інтеграл професійної цінності, який варто розуміти як динамічне психологічне утворення, структуроване в процесі трансформацій особистісних, професійних та соціальних ціннісних орієнтирів й якостей у відповідні цінності, досягаючи у своїй завершеності поліфункціональності та відносної стабільності й цілісності. Він дозволяє майбутньому фахівцю усвідомити професію як власне покликання, постійно прагнути до професійного зростання, самоудосконалюватись, набувати власного стилю у наданні психологічних консультацій чи проведенні тренінгів, зберігати особистісну самобутність, усвідомлювати професійні переваги й обмеження та бути конкурентоспроможним на ринку фахової діяльності.

Таким чином, вже на етапі завершення професійної підготовки у закладі вищої освіти майбутній психолог на основі ціннісного саморегулювання власних поведінкових і професійних дій має усвідомити ціннісно-сміслову специфіку професійної діяльності у відповідності до обраного напрямку освітньо-професійної програми: психолога-консультанта, психолога тренінгової діяльності, психолога-реабілітолога, психолога-конфліктолога, політичного і чи сімейного психолога та ін.

З огляду на події сьогодення чітко зрозуміла необхідність розширення психологічного інструментарію взаємодії психолога з клієнтом та внесення до переліку вже відпрацьованих інноваційних психологічних технологій, що відповідатимуть запитам суспільства. Значущими нам вбачаються ті, що засвідчили ефективність на практиці і дозволяють максимально наблизити консультаційний процес до актуалізації аксіологічної сфери особистості.

Література:

1. Психологічні технології підготовки майбутніх психологів: монографія / В.В. Волошина. Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. 391 с.

**РОБОТА З АУДІОМАТЕРІАЛАМИ НА АУДИТОРНИХ
ТА ДИСТАНЦІЙНИХ ЗАНЯТТЯХ ЗІ СТУДЕНТАМИ
НЕМОВНИХ ВУЗІВ**

Георгієвська З. А.

*викладач кафедри іноземних мов
Одеський національний економічний університет*

Кіреу Є. С.

*викладач кафедри іноземних мов
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна*

Однією з важливих складових володіння іноземною мовою є розуміння мовлення іноземною мовою на слух. Для оволодіння цією навичкою потрібна велика кількість практики. Студенти вузів, у яких іноземна мова не є профільним предметом, часто не мають можливостей для проходження такої практики через обмежену кількість годин іноземної мови у розкладі. На шкільних заняттях роботі з аудіо приділяється мінімальний час, дуже мало вчителів іноземної мови застосовують у своїй роботі на уроках зі школярами аудіоматеріали. Час шкільного уроку занадто короткий, всього 45 хвилин, і не дозволяє достатньо опрацювати аудіозаписи [4, с. 8]. З цієї причини студенти перших курсів будь-якого вишу зазнають суттєвих труднощів у розумінні іноземної мови на слух. Виходячи зі сказаного, ми бачимо завдання викладача на заняттях з іноземної мови в тому, щоб допомогти студентам набути цієї навички. Однак вироблення такого вміння є досить тривалим процесом, що вимагає багаторазового прослуховування аудіозапису, частих зупинок з метою опрацювання незнайомої лексики та повторного прослуховування. На початковому етапі студент зазнає труднощів, у нього мало що виходить, і внаслідок цього різко знижується мотивація, пропадає стимул і бажання займатися даним видом роботи з іноземними матеріалами [3, с. 4].

Для вирішення цієї проблеми ми хотіли б запропонувати комплекс практичної роботи з аудіоматеріалами, який полегшить розвиток навички розуміння іноземного мовлення на слух. Цей комплекс був неодноразово перевірений та продемонстрував хороші результати у вигляді швидкого розвитку навички розуміння іноземної мови на слух без істотних зусиль як з боку викладача, так і студента.

Розглянемо основні етапи цього комплексу.

У якості експерименту викладач насамперед дає студентам прослухати весь аудіотекст у повному обсязі без зупинок. Потім питає, скільки відсотків почутого вони зрозуміли. Зазвичай з першого прослуховування викладач отримує відповідь – 25-30 відсотків. Тепер можна розпочинати комплекс.

1. На першому етапі студентам пропонується базова лексика, яка є для них незнайомою, та яка зустрінеться їм у тексті. У контексті економічної тематики нашого вишу це може бути професійна економічна термінологія, яка вивчається в даному юніті підручника. На аудиторних заняттях нові слова пишуться на дошці, а студенти записують їх у зошит чи словник. На дистанційних заняттях список слів можна дати у вигляді файлу або в чаті програми зум, наприклад. У слабких групах можна дати переклад рідною мовою. У сильних групах даються визначення даних понять іноземною мовою. Викладач може дати зразки використання цих термінів у реченнях сам, а може запропонувати студентам скласти свої пропозиції з цими термінами. Також на цьому етапі можна ставити студентам питання, відповідаючи на які, вони мають використовувати нову лексику. Такий вид роботи допомагає засвоїти значення нових слів, а багаторазове промовляння цих слів дозволяє звикнути до їх звучання, що полегшить їх впізнання та ідентифікацію в аудіотексті надалі [1, с. 7].

2. На другому етапі починаємо прослуховувати текст. Попереджаємо прослуховування словами: «Зараз ви прослухаєте текст. Спробуйте почути та розібрати ці слова у тексті». Це активізує увагу студентів під час прослуховування. Прослуховуємо повністю текст. Після прослуховування викладач ставить запитання, хто які слова почув, і студенти називають в будь-якому порядку ті слова, які їм вдалося розібрати. Як правило, студенти чесно кажуть, що почули, а що ні. У своїй практиці ми нерідко помічали, що студенту самому цікаво – що з цього я зараз почую? Інколи студенти можуть почути не одне слово, а словосполучення з декількох слів.

3. Наступним етапом є прослуховування коротких частин тексту. Це може бути одне речення або навіть його структурна одиниця. Викладач зупиняє запис та просить студентів повторити почуте. Студенти починають перекладати. Однак тут важливо не перекласти, а саме повторити іноземні слова, які студент щойно почув. Саме промовляння фрази іноземною мовою дозволить надалі впізнати ці слова на слух при повторному прослуховуванні. До того ж, вимова фрази іноземною мовою вголос дозволяє задіяти відразу кілька видів пам'яті: слухову пам'ять, артикуляційну, а також розумову, оскільки студенту потрібно згадати, які слова і в якому порядку він чув, як вони звучали, і як правильно

вимовити їх артикуляційно та інтонаційно. Такий вид діяльності дозволяє одночасно тренувати артикуляцію, інтонацію, граматичний устрій фрази, використання необхідної лексики, поєднання слів [2, с. 34]. Після того, як фраза відтворена в оригіналі, її можна перекласти рідною мовою, звернувши увагу на подібності та відмінності у побудові тих чи інших поєднань в обох мовах. На цьому етапі може знадобитися багаторазове прослуховування одного й того ж самого уривка для повного засвоєння.

4. Після ретельного розбору всього тексту знову прослуховуємо його повністю без зупинок. Після фінального прослуховування можна поставити студентам те саме питання, що й після першого: скільки відсотків почутого ви зрозуміли? І, як правило, відповідь буде від 90 до 100.

5. Тепер можна переходити до лексичних вправ з аудіотексту, запропонованих у стандартному підручнику, за яким працює викладач. Студенти виконують їх швидко та з легкістю. Можна за бажанням викладача скласти свої вправи за текстом.

Такий комплекс обробки аудіоматеріалів підходить також для дистанційних занять. Наприклад, така платформа для дистанційних занять, як зум, дає можливість передавати файли, прослуховувати аудіозаписи і одночасно працювати з лексикою в чаті конференції.

Ми застосовували цей комплекс на заняттях під час роботи зі студентами різних курсів та з різним рівнем знання англійської мови, а також у групах випускників шкіл у рамках курсу підготовки до ЗНО. У 100% випадків студенти відзначали значне покращення спроможності розуміння іноземної мови на слух уже через місяць регулярних занять. Крім того, така робота приносила задоволення студентам усіх рівнів володіння іноземною мовою, у них значно підвищувалась мотивація та самооцінка, тому що вони починали розуміти іноземну мову на слух вже після першого такого заняття.

Література:

1. Т. Гусак Посібник з аудіювання. Англійська мова видавництво Інкос. 2 видання.
2. Тетяна Гусак, Наталія Мірошніченко Англійська мова. Посібник з аудіювання. Книга для вчителя. Видавець: Інкос
3. Гусак Т. Англійська мова Тренажер з аудіювання для підготовки до ЗНО видавництво ІНКОС
4. Доценко І.В., Євчук О.В. Англійська мова. 7 клас : зошит з аудіювання – РАНОК Навчальна література.

**ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВ МОДУЛЬНОГО СИНТЕЗУ
У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ
МАЙБУТНІХ ЗВУКОРЕЖИСЕРІВ**

Горовенко М. Г.

*викладач кафедри музичного мистецтва та звукорежисури
факультету мистецтва та дизайну
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Коли наприкінці 1950-х Харальд Боде розробив перший модульний синтезатор Audio System Synthesizer, навряд чи уявляв, як сильно його творіння змінить музику. Щойно ідею Боде підхопили американці Роберт Муг і Дон Бакла, модульні синтезатори впевнено завоювали світ, вражаючи уяву музикантів своїми можливостями. У загальному розумінні модульні синтезатори – це електронні інструменти, розділені на окремі компоненти (модулі, блоки). Кожен модуль має свою функцію: одні генерують звук, інші виступають у ролі секвенсора, треті є різними звуковими ефектами. Завдяки такому підходу, у музиканта з'являється можливість зібрати інструмент, що повністю відповідає його потребам (можливості обмежуються тільки бюджетом). Сьогодні, коли йдеться про модульні синтезатори, на думку відразу ж приходять компактні та продуктивні Eurogack-модулі, але Eurogack-формат – явище відносно нове. Їхній появі передувало понад 50 років історії, протягом яких пристрої перетворилися з гігантських систем для великих університетів на компактні та доступні інструменти.

Німецький інженер Харальд Боде у 1959 році розпочав розробку свого першого модульного синтезатора, на ринку вже існували такі електронні інструменти, як терменвокс та клавівокс. Ці інструменти пропонували надто прості можливості формування звуку, а мета Боде була значно масштабнішою – створити інструмент для потреб кінематографа і телебачення, який однаково добре підходив як для синтезу, так і для обробки аудіосигналу. Bode Audio System Synthesizer був створений у єдиному екземплярі та демонструвався на виставці електроакустичних інструментів у 1960 році. Виставку відвідав Боб Муг – тоді ще нікому невідомий студент-фізик, який під враженням від інструмента Боде взяв його напрацювання та розпочав власні експерименти щодо створення модульного синтезатора.

Розробку першого комерційного модульного синтезатора Боб Муг розпочав у 1963 році після зустрічі з композитором Хербертом Дейчем. Спроектований інструмент вийшов величезним і дорогим – дозволити собі такий синтезатор могли лише університети та інститути, які вистачали бюджету та вільного місця в лабораторіях. Гігантська модульна система Moog Modular так і залишилася б нікому невідомим пристроєм, якби не композитор Венді Карлос. У 1968 Карлос записала альбом «Switched-On Bach», що складається з перероблених для Moog Modular творів Йоганна Себастьяна Баха.

Поки Муг працював над Moog Modular, за 4 000 км від нього в Сан-Франциско не гаяв часу Дон Бакла, який проектував власну модульну систему. Новий синтезатор отримав назву Buchla 100 Series Modular Electronic Music System. Незважаючи на те, що зовні Buchla 100 дуже схожий на Moog Modular, принцип роботи синтезаторів радикально відрізнявся. Moog Modular покладався на так званий «East Coast Synthesis», під час якого звуковий сигнал проходив ланцюгом «клавіатура-осцилятор-фільтр-підсилювач».

1969 року на американському ринку синтезаторів з'явився третій серйозний гравець – інженер Алан Роберт Перлман. Він заснував компанію ARP (Alan Robert Pearlman) разом із колегою-інженером Девідом Френдом і шукав вирішення головної проблеми модульних систем Moog та Buchla. На думку Перлмана, основний недолік вже існуючих систем полягав у нестабільності налаштування керованих напруженою осциляторів (VCO), яка посилювалася зі зростанням робочої температури. Крім цього, інженер також мріяв зробити модульні системи енергоефективнішими. Першим пристроєм ARP, що надійшли ринку, став синтезатор ARP 2500, що вийшов 1970 року. Модель значно відрізнялася від систем Moog не тільки надійнішими осциляторами, але й повною відсутністю кабелів.

Незважаючи на те, що в 1972 модульним синтезаторам виповнилося вже 10 років, вони все одно залишалися недоступними для більшості музикантів. Виправити ситуацію вирішив Серж Черепнін – українсько-японський музикант і композитор, який народився у Франції і став громадянином США в 1960 році. У 1975 році Черепнін залишив викладацьку діяльність, щоб сфокусуватися на продажу розробленої ним модульної системи. Хоча інструмент Сержа був натхненний продукцією Buchla (подібні схеми, використання сенсорної панелі замість клавіатури), модулі вироблялися в компактному корпусі 4U і поставлялися разом з рековою стійкою. Такий підхід був більш привабливим для покупців – Serge Modular не займав багато місця та підходив для роботи в будь-якому приміщенні.

На початку 1970-х до синтезаторних перегонів включилися японські компанії. Якщо Moog, Buchla та ARP розпочали виробництво з величезних систем і поступово перейшли до створення компактних інструментів «Все-в-одному», японські Korg, Yamaha та Roland не звертали уваги на модулі та випускали невеликі та доступні електронні пристрої на зразок MiniKorg 700, Roland SH -1000 та Yamaha SY-1.

У міру того, як у 1980-х ріс ринок персональних комп'ютерів, зростала кількість музикантів, які використовують у своїй роботі спеціалізоване програмне забезпечення. Наприкінці 1970-х у стінах французької дослідницької організації IRCAM, створеної композитором П'єром Булезом для сучасних музичних та музикознавчих досліджень, Міллер Пакетт розробив одну з перших комп'ютерних систем запису музики – Max. Незабаром на її основі Пакетт створив ще один продукт Max Signal Processing (MSP), спеціальне розширення для Max, яке дозволяє музикантам створювати власні віртуальні синтезатори. Незважаючи на розвиток комп'ютерних та музичних технологій, Max/DSP активно використовується досі.

До середини 1990-х, на тлі зростання більш доступних та універсальних цифрових та програмних синтезаторів, класичні модульні системи перетворилися на застарілу технологію. Приблизно в цей час свою справу розпочав німецький інженер Дітер Допфер, який створив модуль для системи FORMANT і співпрацював з Kraftwerk. Результатом його роботи став синтезатор Doerfer A-100 – один із найкомпактніших модульних пристроїв, який завдяки форм-фактору 3U легко поміщається у стандартний студійний річок, що поставлявся в комплекті з інструментом. Система Допфера виявилася дуже популярною – інші компанії стали розробляти для неї власні модулі розширення, а сама A-100 започаткувала міжнародний стандарт Euro rack.

Освоєння майбутніми звукорежисерами, аспектів роботи модульних синтезаторів, надзвичайно актуальне у сучасному звуковиробництві. У 1994 році, шведською компанією Propellerhead Software, була розроблена програма для створення та запису музики (цифрова звукова робоча станція) – Reason. У віртуальному реку, з'явилася можливість створювати інструменти зі списку доступних нативних пристроїв (а також числа Rack Extension плагінів) – синтезаторів, семплерів, процесорів ефектів, крокових та графічних секвенсорів та саб-мікшерів. А ось підключення (з'єднання) віртуальних модулів вироблялося віртуальними патчкордами, як на справжньому «залізному» модульному синтезаторі. І здавалося, що вже пішли в історію, незручні і громіздкі аналогові схеми, почали своє стрімке сходження, цього разу в «віртуальному світі». Мабуть найпоширеніші у співтоваристві звукорежисерів і саундпродюсерів VST плагіни Waves взагалі

випускають цілі серії «вінтажних» обробок для студійної роботи. Не кажучи вже про таких флагманів студійної індустрії як Softube або Slate Digital, де витримані всі принципи та характеристики справжніх фізичних модулів деякі з яких випускаються і в «матеріальному – залізному» вигляді. А знайомлячись із віртуальними аналоговими VST інструментами, студентам легше зрозуміти основи саунддизайну у поп музиці та кіновиробництві. VST емуляції модульних синтезаторів від Softube або SoundStuff, вище будь-яких похвал. Ці плагіни дають майбутнім фахівцям повну свободу творчості та наочне розуміння принципів роботи аналогового обладнання за допомогою віртуальних патчкордів. Адже саме з таким обладнанням їм доведеться зійти на майбутніх робочих місцях, чи то студія, чи концертний зал. Нові тенденції в звукозаписі, націлені окрім кросплатформенності, теж на вільну архітектуру вашої звукозаписної програми. Наприклад, Bitwig Studio, комп'ютерна програма для створення та запису музики (цифрова звукова робоча станція), розроблена німецькою компанією Bitwig, заснованою колишніми розробниками станції Ableton Live. А при вільній архітектурі програми, як ніколи знадобляться знання принципів з'єднання та роботи різних модулів. Іноді від різних виробників. Модулі аналогових, які перемежяться з цифровими, спектральними і т.д. Саме з цієї причини вивчення модульних синтезаторів, їх можливостей, принципів комутації та властивостей кожного з підключених модулів є дуже важливим етапом у підготовці майбутніх звукорежисерів.

Література:

1. Manny Marqueeen – A Short History Of The Future: 50 Years Of Modular Synt URL: <https://www.theransomnote.com> (дата звернення: 13.10.2022)
2. Philip Manton – The What, Why and How of Modular Synthesis URL: <https://theproaudiofiles.com/the-what-why-and-how-of-modular-synthesis/> (дата звернення: 13.10.2022)
3. Skott Wilson – 8 of the most important modular synthesizers in music history URL: <https://www.factmag.com/2017/09/21/most-important-modular-synths-in-history/> (дата звернення: 13.10.2022)

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ
ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ОСНОВ СВІТОГЛЯДУ
У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ
В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ НУШ**

Зюба Д. С.

*здобувач вищої освіти першого (бакалаврського рівня)
спеціальності 013 – Початкова освіта*

*Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Науковий керівник: **Бреславська Г. Б.***

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри дошкільної та початкової освіти

*Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
м. Миколаїв, Україна*

Зміни, які сьогодні відбуваються в суспільно-політичному житті української держави, впливають на процес виховання молодого покоління й вимагають відтворення духовного потенціалу здобувачів початкової освіти.

В умовах зростання культурного різноманіття, загострення світоглядної кризи перед освітою постає завдання збереження духовності й моральності молоді, долучення її до загальнолюдських духовних цінностей.

Педагогічні умови містять об'єктивні та суб'єктивні обставини, вимоги і чинники, використання яких сприяє досягненню мети, забезпеченню ефективного перебігу освітнього процесу при найбільш раціональному використанні зусиль і засобів. Поняття «умова» є необхідною обставиною, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь» [2, с. 441].

На думку М. Курача, педагогічні умови є «сукупністю зовнішніх характеристик функціонування освітнього процесу (змісту, форм, методів, педагогічних прийомів тощо) та внутрішніх параметрів особистості (якостей, властивостей, характеристик)» [1, с. 200]. Педагогічні умови є сукупністю змісту, форм, методів, педагогічних прийомів, які впливають на ефективність формування духовно-моральних основ світогляду у здобувачів початкової освіти в освітньому середовищі НУШ. Таким чином, на основі аналізу психолого-педагогічної літератури та результатів констатувального етапу

педагогічного експерименту розроблено та обґрунтовано педагогічні умови:

- інтеграція виховних впливів на формування духовно-моральних основ світогляду у здобувачів початкової освіти в освітньому середовищі НУШ засобами партнерської взаємодії школи та родини;
- впровадження інноваційних педагогічних технологій формування духовно-моральних основ світогляду здобувачів початкової освіти в освітньому середовищі НУШ естетотерапевтичними засобами.

Новий формат співпраці з батьками передбачає впровадження таких форм партнерства: інтерактивні форми роботи з батьками (сімейні клуби, дискусії, інтерактивні ігри, тематичні акції тощо); тренінги, ділові ігри та майстер-класи для батьків (ефективна взаємодія вчителя та батьків, продуктивна форма їхнього спілкування); комунікації через електронні пристрої; застосування технології «фідбек» з батьками (зворотний зв'язок батьків на дію, подію чи взаємодію, яка дає змогу налагодити ефективну співпрацю вчителя і батьків [3]).

Головною метою естетотерапевтичної діяльності вчителя початкових класів як специфічного виду педагогічної діяльності, що полягає в активізації емоційно-чуттєвої сфери молодших школярів, у формуванні естетичного інтересу дітей до життєдіяльності, розвитку у них творчого потенціалу естетотерапевтичними засобами, зокрема: казкою, грою, мистецтвом, природою, спілкуванням тощо. Зазначені вище естетотерапевтичні засоби є характерними для гуманної педагогіки, що забезпечують впровадження педагогам психологопедагогічних методів впливу на формування духовно-моральних основ світогляду у здобувача початкової освіти. Процес формування духовноморальних основ світогляду здобувачів початкової освіти в освітньому середовищі НУШ потребує інноваційних педагогічних технологій в освітньому процесі: інтерактивних, ігрових, інформаційно-комунікаційних, мас-медійних, проєктних.

Важливим сучасним засобом формування духовно-моральних основ світогляду у дітей є використання сюжетів мультфільмів, які дозволять доповнити і поглибити знання дітей про нашу Батьківщину; формувати уявлення про Україну як суверенну державу з давньою історією, багатою культурною спадщиною, виховувати бажання піклуватися про країну, навколишнє середовище: серії мультфільмів «Корисні поради», «Уроки тітоньки Сови» («Уроки доброти», «Мої домашні тварини», «Уроки обережності») закріплюють уявлення дітей молодшого шкільного віку про моральні цінності людини; дозволяють зрозуміти зміст понять «чесність», «правдивість»; навчають дітей оцінювати вчинки з погляду ціннісного ставлення.

З метою прищеплення в учнів моральних якостей вважається доцільним використати ігрові технології, оскільки гра є видом осмисленої непродуктивної діяльності, мотив якої лежить не в її результаті, а в самому процесі під час якого формується особистість дитини і ті сторони психіки, від яких в майбутньому будуть залежати відносини дитини з іншими людьми. Під час формування духовно-моральних основ світогляду у здобувачів початкової освіти в освітньому середовищі НУШ ефективність ігрової діяльності здійснювалась нами за дотримання умов правильної організації, чіткої мотивації, врахуванні індивідуальних особливостей дітей та їх інтересів. Зокрема, використовуються ігри морально-етичного змісту:

– *Гра «Долоньки»*. Метою даної гри є навчити дітей бачити хороші якості в оточуючих. Кожен учасник гри обводить свою руку на аркуші формату А4, потім пише на ній своє позитивне якість. Після цього кожен аркуш передається по колу. Кожен дитина повинна дописати його власникові ще одну позитивну якість. Гра триває, поки аркуш не повернеться до того, хто його написав.

– *Гра «Комплімент»*. Метою даної гри є розвиток у дітей позитивного ставлення до оточуючих. Учитель дає першому учаснику предмет, який є символом гри (наприклад, м'яка іграшка), і говорить комплімент: «Ти дуже добрий». Потім перший учасник передає предмет наступному учаснику і каже йому комплімент. Гра триває, поки предмет не повернеться до вчителя.

– *Гра «Молекули»*. Метою гри є згуртування колективу і формування моральних понять (добро і зло, дружба, справедливість і т.п.). За командою всі учасники утворюють пари (Кожного разу різні). Той, хто залишився без пари, повинен відповісти на питання ведучого. Наприклад: «Навіщо потрібна дружба?», «Що таке справедливість?» і т.п.

– *Гра «Я дарую тобі подарунок»*. Ця гра виховує у дітей бажання зробити щось приємне для іншого, наприклад, подарувати йому те, що подобається самому. Таке прагнення є основою гуманного ставлення до людей і надзвичайно важливо для морального розвитку дитини. Ігрова ситуація така, що дитина сама вибирає, кому вона хоче зробити подарунок і, що саме подарувати. З метою прищеплення в учнів ЕГ моральних якостей ми вважали доцільним використати ігрові технології. Вправи-тренінги, комунікативні ігри, етичний тренінг («Людина поруч», «Конверт життєвих ситуацій», «Комплімент», «Вітання»); гра «Чарівний стілець», «Корзина грецьких горіхів», «Пропоную-вибираю», які водночас є і груповою справою і довірливою розмовою про ті проблеми, які перешкоджають дитині, які вона не в змозі вирішити самостійно. Основна роль педагога під час організації гри полягає у наданні кожній дитині можливості самовиразитися, самореалізуватися, як у процесі

навчання, так і в позаурочній діяльності. Будь – яка гра виправдана ще й психологічно: у грі дитина безтурботна, психологічно розкута і тому більше, ніж коли-небудь, здатна на повне вираження свого індивідуального «Я».

Отже створення духовно-насиченого освітнього середовища НУШ є основою для практичного набуття здобувачів початкової освіти та потреби постійного духовно-ціннісного самовдосконалення. Реалізація педагогічних умов формування духовно-ціннісних орієнтацій, що пов'язана з активним залученням здобувачів освіти до пізнання цінностей духовної культури суспільства, можлива завдяки створенню духовно насиченого освітнього середовища НУШ через розширення аксіологічного компонента змісту освіти, а також забезпечення умов для духовно-ціннісної діяльності у педагогічному процесі закладів освіти.

Література:

1. Курач М. С. Художньо-проектна підготовка майбутніх учителів технологій: монографія / за ред. проф. М. С. Корця. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. 329 с.

2. Словник української мови. – Тт. 1–11. АН УРСР. Інститут мовознавства/ за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970–1980. URL: <http://sum.in.ua/s/umova/> (дата звернення: 18.03.2018р.) с. 441

3. Традиційні батьківські збори – це не модно. Олена Фіданя про те, як київські школи шукають новий формат співпраці з батьками. – URL: <http://nus.org.ua/articles/tradytsijni-batkivski-zbory-tse-nemodno-yakkyuyivskishkoly-shukayut-novuj-format-spivpratsi-z-batkamy/> (дата звернення: 11.09.2022)

4. Миропольська Н. Є. До проблеми виховання духовності особистості. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. Луганськ, 2006. № 1 (14). С. 169 – 175.

MODERN CHALLENGES OF GENDER EQUALITY

Ishchenko T. V.

*Senior teacher at the department of International Relations and Social
and Humanitarian disciplines
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Dnipro, Ukraine*

Nowadays we live in a complex world with the emphasis on human individualization where the value of diversity greatly matters. We face with constant changes in social and cultural world, deal with the problems of gender identity and social roles of its participants. The meaning of the notion «gender» continues to be perplexing and embarrassing. The role of the individual in the society is usually meant by the term «gender» and as researchers truly emphasize this fact by using it mainly in socio-cultural context [4, c. 18].

The problem of gender equality continues to be quite acute both in Europe and in our country. This problem is not new. For several centuries, women have been fighting for their rights: career growth, decent wages, participation in the political and public life of the country, unwillingness to continue living according to the stereotypes and conservative traditions of their society. However, gender equality is not only a problem for women. As Wikipedia says «gender equality is the state of equal ease of access to resources and opportunities regardless of gender, including economic participation and decision-making; and the state of valuing different behaviors, aspirations and needs equally, regardless of gender» [2].

The similar ideas has UNICEF saying that gender equality means that «women and men, and girls and boys, enjoy the same rights, resources, opportunities and protections. It does not require that girls and boys, or women and men, be the same, or that they be treated exactly alike» [3].

Both women and men are no longer willing to follow stereotypes. A woman is not obliged to be only a housewife, the keeper of the hearth and devote all her time to raising children. In the same way, a man is not only a breadwinner and a protector. In a modern society, everyone has the right, but not the obligation, to perform the social role that he or she likes.

In our society, we face with a mixing of the concepts and notions. There are still a lot of widespread misconceptions regarding «gender inequality», «gender difference» and «gender identity».

However, the problem seems to be deeper. Very often there is a substitution of concepts. Instead of «equal rights» or «equal opportunities» we may face with the imposition of the concept of «equal duties». Under the slogan of «gender parity» women are forced to occupy high positions and positions in a company or politics, serve in the army, etc. The presence of specialized education, the availability of relevant work experience, professionalism, inclination to one or another type of work, psychological and mental predisposition, etc are usually ignored. So-called «gender quotas» are applied everywhere, which in real life leads to difficult and sometimes catastrophic situations in the professional sphere.

Meanwhile, the principle of gender equality, which is popular today, causes difficulties not only in the professional, but also in the social, domestic and cultural fields. Adherence to the principle of «equality» leads to situations where men cease to be leaders. The concept of «stronger sex» – «weaker sex» is lost or has already been lost, for example, in Europe the idea is widespread that a man should not give way to a woman or the elderly in a transport. Supposedly this subconsciously speaks of the weakness of other people and infringes on their rights. Let us discuss the situation in a restaurant or cafe when people «go Dutch» or when a woman is not let go ahead when entering or leaving the building. Here we are again faced with the substitution of concepts and we get a situation where generations of young people grow up and are brought up in an atmosphere of the abolition of culture, upbringing, education and elementary politeness.

The issue of equality is very complex. By implementing this principle, one can easily go to extremes, for instance the former principle of «woman – housewife» is now replaced by the principle of «woman – leader». Of course, one cannot deny the need for equal rights in society, but one should not turn a right into a duty. Nowadays it is stated an utmost necessity to achieve the elimination of inequalities between gender identities, but we have to be careful in this aspect in order to save the diversity when struggling for inequality elimination.

In modern society, it is necessary to continue to ensure equal access of citizens to the opportunity to get a good education, a decent job, wages, etc. Millions of people continue to be discriminated against in the field of education, work, etc. The search for ways to overcome discrimination lies in equality of opportunity.

Decent work, gender equality and non-discrimination are at the heart of the 2030 Agenda. The Declaration, adopted by the UN General Assembly in September 2015, outlines the following vision for the future: «We see a world in which universal respect for human rights and human dignity, the rule of law, justice, equality and non-discrimination, respect for racial, ethnic, cultural diversity; a world of equal opportunities that allows the full

development of human potential and contributes to shared prosperity» [1] Gender equality is the goal we have to strive for if we still want to live in a fair society.

The main aim is to provide opportunities for free development of the individual, but also to develop a mechanism for the practical implementation of the principles of gender non-discrimination.

Bibliography:

1. Гендерное равенство и недопущение дискриминации // URL: <https://www.ilo.org/moscow/dw4sd/themes/gender-equality/lang--ru/index.htm> (дата звернення 20.09.2022)

2. Gender equality // Wikipedia: URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Gender_equality (дата звернення 16.09.2022)

3. LeMoynes, Roger (2011). «Promoting Gender Equality: An Equity-based Approach to Programming» (PDF). *Operational Guidance Overview in Brief*. UNICEF. Archived from the original (PDF) on 2017-10-20. URL: https://web.archive.org/web/20171020152744/https://www.unicef.org/gender/files/Overarching_2Pager_Web.pdf (дата звернення 24.09.2022)

4. Skyba, E., Tkachenko, K. Gender challenges of modern societies. *Scientific journal «Philosophy, Economics and Law Review»*. Volume 1, no. 2, 2021. с. 18-25

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/83>

ІНФОРМАЦІЙНА ГІГІЄНА ЯК ПОКАЗНИК ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО ТА ТРЕТЬОГО ОСВІТНІХ РІВНІВ

Квасник О. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, філософії та мовної підготовки
Харківська медична академія післядипломної освіти
м. Харків, Україна*

Інформація стає інструментом для ефективного функціонування соціокультурного середовища, що спонукає особистість поглинати можливості, використовувати свої ресурси, влітати багатогранну свою сутність у контекст буденної та професійної діяльності. Інформаційне

поле перестає бути опосередкованим і стає індикатором обізнаності, професіоналізму, можливостей та якісної взаємодії, що приносить очікуваний результат.

В статті 47 Закону України «Про вищу освіту» освітній процес характеризується як інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки, що провадиться у вищому навчальному закладі (науковій установі) через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості [1]. Освітнє середовище виступає каталізатором у соціалізації здобувача, його адаптації до нової ролі у суспільстві, сприяє засвоєнню комплексу цінностей і норм, дозволяє функціонувати в межах нормативних та етичних догм, визначених ним.

Змістовно змінюється процеси формування міжособистісних відносин, які забезпечують комфортні умови розвитку та емоційно-моральне функціонування, циклічний процес обміну когнітивним контентом, унормування інформаційних потоків та створення комфортних умов життя, зокрема забезпечення здоров'я та безпеки. За умов постійного інформаційного шуму та втручання у процес взаємодії зовнішньої думки, маніпулятивних технологій керування думкою, постає важливе питання контролю та оптимізації функціонування здобувача в освітньому середовищі. Значені питання належать до сфери гігієни, що є передусім медичною наукою і вивчає вплив середовища або умов існування на здоров'я людини, розробляє оптимальні, науково-обґрунтовані вимоги нормалізації життєдіяльності, розробляє методи запобігання захворюванням. Створення гігієнічних нормативів, санітарних правил та заходів забезпечує оптимальні умови для життєдіяльності, зміцнення здоров'я та попередження захворювань [4, с. 6].

Здобувачі другого та третього освітніх рівнів мають вже певний арсенал компетентностей, функціонують у середовищі, насиченому інформаційними потоками, наприклад у контексті пошуку, що забирає багато часу через великі можливості доступу до когнітивного простору. Функціонування особистості як суб'єкта освітнього процесу потребує дотримання норм взаємодії, зокрема щодо використання та розповсюдження інформації, дотримання академічної доброчесності, захисту власних проектів та розробок, участь у діяльності міжнародної спільноти. Все це пов'язано із взаємодією освітнього середовища із інформаційним, а тому дослідженням питань інформаційної гігієни.

Інформаційна гігієна розробляє методіку гігієнічної інформаційної поведінки, «наукове обґрунтування санітарних заходів з організації інформаційних мереж і процесів, гігієнічно обґрунтованого

виробництва, розповсюдження, споживання, зберігання та відтворення інформації, наукове обґрунтування гігієнічних нормативів інформації, інформаційного середовища, інформаційних мереж та процесів» [2]. Інформаційне середовище, стрімкий прогрес та розвиток інновацій спровокували як багато переваг, так і багато проблем, зокрема впровадження дистанційного навчання та безлічі відкритих доступів спровокувало залежності, негативні наслідки для фізичного та психічного здоров'я. До психічних особливостей сприйняття інформації за рахунок використання технологій додається ситуація воєнного стану, тому коло психологічних навантажень підсилюється маніпуляціями, засиллям неправдивої інформації, спамом, фейками, недостовірними фреймами. Відповідно існує необхідність здобути інструменти до арсеналу компетентностей, які допоможуть певним чином розібратися в інформаційному просторі та знизити згубний вплив інформаційно-комунікаційного простору, що покращить якість здобуття освітнього рівня здобувачами другого та третього освітніх рівнів.

Серед безлічі неперевереної інформації існує потреба її фільтрування, що є безпосереднім завданням інформаційної гігієни. Опанування засобами керування інформаційними потоками та якістю самої інформації, виявлення засобів маніпулятивного впливу та вчасна протидія, використання фактів та доказовості є головними перевагами у ефективності життєдіяльності особистості під час здобуття освіти та повсякденної життєдіяльності. А найголовнішим завданням є впровадження механізмів захисту від агресивної інформації [3, с. 120]. Щоб заздалегідь убезпечити себе від психологічної засміченості свідомості, треба брати до уваги інформацію, що доведена чи має доказову базу, з обережністю реагувати на емоційно забарвлену, зважати на наявність розповсюдження стереотипів та навішування ярликів, остерігатися інформаційної бульбашки. Йдеться про так звану інформаційну бульбашку, яку створює система алгоритмів пошукових систем і соціальних мереж, зокрема у Facebook, Instagram та Google. Проте якщо ситуація склалася несприятливо для свідомості здобувача, слід дати йому інструменти протидії зазначеним небезпекам та озброїти методами інформаційної гігієни, що дасть можливість зберегти чи відновити психолого-фізіологічний баланс організму та визначить стратегію поведінки під час реабілітації особистості. Передусім слід використовувати прийоми інформаційної дієти, зокрема обмежувати в часі спілкування з гаджетами (не прокидатися і засинати з телефоном в руках), установити обмеження пошуку, застосовувати оператори пошуку і знайомитися з матеріалами, що конкретно необхідні, обмежити взаємодію через соціальні мережі, фільтруйте новини та відмовтесь від швидких новин і фактів, дозвольте інформації «влягатися»,

опрацюйте один і той же факт з різних боків та джерел. Якщо розпочати використовувати засоби інформаційної гігієни, то ситуація із симбіозом освітнього а інформаційного середовища буде мати високі показники ефективності, що вплине на якість освітнього процесу, зокрема здобувачів другого та третього освітніх рівнів.

Література:

1. ЗАКОН УКРАЇНИ «Про вищу освіту»(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст. 2004). URL: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/download/zakon-ukrajini-pro-vischu-osvitu-vidomosti2014.html>

2. Бауман З. Соціальні мережі – це пастка. URL: <http://www.zbruc.eu/node/47024>

3. Лісовський П. М. Маніпуляція свідомістю: сутність, структура, механізм у сучасному трансформаційному суспільстві (соціально-філософський аналіз. Вид-во Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2006. 200 с.

4. Савела Є. Інформаційна гігієна у сучасному суспільстві. *Природа та сутність людини: конструювання майбутнього в умовах пост-правди*: матеріали Регіон. наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 20 листоп. 2020 р.). Дніпро: ДДУВС, 2021. С. 68-69.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/84>

КОНФЛІКТНІСТЬ ТА АГРЕСИВНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК ФАКТОРИ РИЗИКУ БЛАГОПОЛУЧЧЯ СІМ'Ї

Кобильнік Л. М.

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри психології

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

м. Запоріжжя, Україна

Сімейне життя вимагає від людини різноманіття знань і умінь, джерелом формування яких є, насамперед, батьківська сім'я. Разом з тим, все частіше дослідники, що займаються вивченням проблем сучасної сім'ї, відзначають падіння її психологічного потенціалу та

престижу сімейних цінностей, збільшення числа розлучень і зниження народжуваності, підвищення ризику схильності дітей до неврозів через неблагополучний психологічний клімат в сім'ї.

В роботах В. Сатир виділяється два типи сімей: зріла і проблемна. Авторка вважає, що члени зрілої сім'ї почуваються вільно один з одним, не соромляться говорити про свої почуття. Все, що вони відчувають (розчарування, страх, біль, гнів, критика, жарт, похвала), може бути висловлено. Зріла сім'я здатна до продуктивного і узгодженого планування свого життя, однак, якщо щось в плані порушується, вона може спокійно прийняти й оцінити ці зміни. Члени зрілої сім'ї здатні без паніки реагувати на життєві ситуації. У зрілій родині добре видно, що людське життя і почуття людей – це найвища цінність [2, с.23].

Серед позитивних характеристик благополучних сімейних відносин К. Роджерс виділяє відданість і співробітництво; спілкування, що припускає відкрите самовираження; гнучкість відносин та самостійність. Вчений акцентує увагу на тому, що в дисгармонійних сім'ях позитивних актів взаємодії між членами сім'ї менше, ніж негативних. При цьому, позитивних актів до сторонніх осіб зберігається більше, ніж до членів своєї сім'ї [1, с. 30].

Найбільш поширеними факторами, які спричиняють успіх чи невдачу в шлюбі за Н.С. Троценко [4], є особисті якості подружжя та їх вміння вирішувати всілякі проблеми, бути в гармонії один з одним. При відсутності цих умінь нерідко виникають конфліктні ситуації як наслідок несумісності між подружжям. Важливо враховувати й індивідуально-психологічні особливості кожного з подружжя. Раціональним і комплексним показником їх індивідуальності може служити тип особистості: найбільш поширеною причиною подружніх конфліктів, а також розлучень є «несхожість характерів», несумісність подружжя.

Більшість дослідників психології сім'ї відмічають значущість дошлюбного періоду на подальше благополуччя родини та виділяють наступні дошлюбні фактори ризику: ранній вік наречених (у нас такий вік негласно вважають для чоловіка до 20 років, для жінки до 18 років); пізній вік наречених (для Заходу таким віком є: для чоловіка – 40-45 років, для жінки – 30-35 років, для нас: для чоловіка – 30-32 роки, для жінки – 25-27 років); перевищення віку дружини щодо віку чоловіка; наявність у дружини вищої освіти; міського походження; гетерогенність статусу; соціально-демографічна різниця в походженні; відсутність братів і сестер у дружини; відсутність сестер у чоловіка; несталі відносин до шлюбу; негативне ставлення батьків до шлюбу; дуже короткий або занадто тривалий період знайомства; дошлюбна вагітність; наявність друзів протилежної статі [1, с. 48].

Серед факторів ризику також слід розглядати підвищену конфліктність та агресивність майбутнього подружжя. Під конфліктністю ми розглядаємо інтегральну властивість особистості, що припускає частоту ескалації й вступу особистості у конфлікти та визначається комплексною дією чинників: психологічних (темперамент, агресивність, ригідність, низька саморегуляція, актуальний емоційний стан, соціально-психологічні установки і цінності, компетентність у спілкуванні та ін.), соціальних (умови життя й діяльності, особливості середовища й соціального оточення, загальний рівень культури та ін.) [5].

Агресивність ми розглядаємо як психічне явище, що виражається у прагненні до насильницьких дій у міжособистісних стосунках, може бути властивістю особистості і навіть рисою характеру як результатом недостатнього виховання чи симптомом психічного захворювання. Агресивність розвивається в дитячому і підлітковому віці. Порушення емоційних взаємодій в батьківській сім'ї можуть призвести до формування агресивної індивідуальності, оскільки вони «деформують особистість, перешкоджають формуванню одних її сторін, підкоряють собі інші... З'являється тривожність як постійна властивість особистості, і звідси очікування агресії і готовність чинити опір їй, навіть завдаючи превентивні удари» [3, с. 121].

В нашому дослідженні ми вирішили виявити рівень конфліктності та агресивності здобувачок вищої освіти, які в майбутньому планують створити родини. Від жінки багато в чому залежить психологічний клімат родини, тому важливо встановити наскільки дівчата готові до порозуміння з партнером, які стратегії поведінки в конфлікті вони обирають. З цією метою ми використали Методику Басса-Даркі для діагностики агресивності та Опитувальник К.Томаса «Визначення способів регулювання конфліктів».

Експериментальне вивчення показників агресивності і ворожості здобувачок закладу вищої освіти (табл. 1) показало, що 60,00% дівчат мають високі показники індексу агресивності особистості (30,00% обстежених – підвищений рівень, 10,00% обстежених – високий рівень).

Таблиця 1

Розподіл показників за індексами агресивності і ворожості

Індекс	Рівні прояву у відсотках (%)				
	низький	середній	підвищений	високий	дуже високий
агресивності	15	25	30	10	20
ворожості	-	20	40	20	20

Привертає увагу, що 20,00% дівчат мають дуже високий рівень агресивності, що характеризується наявністю деструктивних тенденцій у сфері суб'єктно-суб'єктних відносин. Отримані нами дані свідчать про наявність активних зовнішніх реакцій агресії у сучасних дівчат стосовно конкретних осіб, що у майбутньому може спричинити сімейні конфлікти.

Також виявлено високі показники індексу ворожості у 80,00% дівчат (40,00% обстежених мають підвищений рівень, 20,00% обстежених – високий рівень та 20,00% обстежених – дуже високий рівень ворожості). Високий і дуже високий рівні ворожості (по 20,00% обстежених відповідно) свідчать про негативні почуття та оцінки дівчат до інших людей. Детальний аналіз проявів агресії у здобувачок представлено в табл. 2.

Таблиця 2

Дослідження рівня агресивності за методикою Басса-Даркі

Види агресії	Рівні прояву у відсотках (%)		
	низький	середній	високий
Фізична агресія (ФА)	35	30	35
Вербальна агресія (ВА)	6	59	35
Непряма агресивність (НА)	12	53	35
Негативізм (Н)	12	41	47
Роздратування (Р)	18	53	29
Підозрілість (П)	12	35	53
Образа (О)	29	53	18
Почуття провини (ЧВ)	18	29	53

В розрізі шкал відмічаємо високий рівень підозрілості (53,00%), почуття провини (53,00%) та негативізму (47,00%). Отримані нами дані свідчать, що сучасним дівчатам притаманні загальна негативна та недовірлива позиція щодо оточуючих. Оскільки сімейно-шлюбні стосунки будуються на коханні, повазі, взаємній довірі один до одного дана негативна позиція дівчат стосовно майбутнього чоловіка та членів його сім'ї може спровокувати сімейні конфлікти та виступати фактором ризику благополуччя родини.

Експериментальне вивчення стилів поведінки в конфлікті здобувачок вищої освіти показало високим рівень використання стилю пристосування – 85,00% обстежених у сукупності (з них 35,00% обстежених мають середній та 50,00% обстежених високий показник), тобто, у будь-якій ситуації дівчата пристосовуються та уникають прямого конфлікту. Виявлено, що 90,00% дівчат обирають стиль поведінки у конфліктній ситуації компроміс (з них 50,00% обстежених середній та 40,00% обстежених високий рівень). Результати дослідження показали, що 85,00% дівчат у конфліктних ситуаціях обирають стиль співпраці (з них 55,00% обстежених середній та 30,00% обстежених

високий рівень). Суперництво проявляється на низькому рівні у 75,00% випробуваних, а уникнення 65,00% обстежуваних. Шукають підтримку у конфліктній ситуації 80,00% дівчат (65,00% обстежених – середній та 15,00% обстежених високий показник), що свідчить про несамотійність та уникнення відповідальності. Виявлено, що шукають альтернативні шляхи вирішення конфліктних ситуацій, тобто обирають партнерство, 85,00% дівчат (з них 55,00% середніх обстежених і 30,00% обстежених високий рівень).

Таким чином, проведене нами дослідження вказує на необхідність психологічної підготовки здобувачок до шлюбу й сімейного життя, вивчення індивідуальних особливостей їх особистості, формування психологічної компетентності щодо особливостей взаємин у сім'ї.

Література:

1. Психологія сім'ї. Конспект лекцій /Укладач Ушакова І.М. Харків, 2017.
2. Сатир В. Как строить себя и свою семью. М.: Педагогика-пресс, 1992.
3. Томчук С.М., Томчук М.І. Психологія тривоги, страху та агресії особистості в освітньому процесі: [монографія] Вінниця: КВНЗ «ВАНУ», 2018.
4. Троценко Н.Є Фактори сімейного благополуччя. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/33688722.pdf>
5. Словник Психологія конфлікту. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/24905/1/%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82%D1%83.pdf>

PSYCHOLOGICAL HEALTH AS A FACTOR OF HARMONIOUS PERSONALITY GROWTH

Kovalova O. V.

*Doctor of Psychological Sciences, Professor,
Professor at the Department of Psychology
Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University
Zaporizhzhia, Ukraine*

One of the essential indicators of human mental health is the ability to perform basic social functions fully, to participate in social activities and to work socially useful. It is known that in order to successfully perform one's functions, a person must be not only psychologically healthy, but also harmoniously developed. The quality of this process is directly related to self-development, self-improvement and adaptation to a changing environment.

Analysis of different approaches to the problem of mental health allows us to identify two positions – medical and psychological. Due to the tight connection between «normalcy-pathology», medical examines not so much «health» as «disease». And psychological, where health is determined from the point of view of the formation of positive personal forces. In order to distinguish between psychiatric (medical) and psychological approaches, various concepts have been introduced in the practice of household research: «mental health» (O.I. Donilenko, L. Pozhezha), «personal health» (V.D Pyvovarov), «psychological health» (I.V. Dubrovina, V.V. Kolpachnikov), «moral health» (N.N. Trushina), «spiritual health» (Y.A. Korelyak).

The term «psychological health» emphasizes the indivisibility of physical and mental in a person, the necessity of both for full functioning [3, p. 54].

Psychological health is a term necessary for a person's full functioning and development throughout his or her lifetime. Thus, on the one hand, it is a condition for a person to adequately fulfill his age, social and cultural roles (child or adult, teacher or manager), on the other hand, it provides a person with the opportunity for continuous development throughout his life.

A psychologically healthy person is, first of all, a spontaneous and creative, chirpy and cheerful person, who is open and knows himself and the world around him not only with his mind, but also with his feelings and intuition [2, p. 78]. A person fully accepts himself or herself and at the same time acknowledges the value and uniqueness of those around him or her. Such

a person places responsibility for his life primarily on himself and learns from unfavorable situations.

The life of such a human being is full of meaning, despite the fact that he does not always formulate it for himself. An individual is constantly changing and, of course, contributing to the growth of others. The life path of such a personality may not be entirely easy, at times it may be quite difficult, but the human adapts perfectly to quickly changing living conditions. And what is important is for a man to be able to be in a situation of uncertainty, confident in what will happen to him tomorrow. Thus, it may be said that a mentally healthy person is a well-developed personality [1, p. 16].

The formation of an adult in harmony is linked to the formation of a hierarchical structure of reasons and values. One of these is the domination of the upper levels on the lower levels. The level of patterns and values is determined by the extent of their commonalities. One should begin with personal motives (the lowest) through the interests of close persons, the team, society, to universal social purposes. The presence of such hierarchies within an individual does not interfere with his harmony. Because complexity, multiple interests, polydirectionality in the presence of a dominant ensure a variety of connections to the world, overall stability.

The harmony of personality depends upon the extent to which the domination of the higher level is in accord with the lower level. For example, how are the conscious and unconscious levels interrelated, direct and intentional, natural and spiritual.

Furthermore, one of the positions that fills the concept of psychological health is its relation to spirituality. I.V. Dubrovina argues that psychological health should be seen as a wealth of personal development. That is to say, to include in psychological health a spiritual principle, an orientation to the full values: Truth, Beauty, Goodness. Thus, if someone has no ethical system, it is impossible to talk about their psychological health [4, p. 55].

Therefore, in order to maintain psychological health, it is necessary to aspire to the harmonization of the personality, self-development and self-improvement. In addition, a person must develop resistance to changes in the environment that may violate internal equilibrium, thereby causing the destruction of internal harmony.

Bibliography:

1. Асеев В.Г. Мотивация учебной деятельности и формирование личности. М. 2006. 346 с.
2. Ваник Д. Профессиональная подготовка учителей и проблемы мотивации достижения и контроля действий. *Вопросы психологии*. М. 2009. 450 с.

3. Вербицкий А.А. Проблема трансформации мотивов и контекстном обучении. *Вопросы психологии*. 2007. 160 с.
4. Дубровіна І.В. Практична психологія освіти. 2004. 592 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/86>

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Кундас В. М.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського рівня)
спеціальності 014.03 – Середня освіта (Історія).*

Додаткова спеціальність: 053 – Психологія

Горлівський інститут іноземних мов

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Науковий керівник: Дроздова Д. С.

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психології

Горлівський інститут іноземних мов

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

м. Дніпро, Україна

Одним з найважливіших завдань Нової української школи є забезпечення права дітей з обмеженими можливостями здоров'я на здобуття загальної освіти нарівні з усіма. Вирішенням цього завдання покликана займатися інклюзивна освіта. Інклюзивна освіта – це така організація процесу навчання, при якій всі діти, незалежно від їх фізичних, психічних, інтелектуальних, етнічних та інших особливостей, можуть отримувати однакову освіту.

Вчителі є ключовою ланкою у навчально-виховному процесі і саме вони мають бути підготовленими до реалізації завдань інклюзивної освіти. Від педагога, його особистісної позиції, мотивації залежить адекватна організація навчально-виховного процесу, «безпечне» входження учнів з особливими освітніми потребами (ООП) в середовище загальноосвітньої школи, попередження дезадаптації таких учнів [3].

Реалізація інклюзивної освіти ускладняється нестачею вчителів, що володіють професійними і особистісними якостями необхідними для роботи з учнями із ООП. Також констатуємо, що за наявності високого рівня вимог до психологічної готовності педагогічних працівників до інклюзивної освіти, розробленість теоретичних, методологічних і практичних аспектів цього питання є обмеженою.

Психологічна готовність є завершеним результатом підготовки індивіда до того чи іншого виду діяльності та передумовою її успішного здійснення. Психологічна готовність передбачає наявність у людини стійкого набору особистісних характеристик, необхідних для ефективного здійснення професійної діяльності [2].

В основі психологічної готовності до педагогічної діяльності лежить комплексна здібність до діяльності, що містить у своєму складі мотивацію, систему професійно-педагогічних знань, умінь, навичок, комплекс індивідуально-психологічних якостей особистості, її переконання, ціннісні орієнтації та погляди. Структура психологічної готовності до педагогічної діяльності обумовлена змістом діяльності педагога. Основними характеристиками готовності до педагогічної діяльності вважаються цілісність та стійкість [1].

Запровадження інклюзивного навчання висуває якісно нові вимоги до професійної діяльності педагогів, до їхніх знань та умінь, світоглядних позицій та особистісних якостей. Психологічна готовність педагогів до інклюзивного навчання дітей з ООП являє собою стійке системне психологічне утворення, що поєднує в собі позитивну мотивацію до професійної діяльності, позитивне та неупереджене ставлення до дітей з ООП, прийняття концепції інклюзивної освіти, педагогічні здібності, ціннісні орієнтації, знання, уміння та навички [4].

Отже, психологічна готовність вчителя до інклюзивного навчання дітей з ООП поєднує психологічну готовність до педагогічної діяльності та психологічну готовність до взаємодії з дітьми з ООП.

Мета дослідження полягала у визначенні особливостей психологічної готовності педагогічних працівників до роботи з дітьми з ООП.

Гіпотезою дослідження стало припущення про те, що психологічна готовність педагогічних працівників до роботи з дітьми з ООП визначається низкою чинників, серед яких ми виділяємо мотивацію досягнення успіху, просоціальні мотиви поведінки, розвинену емпатію, толерантність у спілкуванні.

В експериментальному дослідженні брали участь вчителі, асистенти вчителів Білокузьмінського, Новодмитріївського та Івано-Пільського ліцеїв Костянтинівської міської ради Донецької області у кількості 50 осіб. Віковий діапазон досліджуваних 23 – 48 років. Вибірку склали 38 осіб жіночої статі та 12 осіб чоловічої статі.

У роботі використовувалися опитувальник вивчення готовності вчителів до інклюзивної освіти М. Буйняк, методика дослідження мотивації досягнення успіху та уникнення невдачі А. Реана, методика визначення соціально-психологічних установок О. Потьомкіної, методика діагностики емпатії І. Юсупова, методика діагностики комунікативної толерантності В. Бойко. З метою визначення зв'язку між показниками використовувався коефіцієнт рангової кореляції Спірмена. Був застосований також розрахунок достовірних відмінностей до і після формуючого експерименту за G-критерієм.

Результати констатувального експерименту засвідчили що психологічна готовність до роботи з дітьми з ООП представлена на високому рівні у 9%, на середньому рівні – у 52% педагогічних працівників. Кількість педагогів з мотивацією уникнення невдачі та з наявністю тенденції до неї складає 60%. Соціально-психологічні установки на альтруїзм, працю та її результат, а також гроши мають 66% педагогічних працівників. Для переважної більшості педагогічних працівників притаманний високий та середній рівень розвитку загальних емпатійних здібностей – 68%. Кількість педагогів з високим та середнім рівнями комунікативної толерантності складає 76%.

Встановлені статистично достовірні зворотні кореляційні зв'язки показника психологічної готовності із показниками негативного ставлення; мотивацією уникнення невдачі, негативними комунікативними установками, а також статистично достовірні прямі зв'язки показника психологічної готовності із показниками обізнаності про особливості інклюзивної освіти, соціально психологічної установки на альтруїзм, емпатії, толерантності.

Отже, високий рівень обізнаності про особливості інклюзивної освіти, наявність просоціальних психологічних установок на альтруїзм, високий рівень емпатії та толерантність є запорукою психологічної готовності педагогічних працівників до роботи з дітьми з ООП. У той же час, негативне ставлення до дітей з ООП, мотивація уникнення невдачі і такі прояви комунікативної інтолерантності як неприйняття індивідуальності інших людей, прагнення підлаштувати партнера по спілкуванню під себе, вибір себе як еталона оцінки інших заважають формуванню психологічної готовності педагогічних працівників до роботи з дітьми з ООП.

Наявність отриманих результатів зумовили необхідність організації та здійснення психокорекційного впливу на розвиток психологічної готовності педагогічних працівників до роботи з дітьми з ООП.

За результатами дослідження було розроблено програму розвитку особистісних чинників готовності педагогічних працівників до реалізації інклюзивної освіти. Програма базувалася на принципах

активності, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, конфіденційності, персоніфікації висловлювань, трансформації поведінки та ін. Проведення програми було спрямоване на поглиблення знань щодо специфіки інклюзивного навчання, психологічних особливостей дітей з ООП; формування позитивного ставлення до взаємодії з учнями з ООП; розвиток особистісних якостей педагогів, які є значущими для роботи в умовах інклюзії (мотивація досягнення, просоціальні установки, емпатія, толерантність).

З метою оцінки ефективності програми було проведено контрольні діагностичні дослідження. Отримані результати засвідчили зростання показників мотивації досягнення, емпатії, толерантності у педагогічних працівників експериментальної групи, але ці зрушення не виявилися значущими. Статистичну значимість в експериментальній групі отримали позитивні зміни рівня обізнаності педагогічних працівників про особливості інклюзивної освіти та ставлення педагогічних працівників до дітей з ООП. У контрольній групі за цими показниками позитивних змін не відбулося взагалі, або мала місце негативна тенденція.

Отже, реалізація програми розвитку особистісних чинників готовності педагогічних працівників до реалізації інклюзивної освіти засвідчила її ефективність.

Дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Перспективними вважаємо дослідження більш широкого спектру соціально-психологічних чинників формування психологічної готовності педагогічних працівників до роботи з дітьми з ООП.

Література:

1. Євтух М.Б., Лузік Е.В., Ладогубець Н.В., Ільїна Т.В. Педагогічна психологія: підручник. К.: Кондор Видавництво, 2015. 420 с.
2. Жванія Т.В. Готовність до професійної діяльності у психології: теоретичний аналіз. *Вісн. Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Психологія*. Харків: Вид-во ХНПУ, 2015. Вип. 50. С. 69–79.
3. Карамушка Л. М., Толков О. С. Формування психологічної готовності персоналу вищої школи до діяльності в умовах соціально-психологічних змін: монографія. Київ; Кам'янець-Подільський: Медобори 2006, 2013. 254 с.
4. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: монографія. Київ: АТОПОЛ, 2016. 152 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).

ВИХОВНА РОБОТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВИПРАВНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Купець О. М.

*аспірант кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка*

Науковий керівник: Івах С. М.

кандидат педагогічних наук, доцент,

*доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
м. Дрогобич, Львівська область, Україна*

Виховна робота із засудженими є важливою складовою діяльності виправних закладів. Згідно з Кримінально виконавчим кодексом України, до її реалізації, окрім персоналу пенітенціарних установ, активно долучаються й інші соціальні інституції, зокрема громадські, благодійні та релігійні організації. Доцільність такої співпраці у роботі з ув'язненими обґрунтовується з огляду на визначену визначенням у КВК України основну мету виховної роботи, яка полягає у виправленні та подальшій ресоціалізації осіб, позбавлених волі. Отож їх не слід ізолювати від суспільства, аби правопорушники розуміли ті процеси, які в ньому сьогодні відбуваються, знали соціальні запити і потреби, бачили перспективи свого подальшого повноцінного громадського життя.

Власне такий необхідний зв'язок із суспільством і покликані забезпечити працівники вітчизняних соціальних інституцій. Ми аж ніяк не хочемо применшити значення персоналу виправних закладів у виховній роботі. Працівники згаданих установ, безперечно, є основними організаторами зазначеного процесу, адже тільки вони знають потенційні можливості та потреби засуджених. Але долучення до виховної роботи громадських, благодійних та релігійних організацій сприяє суттєвому поліпшенню її результативності та урізноманітненню форм і засобів впливу.

Як показує практика, із перелічених соціальних інституцій найбільш ефективною постає робота релігійних організацій. Це пояснюється кількома чинниками. По-перше, засуджені перебуваючи довгий час в умовах суспільної ізоляції, не маючи можливості вільно спілкуватися з рідними та близькими людьми, прагнуть «розібратися з собою», у причинах скоєння злочину, щоби більше, пом'якшити свій стресовий стан,

виробити цінності свого подальшого життя» [1, с. 462]. По-друге, священнослужителі зацікавлені у виправленні правопорушників, у переосмисленні ними свого минулого аморального способу життя, своїх колишніх ціннісних орієнтирів. Адже це висока суспільна місія релігійних діячів, котрі прагнуть допомогти кожній людині, якою гріховною вона б не була.

Тому сьогодні у багатьох виправних закладах України релігійними організаціями відкрито каплички (подекуди церкви), бібліотеки та світлиці духовної літератури. Завдяки їх системній і комплексній роботі особи, які скоїли злочин, вчаться розрізняти добро та зло, нормативне і протиправне, усвідомлюють сутність скоєних ними правопорушень, розкаюються у них, духовно оздоровлюються.

Окрім релігійних організацій, до виховної роботи із засудженими виправних закладів залучають й громадські та благодійні інституції. Як свідчить практика, вони теж можуть достатньо ефективно здійснювати виховний вплив на ув'язнених. Спектр напрямів їхньої діяльності доволі розмаїтий: «... надання гуманітарної допомоги, проведення бесід, лекцій, культурно-масових та спортивних заходів для лікування і профілактики тяжких соціально небезпечних захворювань, підготовки засуджених до звільнення та постпенітенціарного соціального супроводу» [2].

На жаль, констатуємо, що участь громадських та благодійних організацій у виховній роботі із засудженими у виправних закладах є зазвичай епізодичною, фрагментарною. Зрозуміло, що з огляду на недостатність системності та систематичності такої діяльності вона не може бути високорезультативною. А з іншого боку, фахівці стурбовані недостатністю розвитку в сучасній Україні активного громадянського сектору, широкого кола працюючих громадських організацій та утворень, які б були зацікавлені у співпраці з виправними закладами, а також відсутністю відповідних спеціалістів, здатних та готових проводити реальні виховні заходи із засудженими у виправних закладах.

Безперечно, працівники виправних закладів є основними організаторами та координаторами залучення названих соціальних інституцій до виховної роботи із правопорушниками. Власне педагогічний персонал пенітенціаріїв визначає форми, методи та засоби виховної діяльності у їхніх установах релігійних, громадських та благодійних спільнот, орієнтуючись при цьому на чинні потреби і бажання засуджених, формують на цій основі групи зацікавлених та забезпечують матеріально-технічну й дисциплінарну складові проведення виховних заходів тощо.

Отже, ефективності виховної роботи у виправних закладах можна досягти за умови налагодження їх оптимальної взаємодії з такими соціальними інституціями, як релігійні, громадські та благодійні

організації. Персоналові виправних установ необхідно створювати всі умови для того, щоб вони були зацікавлені у такій співпраці, відчуваючи свою потрібність та дотичність до абстрактної довгоцільової мети виправлення й ресоціалізації засуджених.

Література:

1. Лучко С. В. Співвідношення соціальної та виховної роботи із засудженими в установах виконання покарань. *Право та управління* : електрон. наук. вид. / Нац. ун-т держ. податк. служби України ; голов. ред. П. Мельник. 2012. № 2. С. 459–472. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals>

2. Огляд результатів організації соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими в установах Державної пенітенціарної служби України у першому півріччі 2019 року. URL: <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/index>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/88>

ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ ІДЕЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

Маланська В. А.

студентка 2 курсу

факультету економіки та права

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Крижановська Т. О.

кандидат філософських наук,

доцент кафедри мистецтвознавства

та загальногуманітарних дисциплін

факультету економіки та права

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Філософське осмислення історичного руху українського народу є дуже актуальним з огляду на ті події, що відбуваються зараз у світі, а саме повномасштабного вторгнення російських військ на територію України. Як зазначають дослідники, «Зараз точиться війна, зокрема, і за нашу історію» [1]. На даному історичному етапі відбуваються «тектонічні» зсуви, що торкаються багатьох західних і східних країн, а в особливості України, коли кожен має зрозуміти хто ми є насправді. Необхідно доторкнутися до головної ідеї, заради якої український народ висловлює свою позицію, йде проти системи, готовий віддати

найцінніше – життя своїх синів та дочок. Протягом значного періоду історії ми, українці, боролись за те, щоб жити на своїй землі, у своєму домі, у волі, мирі й злагоді з іншими народами, ми завжди боролись за свою національну ідею. Кожен період української історіософії має своїх представників, які доносили до народу ідеї національної єдності та свободи, враховуючи філософські погляди та питання того часу. Яскравим діячем особливого періоду нашої історії є Михайло Грушевський.

Метою цієї статті буде осмислення, аналіз та структуризація основних ідей національної держави М. С. Грушевського. Адже нам важливо зрозуміти не стільки його історичні погляди, скільки філософське підґрунтя, що дає можливість більш осмисленої та багатогранної інтерпретації. Для початку потрібно поставити перед собою кілька завдань, а саме: – сформувати історіософський портрет М. Грушевського; – простежити основні історіософські напрями в яких рухався М. Грушевський ; – відокремити основні національні ідеї та прагнення діяча з філософської точки зору; – сформувати власну думку, щодо історіософської позиції даного мислителя.

Михайло Сергійович Грушевський (1866-1934 рр.) – видатний учений і політичний діяч, один із засновників і прихильників української ідеї. Основні його твори – «Історія України-Руси», «Нарис історії кийівської землі», «Хто такі українці і чого вони хочуть» та ін. Після себе М. Грушевський залишив понад 2 тисячі творів.

Звернувшись до джерел, ми можемо сформувати портрет молодого прогресивного та сповненого ідей Михайла Грушевського. Він походив як по батькові, так і по матері з духовної сім'ї: «Я сам виріс, – він пише, – серед людей духовної школи, твердо сидів в церковних поглядах, і тому хоч ся атмосфера була і для мене досить нуднувата, але іншою я не дуже-то мав нагоду дихати і тому приймав і зносив її без протесту і опозиції. Пізніше, під впливом тої духовної кризи, в яку я попав, кінчаючи гімназію, я навіть силоміць наганяв себе, з поривів певного духовного «самоумерщвлення», під іго такої покори і церковним ухилам, церковним темам...» [2]. Тобто, ми бачимо, що М. Грушевський зростає в духовному родинному оточенні, яке, до того ж було насичено широю любов'ю до всього українського, незважаючи на досить часті переїзди родини до інших земель. В своїй автобіографії майбутній автор «Історії України-Русі» пише: «... під впливом оповідань батька, що заховав тепле прив'язання до всього українського – мови, пісні, традиції, в мені рано збудилося й усвідомилося національне українське почуття, піддержуване книжками, тими рідкими поїздками на Україну...» [3, с. 4]. «Початки історіографічної рефлексії М. Грушевського сягають гімназійних часів. Саме тоді він уперше знайомиться із творчістю таких видатних українських істориків як М. Костомаров, П. Куліш, М. Драгоманов і В. Антонович. Власне, роздуми над їхніми працями, підсилені раннім і дуже потужним національним самоусвідомленням,

стали відправним пунктом формування як загально історичних, так і спеціально-історіографічних поглядів юнака» [4, с. 57]. М. Грушевський ствердив, що він перебрав від Максимовича «... два животворящі і невмирущі гасла... Нарід – як ціль і предмет наукового досліду і культурної праці, і – Неперерваність його історичної традиції як провідна нитка в усякім науковім орієнтуванні» [5, с. 247].

Щодо історіософських основ праць М. Грушевського, то зазначимо, що вчений ґрунтувався традиціями «українського радикального народництва, ... інтереси трудового народу – найвищий закон будь-якої громадської організації» [6]. Суб'єктом історичного процесу вважав народ як національну індивідуальність і національну цілісність. Народ був предметом його дослідження. Глибинні фактори людської життєдіяльності визначають смисл історії народу і видатної особи. Потреба у національному самовизначенні зумовлює характер міжнародних відносин: вони мусять будуватися на принципах свободи і суверенітету кожного народу. Кожний народ має свою історію. Виходячи з цієї історіософської концепції, Михайло Грушевський виробляв концепцію українського народу, що об'єднаний у національну цілісність психофізичними та культурними факторами. Сутність історіософської концепції М. Грушевського ґрунтується в 3 основних поняттях: народ, держава і герой в історії. Народ, у М. Грушевського, це поняття метафізики романтичного періоду, коли як держава – це анархо-соціалістичне поняття, і герой в історії відповідає позитивістській концепції, як метод пізнання. В народі Михайло Грушевський бачив найбільш дієву силу.

Вся історія українського народу – це пробуджена енергія національного самозбереження перед небезпекою видимої національної загибелі. На такому історичному ґрунті виростають ідеали українського народу: свобода, рівність і народний ідеал справедливості або автономії. Створена ним цілісна концепція українського історичного процесу увібрала в себе кращі здобутки сучасної йому світової української науки, була осяяна високою свідомістю і тому стала стрижневою ідеєю українського відродження. М. Грушевський репрезентував зовсім новий, вищий щабель національно-суспільної думки.

Основні напрямки філософської думки М. Грушевського – це розбудова української держави, національне визволення українського народу, загальнодемократичні перетворення, відродження самосвідомості народу в сучасний період, відновлення народної, української культури.

У своїй роботі «Хто такі українці і чого вони хочуть» він представляє концепцію широкої національно-територіальної автономії України, коли «українському народові разом з представниками інших народів України... буде забезпечено право рішати всі справи свого краю на місці...» [7, с. 6]. Ідея та намагання жити у вільній, відокремленій державі прийшла ще з 1840-х років, представники яких вважали, що

український народ є окремішним від інших, а поєднувати нас з іншими народами може лише давня історія походження всіх слов'янських племен. М. Грушевський виходив з федеративних ідей, тобто вважав, що Україна може бути в складі федерації з іншими країнами. Але на сьогоднішній день ми бачимо, що Україна – це повністю самостійна суверенна держава з самобутньою історією, традицією та майбутнім. Бо й справді, ми зовсім інші, ми маємо те, що не має будь-яка інша нація в світі. У нас тече кров великих предків, сповнена шаленим притоком волі, запалу, ідеї та добра.

Отже, можна зробити висновок, що національна ідея М. Грушевського ґрунтувалась на становленні вільної Української держави. Новітня концепція окремішності українського народу набула шаленого розмаху саме за діяльності М. Грушевського, який своїми працями, виступами, зверненням до народу доносив основні мотиви. Ми маємо розуміти, що ідеї М. Грушевського були прогресивними на той час і ґрунтувались на романтизмі та певній ідеалізації народу, його традиційного способу життя. Історіософські погляди видатного українського історика мають бути переглянуті в сучасному світі, що ні в якому разі не зменшує їх значущість, особливо в такий складний та переломний для нашої країни час.

Література:

1. Альфьоров О. Пояснює кандидат історичних наук Олександр Альфьоров / Facebook. Офіційна сторінка Національної академії наук України. 11.03.2022. URL: <https://www.facebook.com/NASofUkraine/posts/328551365968588>

2. Прицак О. Історіософія Михайла Грушевського / М. Грушевський. Історія України-Руси. К., 1991. Т. I. С. XL-LXXIII. URL: <http://litopys.org.ua/hrushrus/iur11003.htm>

3. Грушевський М. С. Автобіографія. Київ: 1926. URL: http://hrushevsky.nbu.gov.ua/cgi-bin/hrushevsky/person.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0005428

4. Тельвак Вікторія, Тельвак Віталій. Михайло Грушевський як дослідник української історіографії. Київ-Дрогобич, 2005. 334 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Telvak_Vitalii/Mykhailo_Hrushevskiy_iak_doslidnyk_ukrainskoi_istoriohrafii.pdf?

5. Грушевський М. С. «Малороссийские песни» Максимовича і століття української наукової праці. Твори: у 50 т. / П. Сохань (голов. ред.), І. Гирич та ін. Львів: Світ. 2015. Т.10. Кн. 1. URL: http://hrushevsky.nbu.gov.ua/cgi-bin/hrushevsky/person.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21STR=0001208.

6. Кралюк П. Історіософія Михайла Грушевського. Національний університет Острозька академія: офіційний сайт. 25 листопада 2012. URL: <https://www.oa.edu.ua/ua/info/news/2012/11-25-1>

7. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. Центр навчальної літератури: 2019. 242 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/89>

ПРИЧИНИ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ КОНФЛІКТІВ В ОРГАНІЗАЦІЯХ

Махник А. Ю.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського рівня)
спеціальності 053 – Психологія*

Горлівський інститут іноземних мов

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Науковий керівник: Дроздова Д. С.

*кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології*

Горлівський інститут іноземних мов

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

м. Дніпро, Україна

Будь-яка організація – це складна система, в якій є велика кількість взаємозв'язків, свої закони та соціальна взаємодія. В організаціях доволі часто виникають певні протиріччя серед співробітників, які нерідко переростають в конфлікти.

У психології конфлікт розглядається як зіткнення протилежно спрямованих та несумісних тенденцій, окремого епізоду свідомості або міжособистісних відносинах індивідів чи груп людей, що викликає певні емоційні переживання [6].

У свою чергу організаційний конфлікт розглядається як розбіжність поглядів окремих, певні зіткнення між особами або групою осіб, що часто мають місце через певні зміни зовнішнього середовища, через порушення внутрішнього регламенту та розпорядку компанії [4].

Серед найбільш розповсюджених причин організаційних конфліктів виділяють наступні:

1. В компанії відбуваються зміни. Часто причинами можуть слугувати зовнішні обставини, які призводять до певних вимушених змін з боку керівництва компанії для адаптації до нових реалій. змушує компанії вживати заходи та адаптуватися до нових реалій. Такими змінами можуть бути зміни умов праці, скорочення заробітної плати,

різноманітні реструктуризації та навіть звільнення. Всі вони негативно впливають на моральний дух та настрої всередині компанії та часто слугують джерелом конфлікту [3].

2. Обмеженість ресурсів компанії – людських, фінансових, матеріальних тощо. Недостатня кількість працівників може впливати на завантаження та перевантаження співробітників, викликаючи негативні емоції та зіткненняю.

3. Протиріччя між цілями та завданнями – необхідність швидких змін в роботі компанії часто призводить до перегляду старих способів роботи, виникає необхідність перегляду цілей та завдань. Це також може призвести до конфліктів, оскільки не всі співробітники готові до нових викликів [2].

Виділяють чотири типи організаційних конфліктів: внутрішньоособистісний, міжособистісний, конфлікт між особистістю та групою, а також міжгруповий [5].

Цікавим для вивчення психологічних чинників конфлікту є внутрішньоособистісний конфлікт. Цей тип конфлікту відбувається всередині психологічного світу людини. Найчастіше причиною є боротьба між мотивами людини, що мають протилежне спрямування – боротьба між потребами, інтересами, цінностями людини, її ідеалами та цілями. Такий конфлікт може виникати у тому числі на тлі незадоволеності своєю роботою або її умовами, розбіжністю між цінностями людини, її орієнтирами з вимогами компанії, та компанії його ціннісним орієнтирам та особистим потребам, невпевненістю в собі або навпаки – завищеною самооцінкою, а також з постійними стресами, професійним вигоранням тощо [1].

Небезпека таких внутрішніх конфліктів полягає в тому, що часто через невіршеність всередині людини вони знаходять вихід через конфлікти з колегами та керівництвом та призводять до міжособистісних та міжгрупових конфліктів.

Крім того, будь-який організаційний конфлікт можуть спровокувати ситуації або люди в компанії, які зачіпають цінності, несуть загрозу фізичній, фінансовій, емоційній або репутаційній безпеці безпеці людини, призводять до дискомфорту або стресів, можуть здаватися людині несправедливими, не виправдовують очікувань співробітника або являються результатом довготривалого невіршеного конфлікту.

На сьогодні, не зважаючи на численні дослідження та праці психологів, соціологів та інших вчених ця тема не повністю вивченою та потребує подальшого дослідження.

Література:

1. Березовська Л.І., Юрков О.С. Психологія конфлікту: навч. посіб. Мукачево : МДУ, 2016. 201 с.

2. Великих К.О. Управління організаційним конфліктом, як можливість для росту та розвитку персоналу: стаття. ТА Організації, Комунальне господарство міст, 2017, випуск 136.

3. Гуменюк Л. Й. Соціальна конфліктологія: підручник. Л.: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 564 с.

4. Ложкін Г.В., Пов'якель Н.І. Психологія конфлікту: Теорія і сучасна практика: навч. посіб. К.: ВД «Професіонал», 2006. 416с.

5. Матвійчук Т. Ф. Конфліктологія: навчально-методичний посібник. Л.: Вид-во «ГАЛИЧ-ПРЕС», 2018. 76 с.

6. Скібіцька Л. І., Матвеев В.В., Щелкунов В.І., Подреза С.М., Антикризовий менеджмент: навчальний посібник. К.: ЦУЛ, 2014. 584 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/90>

ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ РОТАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ СТОМАТОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Мельник Б. М.

аспірант кафедри ортодонтії

та пропедевтики ортопедичної стоматології

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

*Науковий керівник: **Канюра О. А.***

доктор медичних наук,

професор кафедри ортодонтії

та пропедевтики ортопедичної стоматології

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

м. Київ, Україна

Вступ. Стрімкий розвиток стоматологічної галузі, яка зазнає значних технологічних змін, вимагає безперервного та цілеспрямованого вдосконалення системи навчання майбутніх лікарів-стоматологів. Цивілізаційні виклики сьогодення стали поштовхом для пошуку ідеальної моделі навчання у вищих навчальних закладах. Безперечно, змішана форма навчання стала безальтернативною в період карантинних обмежень пов'язаних з пандемією COVID-19 та повномасштабних воєнних дій 2022 року. Ротаційна модель навчання являється однією з видів змішаної форми, яка здатна якнайкраще вплинути на зацікавленість студентів, їх мотивацію та підвищення результативності навчання.

Мета роботи. На основі наукового аналізу підготовки студентів стоматологічних спеціальностей визначити основні переваги та недоліки впровадження змішаної форми навчання. Довести

перспективність ротаційної моделі навчання та можливості її впровадження у вищих медичних навчальних закладах України.

Матеріали і методи. Нами проаналізовано та систематизовано 8 статей, 2 підручника та 2 навчальних посібника, в яких були проведені дослідження щодо вдосконалення процесу навчання у системі охорони здоров'я. Під час написання даного дослідження ми опирались на низку освітньо-професійних програм медичних спеціальностей. Був врахований досвід вітчизняних та зарубіжних науковців.

Результати дослідження. Цілком логічним, на нашу думку, є поділ педагогічних технологій на традиційні, інноваційні та змішані (поєднання традиційних та інноваційних) [1]. Варто зауважити, що інноваційними являються не лише педагогічні технології, які базуються на проведенні занять дистанційно. Насправді, це значно ширший перелік, який включає будь-яке використання цифрового потенціалу вищих навчальних закладів під час навчального процесу. Так само варто згадати, що змішане навчання має різноманітні форми.

Зокрема, автори [2] пропонують такі варіанти змішаного навчання:

- змішування онлайн та очного навчання;
- змішування структурованого і неструктурованого навчання;
- змішування користувачького і зовнішнього контенту;
- змішування самостійного і групового навчання.

Слід наголосити, що попри велике різноманіття педагогічних моделей та можливостей їх поєднання, змішане навчання має ґрунтуватись на дотриманні трьох складових:

1. Частина занять проводяться онлайн, а студенти самі контролюють час, місце та темп виконання завдань.

2. Частина занять проводиться очно (face-to-face).

3. Очна та дистанційні форми логічно поєднані між собою.

Спираючись на вищеперераховані складові змішаної форми навчання, викладач здатен доповнювати та трансформувати педагогічний процес, в залежності від тематики курсу.

Перспективною, на нашу думку, є «ротаційна модель навчання», яка базується на організації курсу, де студенти переходять між різними формами навчання за фіксованим розкладом, де принаймні один з таких форм є навчання в режимі онлайн [3]. Основою даної моделі являється очне навчання, де студентам пропонується робота в командах, групові проекти, теоретичний виклад матеріалу викладачем, тощо. Онлайн навчання відіграє допоміжну роль у ротаційній моделі, забезпечує інтегрованість учбового досвіду.

Ротаційна модель навчання вдало поєднується з практичною роботою студентів-стоматологів.

Запорукою успіху є чергування діяльності, а саме:

- обговорення тематики заняття з викладачем очно;
- проведення лекційних занять онлайн;
- робота у фантомних класах, клінічних кабінетах та зубо-технічних лабораторіях;

– поділ студентів на групи для виконання індивідуальних завдань, проєктів, підготовки доповідей (частина з цих завдань виконується онлайн).

Вищезазначені складові заняття («станції») студенти проходять за визначеним графіком. Важлива особливість ротаційної моделі – усі студенти повинні пройти усі станції.

Висновки. Результати дослідження свідчать про доцільність використання інноваційних педагогічних технологій та пошуку найбільш збалансованої моделі, з елементами як традиційних, так і дистанційних методів навчання. Ми вважаємо, що ротаційна модель навчання здатна вдосконалити підготовку майбутніх спеціалістів стоматологічної галузі та позитивно вплинути на їх подальшу професійну діяльність.

Література:

1. Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі: колективна монографія / За заг. редакцією Г.Л. Єфремової. – Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. – 444 с

2. Majumdar Arunima Blended Learning: Different combinations that work [Електронний ресурс] / Arunima Majumdar. – Режим доступу: <http://goo.gl/ksNYi1>

3. Michael B. Horn and Heather Staker, Blended: Using Disruptive Innovation to Improve Schools (San Francisco: Jossey-Bass, 2014)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/91>

СТИЛЬОВІ ВИТОКИ ВОКАЛЬНОЇ КОМПОЗИЦІЇ «THE GIRL FROM IRANEMA» А. К. ЖОБИНА

Небещук Є. А.

*здобувач вищої освіти першого (бакалаврського рівня)
спеціальності 025 – Музичне мистецтво
факультету мистецтва та дизайну
Міжнародний гуманітарний університет
Науковий керівник: **Каплун Т. М.**
кандидат мистецтвознавства, доцент,
завідувачка кафедри музичного мистецтва та звукорежисури
факультету мистецтва та дизайну
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Вокальна композиція «The girl from Iranema» – всесвітній хіт середини 60-х років у виконанні Аструд Жілберту і Стена Гетца, отримавший

Греммі у 1965 році. Створена пісня у 1962 року А. К. Жобіном – відомим бразильським композитором, співаком і інструменталістом (грав на фортепіано, флейті, гітарі). Автором португальського тексту пісні став бразильський літератор (поет, пісняр, есеїст, драматург, критик) Вінісіус ді Морайс (1913-1980), а англійської версії тексту – американський поет, створивший англомовні тексти багатьох міжнародних пісенних хітів ХХ століття Норман Гімбел (1927-2018).

Антоніу Карлус Жобін (порт. Antônio Carlos Brasileiro de Almeida Jobim, 1927-1994), відомий у історії джазового мистецтва як Том Жобім, став одним із засновників стилю босанови, стильові риси якого яскраво представлені у зазначеній вокальній композиції. Музикант у своїй творчості звертався до таких популярних у Бразилії 50-х – 60-х років ХХ століття жанрів та стилів, як танго, джаз, самба, французький шансон та інші. Але саме стиль босанови, засновником якого є Жобін поряд з гітаристом Жуаном Жилбертом, зробив його знаменитим у світі джазового мистецтва. Так, завдяки альбому «Canção do Amor Demais», який вийшов 1958 року і складався з пісень Жобіма та Морайса у виконанні співачки Елізет Кардозу («Outra Vez», «Chega de Saudade»), які своєю появою знаменували народження стилю босанова. Першим твором босанови вважають пісню «Chega de Saudade», яка була презентована в 1958 році як окремих сингл, а незабаром вийшла в альбомі Жуана Жілберту, що мав ту ж саму назву, що й пісня [1].

Пісня «The girl from Ipanema» (порт. «Garota de Ipanema» – «Дівчина з Іпанемі») була створена для музичної комедії під назвою «Dirigível», над якою працював поет Вінісіус ді Морайс. Спочатку назва пісні була «Menina que Passa» («Дівчина, що йде стороною»), іншою була і перша строфа твору [2, 3]. Зміст пісні розкриває повсякденне життя молодій дівчині. Відомо, що прототипом героїні пісні стала Ело Пінейру, сімнадцятирічна дівчина, яка мешкала у Іпанемі – модному приморському районі на півдні Ріо-де-Жанейро. Вона щодня проходила повз бар Veloso на пляж й у повсякденних справах, іноді заходила у бар та купувала цигарки для матері, де її й побачили автори твору. З того часу не тільки пісня отримала популярність, а й сама Ело Пінейру стала знаменитістю. За словами Вінісіуса, це «золота дівчина-підліток, суміш квітки й русалки, повна світла і витонченості, чий вигляд викликає сум, тому що вона несе із собою, на своєму шляху до моря, відчуття юності, що зникає, краси, що нам не належить...» [3].

Таким чином, героїня пісні стала символом квітучої молодості і ніжної дівочої краси, образ якої витончено і яскраво змальовано музичними засобами стилю босанови. Нагадаємо, що босанова – це стильовий напрямок у джазі, що виник на початку 1960-х років під впливом кул-джаз на бразильську народну музику, зокрема самбу,

тобто, синтез місцевого фольклору та джазу⁴. Саме цим можна пояснити той факт, що вокальна композиція «The girl from Ipanema» стала однією з найпопулярніших пісень в історії джазової музики і її численні записи у виконанні видатних співаків сучасності використовувались у кіно.

Босанова містить в своїй основі ритм, що спирається на самбу, яка поєднує ритмічні елементи та відчуття, що походить від колишніх африканських рабських суспільств з елементами європейської маршової музики. Акцентування першої долі, характерне для стилю самби, присутнє і у стилі босанова. Типова структура босанови має невеликі відмінності у порівнянні з європейською та північно-американською, заснованих на стандартній музичній формі з двох строф, завершених бриджем (розділ музичного твору, який контрастує за своїм змістом сусіднім розділам і готує перехід або повернення до основної музичної теми), та завершальної строфи, тоді як пісні босанова зазвичай мають не більше двох строф і майже ніколи не містять бриджу. Деякі пісні з ранніх записів Жілберту мали одну строфу, яка повторювалась без змін.

У Нью-Йорку, під час запису композиції з Жуаном Жілберту, Антоніу Карлусом Жобіном та Стеном Гетцем, виникає ідея створення її англійської версії. Автором англійського тексту став американець Норман Гімбел. Для вказаного запису пісню виконала дружина Жуана Жілберту – Аструд Жілберту, голос який ідеально підійшов для втілення теплою, сонячного образу дівчини з Іпанеми, незважаючи на те, що Аструд не була професійною співачкою, а може як раз завдяки цьому.

До найбільш яскравих виконавців композиції відносяться:

1. Frank Sinatra (Альбом: «Francis Albert Sinatra & Antonio Carlos Jobim»). Дата виходу: 1964 рік).

2. Oskar Peterson (Альбом: «Days of Wine and Roses»). Дата виходу: 1964 рік).

3. Erroll Garner (Альбом: «Up in Erroll's Room»). Дата виходу: 1968 рік).

4. Astrud Gilberto (Альбом: «That Girl From Ipanema»). Дата виходу: 1977 рік).

5. Pat Metheny (Альбом: «What's It All About»). Дата виходу: 2011 рік).

Френк Сінатра виконав цю пісню з самим Антоніу Жобіном. Френк співав англійською, а Антоніу виконав пісню мовою оригіналу – португальською, співаючи перший та другий куплети по черзі (без інструментального програшу). Френк Сінатра почав коду з імпровізації,

---

⁴ Термін »Bossa nova» буквально означає «новий bossa». Проте, слово «bossa», безпосередньо, часто використовували музиканти до записів «Chega De Saudade». У Бразилії, коли хто-небудь робить що-небудь з «bossa», означало, що щось виконується з особливою чарівливістю і приналежністю.

що вдало підхопив Антоніу, додавши ще декілька рядків тексту. У виконанні співачки Астрід Гільберто задіяна англомовна версія пісні. Хоч у цій версії імпровізації не було, виконання Астрід прикрасив інструментальний програш, який зіграв американський сакофоніст Стен Гетц. Вказана композиція активно задіяна в сучасній вокально-педагогічній практиці джазових виконавців.

Література:

1. Антоніу Карлус Жобін. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%83_%D0%9A%D0%B0%D1%80%D0%BB%D1%83%D1%81_%D0%96%D0%BE%D0%B1%D1%96%D0%BD [дата звернення: 11.10.2022 р.].
2. Вініус ді Морайе. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%96%D1%83%D1%81_%D0%B4%D1%96_%D0%9C%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%B9%D1%81 [дата звернення: 11.10.2022 р.].
3. Garota de Ipanema. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Garota_de_Ipanema [дата звернення: 11.10.2022 р.].

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/92>

STEM RUINS EDUCATION

Nikitina I. P.

Senior Lecturer

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

Dnipro, Ukraine

Many experts believe that the development of technology will revolutionize the labor market. What education to choose, so as not to stay away from progress? In the United States and other countries, including Ukraine, in recent years there has been a boom in STEM specialties (Science, Technology, Engineering and Mathematics) [1].

The development of STEM began in the 2000s, when the US authorities declared high-tech education a national priority. Since then, the concept of STEM has evolved into the concept of thinking necessary for the Digital Industry.

Modern STEM education is aimed at developing a complex of complex cognitive skills – critical thinking, structuring and analyzing tasks, as well as a number of behavioral competencies, for example, adaptability and teamwork. It is believed that such skills allow you to better navigate in a changing environment and will be especially relevant in the post-pandemic world. There is no single list of disciplines and professions that are included in the concept of STEM. As a rule, these are exact sciences that are closely interconnected. That is, the objective of stem is to grow a working unit with certain skills.

It should be noted, however, that American society in which STEM education actually originated, is divided into those who adopt a new form of education and those who believe that there are too many shortcomings in it. Farid Zakaria, columnist for The Washington Post and author of *In Defense of Liberal Education*, published an article «*Why America's Obsession with STEM Education is Dangerous*» [2], which received widespread resonance in the United States. He believes the humanities are under attack. Zakaria eloquently explains the merits of a liberal arts education: it teaches the students write clearly, express themselves convincingly, and think analytically. Justin Brady, one more journalist, wrote an article «*STEM is incredibly valuable, but if we want the best innovators, we must teach the Arts*. He is sure that «STEM ... misses the fact that having multiple perspectives are an invaluable aspect of how we learn to become agile, curious human beings. It misses wonderful irrationalities inherent to living life as a human being and in relation to other human beings» [3].

According to a number of American researchers, the technology that fills schools slows down the development of children. Schools have forgotten their mission to educate. Education is a process of shaping a person, not a stamping of a workforce. Instead, schools try to provide students with a set of «professional skills» that they will need in their work.

In addition, technology is detrimental to the effectiveness of learning: the use of the latest software and gadgets in the classroom leads to a deterioration in reading skills, long-term memory, test scores in mathematics and other subjects and causes addiction. New technologies remove the responsibility for children's knowledge from schools, take control over the process from the teacher, and make students from poor families more vulnerable to the threats of automation.

But the teaching of general education suffers the most. The word «sciences» in the abbreviation refers only to the natural and physical sciences – the humanities and social sciences do not count here. Moreover, the natural sciences are also gradually being replaced: at the exhibitions dedicated to STEM there is no place for geology, physics or chemistry, but there are many applications and robots [4].

Contrary to expectations, technologies atrophy the creative and innovative thinking of schoolchildren, as they are inseparable from the humanities and arts, which teach a person to think outside the box and generate new ideas. The University of Oxford has researched the susceptibility of various professions to automation and concluded that in order to be successful in the future, students need to go against the mainstream of STEM and master creative and social skills [5].

There are other side effects of technology. Studies show the benefits of writing for the development of the brain, memory and the ability to deeply comprehend material. You should read the printed text, and not from the monitor screen – understanding improves. Gadgets reduce concentration, the ability to concentrate and do several tasks at the same time [4].

But how kids do on tests doesn't really matter if they can't get a job at the end of school. Year after year, US colleges graduate 50% more students than computer science and engineering employ. Student employment thanks to STEM is a dubious prospect. Entire programming training will not prepare schoolchildren for the realities of the future labor market, but make them vulnerable to the consequences of globalization and automation. When Lloyd Blankfein (until recently CEO of Goldman Sachs) was asked what important advice he would give to students, he replied: «Study the liberal arts. Learn how people think, how cycles repeat themselves, learn the lessons of history.»

Bibliography:

1. Nikitina I., Ishchenko T. IMPLEMENTATION OF STEM EDUCATION SYSTEM IN UKRAINE //Scientific Journal of Polonia University. – 2022. – T. 51. – №. 2. – C. 108-114.

2. Fareed Zakaria Why America's obsession with STEM education is dangerous. URL:<https://www.washingtonpost.com/opinions/why-stem-wont-make-us-uccessful/2015/> (12.10.2022)

3. Justin Brady. STEM is incredibly valuable, but if we want the best innovators we must teach the Arts. URL: <https://www.washingtonpost.com/news/innovations/wp/2014/09/05/stem-is-incredibly-valuable-but-if-we-want-the-best-innovators-we-must-teach-the-arts/> (12.10.2022)

4. Rotten STEM: How Technology Corrupts Education. URL: <https://americanaffairsjournal.org/2019/08/rotten-stem-how-technology-corrupts-education/>

5. Nikitina I. P., Ishchenko T. V. TRANSFORMING STEM INTO STEAM //Publishing House «Baltija Publishing». – 2022.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ЗДОБУТТЯ ЗАСУДЖЕНИМИ ОСВІТИ У ПЕНІТЕНЦІАРНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Петренко Р. І.

*аспірант кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка*

Науковий керівник: Івах С. М.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
м. Дрогобич, Львівська область, Україна*

Освіта є основною умовою розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорукою її успішного майбутнього. Вона відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний суспільний потенціал, стаючи стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені. Конституційним правом на отримання освіти володіє кожен громадянин нашої країни, у тому числі й особи, позбавлені волі. Вони, як і всі вільні українці мають право на отримання безоплатної повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти різних форм навчання, що уможливорює гармонійний усебічний розвиток особистості, одержання окресленого обсягу якісних знань, умінь, навичок та професійної кваліфікації.

Адже позбавлення волі не позбавляє людину можливості її подальшого розвитку, підвищення рівня освіти, здобуття інформації. Науково доведено, що зростання рівня злочинності пропорційне проблемам соціально-економічного та культурно-освітнього розвитку держави. Саме тому важливою і невід'ємною частиною виправлення засуджених може і має стати процес навчання і освіта як його результат, котра згодом стане важливим елементом їх соціальної адаптації й реабілітації після відбування покарання.

Загальновідомо, що основною метою покарання є не стільки саме покарання у вигляді обмеження свободи, як виправлення засудженого, а стати на шлях виправлення йому може допомогти саме отримання освіти, завдяки якій правопорушник переосмислює свої колишні

аморальні життєві цінності, стає самостійною і самодостатньою особистістю.

З огляду на це мета отримання освіти засудженими полягає у забезпеченні їм шансу на виправлення та ресоціалізацію. З іншого боку, як наголошує С. Сюр, мета виправлення злочинця буде повністю досягнута у тому разі, коли він «...не лише відмовиться від вчинення нових злочинів, буде дотримуватися законів та правил людського співжиття, а й коли в результаті глибокої виховної роботи відбудеться докорінна перебудова його свідомості. Така перебудова психіки та внутрішня переорієнтація людини щодо явищ навколишнього світу та власної поведінки дасть змогу засудженому бути законослухняним громадянином не в результаті погрози можливого покарання, а в силу усвідомлення правильності своєї поведінки» [3, с. 187].

Одними з основних складових освітнього процесу у пенітенціарних вітчизняних закладах є програми навчання, спрямовані на успішну ресоціалізацію засуджених, поліпшення їхньої поведінки та підвищення почуття особистої гідності. Як зазначають фахівці, «Специфіка засвоєння знань правопорушниками, які навчаються, включає кілька аспектів: 1) засуджені – дорослі люди, які мають життєвий досвід і відповідні знання, уміння й навички; 2) у багатьох осіб, позбавлених волі, склався певний стереотип мислення, ними надбані конкретні навички розумової діяльності; 3) частина ув'язнених має помилкові, хибні уявлення, поняття й переконання, особливо у сфері моральності і права; 4) багато засуджених володіють професійним досвідом, знаннями, у тому числі і кримінальними» [1, с. 82–83]. Ці особливості необхідно обов'язково враховувати виховникам при побудові освітнього процесу у пенітенціарних закладах.

Упродовж навчання педагогам-пенітенціаріям передовсім слід формувати у засуджених мотиви-стимули, що спонукають до оволодіння знаннями й надають можливість засвоїти нові види діяльності в умовах ринкової економіки, оскільки у зв'язку з переходом на ринкові відносини з'явилися й нові професії (підприємець, банківський працівник, брокер, маркетолог тощо).

Як відомо розрізняють, мотиви зовнішні і внутрішні. До зовнішніх належать всі стимули і спонуки, що мотивують до мети ззовні: вимоги близьких, похвала вчителів, очікування майбутніх благ та користі. Внутрішні мотиви навчання засудженого охоплюють ті, які слугують досягненню певної мети (наприклад, отримання цікавої і добре оплачуваної професії; вступ після звільнення до середнього або вищого навчального закладу, а також інтерес до знань). Такі мотиви є оптимальними з педагогічного аспекту, а їх формування визначає найважливіше завдання вчителя. Звісно, на процес навчання ув'язнених

суттєво впливають особливості їх особистості. Ставлення до набуття знань складається залежно від того, наскільки засуджені розуміють і усвідомлюють значущість отримання освіти, спеціальності, в якому психічному стані перебувають, чи мали вони перерви у навчанні, чи сформовані у них навички навчальної роботи, чи розвинуті у них пізнавальні потреби тощо [2, с. 139].

Як бачимо, освіта засуджених належить до контексту загальних проблем, що характеризують стан і тенденції розвитку всієї пенітенціарної системи держави, та є актуальним і нагальним питанням, яке потребує пильної уваги, докладання значних зусиль і невідкладного розв'язання. Отримання загальної та професійно-технічної освіти особами, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі, – безумовно перспективний напрям виховної роботи та один із достатньо ефективних способів попередження злочинності в установах виконання покарань, що у підсумку гарантує дотримання основних конституційних прав і свобод засуджених.

Література:

1. Калашник Н. Г., Максимова Н.Ю., Янчук О.Б. Соціально-психологічні аспекти оптимізації навчально-виховного процесу в закладах освіти при виховних колоніях для неповнолітніх засуджених : метод. рек. Київ, 2009. С. 82–83.

2. Науково-практичний коментар до Кримінально-виконавчого кодексу України / І. Г. Богатирьов, О. М. Джужа, О. І. Богатирьова, Є. М. Бодюл та ін. ; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. І. Г. Богатирьова. Київ : Атіка, 2010. 344 с.

3. Сюр С. В. Освіта засуджених в установах виконання покарань Державної пенітенціарної служби України. *Теоретичні та практичні проблеми удосконалення діяльності кримінально-виконавчої системи України* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (4 травня 2011 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ. 2011. С. 186–188.

ПРОБЛЕМА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ КРЕАТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНОГО СОЦІУМУ

Поплавська Т. М.

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту
соціокультурної діяльності*

*ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»*

Голінська Л. О.

*магістрант соціально-гуманітарного факультету
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна*

Сучасне суспільство в епоху нових соціально-економічних умов потребує оригінально мислячої особистості, здатної нестандартно вирішувати питання, особистості, яка б вміла по-новому підходити до пошуку рішень загальновідомих ситуацій.

Вивчення творчого потенціалу цікаве як у професійній, так і у освітній сфері. Все більше з'являється завдань, спрямованих на прояв креативних здібностей учнів, розвиток їх у практичній діяльності.

Дослідження креативності на етапі розвитку психологічної науки пов'язані з особливим інтересом до цього феномену. Однак, незважаючи на існуючі наукові роботи, наразі виділити єдину теорію креативності важко. Насамперед це пов'язано з тим, що протягом останніх кількох років у психологічних дослідженнях все частіше об'єктом виступає творчий потенціал, а не сама природа креативності. Це пов'язано з тим, що зростає потреба у творчої особистості у різних професійних сферах діяльності. Завдяки терміну «креативний», що наголошує на особливому статусі, в суспільстві стали з'являтися нові назви сучасних посад в організаціях: «креативний директор», «креативний менеджер», «креативний продюсер», «креативна група» тощо.

Таким чином, нові вимоги у професійній діяльності зобов'язують проводити психологічні дослідження, де предметом виступає креативність особистості, її природа, структура та механізми розвитку.

Щодо природи феномену креативності існує щонайменше три основних підходи, які можуть бути сформульовані в такий спосіб.

1. Як таких творчих здібностей немає. Інтелектуальна обдарованість виступає як необхідна, але недостатня умова творчої активності особистості. Головну роль детермінації творчої поведінки грають мотивації, цінності, особистісні риси (А. Танненбаум, А. Олох, Д.Б. Богоявленська, А. Маслоу та інші). До основних рис творчої особистості ці дослідники відносять когнітивну обдарованість, чутливість до проблем, незалежність у невизначених та складних ситуаціях.

Окремо стоїть концепція Д. Б. Богоявленської, яка запроваджує поняття креативної активності особистості, вважаючи, що вона обумовлена певною психічною структурою, властивою креативному типу особистості. Творчість, з погляду Д.Б. Богоявленської, є ситуативно-нестимульованою активністю, що виявляється в прагненні вийти за межі заданої проблеми. Креативний тип особистості притаманний усім новаторам, незалежно від діяльності: льотчикам-випробувачам, художникам, музикантам, винахідникам.

2. Творча здатність (креативність) є самостійним фактором, незалежним від інтелекту (Дж. Гілфорд, К. Тейлор, Г. Грубер, Я. А. Пономарьов). У «м'якому» варіанті ця теорія свідчить, що між рівнем інтелекту та рівнем креативності є незначна кореляція. Найбільш розвинутою концепцією є «теорія інтелектуального порога» Е. П. Торренса: якщо IQ нижче 115-120, інтелект і креативність утворюють єдиний фактор, при IQ вище 120 творча здатність стає незалежною величиною, тобто немає креативів з низьким інтелектом, але є інтелектуали із низькою креативністю. Тобто у людей «середнього розуму» інтелект і творчі здібності зазвичай тісно пов'язані один з одним. Людина з нормальним інтелектом зазвичай має і нормальні творчі здібності. Лише починаючи з певного рівня шляхи інтелекту та творчості розходяться. Цей рівень, лежить в області IQ (коефіцієнта інтелекту), рівного 120. При IQ вище 120 кореляція між творчою та інтелектуальною діяльністю зникає, оскільки творче мислення має свої відмінні риси і не тотожно інтелекту.

Припущення Е. Торренса напрочуд добре відповідають даним Д. Перкінса, згідно з якими для кожної професії існує нижній допустимий рівень розвитку інтелекту. Люди з IQ нижче певного рівня неспроможні опанувати даною професією, якщо IQ вище цього рівня, то прямого зв'язку між інтелектом і рівнем досягнень немає. Головну роль визначення успішності роботи грають особистісні цінності та риси характеру.

3. Високий рівень розвитку інтелекту передбачає високий рівень творчих здібностей та навпаки. Творчого процесу як специфічної форми психічної активності немає. Цю думку поділяли і поділяють практично

всі фахівці в галузі інтелекту (Д. Векслер, Р. Уабєрг, Г. Айзенк, Л. Термен, Р. Стернберг та інші).

Які ж ознаки творчої особистості, які ще в школі (а то й у дитячому садку) допомагають визначити обдарованість тієї чи іншої дитини, з тим, щоб скласти для неї індивідуальний графік занять, порекомендувати їй вступити до спеціальної школи тощо? Численні психологічні дослідження дозволяють назвати цілу низку здібностей, які характеризують творчу особистість.

Головна особливість творчої особистості – це потреба у творчості, яка стає життєвою необхідністю. Геніальні люди завжди болісно чутливі. У них спостерігаються різкі спади та підйоми активності. Вони гіперчутливі до соціального заохочення та покарання тощо. Психологічна «формула генія» може виглядати так: геній = (високий інтелект + ще вища креативність) помножена на активність психіки.

Оскільки креативність переважає над інтелектом, то й активність несвідомого переважає над свідомістю. Можливо, що дія різних факторів може призвести до того самого ефекту – гіперактивності головного мозку, що у поєднанні з креативністю та інтелектом дає феномен геніальності.

Отже для успішної самореалізації в професійній діяльності, та в житті в загалом, особистість повинна бути достатньо розвиненою інтелектуально, це по перше. По друге, у процесі навчання необхідно всіляко розвивати творчі здібності дитини, даючи можливість спробувати себе в різних видах діяльності – від наукової до художньої, від розумової до практичної, тим самим допомагаючи процесу самопізнання, без якого самореалізація особистості у майбутньому буде дуже складною, чи взагалі можливою.

Проблема самореалізації особистості є актуальною у сучасних дослідженнях підготовки фахівців різного рівня, тому досліджувана проблема у науково-дослідній діяльності спонукає вчених до перегляду критеріїв ефективності праці. Крім традиційних характеристик (швидкість, точність, економічність), що застосовуються до суспільства, стає особливо важливим звертати увагу на внутрішні, психологічні характеристики, що відображають ступінь залученості особистісного потенціалу людини для реалізації завдань, що постають перед нею.

Таким чином, розвиток інноваційних технологій, а також доступність інформаційного простору визначають підвищення рівня конкуренції, що, у свою чергу, призводить до виникнення прискорених процесів взаємодії та змін у суспільстві. З одного боку, сучасні умови суспільства висувають високі вимоги до особистості. Це виявляється в умінні швидко та самостійно приймати рішення; спочатку розробляти, а потім реалізовувати нестандартні ідеї; використовувати отримані знання у

різних сферах життя; застосовувати певні тактики поведінки під час вирішення різних завдань. З іншого боку, виступають здібності, що допомагають розвитку успішної самореалізації у світі у всіх сферах життєдіяльності. Перелічені характеристики, так чи інакше, входять до розуміння феномену «креативність» і стосуються загально психологічних знань.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/95>

КОЛЬОРТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Потюк С. В.

*здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня освіти
спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки*

*Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
м. Дрогобич, Львівська область, Україна*

Теоретико-методичні аспекти формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи засобом кольоротерапії. Виявлено актуальність тенденції впровадження кольоротерапії в інклюзивне освітнє середовище початкової школи. Проаналізовано потенціал кольоротерапії в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, визначено вплив кольору на нервову систему, організм та психіку. Автор звертає увагу на спрямованість у використанні кольоротерапії для створення позитивної атмосфери, підвищення рівня комунікативних навичок, зняття психоемоційної напруги особливо під час військового стану. Визначено перспективи впровадження кольоротерапії у виховну парадигму сучасних шкіл.

Цивілізований світ визначившись із основними тенденціями стверджує, що найбільшою цінністю суспільства є життя та здоров'я громадян. Відомо, що в наслідок пандемії COVID-19 та вторгненню російських військ на територіальну цілісність України, більшість українських сімей обтяжене хворобами та несприятливими психологічними умовами. Війна – це жорстоке явище, яке впливає негативно на дитячу психіку, що сприяє порушенню ментального та фізичного здоров'я.

Сучасна система освіти в Україні намагається впроваджувати найкращі зразки педагогічних систем, які спрямовані на розвиток індивідуальних здібностей дітей з особливими освітніми потребами природним шляхом. Розвиток дітей залежать від бажання займатися певною діяльністю, в нашому випадку кольоротерапією, оскільки в останні роки посилюється інтерес до механізму впливу кольору на індивіда.

Як свідчить вивчення й аналіз літературних джерел, проблема формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи засобами інноваційних технологій, серед яких і кольоротерапія не була предметом спеціального дослідження. Хоча проблеми психологічної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами висвітлені в багатьох працях. Вагомий вклад у дослідження процесу формування інклюзивного освітнього середовища внесли науковці Г. Гоцко, який присвятив свої праці розкриттю особливостей організації освітнього процесу в умовах реалізації основних засад інклюзивного навчання; С. Лоза – дослідження психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі тощо. Актуальні аспекти застосування кольоротерапії розглядали дослідники В.М. Бахтерев, який вивчав вплив кольорних відчуттів на швидкість психічних процесів. Українські дослідниці О. Вознесенська та Ю. Гундертайло для зцілення нервової системи застосовують кольори. Причинами виникнення ряду хвороб на їх переконання є порушення кольірної гармонії організму людини – нестача чи перенасичення певних кольорів, а через її відновлення можна відновити рівновагу організму. Практичну діяльність науковці збагачують застосовуючи різноманітні форми для лікування соматичних захворювань і описують у науковій діяльності. У процесі кольоротерапії застосовують допоміжні засоби: кольорові інтер'єри, візуалізація кольору, кольорові окуляри, малювання певним кольором, кольорове освітлення і т.д. [2, с. 142-143].

Кольоротерапія – це давня наука. Початком вважається спостереження людьми за сонячними променями та виявлення особливостей впливу на організм, а саме: лікують, заспокоюють чи викликають дискомфорт.

Кольоротерапія – технологія з ефектом психологічного лікування з метою розслаблення, підняття настрою та тону, зняття стресів за допомогою кольорів.

Колір має вплив на організм, нервову систему, психіку людини та однаково впливає на всіх. Викликає раптові почуття.

Для успішного використання методу кольоротерапії потрібно знати ефект кожного кольору на особистість. Відповідно до цього, спостерігаються численні дослідження психологів, науковців та

педагогів, якими визначено вплив кольорів на психофізіологічні функції особистостей. Розглянемо особливості кількох кольорів:

Червоний. Найбільш емоційно насичений колір, який асоціюється з кров'ю, сонцем та вогнем. Спостерігається вплив на людину: прискорює серцевий ритм, збільшується частота дихання, підвищується кров'яний тиск. Виражає силу волі, направленість у зовнішній світ, ексцентричність, підвищену активність, збудженість. Якщо надмірно червоного кольору, то це означає агресивність.

Рожевий. Це колір комфорту. Психологами виявлено вплив рожевого кольору, а саме: викликає почуття комфорту та допомагає у критичних ситуаціях.

Помаранчевий. Колір оптимізму, віри в себе та здійснення задуманого. Активний мотиватор до подій. Допомагає пережити біль, приниження почуття власної гідності та важкого потрясіння, помаранчевий колір здатний зняти ці блокади. Спостерігається вплив на людину: прискорює пульс, відчутне відчуття благополуччя.

Коричневий. Колір впевненості, непохитності, стабільності та згуртованості. Для дітей виражає фізичний дискомфорт, незручність, часто неприємні емоції.

Жовтий трактується як колір Сонця, тому що пробуджує енергію, оптимізм, добрі емоції, цікавість та безпосередність.

Зелений. Колір надії має властивість заспокоїти та розслабити. Виражає рівновагу, незалежність, прагнення до безпеки, впевненість.

Синій. Колір вічності, глибокого спокою, таємниці та інтуїції, стимулює пізнавальні процеси. Темні відтінки синього характерні для медитацій. Під впливом синього кольору школяр розслабляється, в організмі уповільнюються біологічні процеси, відбувається концентрація на внутрішніх потребах, самоаналіз, вираження потреб в спокої.

Блакитний. Колі спокою, благополуччя та стабільності. Водночас колір прохолоди та пасивності.

Сірий. Під час досліджень психологами виявлено позитивну сторону сірого кольору – це стабільність, респектабельність, реалізм, контролю емоцій, а негативною вважається меланхолія та печаль. Виражає апатію, бажання піти та не помічати, що тривожить.

Чорний. Колір осягнення. Виражає пригніченість, потребу в змінах.

Білий. Символ легкості, чистоти і втілення світла. Асоціюється з радістю та чистотою. Піднімає тонус в похмурий день, допомагає долати скутість.

Фіолетовий. Колір емоцій, втілення духовності, інтуїції, аристократизму духу, емоційної та фізичної зрілості. Слід пам'ятати, що

надмірно застосовувати його не можна, оскільки він тяжкий для сприйняття.

У роботі з дітьми з особливими освітніми потребами кольоротерапія застосовується в діагностичному, профілактичному, педагогічному та коригувальному аспектах на вирішує низку завдань: збагачує емоційний та сенсорний досвід; підвищує емоційну чуйність та рівень комунікативності (вміння слухати і розуміти партнера); навчає виражати позитивні та негативні емоції; сприяє творчому самовираженню. У відповідності до аспектів застосування умовно виділяють три рівні: організаційні можливості кольору; педагогічні та діагностичні можливості кольору; реалізаційні можливості кольору. Використовуються дві форми роботи: індивідуальна та групова. Особливістю індивідуальної роботи вважається більша увага окремому учаснику в процесі особистого контакту вчителя, психолога зі здобувачем освіти. Групова робота передбачає міжособистісний вплив у малій групі. Педагог пояснює суть занять, організовує тренінги визначає тривалість [1, с. 70].

Спостерігаючи за дітьми шести років в процесі розфарбування малюнка помічено, що вони в основному використовують 5-6 відтінків олівців, проте є ситуації, коли застосовує 1-2 відтінки, що означає, що в станом цю хвилину дитина проживає негативний стан. Якщо розфарбовує чорним олівцем це вказує на депресію, синім – тривогу, червоним – агресію. Фігури, які мають найбільше значення для дитини, можна помітити завдяки виділенню більшою кількістю кольорів.

Кольоротерапію доцільно проводити в поєднанні з музикотерапією, що передбачає повернення енергетичної рівноваги дитячому організму.

На основі виконаного дослідження з'ясовано вплив кольоротерапії на особистість здобувачів освіти, а саме розкриває здібності до сприйняття та є одним із методів лікування психосоматичних захворювань. До подальших напрямів наукових студій відносимо дослідження впливу кольоротерапії на дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі початкової школи.

Літератури:

1. Гарашенко Л. Здоров'язбережувальні методики виховання у фізкультурно-оздоровчому процесі сучасного дошкільного закладу. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. 2011. Вип. 1 (44). С. 67-71.

2. Енциклопедичний словник з арт-терапії / О.Л. Вознесенська, О.М. Скар, О.А. Бреусенко-Кузнецов, О.О. Деркач, Л.В. Мова та інші; [за заг. наук. ред. О.Л. Вознесенська, О.М. Скар]. – К.: Видавець ФОП Назаренко Т.В., 2017. – 312 с.

ОСОБЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЕЛЕКТРОННОГО КАБІNETУ ГАРАНТА ОСВІТНІХ ПРОГРАМ В СИСТЕМУ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Прокоф'єва О. О.

*кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології*

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

Прокоф'єва О. А.

*старший викладач кафедри біології людини і екології
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Запоріжжя, Україна*

Система освіти України з 24 лютого 2022 р. функціонує в екстремальних умовах. Триваюча збройна агресія російської федерації проти України спричинила загрозу життю та здоров'ю всіх громадян України. Перед системою освіти постали завдання, що потребують негайного розв'язання та які в мирний час ніколи не були б такими нагальними, а саме: безпека функціонування закладів освіти, організація якісного освітнього процесу та ефективної комунікації суб'єктів освітнього процесу в умовах воєнного стану, післявоєнна реінтеграція й багато інших. Потреба підготовки професійних кадрів в умовах війни вимагає нагальної реорганізації процедур забезпечення належного рівня організації освітнього процесу, збереження демократичних освітніх векторів Євроінтеграції для значного підвищення конкурентоспроможності ЗВО. Вхідження України до Європейського простору вищої освіти вимагає не лише реформування власне вищої освіти відповідно до рекомендацій, сформульованих у Стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості (ESG-2015)¹, а й свідомого ставлення освітянської спільноти до цих процесів [3]. Серед учасників акредитаційного процесу ключову роль від закладу вищої освіти відіграє гарант освітньої програми (вперше виокремлюється в контексті якості освітніх програм у Положенні про акредитацію освітніх програм, затверджене 11 липня 2019 р. наказом Міністерства освіти і науки України № 977). Гарант освітньої програми виконує важливі організаційні та комунікативні функції, а також координує освітню

діяльність за програмою. Особливої актуальності питання залученості гаранта освітньої програми до її формування набуває у зв'язку з нинішнім етапом становлення систем внутрішнього забезпечення якості у більшості закладів вищої освіти та невизначеністю чіткого функціоналу гаранта ОП у межах цієї системи [1]. Гарант освітньої програми інтерпретується як первинний суб'єкт управління. Від рівня забезпечення належними організаційними, інформаційними та технічними засобами науково-педагогічного працівника, що координує і скеровує діяльність інших суб'єктів реалізації освітніх програм ЗВО, залежить ефективність і результативність цих процесів, тому надзвичайно важливим є інструментарій, розроблений ЗВО для виконання функціональних обов'язків Гаранта [5].

Інноваційна сутність впровадження електронного кабінету Гаранта освітньої програми на платформі <http://icc.mdpu.org.ua/> забезпечує:

- створення умов для якісно вищого рівня організації і координації діяльності всіх суб'єктів освітнього процесу в умовах війни за допомогою онлайн-технологій;

- актуалізацію змісту освітньої програми з урахуванням пропозицій стейкхолдерів, тенденцій розвитку спеціальності, ринку праці, галузевого та регіонального контексту в умовах війни, тимчасової окупації територій та процесів деокупації за допомогою онлайн-технологій;

- використання досвіду впровадження аналогічних вітчизняних та іноземних освітніх програм дистанційними засобами в умовах війни за допомогою онлайн-технологій.

Актуальність та важливість розробки і впровадження електронного кабінету Гаранта освітньої програми в умовах повномасштабної війни з урахуванням існуючих тенденцій існування тимчасово переміщених ЗВО зумовлюється:

- потребою кардинальних змін для забезпечення ефективної діяльності освітнього закладу;

- потребою студентів, викладачів і роботодавців швидко адаптуватися, інтегруватися до нових умов, професійних та життєвих обставин;

- готовністю працівників закладу до імплементації креативних організаційних технологій підвищення рівня взаємодії суб'єктів освітнього процесу в університеті;

- необхідністю створення ефективних умов до повноцінної діяльності в умовах війни та тимчасової окупації, оптимізації процесів подальшої самоосвіти здобувачів та ефективності застосування ними отриманих знань на практиці.

Розробка і впровадження електронного кабінету Гаранта освітньої програми створює умови для значного підвищення конкурентоспроможності сучасного ЗВО шляхом:

- підвищення координації діяльності всіх суб'єктів впливу освітньої діяльності та забезпечення ефективного освітнього процесу в Університеті.

- оптимізації інформаційного забезпечення освітньої програми;

- вдосконалення змісту практичної підготовки здобувачів вищої освіти, які навчаються на освітній програмі;

- здійснення зворотного зв'язку з роботодавцями, випускниками з метою залучення їх до моніторингу, періодичного перегляду і удосконалення освітніх програм;

- контролю за своєчасним розміщенням на офіційному веб-сайті Університету інформації щодо реалізації освітньої програми;

- контролю за дотриманням академічної доброчесності при реалізації освітньої програми.

- координації заходів, спрямованих на просування освітньої програми на ринку освітніх послуг відповідно до актуальних потреб ринку праці, програм міжнародної академічної мобільності;

У післявоєнний період відбудови освітньої системи ЗВО впровадження розробки Електронного Кабінету Гаранта дозволяє забезпечити системне узгодження діяльності суб'єктів процесу здобуття освіти в ЗВО зі «Стандартами і рекомендаціями щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти, ухваленими на Міністерській конференції 14-15 травня 2015 року» [2].

В довготривалій перспективі координація діяльності суб'єктів освітнього процесу в ЗВО та її інформаційне забезпечення, здійснювані Кабінетом Гаранта, закладає міцні підвалини:

- громадської взаємодії щодо актуалізації змісту освітньої програми з урахуванням пропозицій стейкхолдерів, тенденцій розвитку спеціальностей, відповідних ринків праці, галузевих та регіональних контекстів, а також досвіду аналогічних вітчизняних та іноземних освітніх програм;

- оновлення змісту освітніх компонентів з урахуванням вимог студентоцентрованого підходу, принципів академічної свободи, на основі наукових досягнень і сучасних соціальних практик розвинених демократичних спільнот.

Провідним напрямом реінтеграції та розвитку тимчасово переміщених університетів є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують удосконалення навчально-виховного процесу, персоналізованість, доступність та ефективність

багатовекторної суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу (гарантів освітніх програм, викладачів, здобувачів, стейкхолдерів) [4].

В умовах розбудови інституційної спроможності сучасного ЗВО запровадження електронного кабінету гарантів освітніх програм сприяє:

1. забезпеченню внутрішньої комплементарності інституційної системи, тобто узгодженість внутрішньо вузівських структур та інституцій щодо модернізації освіти та підвищення якості надання освітніх послуг з урахуванням тенденцій євро інтеграційних процесів у системі вищої освіти. В процесі реалізації відповідного вектору необхідним є консолідація внутрішньої діяльності інституційних центрів з гарантами, що орієнтована на можливість вирішення довгострокових завдань збереження конкурентноздатності ЗВО на ринку освітніх послуг;

2. забезпечення зовнішньої комплементарності інституційної системи, тобто стимуляція розвитку регіонального та міжнародного міжвузівського співробітництва, розширення можливостей мобільності суб'єктів освітнього процесу, розвиток інтернаціоналізації за рахунок розширення можливостей освітніх дистанційних технологій, підпорядкування освітнього процесу адаптивним потребам та можливостям користувачів.

Література:

1. Єременко О., Бутенко А. Правовий статус, професійний та демографічний портрет гаранта освітньої програми. *Юридичний журнал «Право України»*. 2021. 2. С. 171-185.

2. Фініков Т.В., Терещук В.І. Розвиток систем внутрішнього забезпечення якості в українських закладах вищої освіти. Аналітичний звіт. Київ: Ваіте, 2020. 58 с.

3. ESG . Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area. Brussels, Belgium. 2015. Режим доступу: http://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf

4. Helesh A. Some features of the organizational activities of the guarantor of the educational program. *Theory, science and practice: Abstracts of III International Scientific and Practical Conference*. 2020. 255 p.

5. Velychko O., Velychko L., Khalatur S., Roubík H. A guarantor in the quality management system of educational programs: a case of Ukrainian universities. *Problems and Perspectives in Management*. 2020. 18 (4). P. 153

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ГУМАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Пупена В. Ю.

*здобувач третього освітньо-наукового рівня,
спеціальність 011 – Освітні, педагогічні науки
Мукачівський державний університет
м. Мукачево, Закарпатська область, Україна*

В умовах взаємопроникнення культур, міжнародного співробітництва у всіх сферах людської діяльності зростає роль засобів комунікації, одним з яких є мова. Тому актуалізується підготовка майбутніх учителів іноземної мови. Водночас одним із аспектів модернізації педагогічної освіти є її гуманізація, яка пов'язана з розвитком освітніх технологій з урахуванням визнання пріоритетної цінності особистості студентів, розвитку їхнього інтелектуального потенціалу та пізнавальних можливостей. Гуманізація пронизує всі складники освітнього процесу: цілі, принципи, зміст, форми, методи та засоби [1, с. 74].

Гуманізація професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови закордоном базується на використанні різноманітних гуманістичних педагогічних технологій (групових та колективних технологій; проблемне та розвивальне навчання; педагогіка співробітництва; саморозвивальне навчання; діалог культур) [4, с. 55], основними засадами яких є індивідуалізація, диференціація в освітньому процесі; розвиток та саморозвиток здібностей студентів; визнання ключової ролі внутрішньої мотивації студентів у стимулюванні процесу навчання; активність [5, с. 50].

Розглянемо процес підготовки майбутніх учителів іноземної мови закордоном з позицій реалізації ідей гуманізації навчання. У європейських країнах підготовка майбутніх учителів іноземної мови спрямована, насамперед, на забезпечення умов для успішного спілкування, надання можливостей для ознайомлення з культурою інших етносів, полегшення доступу до інформації.

Ключовими гуманістичними підходами вивчення іноземної мови та підготовки майбутніх учителів іноземної мови закордоном є «Вивчення мови спільноти» (Community Language Learning) та «Мовчазний спосіб» (Silent Way) [3]. Ці підходи схожі за кількома пунктами: вони

підкреслюють неоднаковий потенціал студентів; стверджують та заохочують свободу особистості; тією чи іншою мірою, підтримують людську гідність студентів. Гуманістичні підходи відрізняються саме цими трьома аспектами. Ще однією досить цікавою методикою видається «Консультативне навчання» (Counselling Learning), що сприяє розвитку емоційного комфорту студентів в освітньому процесі та найповніше сприяє утвердженню свободи особистості. Ця свобода реалізується за допомогою досвідченої людини (консультанта) та одного зі студентів [5].

Серед різноманітних технологій навчання найадекватніше відповідають завданням гуманізації підготовки майбутніх учителів іноземної мови закордоном такі: навчання у співпраці (Cooperative learning); комунікативна технологія вивчення іноземної мови (Communicative language teaching); проєктна технологія (Project learning); технологія навчання на основі завдань (Task-based language teaching (TBLT)); технологія мовного занурення (Immersion in the language). Саме ці технології добре поєднуються з традиційним освітнім процесом, дають змогу досягати цілей, поставлених будь-якою освітньою програмою, стандартом з будь-якої навчальної дисципліни. Це по-справжньому гуманістичні технології за своєю філософською, психологічною, моральною суттю, оскільки сприяють вихованню самостійності, доброзичливості, взаємодопомоги, комунікативності. У таких умовах студенти стають активним суб'єктом навчально-пізнавальної діяльності [5].

Основними є колективні форми навчання, що розвивають уміння взаємодії, взаємодопомоги, що поєднують групові форми роботи з індивідуальними. В результаті можливе підвищення рівня творчої та комунікативної активності студентів, розвиток особистісних якостей, удосконалення комунікативних умінь, почуттів, емоцій.

У зарубіжній педагогіці розроблено та широко використовуються такі варіанти технології навчання у співпраці.

1. Student Team Learning (STL, навчання в команді). Ідеологія цього варіанта полягає в тому, що найзначущішими є «групові цілі» (team goals) та успіх усієї групи (team success). Ефективність діяльності команди залежить від внеску кожного її учасника, що детермінує постійну взаємодію між усіма учасниками групи. Основними правилами командної форми навчання є:

– персональна відповідальність (individual account-ability) кожного студента за успішність діяльності усієї групи (це стимулює взаємодопомогу учасників колективу у розумінні та засвоєнні навчального матеріалу);

– учасники команди, маючи однакові можливості внесення власного внеску в досягнення успіху, тим самим покращують і власні результати;
– оцінюється діяльність усієї групи, тобто оцінка є єдиною для всіх. Водночас змагальності як такої між групами не буває, оскільки кожен учасник має власне завдання та різний час на його вирішення [3, с. 114].

2. Cooperative learning-Jigsaw (у дослівному перекладі з англійської – ажурна пилка, машинна ножівка) [2, с. 295]. Студентів поєднують у групи з 6 осіб, а навчальний матеріал розділено на змістовні частини. Спершу кожна група працює над власною частиною завдання, потім відбувається обмін інформацією з членами іншої групи. Далі учасники обмінюються новим знанням з іншими членами своєї групи.

3. Ще до одного з варіантів технології навчання у співпраці відноситься модель «Вчимося разом» (Learning Together), у межах якої студенти об'єднуються у підгрупи в 3-5 осіб з урахуванням власного актуального освітнього рівня. Кожна з підгруп отримує конкретне завдання (що є частиною будь-якої загальної теми, яка вивчається на цьому етапі); далі в результаті спільної роботи всередині підгрупи та всієї групи загалом досягається окреслений освітній результат [4].

Варто зазначити, що закордонні традиційні та інноваційні технології навчання інтегруються з інформаційними технологіями. З цією метою використовуються ресурси Інтернету, які дають змогу спілкуватися із реальними співрозмовниками. Одним із завдань викладача у підготовці майбутніх учителів іноземної мови є розвиток у студентів умінь і навичок використання різноманітних ресурсів Інтернету, наприклад, прослуховування новинної інформації про світові події; участь у відеоконференціях, вікторинах та олімпіадах, а також проходження тестування [2, с. 300]; читання на веб-сторінках та медіа-сайтах різних газет та інформаційних агенцій (BBC, World Service, CNN News, The New York Times). Також є можливість вибору режиму (Learning English) залежно від рівня володіння іноземною мовою.

Відтак, основою значної кількості закордонних технологій навчання є педоцентристські та гуманістичні засади. І вони тому є актуальними, що повною мірою відбивають по-справжньому суб'єкт-суб'єктні відносини викладача зі студентами в освітньому процесі, визнаючи студентів центральною ланкою на всіх етапах навчання.

Література:

1. Процеси гуманізації та гуманітаризації освіти: монографія / А. В. Сакун, О. П. Кивлюк, М. О. Нестерова та ін. Київ: КНУТД, 2020. 176 с.

2. Berger R., Hänze M. Impact of Expert Teaching Quality on Novice Academic Performance in the Jigsaw Cooperative Learning

Method. *International Journal of Science Education*. 2015. Vol. 37:2. P. 294–320.

3. Farrell T. S. C. Teaching reading to English language learners: A reflective guide. Thousand Oaks, CA: Corvin Press, 2008. 254 p.

4. Humanizing Higher Education through Innovative Approaches for Teaching and Learning / ed. By E. Sengupta, P. Blessinger, M. Makhanya. USA: Emerald Publishing Limited, 2021. 176 p.

5. Ibaydayeva qizi M. A. The Importance of Innovative Pedagogical Technologies in the Development of the Educational Process. *Journal of Ethics and Diversity in International Communication*. 2022. Vol. 1 (8). P. 48–53.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/98>

СУЧАСНІ МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ

Резніков Ю. П.

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки*

*Національний медичний університет імені О. О. Богомольця
м. Київ, Україна*

Дистанційне навчання є одним із найбільш використовуваних методів медичної освіти у даний момент часу. Особливо це важливо для формування якісних фахових компетентностей у студентів-медиків. Саме це і зумовлює значний інтерес до даної теми, адже швидкі зміни у медичній практиці, велика кількість практикуючих лікарів, потребують постійного оновлення та наявності базової медичної допомоги в усіх частинах світу. Віддалене навчання може складатися з різноманітних навчальних процесів, об'єднаних разом з метою сформування якісних сучасних компетентностей. Форми, подача матеріалу визначаються лише технічною обізнаністю та можливістю викладача.

Індивідуальне вивчення спеціально підготовлених та попередньо завантажених навчальних матеріалів, як правило, друкованих, а іноді й електронних, доповнених інтегрованими навчальними ресурсами, іншим навчальним досвідом, включаючи особисте навчання та практичний досвід, відгуки про навчання та підтримку студентів – це все те, що зараз використовують викладачі. Дистанційне навчання

забезпечує насичений і спланований досвід для здобувачів освіти, гарантовану якість, гнучкість і економічність, якісне навчання стає доступним для всіх. Особливо унікальним в цьому контексті є підготовка на післядипломному рівні. Дистанційна освіта особливо зручна для підготовки лікарів, які працюють повний робочий день і мають обмежений час.

Також має переваги для навчання іноземних студентів, які можуть мати труднощі з літаками, міграційними питаннями.

Одним з складних завдань є забезпечення формування клінічних навичок на дистанційному курсі без інтегрованого очного навчання. Курси дистанційної освіти вимагають спостереження за клінічним досвідом для забезпечення розвитку навичок. Вони також вимагають ретельного планування, щоб забезпечити належне поєднання дистанційного навчання та практичного досвіду та задовольнити потреби студентів у часі.

Основною вимогою до створення таких курсів є їх самодостатність, тобто всі ресурси доступні в одному модулі. Однак умовою є наявність методичних матеріалів та чітких інструкцій для студента. Важливим є мати зворотній зв'язок. Здобувачі освіти повинні мати чітке усвідомлення і розуміння точок контролю, бути готовим до самоконтролю. Звичайно це ускладнено адже частина іноземних студентів мають труднощі з доступом до інтернету. Зворотній зв'язок із викладачем може бути забезпечений шляхом створення оцінювання надісланих завдань з прописаними зауваженнями, еталонами практичних навичок, відеотрансляціями умінь.

Надані знання повинні враховувати інтегруючий напрям та поєднувати попередньо отримані знання. Велика кількість вільного часу дає можливість самостійного пошуку джерел літератури, однак іноземні студенти стикаються з проблемою різних клінічних протоколів у їх країні походження та України. Це зумовлює забезпечення студентів базовими підручниками та керівництвом викладача з допоміжними матеріалами

Іншим моментом є спілкування з одногрупниками, яке створює можливість взаємоконтролю та взаємодопомоги, також мотивує до отримання кращої оцінки.

Деякі здобувачі вищої медичної особи починають проходити клінічну практику за місцем проживання. Тому важливо забезпечити комунікацію місцевих клінічних наставників з академічними викладачами. Бажано, щоб цей процес був динамічним. Дані контакти можуть бути призначені для прогресивного розвитку навичок і підвищення рівня відповідальності. Студенти також покращують свої навички шляхом реалізації проєктів клінічної допомоги у своїх місцевих

установах. З іншого боку, клінічна робота може бути ретельно спланована в студентських закладах або віддаленому місцевому центрі під наглядом місцевих навчених викладачів та епізодичних візитів викладачів материнського Університету. Студенту може допомогти портфоліо або карта клінічного досвіду, даний метод активно практикують клінічні бази у Індії.

Студент, який навчається на відстані, так само, як і студент на онлайн навчанні, доступний для різноманітних мобільних навчальних програм.

Підсумовуючи вищенаведене, можна виокремити наступні вимоги для формування успішного формування фахових компетентностей іноземних студентів:

1. Дистанційне навчання повинно бути побудоване на базі спеціальної платформи з завантаженими усіма додатковими матеріалами.

2. Матеріали повинні мати максимальну доступність як на гаджетах, так і на інших засобах відтворення

3. Зворотній зв'язок з викладачами через усі доступні канали зв'язку. Подання електронних завдань викладача з позначками, отримання відгуків та обговорення з викладачем. Обговорення з ментором прогресу та інтеграції компонентів курсу.

4. Наявність постійного контролю засвоєних знань.

5. Робота у віртуальному клінічному середовищі для встановлення контексту клінічної роботи.

6. Розробка та впровадження вправи для підготовки та обдумування клінічної роботи.

Література:

1. Костюк С. Розвиток компетентностей міжкультурної комунікації студентів-іноземців на основному етапі навчання української мови : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2018. 23 с.

2. Гуменна І. Комунікативна компетентність як одна із складових професійної культури майбутніх лікарів / І. Гуменна // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2013. – Вип. 29. – С. 42-45.

3. Юсеф Ю. В. Теоретичні засади формування комунікативної компетентності майбутніх лікарів / Ю. В. Юсеф // Педагогічний процес : теорія і практика. – 2013. – Вип. 3. – С. 187-194.

СПІРНІ ТЕРИТОРІЇ ЯК ЧИННИК ЗАГОСТРЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Решетило П. О.

*здобувач вищої освіти першого (бакалаврського рівня)
спеціальності 291 – Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії*

Львівський національний університет імені Івана Франка

Федунь О. В.

*кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри європейських та регіональних студій
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Проблема спірних територій у міжнародній політиці є вагомим і однією з тих, яка потребує особливих підходів до свого вирішення. На сьогодні відомо про понад пів тисячі територіальних суперечок у світі [1]. Спірні території – це території, питання суверенітету над якими викликає суперечку між державами [2]. Вони були і завжди будуть невід’ємною частиною історії людства, оскільки держави прагнуть встановити контроль над тими територіями, які багаті на природні чи мінеральні ресурси, є стратегічно важливими тощо. Найпоширенішими причинами виникнення конфліктів є спірні прикордонні території та острови, бажання встановити контроль над залежними територіями, а також претензії на арктичні простори [3]. Територіальні спори зазвичай виникають тоді, коли одні держави висловлюють свої претензії на суверенні території інших держав, особливо, якщо вони мають спільний кордон. Найчастіше це призводить до збройних конфліктів, причому більшість воєн між державами відбувалася тоді, коли одна зі сторін вже мала досвід вирішення територіальних спорів військовим способом [4].

Часто територіальні суперечки можуть бути успішно вирішені завдяки мирним методам врегулювання конфліктів (ад’юдикація, міжнародний арбітраж) і набувати статусу врегульованих. Мирне вирішення територіальних суперечок сприяє демократизації суспільства та допомагає надовго забезпечити непорушність встановлених державних кордонів. У той час, як кількість суперечок за спірні суходільні території зменшується, інші типи спорів у світі починають переважати (претензії на акваторії, острови) [4]. Проте, іноді вирішення

таких питань зтягується на десятиліття, що, зрештою, ускладнює їхнє розв'язання і переводить у статус нерегульованих конфліктів. Розглянемо деякі приклади різних за статусами регіональних конфліктів за спірні території у світі.

Отже, першим прикладом є Курильські острови – спірна територія, на яку претендують як Росія, так і Японія. Слід зазначити, що проблема приналежності Курил тягнеться віддавна і особливо вона загострилась після окупації СРСР островів у ході радянсько-японської війни у серпні-вересні 1945 р. Після розпаду Радянського Союзу, Курили увійшли до складу РФ, але Японія не перестає домагатися справедливості і намагається змусити Росію передати їй острови [5]. На тлі сучасної російсько-української війни Японія нещодавно вкотре наголосила про своє невизнання окупації Курильських островів Росією, а Верховна Рада України 7 жовтня 2022 р. офіційно визнала окупацію Південних Курил (Північних територій Японії) Росією [6].

Голанські висоти – це спірна територія, яка де-юре належить Сирії, але де-факто контролюється Ізраїлем. Витоки її появи сягають початку ХХ ст., коли після розподілу територій Османської імперії Франція отримала Сирію та Ліван як підмандатні території. З 1920 р. гірське пасмо Голанських висот було вказане на усіх картах як частина Сирії, проте, насправді залишалась частиною Лівану. З появою держави Ізраїль, особливо після окупації нею Голанських висот у ході Шестиденної війни, цей конфлікт перестав бути сплячим і переріс у арабо-ізраїльське протистояння [7]. У 1973 р. Сирія спробувала повернути собі ці території, але зазнала поразки. Остаточне приєднання Голанських висот до Ізраїлю відбулось у 1981 р., але цю анексію не визнала ані більшість країн світу, ані Радбез ООН. У 2019 р. США за президентства Дональда Трампа визнали суверенітет Ізраїлю над цими територіями чим фактично поставили крапку в питанні приналежності Голанських висот [8]. Але, оскільки ні Сирія, ні Ізраїль не уклали мирної угоди щодо цього, то статус цього конфлікту на сьогодні не є врегульованим.

Одночасно кілька країн (Бруней, Китай, Індонезія, Малайзія, Філіппіни, Сингапур і В'єтнам) висловлюють свої територіальні претензії на острови Спратлі у Південно-Китайському морі, незважаючи на укладену у 2002 р. угоду між ними, яка стосувалася зобов'язання сторін щодо подальшого невтручання у внутрішні справи держав та мирного врегулювання конфліктів на архіпелазі. Оскільки домовленості не дотримуються, то періодично виникають територіальні суперечки. Впродовж останніх років такі інциденти виникали між Китаєм і В'єтнамом, Китаєм і Філіппінами. Також варто відзначити, що прагнення Китаю встановити контроль над цілим архіпелагом якразово

свідчить про його експансіоністські наміри у Південно-Китайському морі. До того ж, Китай відмовився виконувати рішення Міжнародного суду ООН, яке зобов'язує його не поширювати свій вплив на весь архіпелаг [9].

Територіальні спори за острови в Егейському морі між Туреччиною та Грецією є ще одним прикладом неврегульованої проблеми, яка має істотний вплив на стосунки між цими державами-сусідами – членами НАТО. Вони виникли у 1970-х роках і двічі мало не призвели до збройних протистоянь. Численними причинами суперечок є проблеми делімітації територіальних вод, повітряного простору на ними, виключних економічних зон регіону тощо [10]. Однією зі складових конфлікту є різне трактування морського права, оскільки Туреччина одна з небагатьох держав світу, що не підписала конвенцію ООН з морського права. Відтак, вона не визнає виключної економічної зони навколо грецьких островів у акваторії Егейського моря. На початку XXI ст. обидві держави наблизились до подолання напруги між ними завдяки дипломатичним зусиллям, які полягали у поступках Греції для Туреччини в контексті її наближення до ЄС. Однак, періодично відносини між ними загострюються, зокрема, влітку 2022 р. дійшло до ескалації, нових звинувачень і погроз. Тому ця проблема й надалі залишається актуальною.

Останній приклад стосується врегульованої територіальної суперечки за український острів Зміїний. Незважаючи на визнання Румунією незалежності України у січні 1992 р., встановлення лінії українсько-румунського кордону затягнулось аж на 13 років у зв'язку з небажанням Румунії визнавати існуючі межі сучасної України. Остаточний договір «Про правовий режим українсько-румунського кордону» був ратифікований парламентами обох країн аж у 2004 р. Проте, ще одним каменем спотикання став о. Зміїний, навколо якого виявили поклади нафти і газу. У тому ж 2004 р. Румунія подала заяву до Міжнародного суду ООН про делімітацію континентального шельфу у Чорному морі. У 2009 р. було ухвалено рішення на користь України, але згідно з ним наша держава втратила значну частину шельфу в південному напрямку через неможливість розширення виключної економічної зони (200 морських миль) [11].

На підставі проведеного аналізу прикладів спірних територій можна стверджувати, що вони трапляються в усіх частинах світу, стосуються як суходільних ділянок сусідніх держав, так і їхніх акваторій чи островів. Існування таких територій може становити загрозу для національної і міжнародної безпеки, виступати джерелом дестабілізації політичної та економічної ситуації в регіоні, деструктивно впливати на міжнародні відносини. Адже територіальні спори часто супроводжуються

збройними протистояннями і військовими діями. На сучасному етапі вони зазвичай завершуються підписанням мирних угод, які, проте, не завжди їх вирішують. Міжнародні організації, які покликані врегулювати проблеми існування спірних територій, здебільшого приймають компромісне рішення, яке рідко задовольняє усі сторони.

Література:

1. List of territorial disputes. 2022. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_territorial_disputes
2. Паламарчук А. Ю. Територіальні спори між державами: поняття та конкуренція юрисдикцій. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття*. Харків, 2019. С. 29-32.
3. Дністрянський М., Копачинська Г., Дністрянська Н. Проблеми неврегульованості політичного статусу територій як чинник поглиблення суперечностей у міжнародних відносинах. *Наук. зап. ТНПУ ім. В. Гнатюка*. Сер. геогр. 2021. № 2. С. 74-81.
4. Mitchell S. Territorial Disputes. 2022. URL: <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0178.xml>
5. Грачевська Т. О. Проблема «Північних територій» у російсько-японських відносинах. *Науково-теоретичний альманах ДНУ ім. О. Гончара Грані*. Політологія. 2012. №1 (81). С. 160-162.
6. Постанова ВРУ № 2662-IX про звернення Верховної Ради України до міжнародного співтовариства щодо Північних територій Японії. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2662-IX>
7. Kaufman A. Who owns the Shebaa Farms? Chronicle of a Territorial Dispute. *Middle East Journal*. 2002. Vol. 56, No. 4. P. 576-595.
8. Яке значення Голанські висоти мають для Ізраїлю, США та Сирії. 2019. URL: <https://www.dw.com/uk/яке-значення-голанські-висоти-мають-для-ізраїлю-сша-та-сирії/a-48053740>
9. Beijing rejects tribunal's ruling in South China Sea case. 2016. URL: <https://www.theguardian.com/world/2016/jul/12/philippines-wins-south-china-sea-case-against-china>
10. Baslar K. Two facets of the Aegean Sea dispute: 'de lege lata' and 'de lege ferenda'. In: K. Baslar (ed.), *Turkey and international law*. 2001. Ankara.
11. Петрінко В. Спирні території як фактор геополітичної нестабільності в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. (на прикладі України та Румунії). *Вісн. УжНУ*. Сер. Політологія. Соціологія. Філософія. 2014. Вип. 17. С. 127-131.

**КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ ГОТОВНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА
ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ**

Сімакова С. І.

*здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди*

Науковий керівник: Ушмарова В. В.

*доктор педагогічних наук, доцент,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна*

Модернізація системи вищої освіти України вимагає впровадження якісно нових підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців. На перший план сучасного освітнього процесу насамперед виходить підготовка самостійної, творчо-орієнтованої, ініціативної особистості, готової до професійного самовдосконалення протягом життя. З огляду на це, у нашому дослідженні вважаємо за доцільне приділити увагу визначенню критеріїв, показників та рівнів ефективності формування готовності майбутніх фахівців музичного мистецтва до професійного самовдосконалення.

Визначенню критеріїв, показників та рівнів готовності майбутніх фахівців до професійного самовдосконалення присвячені дослідження: О. Габорець, Л. Дудікової, О. Моренко, С. Хатунцевої та ін.

Словник-довідник з професійної педагогіки тлумачить поняття «критерій» у якості мірила оцінки, судження, необхідної та достатньої умови проявлення або існування якогось явища чи процесу [1, с. 95]. Показник визначається у якості: 1) свідчення, доказу, ознаки чого-небудь; 2) наочних даних про результати якоїсь роботи, якогось процесу; дані про досягнення в чому-небудь [2, с. 10]. Таким чином, показник критерію є сукупністю певних ознак, характеристик, що відображають ступінь досягнення критерію.

В контексті нашого дослідження вважаємо за необхідне звернутися до визначення поняття **«готовність майбутніх фахівців музичного мистецтва до професійного самовдосконалення»** яке ми розглядаємо як особливий особистісний стан, який передбачає наявність у

майбутнього фахівця мотиваційного ставлення до професійної діяльності, сформованості цілісного комплексу академічних знань, умінь і навичок, професійних та особистісних якостей, спрямованості на розкриття індивідуальності в освітній, творчій і професійній діяльності з метою успішної реалізації в ній.

Враховуючи зміст структурних компонентів готовності майбутніх фахівців музичного мистецтва до професійного самовдосконалення (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, організаційно-діяльнісний, оцінювально-рефлексивний) нами виокремлено її основні критерії, показники та рівні.

Аксіологічно-мотиваційний критерій представлено такими показниками: 1) ціннісне відношення до професійної діяльності вчителя; 2) спрямованість до професійно-творчої самореалізації; 3) інтерес до професійного зростання; 4) усвідомлення мотивів, значущості, можливостей професійного самовдосконалення; 5) прагнення до набуття готовності до професійного самовдосконалення; 6) вмотивованість на досягнення професійної майстерності; 7) усвідомлення професійних, особистісних, гуманістичних та духовно-моральних цінностей та орієнтирів у діяльності вчителя музичного мистецтва.

Інформаційно-пізнавальний критерій утворено показниками: 1) усвідомлення особистого ступеня підготовленості до професійного самовдосконалення; 2) системність і ґрунтовність професійних і спеціальних знань з питань професійного самовдосконалення; 3) глибина усвідомлення змісту, складових та шляхів професійного самовдосконалення; 4) здатність до пошуково-аналітичної діяльності; 5) активність у процесі обговорення різних педагогічних проблем, аналізі конкретних ситуацій, результатів професійної діяльності.

Процесуальний критерій включає наступні показники: 1) уміння створювати власну програму професійного самовдосконалення; 2) володіти засобами й прийомами пошуку джерел інформації, здійснювати їх самостійний пошук, грамотно опрацювати; 3) організувати робочий час і простір; 4) здійснювати регулярний і поступовий аналіз та самооцінку діяльності з особистісного зростання; 5) підтримувати увагу і дисципліну в процесі самовдосконалення; 6) проявляти творчі уміння й творчу активність.

Контрольно-рефлексивний критерій передбачає такі показники: 1) адекватно оцінювати особисті дії із самовдосконалення та на цьому підґрунті будувати індивідуальну стратегію особистісного саморозвитку та самовдосконалення; 2) визначати та усувати недоліки, перешкоди, що виникають в процесі професійного самовдосконалення; 3) проявляти здатність до самопізнання, самостереження, самооцінки результатів

професійного самовдосконалення; 4) проявляти рефлексивні уміння під час професійно-педагогічної й самоосвітньої діяльності.

Обґрунтування рівнів готовності майбутніх фахівців музичного мистецтва до професійного самовдосконалення свідчить, що для **початкового рівня** готовності майбутніх фахівців музичного мистецтва до професійного самовдосконалення характерним є низький рівень прагнення до професійного зростання, зацікавленість у професійному самовдосконаленні є ситуативною, майбутніми фахівцями демонструється недостатня обізнаність у вимогах майбутньої професійної діяльності, а також особливостей професійного самовдосконалення майбутніх вчителів музичного мистецтва. Професійна мотивація не є достатньою, інтерес до самореалізації є епізодичним. Значення професійного самоконтролю, самоаналізу, самооцінки не усвідомлюється, недостатнім є й оволодіння засобами, методами, технологіями самовдосконалення, немає усвідомлення його мотивів й цілей, недостатньо умінь організації процесу професійного самовдосконалення, раціонального розподілу часу й організації робочого простору. Не демонструється здатність до планування й побудови індивідуальної програми професійного самовдосконалення. Уміння пошуково-аналітичної діяльності не сформовані, характерним є часткове володіння професійними й спеціальними знаннями, а також обмеженість в усвідомленні професійних цінностей, не демонструються рефлексивні уміння, активність у самостійній роботі є низькою, не виявляється творча активність і творчі уміння.

Середній рівень характеризується наявністю емоційного ставлення до професійного самовдосконалення та стійкого прагнення до професійного зростання. Майбутні фахівці виявляють зацікавлення у самовдосконаленні, усвідомлюють вимоги майбутньої професійної діяльності, втім мають недостатньо ґрунтовні знання змісту професійного самовдосконалення й особливостей професійного самовдосконалення вчителів музичного мистецтва. Для професійної мотивації характерною є вираженість, присутній інтерес до професійної самореалізації, прагнення до самоконтролю, самоаналізу й самооцінки у професійній діяльності. Майбутніми фахівцями самостійно обираються засоби та методи й засвоюються технології професійного самовдосконалення, але недостатньо усвідомлюються його мотиви та цілі. Майбутні фахівці демонструють уміння самостійно організовувати даний процес, проте не володіють уміннями раціонального планування часу й організації робочого простору, реалізують індивідуальну програму професійного самовдосконалення. Для даного етапу притаманна сформованість уміння здійснювати пошуково-аналітичну діяльність. Професійні знання майбутніх фахівців характеризуються

систематичністю й ґрунтовністю, але спеціальні знання ще потребують поглиблення. Професійні цінності майбутніх фахівців є сформованими, рефлексивні вміння розвинені, активність у самостійній роботі нестійка, творчі вміння й активність недостатні.

Високий рівень передбачає виражене прагнення до професійного зростання. Зацікавленості до професійного самовдосконалення притаманний активний характер, усвідомлення вимог майбутньої професійної діяльності є достатньо глибоким. Майбутні фахівці володіють високим рівнем професійних знань, мають ґрунтовні знання особливостей професійного самовдосконалення майбутніх вчителів музичного мистецтва. Професійна мотивація є сформованою, інтерес до професійної самореалізації характеризується стійкістю. Здійснюється постійний самоконтроль, самоаналіз та самооцінка особистої професійної діяльності. Майбутній фахівець самостійно обирає засоби, методи й ефективно застосовує технології професійного самовдосконалення, чітко усвідомлює його мотиви й цілі, проявляє вміння самостійно організовувати даний процес, раціонально планувати час і оптимально організовувати робочий простір. Індивідуальна програма професійного самовдосконалення передбачає довгострокові перспективи. Уміння здійснювати пошуково-аналітичну діяльність вирізняються цілісністю. Професійні цінності чітко сформовані, рефлексивні вміння системні. Майбутні фахівці виявляють значну активність у самостійній роботі, виявляють високий рівень творчих умінь й творчої активності.

Отже, здійснене обґрунтування відповідної компонентно-критеріальної структури надає можливості для всебічного оцінювання ступеня сформованості готовності майбутніх фахівців музичного мистецтва до професійного самовдосконалення, визначення дієвих шляхів її формування, забезпечення якості професійної підготовки у закладі вищої освіти.

Література:

1. Словник-довідник з професійної педагогіки / ред. А. Семенова. Одеса : Пальміра, 2006. 221 с.
2. Словник української мови : в 11 томах / голова редкол. І. Білодід. Київ : Наук. Думка, 1976. Т. 7 : Поїхати-Приробляти. 723 с.

ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ ГУМАНІЗМУ

Ткач А. О.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності 013 – Початкова освіта*

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

Науковий керівник: Шапочка К. А.

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри початкової та дошкільної освіти

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

м. Миколаїв, Україна

У сучасних умовах модернізаційних змін в Україні дедалі більшої гостроти набувають проблеми вихованості дітей та молоді на засадах толерантності, плюралізму, гуманізму. Суспільство знань, що швидко розвивається, потребує активного розвитку неперервної освіти, організація якої має бути гнучкою, швидко реагувати на зміни, а також на мінливі виклики ринку праці. Враховуючи інноваційні вимоги і тенденції, зважаючи на модернізацію та глобалізацію, система початкової освіти України потребує пошуку нових управлінських рішень з опорою на гуманізацію виховного процесу.

Важливою ланкою освіти, що закладає основи гармонійного розвитку дитини, сприяє гуманізації, збереженню національних традицій, мови, культури, створює умови для дружби, творчості і радісного дитинства є початкова школа. На необхідності організації освітнього процесу в початковій школі на гуманістичних засадах наголошується в Законі України «Про освіту» (2019 р.), у Концепції Нової української школи (2020 р.), Державному Стандарті початкової освіти (2018 р.), зокрема Глобальній стратегії охорони здоров'я жінок, дітей і підлітків на 2016-2030 роки.

Теоретичну основу нашого дослідження склали основні ідеї Я. Коменського, Я. Корчака, А. Макаренка, Й. Песталоцці, Ф. Прокоповича, В. Сухомлинського, С. Шацького про народний і суспільний характер виховання; сучасні концепції гуманізації освіти (Г. Балл, В. Білоусова, Є. Бондаревська, С. Гончаренко, М. Євтух, Ю. Мальований, О. Сухомлинська та ін.); концепції і технології початкової освіти (Н. Бібік, А. Богуш, Л. Варяниця, Н. Гавриш,

В. Ільченко, Т. Ковальчук, О. Кононко, С. Курінна, І. Печенко, Т. Поніманська, О. Савченко, С. Совгіра, О. Сокуренько, Г. Тарасенко, С. Якименко, І. Ярита та ін.).

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає підстави для висновків, що теорія і методика виховання гуманістичних цінностей в учнів, які навчаються в початкових класах, залишаються недостатньо розробленими з погляду потреб нової педагогічної реальності, зокрема концепції НУШ. Розбудова Нової української школи – це довготривала реформа, яка нині перебуває на другій фазі реалізації (2019-2022 рр.). Згідно з Концепцією «НУШ», підґрунтя нової школи складає дев'ять ключових компонентів, серед яких вагому роль відведено вихованню здобувачів освіти на засадах гуманізму, що забезпечить сприятливі умови, шляхи і засоби для навчання учнів, педагогів, батьків не лише в споруді закладу освіти.

Гуманістична система виховання ставить в «епіцентр виховання» особистість дитини як найвищу цінність життя. Формування особистості передбачає не тільки рівень розвитку соціальних властивостей людини, а й виховання цінності, що виражає «ідеал людини, який у будь-яких умовах зберігає справжню людяність» (А. Швейцер). Гуманістичне виховання Заходу представлено авторськими системами М. Монтесорі (1870-1952 рр., Італія, Нідерланди), Р. Штайнера (1925-1961 рр., Німеччина), С. Френе (1896-1966 рр., Франція) та іншими. У центрі цих систем перебуває особистість, її цінності, особиста свобода, уміння прогнозувати і контролювати власне життя [2, с. 16].

В Україні ідеал гуманістичного виховання блискуче реалізував у 50-60 роках ХХ століття В. Сухомлинський (1918-1970). Уся виховна система керованої ним Павлівської школи була орієнтована на творення щастя кожного вихованця, доброго ставлення до дітей, створення умов для індивідуального, творчого розвитку кожної особистості. «Виховання полягає в тому, – стверджував педагог-гуманіст, – щоб уміло, розумно, мудро, тонко, сердечно торкнутися до кожної з тисячі граней, знайти ту, яка, якщо її як перлину шліфувати, засяє неповторним сяйвом людського таланту, а це сяйво принесе людині особисте щастя. Відкрити в кожній людині її, лише її неповторну грань, – у цьому мистецтво виховання» [4, Т.1; с. 69].

У 80-х роках ХХ століття гуманно-особистісний підхід у вихованні обґрунтував і практично реалізував у «Школі життя» відомий грузинський психолог і педагог Ш. Амонашвілі. У гуманній школі автор виділив особливе ціннісне ставлення до вихованця, визнання розвитку особистості головним завданням школи, а становлення індивідуальності особистості – її головним результатом [1, с. 44-45].

Гуманізація виховного процесу розглядається як сучасна освітня стратегія, у центрі якої конкретна дитина з її можливостями, правом на творче самовираження, вільний розвиток і реалізацію природних здібностей. Основи виховання гуманної особистості в контексті сучасного розуміння його сутності та пріоритетів визначає концепція виховання гуманістичних цінностей учнів (І. Бех, О. Вишневський, Н. Ганнусенко, Ю. Мальований, К. Чорна) [2]. Автори концепції акцентують: «У вихованні мають гармонійно поєднуватися інтереси особистості – вільний саморозвиток і збереження своєї індивідуальності; суспільства – щоб саморозвиток особистості здійснювався на моральній основі, а виховання сприяло репродукції культурних, соціалізованих людей; держави, нації – щоб усі діти стали компетентними громадянами-патріотами, гуманістами, здатними забезпечити країні гідне місце в цивілізованому світі». Щодо змісту виховання концепція виховання гуманістичних цінностей учнів визначає базовими гуманістичними цінностями, що характеризують індивідуальну культуру особистості, рівень її вихованості, добро, відповідальність, совість [2, с. 4–11].

Гуманізація виховного процесу передбачає орієнтацію на виховання як на найвищу цінність, повагу до його особистості, довіру до нього, прийняття його особистісних цілей, бажань та інтересів, створення сприятливих умов для розкриття його здібностей і обдарувань [3]. Ми твердо переконані, що гуманізація освіти починається зі змін у свідомості педагогів, їхнього бажання по-новому поглянути на свою діяльність, збагатити досвід, розширювати світогляд. Реалізації цього принципу сприяють бесіди на морально-етичні теми, виховні заходи, поезія, музика, фільм-аналіз, інтерактивні методи. Важливим чинником гуманізації є формування ціннісного ставлення вихованців одне до одного, до педагогів, вихователів, опора на активність дитини, опора на позитивне в ній, створення «ситуації успіху» та ін.

Отже, важливим аспектом прогнозованого результату виховного процесу в початковій школі, відповідно до результатів дослідження педагогічної практики, є моральні якості особистості учнів, їхні духовні цінності, загальна культура. Таке розуміння провідної мети власної діяльності педагогами зумовлює позитивний досвід.

Література:

1. Амонашвили Ш. А. Размышления о гуманной педагогике. Москва: Изд. дом Шалвы Амонашвили, 2015. 496 с.
2. Бех І. Д. Концепція виховання гуманістичних цінностей учнів / Бех І. Д., Ганнусенко Н. І., Чорна К. І. *Шкільний світ*. 2005. №45. С. 4-11.
3. Лугова В. М. Зростання ролі особистісної компетентності керівника в умовах гуманістичного підходу до управління [Електронний

ресурс] Режим доступу: http://www.businessinform.net/pdf/2012/10_0/263_266.pdf

4. Сухомлинський В. О. Вибрані пед. твори: у 5-ти т. Київ; Радянська школа, 1977.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/102>

ПРОЄКТУВАННЯ КОНСТРУКТИВНОГО БАТЬКІВСЬКОГО СТАВЛЕННЯ У РОДИНАХ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ

Фалько Н. М.

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психології

Мелітопольський держаний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

Гузь Н. В.

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психології

Мелітопольський держаний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

м. Запоріжжя, Україна

В умовах російської військової агресії та тимчасової окупації понад 60% Запорізької області, понад 50% її мешканців стали вимушено переміщеними особами на підконтрольній Україні території чи виїхали за кордон. Ситуація вимушеного переселення у більшості випадків перетворюється для родини на проблему виживання, яка потребує мобілізації ресурсів усіх членів родини. Часто екстремальні ситуації йдуть одна за одною, не даючи людині відновити свої сили [1]. Тому на перший план виходить проблема збереження психологічного здоров'я та конструктивних взаємовідносин у родинах, які вимушені покидати власні домівки та адаптуватися в нових буденних реаліях внаслідок повномасштабної воєнної агресії. У житті членів таких родин домінують страхи, тривожність, пригніченість. Тривале переживання цих станів часто призводить до негативних поведінкових реакцій, які є реакцією на стрес та індикатором емоційного неблагополуччя [3]. Перебування таких родин під постійним впливом стресогенних факторів та в умовах невизначеності детермінують руйнацію довірливих, конструктивних

дитячо-батьківських взаємовідносин. Визначено, що основне порушення в стосунках «батьки – дитина» – це неадекватні батьківська позиція та стиль спілкування. До причин неефективного батьківського ставлення можна віднести ригідні стереотипи виховання, неусвідомлення власного ставлення до дитини, відсутність єдиних вимог до неї з боку батьків, неправильну оцінку дошкільника, незнання психологічних особливостей власної дитини, низький культурний, освітній і психолого-педагогічний рівень батьків, порушення психологічного клімату сім'ї, особистісні проблеми та особливості батьків, використання авторитарно-монологічного стилю спілкування, відсутність здатності бачити власні неадекватні поведінкові стереотипи тощо [2].

Проведений аналіз довів необхідність проведення психологічного тренінгу «стежкою батьківської мудрості» та семінару-практикуму «Спілкуємося з дитиною: ЯК?» щодо корекції названих недоліків взаємодії батьків з дітьми. Метою проведення цих заходів була оптимізація спілкування батьків з дітьми. Робота здійснювалася поетапно, в різних напрямках (з батьками і з дітьми), за різними формами організації (індивідуальною, груповою, підгруповою). У роботі було охоплено 53 батьки-вимушені переселенці та 29 дітей.

За результатами проведеної роботи було встановлено, що психологічними умовами оптимізації спілкування батьків з дітьми визначено формування в батьків прийомів ефективної комунікації (безумовне прийняття, активне та емпатійне слухання, використання діалогу, зворотнього зв'язку, невербальних засобів спілкування); активізацію дії перцептивних механізмів спілкування батьків (ідентифікація; рефлексія; емпатія); розвиток конструктивних способів взаємодії батьків з дітьми (мотиваційно-ціннісне ставлення; авторитетно-довірливі стосунки; позитивна емоційна підтримка; суб'єкт-суб'єктна стратегія взаємодії).

Робота з батьками проводилась у двох напрямках. Перший – просвітницька робота для підвищення психолого-педагогічної культури батьків. Зміст інформативного блоку був спрямований на озброєння батьків знаннями про вікові та психологічні особливості та можливості дитини, наявність різних стилів виховання дитини в сім'ї, важливість гуманізації стосунків.

Реалізація зазначених завдань здійснювалася шляхом проведення тематичних бесід, індивідуального консультування, семінарів-практикумів, інформативних доповідей, надання письмових рекомендацій, пам'яток, тематичних виставок, обміну досвідом, дискусій, роботи творчих груп.

Другий – розвивальний напрямок – передбачав ознайомлення батьків з технікою діалогічного спілкування; формування відповідних способів комунікації та встановлення позитивних стосунків з дитиною.

Для вирішення основних завдань було розроблено комплексну програму, яка передбачала психолого-педагогічне просвітництво батьків, зміну стереотипів і шаблонів виховання та усвідомлене ставлення до дитини, реконструкцію способів взаємодії з дітьми, реорганізацію засобів спілкування.

Комплексна програма корекційно-розвивальної роботи в системі «батьки – дитина» включала 14 занять та індивідуальних консультацій і складалася з двох блоків.

У перший блок об'єднано 8 занять, що проводилися з батьками. Загальна мета – усвідомлення власного ставлення до дитини, підвищення сензитивності, створення більш адекватного уявлення про дитину, використання продуктивних засобів спілкування з нею, корекція неадекватних стилів взаємодії з дитиною, розуміння батьками власних проблем, актуалізація потенціалу особистісного розвитку, підвищення психолого-педагогічної культури.

Другий блок складався з 6 занять з батьками та їх дітьми. Загальна мета – корекція порушень батьківсько-дитячих стосунків, розвиток взаємного сприймання, взаєморозуміння, прийняття, формування адекватних уявлень про сім'ю, формування єдиного стилю спілкування; розвиток емоційної єдності, створення позитивного психологічного клімату спілкування.

Достатньо ефективною виявилася система роботи з батьками, спрямована на усвідомлення власного ставлення до дитини, що змінила неадекватне ставлення більшості батьків на безумовно позитивне. Зафіксовано зрушення в стратегії поведінки батьків щодо побудови стосунків з дитиною, котрі зрозуміли дієвість суб'єкт-суб'єктної взаємодії, більшість із них визначила особистість дитини як цінність, почали поводитися з нею на позиціях рівноправності, виявляла повагу до дитячих побажань, прагнень, потреб і можливостей, відповідальності, чесності, справедливості та толерантності. При цьому більш помітними виявилися зміни, пов'язані з підвищенням компетентності батьків щодо оптимізації процесу спілкування. Вони навчилися ефективних прийомів побудови процесу комунікації, зокрема застосовували в процесі спілкування з дитиною техніки активного і емпатійного слухання, діалог, обирали адекватні способи звернень і впливів. Батьки усвідомили необхідність зміни авторитарно-монологічного стилю на більш дієвий у стосунках з дитиною – особистісно-діалогічний. Важливим було й те, що батьки навчилися розуміти дітей: виявляли здатність поставити себе на їх місце, дивитися на події з її позиції, співчували, співпереживали,

разом раділи і сумували, правильно оцінювали її, розуміли вчинки, прогнозували поведінку дитини та моделювали власну.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє відзначити зростання ступеня психологічно оптимального спілкування у стосунках батьків з дітьми. Відзначається суттєве збільшення їх компетентності в оптимізації спілкування, гуманізації батьківсько-дитячих стосунків, адже більшість батьків змінила власне ставлення до дитини у бік її безумовного прийняття та розуміння. Високі показники за типом батьківського ставлення «відштовхування» зменшилися на 40,00% і становило 32,00% порівняно з першим тестуванням (72,00%). Батьки стали більш адекватно оцінювати можливості дитини та власні вимоги до неї, усвідомлювали бажаний образ батьківського ставлення, більш ретельно узгоджували власні очікування з потребами й інтересами дітей. Високим був рівень бажаності відповідності дитини сучасним критеріям «успіху» (шкала «соціальна бажаність»), він зменшився на 26,00% і становив 54,00%.

Більшість батьків змінила авторитарний стиль на особистісне ставлення до дитини, відмовившись у спілкуванні від покарань, високих вимог до слухняності, почала виявляти толерантність та співчуття до дитини. Порівняно з даними першого етапу за шкалою «авторитарна гіперсоціалізація» (64,00%), показники зменшилися на 28,00% і становили 36,00% за середнім рівнем. За шкалою «симбіоз» показники змінилися незначно, тобто батьки, хоча й почуваються з дитиною одним цілим, постійно намагаються захистити її від труднощів і негараздів життя, не дозволяють бути дитині досить самостійною. Це впливає на рівень міжособистісної дистанції у спілкуванні. Показники за високим рівнем інфантилізації дитини відсутні порівняльно з першим етапом (12,00%), тобто батьки сприймають дитину відповідно до її віку, вважають її зданою до успіху.

Таким чином, існують підстави стверджувати, що система активізації психологічних умов оптимізації спілкування батьків з дітьми, організована в ході проведеної роботи, виявилася ефективною. Дослідження підтвердило, що завдяки впровадженню спеціально організованої розвивальної та освітньої роботи з батьками стало можливим усвідомлення ними важливості особистісного ставлення до дитини, швидке набуття вмій та навичок ефективного спілкування та конструктивної взаємодії. Обов'язковою умовою такої оптимізації має бути реалізація особистісно орієнтованого підходу в родинних стосунках.

Література:

1. Трубавіна І. М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа соціально-педагогічної роботи з ними. *Педагогічні науки:*

теорія, історія, інноваційні технології. 2015. Режим доступу до ресурсу: file:///D:/sers/Sony2/Downloads/pednauk_2015_8_53.pdf.

2. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України: посіб. для практиків соціальної сфери. К.: ТОВ «Видавничий дім «Калита». 2015. 72 с.

3. Породжені війною спільноти як соціальні донори і реципієнти: матеріали міждисциплінарного наукового семінару, м. Київ, 25 березня 2021 р. / ред. кол.: Т. М. Титаренко, О. Г. Злобіна, М. С. Дворник. К.: ІС НАН України; ІСПП НАПН України, 2021. 72 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/103>

ІМПРОВІЗАЦІЯ ЕЛЛИ ФІЦДЖЕРАЛЬД НА КОМПОЗИЦІЮ «LADY BE GOOD» ЯК ЕТАЛОН МАЙСТЕРНОСТІ

Цеховалова А. О.

*здобувач вищої освіти першого (бакалаврського рівня)
спеціальності 025 – Музичне мистецтво
факультету мистецтва та дизайну
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Тема, яку ми розглядаємо в даній роботі, проливає світло на формування особливої манери імпровізації для виконавця джазової музики, а також розширює можливості в естрадному співі.

Розвиток майстерності співу завжди залишається актуальним, з використанням досвіду минулих поколінь. Елла Фіцджеральд вважається прикладом виконання та навіть винахідницею специфічного словника імпровізації.

Мета роботи заключається в розкритті значення і цінності підходу джазової виконавиці Елли Фіцджеральд до композицій, оспіваних нею та імпровізації до них на прикладі пісні «Lady be good».

Розглядаючи особисту скетову стилістику Елли Фіцджеральд як елемент впізнаваності, ми можемо стверджувати, на основі прослуханих записів виконавиці, що між 1943 і 1952 роками Фіцджеральд створила складовий музично-словниковий запас, який слугуватиме визначальною характеристикою її імпровізаційного стилю до кінця кар'єри відомої вокалістки [1, с. 29].

Фіцджеральд зазвичай вихваляють як найбільш яскравого вокального імпровізатора в історії джазу. При цьому, хоча багато написано про мелодичний і гармонічний підхід Фіцджеральда до джазової імпровізації, досить мало згадується про її силабичний підхід. Тембр і артикуляція вважаються життєво важливими елементами стилю будь-якого джазового музиканта. Наукові дослідження вивчають зміни в складовому підході Елли Фіцджеральд шляхом транскрипції та аналізу тринадцяти скат-соло, записаних протягом цього періоду часу, використовуючи вибір складів для обговорення тембру та артикуляції [7, с. 86]. Цей аналіз є моделлю для подальших досліджень такого роду, а також інформує про історично достовірну виконавську практику як викладачів, так і студентів джазового співу.

Якщо говорити саме про приклад композиції «Lady be good», то в першу чергу слід сказати, що оригінал був написаний композитором і його дружиною Джорджем та Айрою Гершвінами. Її представив Уолтер Кетлетт у бродвейському мюзиклі «Леді, будь доброю!», написаному Гаєм Болтоном, Фредом Томпсоном і братами Гершвінами та з Фредом у головній ролі. та Адель Астер [6, с. 139].

Записи 1925 року зробили Пол Вайтман, Карл Фентон і Кліфф Едвардс. Свій надзвичайний пісні 1947 року став хітом для Елли Фіцджеральд, яка відзначилася своєю сольною імпровізацією, навіть додаючи цитату з виконаної нею ж композиції «A-tisket, a-tasket». Для її альбому Ella Fitzgerald Sings the George and Ira Gershwin Songbook (1959) вона була заспівана як балада в обробці Нельсона Реддла. Тобто, виконавиця змінила як форму, так і саму суть композиції – з балади Фіцджеральд перетворила її на легкий свінг із складним соло.

Таке гнучке і технічне виконання сформувалось під впливом музикантів-інструменталістів, найяскравішим прикладом є Діззі Гілеспі. Його гра справила неабияке враження на Еллу [2, с. 175].

Перш за все зауважимо, що співачкою застосовані більш швидкі темпи, пов'язані зі новим стилем у джазі, що вимагало іншого підходу до артикуляції та голосних. Фізично необхідно співати з вужчим складовим діапазоном і з артикуляцією, керованою язиком, а не щелепою. Як писала Даяна Спредлінг у своїй книзі «Джазовому співі», джазовий сольний спів вимагає іншого педагогічного підходу. Саме завдяки постійній практиці і досвіду найвідоміша джазова співачка епохи показала приклад скерованого соло багатьом поколінням поспіль. Імпровізація Елли Фіцджеральд і її філігранне відображення в композиції «Lady be good» залишається прикладом для наслідування і тренування своїх навичок.

Завдяки імпровізації одна і та сама пісня може звучати абсолютно по-різному, тим більше, коли виконавець додає своє бачення через призму

особливого відчуття стилю. Також слід зауважити, що взаємодія музикантів і вокалістів формує неабиякі результати сумісної творчої праці і стимулює до пошуку нових мелодійних та гармонійних рішень. Отже, Елла Фіцджеральд залишається прикладом співочої майстерності і інтерпретації композицій.

Література:

1. Patrice Madura, *Getting Started with Vocal Improvisation* (Reston, VA: MENC, 1999), 29-65.

2. Holden, «Ella Fitzgerald's Playfulness Ripens with Time's Passage». This citation refers to the reprint in Leslie Gourse, *The Ella Fitzgerald Companion : Seven decades of commentary* (New York: Schirmer books, 1988), 162-198.

3. Originally published in 1996; subsequent citations of this article will refer to the reprint in Gourse, *Ella Fitzgerald, Seven Decades of commentary*, 162-166.

4. Geoffrey Mark Fidelman, *First Lady of Song: Ella Fitzgerald For the Record* (New York: Birch Lane Press, 1994), 67– 79.

5. William R. Bauer, «Scat Singing: A Timbral and Phonemic Analysis». *Current Musicology*, Spring 2001/02, 303-323.

6. Stuart Nicholson, *Ella Fitzgerald: A Biography of the First Lady of Jazz* (New York: Da Capo Press, 1995), 139-140.

7. Diana Spredling, *Jazz singing: Developing Artistry and Authenticity* (Edmonds, WA: Sound Music Publications, 2007), 83-89.

8. Ladefoged and Maddieson, *The Sounds of the World's Languages*, (Wiley-Blackwell; 1st edition (February 5, 1996), 323.

**ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ МУЗИЧНОЇ
БУДОВИ ДУХОВНОГО КАНТА «СВЯТОМУ ЮРІЮ»
ЯКОВА ЯЦИНЕВИЧА (ЗА АРХІВНИМИ МАТЕРІАЛАМИ)**

Чамахуд Д. В.

аспірантка II року навчання

*кафедри історії української музики та музичної фольклористики
Національна музична академія України імені П. І. Чайковського*

*Науковий керівник: **Путятицька О. В.***

кандидат мистецтвознавства,

в. о. професора кафедри історії української музики

та музичної фольклористики

Національна музична академія України імені П. І. Чайковського

м. Київ, Україна

У творчості українських композиторів кінця ХІХ – початку ХХ століття яскраво представлено жанр обробки давніх духовних кантів та псалмів. Не оминув увагою зазначені піснеспіви Яків Яциневич. Зважаючи на малодослідженість його творчої спадщини, збережено та видано нотні матеріали лише трьох кантів митця, серед яких – «Святому Юрію». Ноти твору композитора вміщено у збірці духовних творів, яку впорядкував М. Юрченко [2, с. 120–127]. Функціонує багато варіантів пісень про святого Юрія. В основі сюжету композиції Я. Яциневича, – легенда про царя та людей-ідолопоклонників, які вірили у цмока (змій-дракона). Популярність історії, а також цікавість до неї Я. Яциневича не випадкова. Дослідниці Н. Сивачук та О. Циганок зазначають, що у другій половині ХІХ – першій чверті ХХ століття у хатньому інтер'єрі надзвичайно поширеними були образи воїнів-захисників, які стали святими – Юрія Змієборця та Архангела Михаїла [7, с. 263].

Різноманітні архівні матеріали, віднайдені у фондах ІР НБУВ, ЦДАВО та ЦДАМЛМ, допомагають виявити часові обмеження виникнення твору Я. Яциневича, про що не зазначено у друкованих нотах канту [2, с. 116–122]. Найраніше датовані програми та афіші концертів українських релігійних кантів ХVІІ–ХVІІІ століть у виконанні хору студентів Університету святого Володимира та слухачок Вищих жіночих курсів під керівництвом О. Кошиця – 1916–1917 рр. [8, арк. 45 зв., 65, 77]. При порівнянні вербальних текстів канту Я. Яциневича, поданих у програмах, з текстами у друкованих нотах

твору, зауважено, що в архівних документах подано усього п'ять куплетів, на відміну від семи куплетів у нотах. У програмах окремі куплети змінено місцями (розміщено у такому порядку: перший – початок п'ятого – другий – кінець п'ятого і початок шостого – сьомий). Відмінність у структурі вербального тексту спонукає до припущення про дві редакції канта «Святому Юрію» (перша – у програмах, друга – у виданні М. Юрченка). Можливо, Я. Яциневич спочатку створив легший варіант твору, а вже згодом розвинув композицію до великої складної форми. Принаймні, точно з'ясуємо, що піснеспів написано до 1916 р.

Архівні документи допомагають отримати інформацію про перші публікації канту композитора. Серед таких матеріалів – Каталог книг і нот ВПЦР (1927 р.) [3, арк. 1], інвентарні каталоги музично-теоретичної бібліотеки імені К. Г. Стеценка за 1918–1924 рр. [5; 6]. У них зроблено записи про придбання бібліотекою книг та нот. Так, від 25 вересня 1923 р. та 2 вересня 1924 р. значиться про закупку нот хорових творів Я. Яциневича – «Колискова пісня», «Літня ніч», а також кант «Святому Георгію». Таким чином дізнаємося, що у 1923 р. надрукований нотний матеріал канта «Святому Юрію» можна було вільно придбати для виконання, а згодом його неодноразово перевидавали, зокрема у 1927 р.

Програми концертів, на яких виконували кант Я. Яциневича, свідчать, що митець у своєму творі використав мелодію зі збірника «Ліра і її мотиви» П. Демуцького (1903 р.), яку той записав від лірника Ридька [1, с. 26]. Пошуки зазначеного видання підтверджують інформацію (приклад 1).

Приклад 1.

Записано П. Демуцьким. Лірницький кант «Георгію»

Recitativ

Бу-ды лю-де не-зир-ны-и, во-ны вь Бога не-ви-ры-лы.

Для музичного оформлення піснеспіву у другій редакції, з якою проводилася робота, Я. Яциневич обрав майже усі вербальні тексти, вміщені у збірці П. Демуцького. Виняток становлять останні сьомий-восьмий куплети, які об'єднано в один, оскільки словесний текст у них дещо повторюється. Тобто піснеспів утворили сім куплетів. У нотному виданні замінено окремі слова-діалекти на більш сучасні (замість «цара» – «царя», замість «кряжем» – «хрестом», замість «його» – «нього»).

Піснеспів «Святому Юрію» у композиторській інтерпретації Я. Яциневича за розвитком музичного матеріалу, фактурою, формою значно переростає звичне поняття канту. Розуміння та відчуття автором глибини змісту вербальних текстів твору з усіма сюжетними перипетіями спонукало митця створити масштабну, цікаву за формою та музичним матеріалом, непросту для виконання композицію. Залежно від подій, відображених у творі, для канта «Святому Юрію» обрано чотиричастинну структуру: до першої частини увійшли перший та початок другого куплетів; другу частину утворюють кінець другого та третій куплети; невелика зв'язка – початок четвертого куплету, третя частина – кінець четвертого і початок п'ятого куплети; четверта частина – кінець п'ятого, шостий і сьомий куплети. Усі частини контрастують не лише тонально, а й фактурно, темпово та динамічно.

Головна мелодія, яку використав композитор, коротенька – усього чотири такти. Незважаючи на це, Я. Яциневич майстерно її розвинув та видозмінив, зберігаючи при цьому її основні характеристики: тридольність, інтервальный початок висхідною терцією, ритмічний контур – синкопи, зміщення наголосів у словах. Тема стала об'єднуючим лейтмотивом композиції. Дружина Я. Яциневича в одному із листів до Л. Кауфмана від 7 березня 1961 р. писала про цей твір, зокрема про філігранну композиторську роботу митця з головною музичною темою: *«Хочется сказать в защиту канта св. Юрию. В нем нет ничего церковно-религиозного. Это просто народная легенда, как язычники приносили в жертву чудовищу-зйицу девушек. Мелодия его красивая и тщательно обработаная, может послужить для кино-картин»* [4, арк. 6–6зв.].

Першу частину *C-dur* (тт.1-28) – можна вважати вступом, експонується основний музичний матеріал та розповідається про події, які уже трапилися. Три рядки вербального тексту розділено на три побудови – два речення, перше з яких повторюється двічі. Перед першим реченням звучить квінтовий тритактовий *вступ* у партії басів (приклад 2), які співають квінту впродовж усієї частини. Звучання інтервалу відразу вказує на зв'язок із першоджерелом – кантом лірників, спів яких обов'язково супроводжувався грою на лірі.

Приклад 2.

Я. Яциневич. Кант «Святому Юрію»

Allegro ma non troppo

Музична партитура для голосу та фортепіано. Темп: *Allegro ma non troppo*. Ритм: 3/4. Динаміка: *f*. Акценти (>).

Бу-ли лю-ди не-вір-ні і, не-вір-

У вербальному та музичному текстах **другої частини** «Прийшла пора аж до царя» (тт.28-63) відбувається зав'язка подій, розповідь про підготовку дочки царя для жертвоприношення змію. Музичний розвиток у другій частині утворює три етапи-побудови напруги та драматизму.

Між другою і третьою частинами невелика десятитактова модулююча **зв'язка-перехід** «Панна тоді сильно злякла» *meno mosso* (тт.64-73) звучить у чотириголосці з *divisi* альтів, але без басів. У сопрано розпізнаються інтонації головної теми, проте це лише невеликі уривки. Музичний матеріал побудови насичений гармоніями зменшених септакордів з оберненнями, які не полишають слухача відчуття напруги.

Різким ударом у рухливішому темпі *allegro moderato* розпочинається драматична **третя частина** канту «Аж тут летить а цмоцище» (тт.74-94). Частину утворюють дві тонально контрастні побудови *d-moll* та *C-dur*, у тексті яких відбувається розвиток дії (розповідь про приліт страшного змія).

Заключна урочиста **четверта частина** «Де узявся святий Юрій» (тт.95-138), з одного боку, є репризою музичного матеріалу, з іншого – кульмінацією та зав'язкою дії, адже розповідається про битву між цмоком та Юрієм, про перемогу святого та про заповіт Юрія розповідати усім людям про чудеса Господні. Зважаючи на таку кількість сюжетних колізій, частину утворюють аж п'ять побудов.

Таким чином, у духовному канті «Святому Юрію» Я. Яциневичу вдалося із короткої чотиритактової мелодії створити і розвинути великий за масштабами абсолютно самостійний твір. Наявність контрастів як зовнішніх, так і внутрішніх, продуманої чіткої драматургії дає підстави стверджувати, що досліджений пісенспів значно переріс звичне поняття канту і за жанром наблизився до хорového концерту.

Література:

1. Демущкий П. Ліра і її мотиви : зб. нар. пісень для голосу з лірою. Київ : Друкарня І. Чоолова, 1903. 68 с.

2. Духовна музика українських композиторів 20-х років ХХ століття / упоряд. М. Юрченко. Київ : Вид-во ім. О. Теліги, 2004. 224 с.

3. Каталог книжок і нот Всеукраїнської православної церковної ради (1927 р.). *ЦДАВО України*. Ф. 3984. Оп. 4. Спр. 213. 2 арк.

4. Листи Яциневич І. І. до Кауфмана Л. С. (27.02.1961–08.09.1965 рр.). *ЦДАМЛМ України*. Ф. 4. Оп. 1. Спр. 256. 24 арк.

5. Музично-теоретична бібліотека імені К. Г. Стеценка. Інвентарний каталог бібліотеки (30 серпня 1918 р. – 16 травня 1924 р.). *ІР НБУВ*. Ф. 50. Оп. 1. Спр. 944. 146 арк.

6. Музично-теоретична бібліотека імені К. Г. Стеценка. Інвентарний каталог бібліотеки (20 травня 1924 р. – 8 червня 1927 р.). *ІР НБУВ*. Ф. 50. Оп. 1. Спр. 945. 144 арк.

7. Сивачук Н., Циганок О. Виховання патріотизму засобами образотворчого фольклору в українській родині другої половини ХІХ століття – першої чверті ХХ століття. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. №6(2). Умань : Жовтий О. О., 2012. С. 262–266.

8. Хор студентів Київського Університету святого Володимира під керівництвом О. О. Кошиця, Я. М. Яциневича. Відгуки в дружі про концерти хору і програми концертів (1906–1917 рр.). *ІР НБУВ*. Ф. 50. Оп. 1. Спр. 785. 78 арк.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/105>

ГРА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ СПРИЯТЛИВОГО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ ТА ДЖЕРЕЛО РОЗВИТКУ УСІХ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Шевченко С. В.

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри психології

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

м. Запоріжжя, Україна

Пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного і культурного розвитку України є система освіти. Одним із напрямків реформування освіти, передбачених законами України «Про освіту»,

«Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту» і національною програмою «Освіта. Україна XXI століття» є створення умов для забезпечення сприятливого соціально-психологічного мікроклімату в освітньому середовищі.

Соціально-психологічний клімат у закладі освіти впливає на рівень сформованості особистості здобувачів, є індикатором їх успішності, забезпечує ефективність педагогічної та науково-педагогічної діяльності, розвитку професійної майстерності.

В сучасному освітньому процесі відбувається перехід від традиційних до інноваційних методів та методик, пошук освітянських інновацій для вирішення поставлених перед системою освіти завдань, де психічне здоров'я, психологічне благополуччя й соціально-психологічний комфорт учасників освітнього процесу є необхідною умовою розвитку, самореалізації особистості. Особливо актуальним сьогодні є питання використання ігор в психологічній професійній діяльності як інструменту створення атмосфери комфорту, розширення простору співробітництва в освітньому середовищі [1].

В рамках комплексної науково-дослідної теми кафедри психології Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького «Психологічні засади актуалізації ресурсності та життєстійкості особистості: концептуалізація та розвиток (Psychological foundations of actualization of resource and vitality of the individual: conceptualization and development)» (№ 0121U110568) відбувається розробка авторських інноваційних особистісно-орієнтованих методик, зокрема трансформаційних психологічних ігор.

Трансформаційних ГРА – безпечний спосіб пізнання своєї особистості, пошуку відповідей на питання, проживання і зміни життєвих обставин через розкриття свого внутрішнього потенціалу, екологічний простір для побудови сприятливої міжособистісної взаємодії в освітньому середовищі. Психотерапевтична групова сторона гри дозволяє подивитися на свої стратегії поведінки в навчальному колективі і прийняття рішень збоку. Трансформація – це завжди зміни. Гра – тип діяльності, де важливий не результат, а САМ ПРОЦЕС. Трансформаційна гра – більше ніж гра, це наше життя в маленькому форматі настільної гри. Гра – це міні-тренінг, консультація та коучінг – 3 в 1. Ефективність трансформаційних ігор обумовлена декількома механізмами функціонування людської психіки:

1. Слово «гра» – це прийом для мозку. Виходячи з попереднього досвіду, він не сприймає гру всерйоз і тому розслабляється. Саме в такому стані особистість починає чути своє справжнє «Я».

2. Гра дозволяє подивитися з боку на себе, ситуацію, взаємини та причини певних подій. Усвідомлюючи це, особистість може

запрограмувати бажаний результат і перенести це бачення в реальне життя.

3. В процесі гри особистість вчиться розпізнавати свої почуття і емоції, а значить, розуміти інших людей.

4. У колективній грі відбувається обмін знаннями та досвідом між гравцями, приходять інсайти, осяяння, і додаткові способи вирішення своїх завдань або проблем.

5. Саме в ході гри ми можемо спостерігати явища, які складно пояснити з наукової точки зору, але які, не зважаючи на це, практично працюють. Це стосується, наприклад, сліпого вибору учасником символічних карточок, які дуже точно відображають його реальну ситуацію, переміщення в певні ділянки ігрового поля у відповідності до запиту учасників, до роботи групового поля і багато іншого.

6. Гра – це своєрідний тренажер, що допомагає пройти певну проблемну ситуацію в ігровій формі, щоб потім перенести отриманий досвід в реальність.

7. Ігрове поле служить певним безпечним простором, де існує можливість перевірити різні способи або інструменти для досягнення поставлених завдань, вивчити варіанти розвитку ситуації [2].

Трансформаційна ГРА як психологічний інструмент виконує декілька пріоритетних функцій:

1. Соціокультурне призначення гри. Гра – найсильніший засіб соціалізації особистості, що включає в себе як соціально контрольовані процеси їх цілеспрямованого впливу на становлення особистості, засвоєння знань, духовних цінностей і норм, властивих суспільству чи групі однолітків, так і спонтанні процеси, що впливають на формування людини.

2. Функція міжнаціональної комунікації. Ігри дають можливість моделювати різні ситуації життя, шукати вихід з конфліктів, не вдаючись до агресивності, учать розмаїтості емоцій у сприйнятті всього існуючого в житті.

3. Функція самореалізації людини у грі. Це одна з основних функцій гри. Для людини гра важлива як сфера реалізації себе як особистості. Саме в цьому плані їй важливий сам процес гри, а не її результат, конкуренція чи досягнення якої-небудь мети. Процес гри – це простір для самореалізації.

4. Комунікативна гра. Гра – діяльність комунікативна, хоча за чисто ігровими правилами і конкретна. Вона вводить особистість в реальний контекст складних людських відносин.

Будь-яке ігрове суспільство – колектив, що виступає стосовно кожного гравця як організація й комунікативний початок, що має безліч комунікативних зв'язків. Якщо гра є формою спілкування людей, то поза

контактами взаємодії, взаєморозуміння, взаємопоступок ніякої гри між ними бути не може.

5. Діагностична функція гри. Гра сама по собі – це особливе «поле самовираження».

6. Ігротерапевтична функція гри. Гра може й повинна бути використана для подолання різних труднощів, що виникають у людини в поведінці, у спілкуванні з оточуючими, у навчанні.

7. Функція корекції у грі. Психологічна корекція у грі відбувається природно, якщо всі учні засвоїли правила й сюжет гри, якщо кожен учасник гри добре знає не тільки свою роль, а й ролі своїх партнерів, якщо процес і мета гри їх поєднують. Корекційні ігри здатні надати допомогу учням з такою поведінкою, яка відхиляється від прийнятої норми, допомогти їм упоратися з переживаннями, що перешкоджають їхньому нормальному самопочуттю й спілкуванню з однолітками у групі.

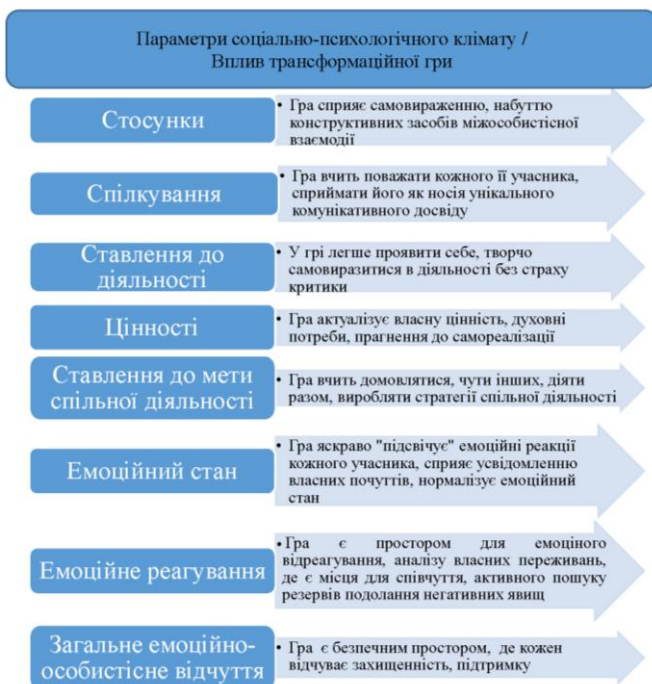
8. Розважальна функція гри. Розвага – це потяг до різного, різноманітного. Розважальна функція гри пов'язана зі створенням певного комфорту, сприятливої атмосфери, щиросердечної радості як захисних механізмів, тобто стабілізації особистості, реалізації рівнів її домагань. Розвага в іграх – пошук. Гра має магію, здатну давати поживу фантазії, що виводить на розважальність.

Поряд з означеними функціями трансформаційної гри, ми розглядаємо її як інструмент для формування сприятливого соціально-психологічного мікроклімату в освітньому середовищі [2].

Ігрові методики можна розглядати як інструмент для формування сприятливого соціально-психологічного середовища закладу освіти. Ігрове середовище підвищує мотивацію до реалізації «надситуативної активності», що полягає у виході за межі відведеної ролі і продукуванні нових ідей, алгоритмів, методів оптимального вирішення поставлених завдань тощо на основі ініціативно-творчого підходу.

Наведемо модель впливу трансформаційної гри на соціально-психологічний клімат закладу освіти (рис. 1).

Рис. 1. Модель впливу трансформаційної гри на соціально-психологічний клімат закладу освіти [3]

Отже, використання в освітньому просторі трансформаційних ігор сприяє перетворенню усіх учасників освітнього процесу на суб'єктів активної взаємодії, що створює атмосферу співпраці, творчої самореалізації та формує сприятливий клімат у закладі освіти.

Література:

1. Андросова Н. Інноваційні технології в школі. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер.: Педагогічні науки, 2010. № 91. С. 29-34.
2. Заячківська Н., П'ятакова Г. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі: навч.-метод. Посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. 55 с. URL: <http://www.wikipage.com.ua/1x484c.html> (дата звернення: 21.03.2021).
3. Шевченко С.В., Варіна Г.Б. Трансформаційна психологічна гра Розправ крила: методичний посібник. Мелітополь, 2018. 23с.

ЕТНІЧНА СКЛАДОВА В ТВОРЧОСТІ КОМПОЗИТОРІВ В. ІВАСЮКА ТА М. МОЗГОВОГО

Ясюк Т. Л.

аспірант спеціальності 034 – Культурологія

*Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
м. Київ, Україна*

Микола Мозговий разом із Володимиром Івасюком стояли у самих витоків зародження та формування жанру української естрадної пісні. Пісенна творчість цих обох видатних композиторів належить до найкращих здобутків української естрадної музики.

У системи періодизації вітчизняної масової культури М. Мозговий бачить велике значення творчості Володимира Івасюка, яка, на погляд дослідника, є унікальною та формує всі вектори її розвитку після 70-х років і дотепер, звичайно, також йдеться про етнічні коріння творчості композитора в широкому сенсі: «Важливий етап у розвиткові популярної української естрадної пісні пов'язаний з творчістю композитора та поета В. Івасюка. Справжнього всенародного визнання здобули його ліричні пісні на власні слова – «Відлітали журавлі», «Я піду в далекі гори», «Червона рута», «Водограй», «Пісня буде поміж нас», «Лиш раз цвіте любов», «Балада про мальви», «Я – твоє крило», «Ласкаво просимо», «Наче згряя птиць», «Коліскова», «Мандрівна музика», «Два персні». Як кращі виконавці пісенної спадщини В. Івасюка уславилися співаки Н. Яремчук, В. Зінкевич, С. Ротару, О. Білозір та ін.» [3, с. 56–57].

Отже, вагомою фігурою серед композиторів-естрадників 70-х років була постать Володимира Івасюка, який прожив коротке яскраве життя, подарував світові легендарну «Червону руту», яку написав ще студентом медичного інституту. Пісня має цікаву історію: Івасюк натрапив на текст коломийки, в якій йшлося про загадкову рослину, що цвіте червоним, та має чаклунські властивості. Композитор збирав інформацію про цю квітку, і тільки в одній з фольклорних експедицій в селі Ростоки почув легенду про руту: квітка росте на полонині, стелеться по землі, цвіте жовтим, але іноді розквітають червоні бутони, і якщо дівчина знайде та зірве таку квітку, матиме щастя у коханні. Прем'єра пісні у виконанні автора та Олени Кузнецової відбулась під відкритим небом на Театральній площі Чернівців у 1970 році. Наступного дня «Червону руту» співало все місто, а ВІА «Смерічка», де солістами в той час були

Назарій Яремчук та Василь Зінкевич, зробили пісню знаменитою на всю країну. Популярність пісні була настільки великою, що вже через рік у Анатолія Євдокименка виникла ідея створити ВІА з однойменною назвою, солісткою якого стала його дружина Софія Ротару, тоді ж за участю музикантів на Укртелефільмі була знята музична стрічка-концерт з цією ж назвою. Пісня «Червона рута» є одною з популярніших не тільки у вітчизняних виконавців, найбільш відомими є Костянтин Огневий, Ярослав Євдокимов, ВІА «Корабелі», дует «Дарка й Славко», Богдан Косопуд, гурт «Плач Єремії», серед іноземців – Тото Кутуньо, польський гурт «Но то цо», Вахтанг Кікабідзе, який переклав пісню грузинською. У 2020 році пісня стала гімном національної збірною з футболу, у цьому статусі вона звучала на стадіоні під час відбіркового туру до чемпіонату Європи.

В естрадних піснях Володимир Івасюк не використовував оригінали (за винятком «Ой, зацвіла рож», яку написав на текст народної пісні), але досконало передав художні поетичні та музичні образи, а вже як професійний композитор створив цикл обробок народних пісень для хору а' cappella на інструментальну сюїту-варіації на народну пісню «Суха верба». Композитор звертався до сучасної поезії авторів Ростислава Братуня, Богдана Стельмаха та ін., більше ніж до 20 пісень написав слова, серед яких знамениті «Водограй», «Червона рута», «Миля моя», «Пісня буде поміж нас», «Я твоє крило», «Балада про мальви» та ін. Як композитор і поет самобутніх пісень, В. Івасюк черпав натхнення у фольклорних джерелах, багато матеріалу він зібрав та обробив, перебуваючи у фольклорних експедиціях, але використовував їх в академічних жанрах. Проте фольклорне начало відчувається майже в кожній пісні автора, насамперед, в інструментальному аранжуванні з використанням цимбалів, сопілки, імітації народних інструментів електронними та акустичними засобами, а також пісенних та танцювальних жанрів карпатського фольклору та особливої мелодики, наближеної до народної.

У 80-ті роки визначною фігурою в українській популярній музиці бум Микола Мозговий, пісні якого різноманітні за жанром та стилістикою. Композитор-виконавець черпав натхнення в народнопісенних джерелах різних регіонів країни – від Карпат до Поділля, причому ясно простежується як риси архаїчного фольклору, так і народної лірики (включаючи міську) пізніх періодів. Пісенна творчість М. Мозгового мала вплив на сучасників та послідовників, композитор є виконавцем всіх своїх пісень, його пісні звучать в інтерпретаціях різних виконавців: «Веснянка» (на сл. Андрія Демиденка) – ВІА «Кобза», Алла Кудлай, Ольга Макаренко; «Вперше» (на сл. Юрія Рибчинського) – Назарій Яремчук, Софія Ротару, ВІА «Кобза»; Горицвіт (на сл. Анатолія Драгомирецького) – Надія Шестак, Ольга Макаренко; «Дві орелі» (на авторський текст) – Оксана Білозір;

«Зачаровані слова» (на сл. Віктора Герасимова) – Надія Шестак, Ольга Макаренко; «Зачаруй нас, любов» (на сл. Андрія Демиденка) – Ігор Богдан та ВІА «Ватра»; «Мій рідний край» (на авторський текст) – Софія Ротару, Василь Зінкевич, Габор Габош; «Моя перша любов» (на авторський текст) – ВІА «Кобза», Василь Зінкевич; «На щастя, на долю» (на сл. Миколи Ткача) – Василь Зінкевич; «Новоселиця» (на авторський текст) – Віктор Павлік; «Знов я у гори йду» (на сл. Юрія Рибчинського) – Назарій Яремчук, Василь Зінкевич; «Материнська любов» (на авторський текст) – Олександр Пономарьов, Тіна Кароль.

Як науковець, М. Мозговий пов'язує творчість академічних та естрадних композиторів з народнопісенними та народно-танцювальними джерелами і бачить це як генеральну лінію в усьому процесі розвитку української поп-культури. В численних статтях він робить акцент на різних типах взаємозв'язку естради та фольклору, виходячи від історичної закономірності: «народнопісенні мотиви не протиставляються шлягерним, а навпаки, постійно з ними взаємодіють» [4, с. 75], деталізуючи основні принципи цієї взаємодії: «Серед художніх прийомів, застосовуваних вітчизняними джазовими музикантами, найпоширенішими були: аранжування народної пісні засобами джазової гармонії; заміна ритму народної пісні на джазовий ритмічний малюнок; створення джазового твору на тему народної пісні; музична творчість поза безпосередньою опорою на народну пісню, але з використанням окремих елементів фольклору (ладу, гармонії, ритму)» [4, с. 78].

Творчість Миколи Мозгового, одного боку, підсумовує цілий етап в розвитку української популярної музики, з іншого, є своєрідним мостом між естрадною класикою та сьогоденням. Етнічна складова в творчості композитора має цікаву структуру, оскільки він досліджував феномен поєднання естрадної пісні з народними зразками в своїй кандидатській дисертації «Становлення і тенденції розвитку української естрадної пісні», наукових статтях «Особливості українського шлягеру в контексті розвитку національної естради», «Історіографія проблем розвитку української пісенної естради», «Фольклор в українській естраді». В кожній пісні композитор поєднує різні жанри, характерні мелодико-ритмічні структури з жанрами популярної музики. «Творчість Миколи Мозгового – це органічне поєднання таланту, авторського бачення і народних мотивів карпатського краю. Загальнолюдські цінності – любов до Батьківщини, як до України загалом, так і до рідного карпатського краю зокрема, народили прекрасні мелодії, які западають у душу і хвилюють серце щемливою любов'ю до рідної землі та родини. Його мелодії впізнаєш з перших акордів», говорить про митця Сергій Дубровін [1].

Пісенна спадщина Миколи Мозгового представляє собою оригінальні твори, композитор не робив обробок та пісень в «народному дусі», а поєднував фольклорні елементи з сучасною музичною мовою

таким чином, що тільки при ретельному аналізі можна виявити музично-етнічні елементи, вплетені в мелодику. Цікавим є вислів Олени Мозгової щодо особливостей стилістики пісень композитора. Вказуючи на жанр ліричної пісні як базовий в основі пісень Мозгового, дослідниця зауважує присутність в них «елементів інших стильових та жанрових напрямів: народної пісенно-танцювальної традиції, рок-балади, реггі, диско, джазової вокальної музики тощо.» [2, с.22] Пісня «Моя перша любов» (на авторський текст) містить трихордові поспівки, характерні для архаїчного фольклору, у пісні «Знов я у гори йду» використаний гуцульський лад, імітує народні інструменти та характері інтонаційні звороти, в піснях «Мій рідний край» та «Горянка» можна виявити риси карпатської коломийки, «Зачаруй нас, любов» має риси пізньої пісенної лірики. Пісня «Зачаровані слова» містить танцювальні елементи, притаманні фольклору Західної та Центральної України. Характерні риси карпатського танцювального фольклору з імітацією народних інструментів також можна знайти у піснях «Веснянка», «Земле, матінко моя», «Карпатські квіти», «Новоселиця», «Прут-ріка».

Під час аналізу творчої спадщини В. Івасюка та М. Мозгового ми прослідковуємо генетичний зв'язок з українським народнопісенним мелосом. Вважається, що саме народна пісня лежить в основі формування усіх національних феноменів у музичній культурі композиторів. Працюючи над образом та ідеєю своїх пісень й пісенних циклів, В. Івасюк та М. Мозговий знаходили їх актуальне звучання та новаторські рішення. У піснях обох майстрів відкривається зміст та сутність національних українських рис від архаїки до сучасності.

Література:

1. Дубровін С. «Вірилось, бажалось, не забулось...» // Віче. 2011. № 5.
2. Мозгова О. М. Інтонаційний зміст пісень Миколи Мозгового (на прикладі пісні «Минає день, минає ніч») // Культура народів Причорномор'я. 2011. № 207. С. 22-26.
3. Мозговий М. П. Масовість пісенної естради: особливості розвитку. Київ : Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, 2009. 231 с.
4. Мозговий М. П. Особливості українського шлягеру в контексті розвитку національної естради. Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Збірник наукових праць. Харків : ХДАДМ, 2008. № 10. С. 106–111.

НАПРЯМ 6. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/107>

АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ ТА ПЕРЕВАГ ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ АДМІНІСТРУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ STUDY LINK

Богдашев В. І.

інженер з розробки програмного забезпечення

«SoftServe»

м. Одеса, Україна

Навчання в освітніх закладах є складним процесом, що залежить від структури персоналу навчального закладу та його обов'язків, форми навчання студентів, програми навчання, та інших факторів.

Програмне забезпечення для управління та адміністрування навчальних процесів має становити середовище, в якому всі учасники навчального процесу зможуть виконувати свою роль при взаємодії з різними групами користувачів і процесом навчання.

В основі веб-додатку Study Link закладено гнучкі механізми взаємодії користувачів, які дозволяють студентам швидко та ефективно отримувати та виконувати завдання, а викладачами оцінювати результати та збирати аналітику, засновану на різних метриках.

Для взаємодії з системою користувачі можуть використовувати чотири основні ролі: власник організації, який має усі привілеї, адміністратор, викладач, студент.

Роль адміністратора дозволяє користувачеві працювати з тими самими функціями системи, що і власник організації, проте, на відміну від власника організації, його привілеї можна налаштувати. Завдяки гнучкій системі надання прав доступу, Study Link дозволяє налаштувати для кожного адміністратора індивідуальні привілеї, завдяки чому на основі ролі адміністратора можна створювати інші ролі, які більше відповідають структурі персоналу навчального закладу [2].

Роль викладача полягає у наданні завдань студентам, перевірці звітів та зборі аналітики. Викладач взаємодіє зі студентами через сесію –

процес, під час якого група протягом певного часу вивчає конкретний предмет.

Алгоритм роботи із сесіями складається з кількох етапів. Спочатку адміністратор створює сесію, вказуючи предмет, групу та відповідального викладача. Після створення навчального плану, студенти одразу отримують повідомлення та можливість працювати з отриманими завданнями. У ході роботи із завданням, студент може змінювати його статус, щоб викладач мав змогу бачити прогрес. Після завершення роботи над завданням, студент повинен надіслати його на перевірку, встановивши відповідний статус. У цей момент вже викладач отримує повідомлення та зможе оцінити виконану роботу.

Також система містить метрики і архівує деякі дані, які дозволяють оцінити продуктивність роботи студентів протягом семестру.

До кожного завдання створюється історія змін. Це дозволяє оцінити весь процес виконання, починаючи з початку роботи із завданням, закінчуючи оцінкою викладача.

Після виконання завдання, формуються такі показники, як відповідність термінам здачі, кількість заборгованостей, складність завдання на основі кількості студентів, які впоралися з ним, з урахуванням дотримання термінів, та інші.

Список завдань для сесії може формуватися безпосередньо у процесі її створення, а може бути підготовлений заздалегідь. Study Link дозволяє створювати каталоги завдань, які будь-якої миті можна застосувати для заповнення сесії. Каталоги завдань, вони ж курси, діляться на два типи: курси організації та особисті курси. Відмінність полягає в тому, що особисті курси може створювати кожен користувач, незалежно від ролі, а курси організації прив'язані до організації, у межах якої вони були створені, та не використовуються поза її межами. Під час завантаження завдань курсу до сесії, не обов'язково імпортувати весь курс. Перелік завдань, які потрібно імпортувати, можна налаштувати.

Виходячи з огляду можливостей платформи Study Link, можна виділити її переваги у використанні.

Завдяки гнучкості ролі адміністратора, можливе індивідуальне налаштування прав доступу для різних варіантів розподілу обов'язків у персоналі.

Завдяки адаптивній системі повідомлень, можливий швидкий та якісний обмін важливою інформацією, завдяки чому оптимізується навчальний процес.

Завдяки зручній системі формування курсів, можна швидко підбирати необхідні завдання для студентів.

Програмне забезпечення Study Link є моєю авторською розробкою [1].

Література:

1. Програмне забезпечення Study Link URL: <http://study-link-demo.com/>.
2. Інструкція з використання системи Study Link URL: <https://telegra.ph/Oglyad-mozhливостей-sistemi-Study-Link-10-12>.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/108>

ВИКОРИСТАННЯ PYTHON ФРЕЙМВОРКУ DJANGO ТА АДАПТИВНОГО ДИЗАЙНУ ДЛЯ СТВОРЕННЯ САЙТУ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНУ

Данилець Є. В.

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних технологій
Факультету кібербезпеки, програмної інженерії
та комп'ютерних наук
Міжнародний гуманітарний університет*

Паскаленко В. М.

*викладач кафедри інформаційних технологій
Факультету кібербезпеки, програмної інженерії
та комп'ютерних наук
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Сьогодні вже не можливо уявити сферу сайтобудівництва без використання сучасних фреймворків, які прискорюють та покращують процес створення сайтів. Фреймворки для веб-розробки використовуються в процесі побудови як простих сайтів-візиток, так і складних корпоративних веб-порталів.

Якщо раніше для веб-розробки використовувалася лише одна мова програмування – JavaScript, то в наш час до цього процесу «долучаються» й інші мови програмування, такі як Python, Java та C#. Особливу увагу слід звернути на мову Python, популярність якої за останні кілька років стрімко зросла, і навіть перевершила Java. З розвитком машинного навчання, аналізу даних і веб-додатків багато розробників стали частіше використовувати цю мову програмування,

оскільки вона має безліч корисних бібліотек, простий синтаксис і мобільність.

Як правило, веб-розробка включає такі аспекти, як інтерфейс, серверна частина та бізнес-логіка. А веб-фреймворк – це набір пакетів і модулів, що складаються з попередньо написаного стандартизованого коду. Таким чином, код забезпечує розробку веб-додатків, роблячи цей процес швидше та простіше, а програми більш надійними та масштабованими. Іншими словами, фреймворки вже мають вбудовані компоненти, які спрощують роботу над проектом. Веб-фреймворки Python використовуються в серверній частині веб-додатка, допомагаючи в маршрутизації URL-адрес, HTTP-запитах, доступі до баз даних, веб-безпеці тощо.

Одним з найпопулярніших Python веб-фреймворків є Django – це швидкий, безпечний та масштабований веб-фреймворк, який пропонує високий рівень та відкритий вихідний код. Фреймворк включає комплексний пакет, у якому є панель управління, інтерфейс бази даних та структура каталогу після створення програми [1]. Крім того, він включає велику кількість функцій, тому не має необхідності додавати окремі бібліотеки. Аутентифікація користувачів, механізми шаблонів, маршрутизація, міграція схеми бази даних тощо – все це приклади можливостей, які пропонує фреймворк.

Як правило, версія сайту для десктопу виглядає дивно на смартфоні. Щоб роздивитися текст, користувачеві доводиться користуватися збільшенням і горизонтальною прокруткою. З іншого боку, сайт у вигляді однієї вузької колонки буде виглядати ще більш дивно на широкому комп'ютерному моніторі.

Адаптивний веб-дизайн (Responsive Web Design, RWD) – це підхід до створення веб-сторінок, при якому їх зовнішній вигляд визначається через CSS, ґрунтуючись на ширині вікна браузера. Це дозволяє забезпечити зручний дизайн для будь-якого пристрою, без необхідності створення декількох різних сайтів [2].

В адаптивному веб-дизайні використовуються гнучкі grid-системи, масштабовані зображення і спеціальні медіа-запити CSS.

Гнучка сітка життєво необхідна, оскільки в нашому світі існує величезна кількість пристроїв, і кожний з них має свій розмір дисплея. Тому просто неможливо створити фіксований розмір макета, який би красиво вписався в екран будь-якої ширини. Потрібна розмітка, яка може розширюватися і звужуватися (разом з контентом), підлаштовуючись під екран конкретного пристрою.

Медіа-запити – це CSS-технологія, яка дозволяє визначати умови для відображення тих чи інших стилів. Наприклад, можна задати один набір

CSS-правил для екранів шириною менше 768 пікселів, другий – для ширини понад 1024 пікселів тощо.

Також через медіа-запити можна визначати тип пристрою (екран монітора, принтер, мовний синтезатор), співвідношення сторін екрану, орієнтацію (альбомна або книжкова), роздільну здатність дисплея і багато іншого. Все це дає можливість створювати специфічні стилі, з огляду на безліч нюансів.

Ідея адаптивного дизайну – надати відвідувачам сайт в найбільш читабельній і привабливій формі. Дизайн створюється під як мінімум три цільових екрану: настільний ПК, планшет і смартфон. Але з огляду на велику кількість варіацій цих девайсів, недостатньо зупинитися на якійсь одній ширині для кожного типу пристрою. Тому важливо використовувати такі гнучкі блоки як Flexbox та CSS Grid в процесі розробки дизайну сайту під різну ширину вікна браузера.

Модуль гнучких блоків (Flexible Box Layout Module або Flexbox) був представлений W3C як більш ефективний інструмент для створення розмітки, вирівнювання і розподілу елементів на веб-сторінці, навіть якщо їх розміри невідомі [3].

Grid модуль для CSS був розроблений робочою групою CSS для того, щоб зробити створення шаблонів CSS максимально зручним. CSS Grid – це нова модель для створення шаблонів, оптимізована для створення двовимірних макетів. Вона ідеально підходить для: шаблонів сайтів, форм, галерей та всього, що вимагає точного позиціонування [4].

На рисунку. 1 представлена домашня сторінка сайту інтернет-магазину побутової техніки та електроніки. Ліворуч представлена версія головної сторінки інтернет магазину для перегляду на мобільних пристроях, а в центрі версія для перегляду на планшетах. Тобто обидві ці версії можна вважати мобільними, але для сенсорних екранів з різною діагоналлю.

На відміну від мобільній версії сайту, десктопна версія (представлена праворуч) виконана в класичному стилі, тобто у верхній частині сторінки знаходиться головне меню і поле для пошуку.

Популярні товари

Електросамокат Xiaomi Mi Electric Scooter Pro

☆☆☆☆☆ (0)

18,552 грн

CoolerMaster MPA-MP750-M

☆☆☆☆☆ (0)

1,460 грн

Смартфони

Рекомендовані товари

Топ продаж

Топ відгуків

Новинка

Мобільний телефон Xiaomi Redmi Note 8 Pro

☆☆☆☆☆ (0)

7,096 грн

Популярні товари

MSI GeForce GTX 1080

☆☆☆☆☆ (0)

16,525 грн

Kingston DDR4

☆☆☆☆☆ (0)

3,203 грн

LC-Power LC8750II V2.2

☆☆☆☆☆ (0)

2,023 грн

V-Moda Crossfade II

☆☆☆☆☆ (1)

13,123 грн

X96 Mini (2/16GB)

☆☆☆☆☆ (0)

1,685 грн

ProLogix MH-A980M

☆☆☆☆☆ (0)

337 грн

Смартфони

Рекомендовані товари

Топ продаж

Топ відгуків

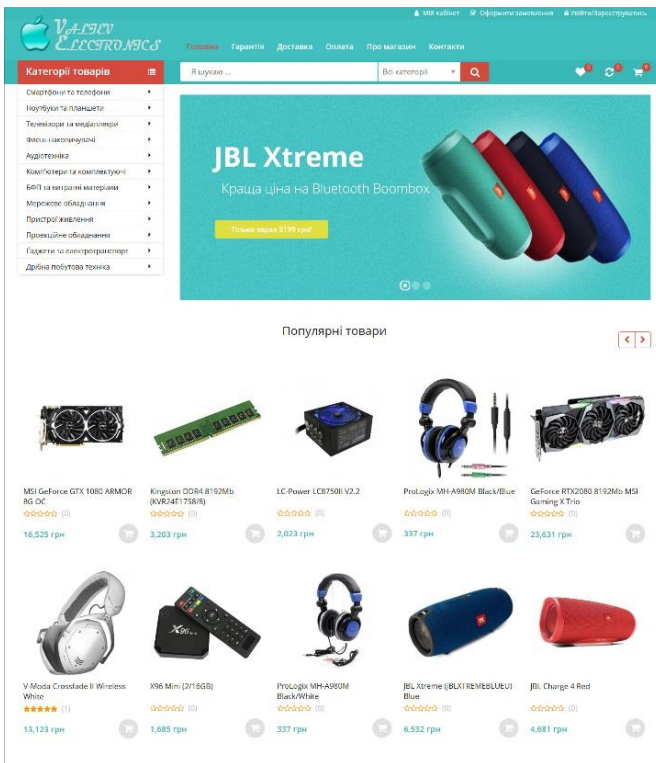
Новинка

Мобільний телефон

☆☆☆☆☆ (0)

7,096 грн

Рис. 1. Мобільні та десктопна версії домашньої сторінки інтернет-магазину

За допомогою Django був створений прототип сайту та моделі для представлення даних, було створено уявлення для формування з даних відповідей на різні запити, були створені маршрути для асоціації сервера з певними уявленнями, а також було налаштоване бекенд-середовище та сформована бізнес-логіка сайту. В якості бази даних була використана SQLite через те, що Django налаштований для її використання за замовчуванням, при створенні проекту з використанням стандартних інструментів (django-admin), а можливостей цієї бази даних достатньо для обслуговування веб-сайту інтернет-магазину середніх розмірів.

Таким чином, спроектований прототип інтернет-магазину електроніки відповідає всім вимогам, що висувуються до віртуальних крамниць сучасності. Сайт інтернет-магазину електроніки побудований з використанням адаптивного макетування та сучасних інформаційних

технологій сайтобудівництва, зокрема, з використанням одного з найпотужніших Python веб-фреймворків Django.

Зрозумілий у використанні та вдало сконструйований, сучасний та зручний інтернет-магазин в якому використовується адаптивний дизайн, з широким, якісним асортиментом та доступними цінами на сучасну продукцію, принесе підприємству левову частку доходів. А наявність мобільної версії сайту збільшить інтернет-аудиторію відвідувачів сайту, що теж відзначиться на прибутку підприємства в цілому.

Література:

1. Django: The web framework for perfectionists with deadlines URL: <https://www.djangoproject.com> (Дата звернення: 12.10.2022)

2. Responsive Web Design. *Wikipedia, the free encyclopedia*, URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Responsive_web_design (Дата звернення: 12.10.2022)

3. CSS Flexible Box Layout Module Level 1: *The World Wide Web Consortium*, URL: <https://www.w3.org/TR/css-flexbox-1/> (Дата звернення: 12.10.2022)

4. CSS Grid Layout Module Level 2. *The World Wide Web Consortium*, URL: <https://www.w3.org/TR/css-grid-2/> (Дата звернення: 12.10.2022)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/109>

МАТЕМАТИКА В СУЧАСНИХ ІТ-ЗАДАЧАХ

Клімішина І. В.

*викладач кафедри інформаційних технологій
Факультету кібербезпеки, програмної інженерії
та комп'ютерних наук
Міжнародний гуманітарний університет*

Григор'єва Т. І.

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних технологій
Факультету кібербезпеки, програмної інженерії
та комп'ютерних наук
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Сучасний рівень розвитку ІТ – систем потребує все нових рішень все більш складних задач для отримання оптимальних результатів, що

дозволить проектувати сучасні системи з дотриманням більш високих стандартів якості і ефективності.

Пропонуємо використовувати в ІТ – задачах більше математичного апарату. Для цього необхідно покращувати якість математичної освіти на відповідних спеціальностях. Мова йдеться про всі технічні та всі ІТ-спеціальності.

В задачах моделювання сигналів, каналів зв'язку, функціональних та структурних властивостей ІТ – систем все частіше застосовують математичний апарат тензорного аналізу.

Тензорний аналіз ІТ – мереж базується на спільному використанні функціональних рівнянь системи та її графо – топологічному опису. Тому необхідно знати не тільки диференціальне числення і вміти розв'язувати диференціальні рівняння. Необхідні знання теорії графів, топології, симплекс – методу, диференціальної геометрії та тензорного аналізу. Можливість спільного дослідження структури ІТ – системи і процесів, що в ній відбуваються є головною перевагою тензорної методології дослідження.

Для сучасної теорії сигналів необхідні глибокі знання розподілів випадкових величин та випадкових процесів. Тому дуже важливо поглиблювати знання студентів і аспірантів з теорії ймовірностей та математичної статистики.

В задачах апроксимації все частіше виникає необхідність в наближенні нелінійними функціями. В таких задачах доцільно використовувати теорію сплайн – функцій. А в задачах апроксимації полів, коли кожне значення поля задається не однією сплайн – функцією, а набором сплайн – функцій, з врахуванням зв'язків між компонентами поля, виникає потреба в розгляді тензорних сплайнів. Тоді при обробці випадкових процесів та полів з'являється можливість використовувати таку властивість тензора, як інваріантність відносно вибору системи координат.

Безсумнівно, нові аспекти та сучасні тенденції розвитку сфери інформатизації вимушують впроваджувати в навчальний процес все більше математичного апарату.

Для розв'язання сучасних технічних задач необхідні базові математичні знання, а також все більше спеціальних розділів математики таких, як тензорний аналіз, топологія, диференціальна геометрія, сплайн – функції.

Література:

1. Kuzminykh I., Yevdokymenko M., Yeremenko O., Lemeshko O. Increasing Teacher Competence in Cybersecurity using the EU Security

Frameworks. I.J. Modern Education and Computer Science, 2021, 6, p. 60-68. DOI: 10.5815/ijmecs.2021.06.06

2. Lemeshko O., Papan J., Yevdokymenko M., Yeremenko O. Advanced Tensor Solution to the Problem of Inter-Domain Routing with Normalized Quality of Service. *Applied Sciences*. 2022; 12(2): 846. P. 1-21.

3. Lemeshko O., Yeremenko O., Yevdokymenko M., Kuzminkin I., Mersni A. Development of Virtual Laboratories and Innovative Cybersecurity Courses for Distance Learning. *Proceedings of the Cybersecurity Providing in Information and Telecommunication Systems II. Volume II co-located with International Conference on Problems of Infocommunications. Science and Technology (PICST 2021)*. Kyiv, Ukraine. CEUR, 2022. Vol. 3188. P. 98–107. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-3188/paper10.pdf>

4. Strelkovskaya I.V., Grygoryeva T.I., Solovskaya I.N. Self-similar traffic in G/M/1 queue defined by the Weibull distribution. *Radioelectronics and Communications Systems*. 2018. Vol. 61, № 3 (2018). P. 173-180. <https://doi.org/10.20535/S0021347018030056>

5. Strelkovskaya I., Solovskaya I., Severin N., Paskalenko S. Spline approximation based restoration for self-similar traffic. *Eastern European Journal of Enterprise Technologies*. 2017. № 3/4 (87). C. 45-50. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2017.102999>

6. Strelkovskaya I., Solovskaya I. Using spline-extrapolation in the research of self-similar traffic characteristics. *Journal of Electrical Engineering*. 2019. Vol. 70, Is. 4. P. 310-316. <https://doi.org/10.2478/jee-2019-0061>

7. Strelkovskaya I., Solovskaya I., Makoganiuk A. A study of the extremum of the total energy of the selective signals constructed by quadratic splines. *Periodica Polytechnica Electrical Engineering and Computer Science*. 2019, Vol. 63(1). P. 30-36. <https://doi.org/10.3311/PPee.12457>

8. Strelkovskaya I., Solovskaya I., Makoganiuk A., Tsyra O. Comparative Analysis of the Methods of Wavelet- and Spline-extrapolation in Problems of Predicting Self-similar Traffic. *The Fourth International Conference on Information and Telecommunication Technologies and Radio Electronics (UkrMiCo'2019)*. 9-13 September, 2019. Odesa. P. 1-6. <https://doi.org/10.1109/UkrMiCo47782.2019.9165432>

ІНТЕГРАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДОПОВНЕНОЇ ТА ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ В СИСТЕМУ АДАПТИВНОГО НАВЧАННЯ

Осадчий В. В.

*доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету економіки та управління
Київський університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

Варіна Г. Б.

*магістр психології,
старший викладач кафедри психології
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Запоріжжя, Україна*

Сучасний світ спричиняє зміни не лише у сферах економіки й техніки, а й спричиняє зміни у вимогах до рівнів попередньої підготовки майбутніх здобувачів освіти, їх потребах, очікуваннях тощо. Як наслідок змінюється і стратегія освіти. Технології віртуальної (VR) і доповненої (AR) реальностей є ключовим засобом принципово нового рівня взаємодії людини з цифровим світом, який грає все більшу роль в глобальній економіці, політиці, соціальних відносинах тощо. Інформаційний символічний світ пропонує широкий спектр готових зразків і стилів поведінки, що особистості вибирають й намагаються імплементувати у тканину свого повсякденного життя. Навчання із застосуванням AR/VR можна вважати тим новим способом передачі знань, який відповідає якісно новому змісту навчання і розвитку особистості студентів, стимулюючи тим самим інноваційні аспекти діяльності вчителів та формуючи передумови до впровадження нових підходів до процесу навчання і підвищення рівня освіти, що відповідатиме очікуванням молоді [4]. Технології доповненої та віртуальної реальностей являють собою новий спосіб подачі інформації, роблячи її набагато наочніше і привабливіше. Їх використання сприяє підвищенню мотивації студентів до процесу навчання за рахунок наочності, інформаційної повноти, інтерактивності та широких можливостей щодо гейміфікації освіти. Розглядаючи наукові дослідження з питань застосування систем адаптивного навчання, варто відзначити роботи, присвячені вивченню перспектив за засобів

впровадження змішаного навчання у ЗВО; використанню інтелектуальних систем у навчанні; принципам адаптивного навчання; використанню нейронних технологій для індивідуалізації навчання та інші [1].

Нові орієнтації й цінності сучасної освіти обумовили необхідність розуміти студента як особистість, тобто до кожного студента слід ставитися як до унікальної особистості з власними індивідуальними потребами у навчанні. Тому і зміст, представлений студенту, повинен бути відповідним чином адаптований під особисті потреби студента, а зміст курсу повинен бути інтерактивним та динамічним з врахуванням навичок та уподобань студента. Проте, останніми роками, з появою електронного навчання, дистанційні електронні курси стали націлені на одночасне навчання великої кількості студентів. Через охоплення великої кількості студентів та масовий масштаб існує значна неоднорідність у результатах навчання різних студентів. Цей факт спричинив певні зрушення системи дистанційної освіти у напрямку пошуків засобів індивідуалізації навчання.

Для нашого дослідження ми визначили ці технології, оскільки велика кількість розглянутих вище досліджень довела, що вони роблять зміст більш інтерактивним, індивідуалізованим та підвищують рівень мотивації студентів. Технології доповненої та віртуальної реальності забезпечують взаємодію з реальними та віртуальними об'єктами. Краща візуалізація змісту та введення елементів гейміфікації в освітнє середовище підтримують активність студентів під час навчання, стимулюють їхню здатність розуміти та обробляти навчальну інформацію [2]. Це є передумовою посилення внутрішньої мотивації студентів до опрацювання навчального матеріалу та виконання завдань за рахунок створення ситуації успіху.

Системи адаптивного навчання надають широкий спектр інструментарію для досягнення індивідуального підходу, у результаті чого стає необхідним розробити заходи щодо задоволення різноманітних освітніх потреб неоднорідних студентів та забезпечити найбільш зацікавлений досвід навчання для всіх учасників. Поєднані можливості систем адаптивного навчання та технології доповненої та віртуальної реальності, на нашу думку, нададуть найкращі результати, адже значний вплив на усвідомлення та розуміння навчального матеріалу студентами мають індивідуально-психологічних характеристиках пізнавальної структури особистості [3]. За допомогою гнучких налаштувань інструментів тестування систем адаптивного навчання можливо на початковому етапі визначити індивідуально-психологічних характеристиках пізнавальної структури особистості. Та

визначити домінуючий тип особистості для найкращого добору типу навчального матеріалу.

Так, відповідно до моделі VARKH Флемінга процес навчання ґрунтується на приналежності до використання способів взаємодії студента з навчальною інформацією. Прихильники цієї моделі стилів навчання пропонують класифікувати студентів по каналах сприйняття навчальної інформації:

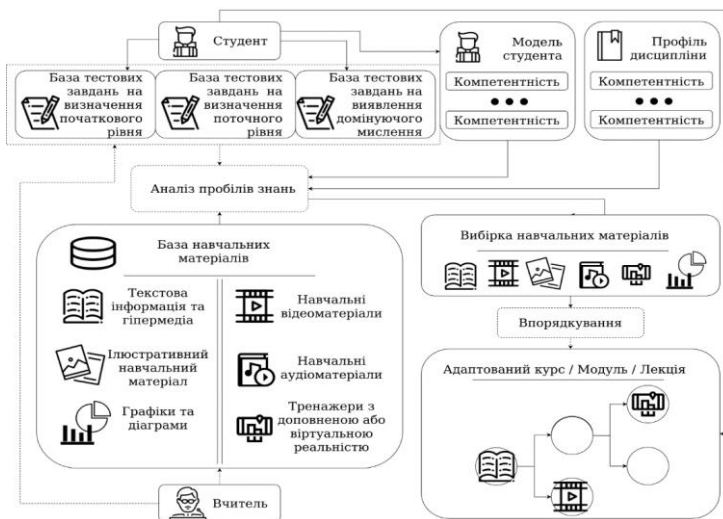
- візуали (visual learners), що сприймають основну частину навчального матеріалу за допомогою очей. Для даного психотипу доцільно отримувати інформацію за допомогою будь-яких зорових образів, їм необхідно бачити її перед собою, щоб було легше запам'ятати або проаналізувати;

- аудіали (aural learners), основним засобом передачі інформації у яких є звуки, отже, для даного психотипу характерно отримання навчального матеріалу за допомогою аудіолекцій. Для кращого запам'ятовування і засвоєння таким студентам необхідно озвучувати навчальний матеріал або слухати його в запису;

- дігїтали (read-write learners), які віддають перевагу навчальну інформацію, представлену у вигляді слів, тексту. Режим сприйняття визначено в читанні і запису навчального матеріалу у всіх його формах;

- кінстететики (kinesthetic learners), що сприймають навчальний матеріал по перцепторному принципу, застосовуючи набутий досвід в практиці.

Кожній категорії відповідає свій переважний спосіб отримання і обробки навчального матеріалу, тому формувати індивідуалізований навчальний матеріал необхідно, виходячи саме з огляду на переважний канал отримання інформації, розуміючи домінуючий тип мислення студентів. Консервативні прийоми презентації контенту (фіксованого відео, аудіо, сценаріїв) не мають персоналізації та взаємодії, тому необхідно впроваджувати використання передових методик навчання, щоб забезпечити більш цікавий досвід своїм студентам. Виходячи з наведеної класифікації можливо зробити висновок, що учні, у яких переважає візуальний та кінстетичний канал отримання інформації найкраще будуть опановувати навчальний матеріал, що організований з технологією доповненої та віртуальної реальностей, тому у вибірці навчального матеріалу таких студентів повинні переважати симулятори та тренажери з застосуванням технологій доповнено та віртуальної реальностей [5]. Застосування поєднаних можливостей систем адаптивного навчання з навчальними матеріалами з використанням технологій доповненої та віртуальної реальностей надасть найбільш адаптований та індивідуалізований навчальних контент студенту (рис. 1).

Рис. 1. Модель навчання на основі імплементації технологій доповненої та віртуальної реальностей в систему адаптивного навчання

Навчальні програми, створені з використанням технологій доповненої та віртуальної реальностей, мають високий потенціал стимулюючого впливу на процесуальні і операціональні характеристики мислення студентів, креативність, на формування специфічної пізнавальної мотивації, інтересу до навчання і створення позитивних, гармонійних психічних станів. Розвиваючий ефект застосування технології доповненої або віртуальної реальностей визначається тривимірними об'єктами, зображенням пізнаваних об'єктів, широкою можливістю здійснення дій з предметами, ефектом присутності, інтерактивністю ситуації, здійсненням візуалізації абстрактних моделей тощо.

Література:

1. Адаптивне навчання студентів професії вчителя: теорія і практика: монографія / В. І. Бондар, І. М. Шапошнікова, Т. Л. Опалюк, Т. Й. Франчук; за заг. ред. В. І. Бондаря. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. 308 с.
2. Chen Ch., Zhang J. The Adaptive Learning System Based on Learning Style and Cognitive State. *International Symposium on Knowledge Acquisition and Modeling* (Wuhan, China, 2008). Pp. 302–306.

3. Osadchyi, V. V., Osadcha, K. P., Varina, H. B., Shevchenko, S. V., & Bulakh, I. S. (2021). Specific features of the use of augmented reality technologies in the process of the development of cognitive component of future professionals' mental capacity. Paper presented at the *Journal of Physics*, 1946(1)

4. Spirin O., Oleksiuk V., Balyk N., Lytvynova S., Sydorenko S. The Blended Methodology of Learning Computer Networks: Cloud-based Approach. *CEUR Workshop Proceedings*. 2019. Vol. 2393. Pp. 68–80.

5. Voloshyna, V., Denysiuk, O., Varina, H., Hrynzovskyi, A. M., Lutsak, O. O., Pletka, O. T., & Ancona, G. (2022). Psychological features of modern elderly people's active life position. *Wiadomosci Lekarskie (Warsaw, Poland : 1960)*, 75(2), 333-338.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/111>

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Продан І. Р.

викладач кафедри юриспруденції

Чернівецький інститут

Міжнародного гуманітарного університету

м. Чернівці, Україна

Реформування системи освіти України та її входження в європейський простір вимагає особливого перегляду змісту, методів, засобів та форм навчання. В останні роки особливо підіймається актуальність питання щодо застосування нових інформаційних технологій у закладах вищої освіти, особливо це стосується і дистанційного навчання. Дана форма, в свою чергу, вимагає найновіших підходів, донесення інформації. Тому, інформаційні технології все більше і більше використовуються на освітянській ниві.

Модернізація освітньої галузі передбачає перехід від використання традиційних засобів передачі, отримання та сприйняття інформації (ручка, друкований підручник, дошка та крейда) до персонального комп'ютера, віртуальних класів із інтерактивними методами та засобами навчання через екран [1].

Всебічне впровадження інформаційних технологій у людське буденне життя послужило особливим каталізатором розвитку інноваційних процесів в освіті, які пов'язані із введенням дистанційного навчання. Інтернет, як джерело інформації, давно став реальною необхідністю, без якого сучасна освіта є неможливою.

Згідно з даними сайту it-technolog, швидкоплинний розвиток інформаційних технологій та постійне використання інформаційних ресурсів визначає необхідність підготовки у молодого покоління творчої та активної позиції. Саме з цієї причини стає актуальною розробка певних методичних підходів з метою реалізації ідей розвиваючого навчання, розвитку особистості як школяра, так і студента. Зокрема, для розвитку творчого потенціалу та формування в індивіда вміння здійснювати прогнозування результатів своєї діяльності, розробляти стратегію пошуку шляхів та методів вирішення завдань – як навчальних, так і практичних [2].

Не менш важливим завданням є забезпечення психологічно-педагогічними та методичними розробками, спрямованими на виявлення оптимальних умов використання нових інформаційних технологій з метою повного залучення до навчального процесу, підвищення його ефективності та якості.

Актуальність вищезгаданого визначається не тільки соціальною вимогою, а й потребами людини до самовизначення й самовираження в умовах сьогодення. Особливо хочеться підкреслити опис унікальних можливостей нових інформаційних технологій, реалізація яких створює передумови для небувалої в історії педагогіки посилення освітнього процесу, а також створення методик, орієнтованих на розвиток особливості індивіда, а саме:

- миттєвий зворотній зв'язок між користувачем та засобом інформаційної технології;

- комп'ютерна візуалізація навчальної інформації про об'єкти або закономірності процесів, явищ, як таких, що реально відбуваються, так і «віртуальних»;

- архівне зберігання досить великих обсягів даних з можливістю їх передачі, а також легкого доступу користувача до центральної бази інформації;

- автоматизація процесів обчислюваної інформаційно-пошукової діяльності, а також обробки результатів навчального процесу з можливістю багаторазового повторення;

- доступність процесів інформаційно-методичного забезпечення, організаційного управління навчальною діяльністю та безпосереднього контролю за результатами засвоєння.

Найпоширенішим елементом дистанційного навчання є створення електронних посібників, які є достойною заміною друкованих. Саме наукова література часто містить достатньо графічної інформації, створення якої описано у самому тексті [3].

Підсумувавши все вищезгадане, можна прийти до висновку, що інформаційні технології відіграють важливу роль у будь-якій сфері людського життя – в медицині, торгівлі, науки, освіти, харчування тощо. Не дивлячись на всі свої позитивні сторони, сучасні інформаційні технології несуть за собою і проблеми для людини, головним із них є екранна залежність. Тому, індивіду потрібно чітко розуміти свої цілі та одразу створити баланс між віртуальним та реальним світом задля успішної взаємодії, що в майбутньому принесе бажаний результат.

Література:

1. Використання інформаційних технологій в навчальному процесі – URL: http://ua-referat.com/Використання_інформаційних_технологій_в_навчальному_процесі.

2. Нові інформаційні технології в освіті – URL: <http://it-technolog.com/statti/novi-informatsiyni-technologiyi-v-osviti/>.

3. Косинський, В. І. Сучасні інформаційні технології [Текст] : навчальний посібник : рек. МОНУ / В. І. Косинський, О. Ф. Швець. – 2-ге вид., випр. – К. : Знання, 2012. – 319 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/112>

ОЦІНКА СПЕКТРАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ СУПУТНИКОВОЇ СИСТЕМИ STARLINK

Розенвассер Д. М.

кандидат технічних наук,

доцент кафедри комп'ютерних наук

Факультету кібербезпеки, програмної інженерії

та комп'ютерних наук

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Спектральна ефективність є однією з найбільш важливих характеристик будь-якої системи передавання. Використання методів

багатопозиційної модуляції дозволяє забезпечити високе значення спектральної ефективності за рахунок збільшення числа рівнів сигналу [1]. Але збільшення числа рівнів сигналу призводить до зниження завадостійкості сигналу, так що існує необхідність у розробці інших способів підвищення спектральної ефективності, які можуть викликати менші втрати у відношенні сигнал/шум. Підвищення спектральної ефективності дозволяє знизити витрати на використання виділеного діапазону частот. Однак зі зростанням спектральної ефективності системи передавання підвищується загальна вартість компонентів системи і збільшується ймовірність виникнення помилок при передаванні даних. Оптимальне співвідношення між значеннями зазначених параметрів є одним з найбільш важливих факторів для операторів і виробників обладнання.

Сьогодні одним з найбільших у світі операторів та виробників обладнання для телекомунікаційних послуг є компанія SpaceX, яка розвиває мережу супутників Starlink [2], за допомогою яких надає послуги швидкого широкопasmового доступу до мережі Інтернет.

Спочатку SpaceX планувала запуснути 4425 супутника з передавачами Ka- і Ku-діапазонів (від 12 до 18 ГГц і від 26,5 до 40 ГГц відповідно) з терміном служби 5-7 років на низьку навколосезмну орбіту в 83 орбітальних площинах в діапазоні висот від 1110 до 1325 кілометрів, саме таке розміщення, за оцінкою компанії, повинно було усунути головний недолік супутникового інтернету – великі затримки в проходженні сигналу. У 2017 році стало відомо, що супутникова угруповання SpaceX буде складатися з 11943 супутників. Крім початкових 4425 апаратів в угруповання планується включити 7518 супутників на більш низьких орбітах – від 335 до 346 кілометрів. За задумом, всі апарати будуть збудовані в однорангові з'єднання (кожен супутник в мережі буде самостійною одиницею, одночасно виконуючи функції і клієнта, тобто учасника мережі, і сервера, керуючого її сегментами). Це повинно розширити канали зв'язку і збільшити швидкість доступу в густонаселених районах – істотно більш низьке розташування супутників дозволить знизити затримку сигналу до 25 мілісекунд [3]. Для порівняння, в стільникових мережах стандарту 4G затримка становить в середньому з 7-8 мілісекунд, але може бути і більше в залежності від навантаження на мережу і віддаленості стільникових веж. Станом на цей момент компанія SpaceX під час 65 запусків ракети-носія Falcon 9 вивела на орбіту 3449 супутників системи Starlink.

Пропускна здатність супутника Starlink становитиме 20 Гбіт/с при роботі в двох поляризаціях і з 64QAM (квадратурна амплітудна модуляція). За деякими джерелами навіть 88,5 Гбіт/с [4]. Але зараз мережа може використовувати лише одну поляризацію. Для роботи з

модуляцією 64QAM необхідно мати нормований показник співвідношення сигнал/шум понад 17 дБ. Однак наразі цей параметр на терміналі UT-1 становить від 11 до 12,5 дБ, що відповідає 16-32APSK (амплітудна та фазова маніпуляція) і має спектральну ефективність максимум 3,5 біт/Гц.

Спектральна ефективність можливих варіацій Starlink представлена у таблиці 1 [5].

Швидкість завадостійкого коду досягає значення 0,95, а спектральна ефективність 7,45 дБ. Це значення у приблизно 2 рази більше ніж у інших супутникових методах ширококутового доступу до мережі Інтернет.

Таблиця 1

Спектральна ефективність Starlink

Модуляція	Швидкість завадостійкого коду	Спектральна ефективність, біт/Гц	Спектральна ефективність, дБ
QPSK	0,5	0,989	-0,05
8PSK	0,75	2,228	3,48
16PSK	0,833	2,479	3,94
16APSK	0,666	2,637	4,21
32APSK	0,75	2,967	4,72
64QAM	0,9	4,453	6,49
64QAM	0,772	4,5234	6,55
64QAM	0,873	5,1152	7,09
64QAM	0,948	5,5547	7,45

Отже, за умов використання двох поляризацій з 64QAM та з запланованими 11943 супутниками компанії SpaceX вдасться забезпечити доступ до мережі Інтернет у будь-якій точці планети з високою пропускну здатністю та спектральною ефективністю.

Література:

1. Bernard Sklar, Digital Communications, Fundamentals and Applications, Prentice Hall PTR, Second Edition, 2001. ISBN: 0-13-084788-7.
2. World's most advanced broadband satellite internet. URL: <https://www.starlink.com/technology>.
3. Cakaj S., The Parameters Comparison of the «Starlink» LEO Satellites Constellation for Different Orbital Shells. Frontiers in Communications and Networks, 2021. 2(7).
4. Tradespace exploration of the next generation communication satellites. A. Aguilar, P. Butler, J. Collins, M. Guerster – AIAA Scitech 2019 Forum, 2019.

5. Dr. S.Pekhterev «The bandwidth of the StarLink constellation and the assessment of its potential subscriber base in USA», SatMagazine, November 2021, pp. 54-57.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/113>

УНІВЕРСАЛЬНА ВІРТУАЛЬНА ЛАБОРАТОРІЯ ДЛЯ ТРАДИЦІЙНОЇ ТА ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМ НАВЧАННЯ

Русу О. П.

*кандидат технічних наук,
доцент кафедри комп'ютерних наук
Факультету кібербезпеки, програмної інженерії
та комп'ютерних наук
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Дистанційна форма навчання стала об'єктивною реальністю нашого сьогодення. Досвід проведення дистанційних занять, отриманий українськими навчальними закладами за останні роки, показав, що цей спосіб має певні переваги і тому стовідсотково залишиться у майбутньому, щонайменше у якості допоміжного, а можливо – і у якості основного формату навчання.

Однією із проблем, що виникає у процесі навчання, є проведення практичних та лабораторних робіт по дисциплінам, які цього потребують. На протязі тривалого часу для цього використовувались лише спеціалізовані лабораторні макети, на яких учні та студенти здобували необхідні практичні навички. Проте фізичне моделювання має істотні обмеження і не завжди дозволяє у певній мірі дослідити той чи інший процес, особливо коли дисципліна має теоретичний характер. Тому, починаючи з 90-х років – коли з'явилися відповідні комп'ютерні засоби і програмне забезпечення – майже усі навчальні заклади намагаються перевести частину своїх практичних дослідів на віртуальні платформи. На сьогоднішній день, використання віртуальних лабораторій є актуальним напрямком, який активно досліджується фахівцями, що працюють в галузі освіти [1], і вже існує певна кількість платформ, які дозволяють проводити віртуальні дослідження [2], проте усі вони мають певні недоліки, що стримують їх широке використання

на практиці, і спонукають до пошуку більш зручних та ефективних застосунків.

У доповіді розглянуто особливості розробленої автором універсальної віртуальної лабораторії, на основі якої можна створювати високоякісні лабораторні практикуми для великої кількості дисциплін. Перша версія цього проекту була створена у 2003 році і налічувала 9 лабораторних макетів по дисципліні «Електроживлення систем зв'язку», на основі яких було створено методичний посібник [3], рекомендований МОН України для студентів ВНЗ. У 2010 році цей лабораторний практикум отримав золоту медаль на міжнародній виставці «Сучасні навчальні заклади – 2010» в номінації «Компетентнісний підхід в освітній діяльності вищої школи», а його автори – відповідні грамоти.

У 2011 році програмна основа лабораторії була ґрунтовно перероблена. У результаті було створено універсальне ядро, у якому знаходяться інтерактивна схема, обчислювальний модуль та віртуальні вимірювальні прилади, а усі налаштування ядра, у тому числі і математична модель досліджуваної схеми, розташовуються в окремих програмних модулях, що підключаються до ядра по технології динамічно-зв'язаних бібліотек [4]. Такий підхід дозволив значно спростити процес створення нових макетів, і тепер для цього достатньо фахівця із базовим рівнем знань в області програмування.

Можливість простого та швидкого створення нових макетів дозволила дуже швидко створити лабораторні практикуми по іншим дисциплінам. На сьогоднішній день, на базі цієї лабораторії впроваджені та використовуються лабораторні практикуми у наступних навчальних закладах:

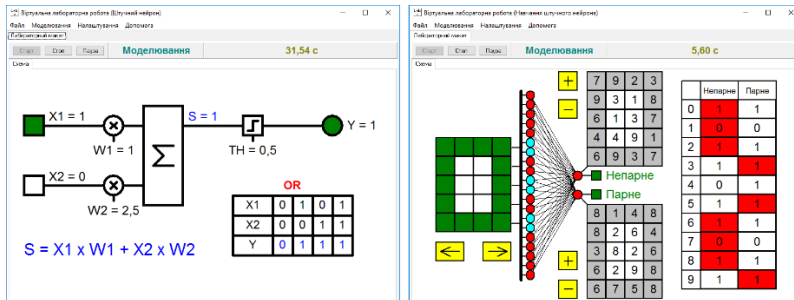
- Державний університет інтелектуальних технологій та зв'язку (колишня Одеська національна академія зв'язку ім. О.С. Попова), дисципліни: «Електроживлення систем зв'язку», «Альтернативна енергетика», «Енергозберігаючі технології»;

- Запорізький національний технічний університет (кафедра радіотехніки), дисципліна «Електроживлення систем зв'язку»;

- центр післядипломної освіти ВАТ «Укртелеком», дисципліна «Електроживлення систем зв'язку» (лабораторія використовувалась з 2004 року до ліквідації цього навчального центру у 2015 році).

З 2022 року у Міжнародному гуманітарному університеті на кафедрі комп'ютерних наук на базі цієї лабораторії розпочалося створення низки лабораторних практикумів, по дисциплінам, які викладаються під час підготовки бакалаврів та магістрів. На момент підготовки цього матеріалу вже створено два лабораторних макета для вивчення

елементів нейронних мереж в рамках дисципліни «Методи та системи штучного інтелекту» (рис. 1).

Рис. 1. Лабораторні макети для дослідження елементів нейронних мереж в рамках дисципліни «Методи та системи штучного інтелекту»

Дана віртуальна лабораторія, порівняно з аналогічними застосунками, має наступні переваги:

- можливість створення практикумів для різних дисциплін;
- можливість використання як під час аудиторних занять, так і при дистанційній формі навчання;
- простий та інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, не перевантажений зайвими органами керування;
- максимальна адаптація кожного макету під конкретну задачу, що забезпечується вдалим поєднанням універсальних на спеціалізованих засобів для моделювання;
- висока швидкість моделювання, що забезпечується використанням оригінальних математичних моделей;
- наявність широкого спектру готових модулів (інтерактивна схема, мультиметри, багатоканальний осцилограф, аналізатор спектру, модуль тестування), що дозволяє не витрачати час на вирішення стандартних питань;
- можливість зміни параметрів досліджуваних схем безпосередньо у процесі моделювання з обчисленням реакції схеми на цю дію;
- підтримка багатьох варіантів результатів дослідження, що запобігає повторенню результатів досліджень у різних груп студентів;
- підтримка кількох мов інтерфейсу, що дозволяє проводити заняття, у тому числі, і з іноземними студентами.

Таким чином, використання запропонованої автором віртуальної лабораторії дозволяє просто та ефективно вирішити проблему

проведення лабораторних та практичних робіт, як в аудиторному, так і в дистанційному форматах, для широкого спектра дисциплін, що в силу своєї специфіки потребують проведення експериментальних досліджень.

Література:

1. Найкращі інтернет-ресурси та віртуальні лабораторії для проведення дистанційних уроків. URL: <https://myronivka-osvita.gov.ua/najkraschi-internetresursi-ta-virtualni-laboratorii-dlya-provedennya-distancijnih-urokiv-10-16-41-25-03-2021/>

2. Бохан Ю.В., Форостовська Т.О. Віртуальний лабораторний практикум як засіб вивчення природничих дисциплін. *Наукові записки Серія: Педагогічні науки. 2021. Вип. 194. С. 74–78.*

3. Захарченко М.В., Кадацький А.Ф., Русу О.П., Малявін І.П., Русаловський В.Б., Грабовий О.А. Електроживлення систем зв'язку. Лабораторний практикум. Частина 1: Теоретичні положення; Частина 2: Методичні вказівки. Одеса, 2011.

4. Русу А.П. Использование динамически подключаемых библиотек для моделирования электрических процессов радиотехнических устройств. *Наукові праці ОНАЗ ім. О.С. Попова. 2010. № 1. С. 143–147.*

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/114>

СИСТЕМА КОМУТАЦІЇ ОПТОВОЛОКОННИХ КАНАЛІВ ЗВ'ЯЗКУ

Сергієнко А. В.

кандидат технічних наук,

доцент кафедри комп'ютерної інженерії

академії кібербезпеки, програмної інженерії та комп'ютерних наук

Міжнародний гуманітарний університет

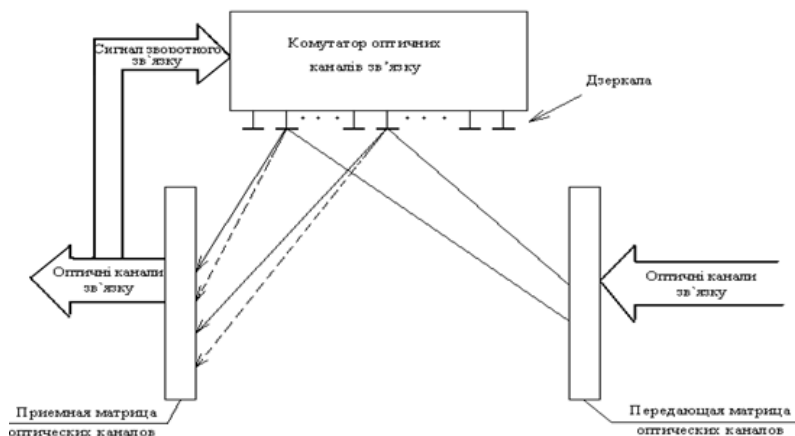
м. Одеса, Україна

Проблема збільшення швидкості передачі у мережі Internet була, є і, мабуть, ще довгий час буде однією з найбільш актуальних проблем сучасних інформаційних технологій [1]. Один із способів вирішення цієї проблеми – це здійснення безпосередньої комутації оптичних каналів

зв'язку, без попереднього перетворення оптичного сигналу в електричний та навпаки.

Система комутації, що здійснює безпосереднє перемикання оптичних каналів повинна включати дзеркала, керовані п'єзоприводом, пристрої створюють необхідну напругу на п'єзоелементах, що випромінюють і приймають елементи, систему адаптивного управління.

Функціональна схема системи, що реалізує безпосередню комутацію оптичних сигналів, представлена малюнку 1.

Рис. 1. Функціональна схема системи комутації оптичних сигналів

Вона складається з:

1 – передавальної матриці, що представляє собою сукупність підсилювальних та випромінюючих оптичних елементів, до кожного з яких підключений «свій» оптоволоконний кабель.

2 – комутатора оптичних каналів зв'язку.

3 – приймальної матриці, що є сукупністю прийомних оптичних елементів. Сигнали приймальної матриці використовуються як сигнали зворотного зв'язку для автоматичного управління положенням дзеркал у системі комутації.

Кожен із випромінюючих оптичних елементів спрямований на «своє» дзеркало, яке може змінювати своє просторове положення залежно від сигналів керування комутаційною системою. Керуючи положенням дзеркала, ми тим самим комутуємо один з каналів матриці, що передає, з одним з каналів приймальної.

У системі, що розглядається пристрій, що управляє просторовим положенням дзеркал, фактично комутує канали зв'язку. Тому до нього пред'являються жорсткі вимоги щодо точності позиціонування дзеркала, швидкості його переміщення та стійкості системи управління.

Таким чином, здійснюється комутація безпосередньо оптичних каналів зв'язку без перетворення оптичного сигналу в електричний і навпаки, що дасть можливість істотно підвищити швидкодію вже існуючих систем зв'язку і позбавить необхідності величезних витрат на прокладання прямих оптоволоконних кабелів зв'язку. Істотним є також той факт, що при комутації сигналу ми не «вторгаємося в його внутрішню структуру» і таким чином, не вносимо жодних спотворень, які є неминучими при перетвореннях оптичного сигналу на електричний і навпаки.

Література:

1. Телекомунікаційні та інформаційні мережі : Підручник [для вищих навчальних закладів] / П.П. Воробієнко, Л.А. Нікітюк, П.І. Резніченко. К.: САММІТ-Книга, 2010. 708 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/115>

СПЛАЙН-АПРОКСИМАЦІЯ В 3D-МОДЕЛЮВАННІ

Стрелковська І. В.

*доктор технічних наук, професор,
декан факультету кібербезпеки, програмної інженерії
та комп'ютерних наук
Міжнародний гуманітарний університет*

Соловська І. М.

*кандидат технічних наук, доцент,
завідувачка кафедри комп'ютерних наук
факультету кібербезпеки, програмної інженерії та комп'ютерних наук
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Сучасний рівень технологічного розвитку інформаційних та інфокомунікаційних технологій зумовлює перехід до мереж п'ятого покоління 5G з активним розвитком послуг, які базуються на технологіях доповненої AR (Augmented Reality), віртуальної реальності

VR (Virtual Reality) та послуг на базі пристроїв IoT (Internet of Things). Такі послуги передбачають подання світу в тривимірному просторі, потребують розробки та використання 3D-моделей [1-5]. Сьогодні результати 3D-моделювання використовуються у сфері маркетингу, архітектурного дизайну та кінематографії, промисловості, медицині, при створенні ігор та аудіовізуального контенту, візуалізації та виробництві для 3D-принтерів. Для 3D-моделювання використовується низка програмних середовищ (Blender, Autodesk 3dsMAX, Maya, LightWave3D, Cinema 4D), які забезпечують можливості створення 3D-моделей різної складності та призначення [6-7]. Ускладнення завдань 3D-моделювання та підвищення обсягу вихідних даних для моделювання, вимагає від програмних середовищ використання ефективних математичних рішень на етапі візуалізації та рендерінгу.

В процесі 3D-моделювання важливим етапом є рендерінг 3D-моделі для отримання зображення. На цьому етапі вирішується задача отримання аналітичних виразів для 3D-моделі шляхом апроксимації поверхні та окремих ліній з наперед заданим умовам, такими як: гладкість поверхні, кривих, плавність переходів, відсутність областей перегинів, обмеження на мінімальний радіус та інші. При 3D-моделюванні використовується значна кількість апроксимацій, серед яких розглянемо апроксимацію на базі сплайн-функцій [6-7].

Проведені авторами дослідження в роботах [1-5] дозволяють стверджувати про перевагу використання сплайнів, адже сплайни просто обчислюються, мають добру збіжність, володіють локальними властивостями, мають властивості масштабованості та просто змінюються на окремих ділянках, надають можливості наближати поверхню об'єктів з необхідною точністю.

Відомо, що необхідна точність апроксимації при 3D-моделюванні в програмних середовищах (Blender, Maya, Autodesk 3dsMAX та Cinema 4D) отримується за допомогою зменшення параметрів сітки розбиття та полігонів 3D-моделі [6-7]. Такий підхід збільшує кількість клітин сітки і відповідно, обчислювальні витрати та значно збільшує час візуалізації та рендерінгу. Це значно ускладнює процес 3D-моделювання та потребує додаткових обчислювальних ресурсів. Іншим підходом до збільшення точності апроксимації при 3D-моделюванні є підбір певного виду сплайн-функції при апроксимації 3D-моделі при рендеренгу.

Метою даної роботи є сплайн-апроксимація 3D-моделі на етапі рендерінгу для підвищення точності зображення об'єкту.

Розглянемо розроблену 3D-модель поверхні, для якої необхідно на етапі рендерінгу виконати апроксимацію на базі сплайн-функцій (рис. 1).

Використаємо для апроксимації 3D-поверхні інтерполяційний кубічний сплайн $S_3(x)$, який визначається як [1-5]:

$$S_3(x) = f_i(1-t)^2(1+2t) + f_{i+1}t^2(3-2t) + m_i h_i t(1-t)^2 - m_{i+1} h_i t^2(1-t), \quad (1)$$

де $t = \frac{(x - x_i)}{h_i}$, $S_3(x_i) = f_i$, $S_3(x_{i+1}) = f_{i+1}$, $m_i = S_3'(f; x_i)$.

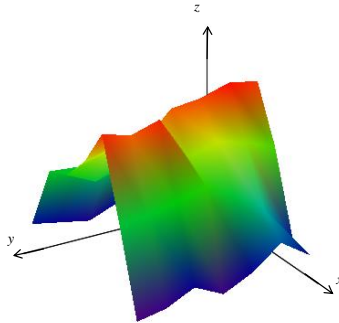

Рис. 1. Вихідна 3D-модель поверхні

Результати апроксимації за допомогою кубічного сплайну показані на рис. 2.

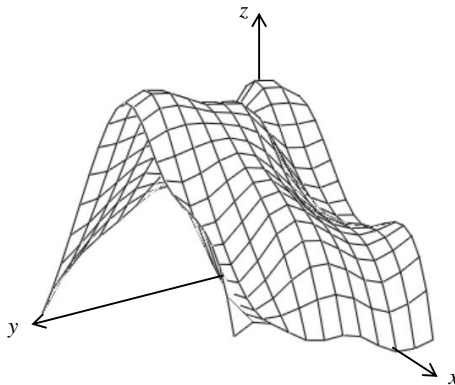

Рис. 2. Вихідна 3D-модель поверхні

Висновки

1. Розглянуто можливість використання кубічної сплайн-апроксимації 3D-моделі на етапі рендерингу для підвищення точності зображення об'єкту.

2. Встановлено, що використання сплайнів дозволяє значно спростити процес 3D-моделювання, підвищити можливість масштабування, знизити складність розрахунків, тим самим дозволить зменшити час рендерингу.

3. Напрямок подальших досліджень може бути порівняння результатів апроксимації 3D-моделей за допомогою різних видів сплайнів (квадратичних, кубічних та B-сплайнів) для розв'язання задач 3D-моделювання щодо підвищення точності зображення об'єкту.

Література:

1. Strelkovskaya, I.V., Solovskaya, I.N., Severin, N.V., Paskalenko, S.O. Approximation of self-similar traffic by spline-functions. *Modern Problems of Radio Engineering, Telecommunications and Computer Science: proceedings of the XIIIth International Conference (TSET'2016)*, Slavske, Ukraine, February 23 – 26, 2016. – Lviv: Lviv Polytechnic National University. – P. 132-135.

2. Strelkovskaya, I.V., Solovskaya, I.N., Severin, N.V. Modeling of self-similar traffic. *Proceedings of the 4th International Conference on Applied Innovations in IT (ICAIIIT-2016)*, Vol. 1, Is. 5, Koethen, Germany, March, 10, 2016. – Anhalt University of Applied Sciences. – P. 61-64. <https://doi.org/10.13142/KT10004.23>

3. Strelkovskaya, I., Solovskaya, I., Severin, N., Paskalenko, S. Spline approximation based restoration for self-similar traffic. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. (2017). № 3/4 (87). P. 45-50. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2017.102999>.

4. Strelkovskaya, I., Solovskaya, I., Makoganiuk, A. Different extrapolation methods in Problems of Forecasting. In: *Advances in Information and Communication Technology and Systems. MCT 2019. Lecture Notes in Networks and Systems*, vol 152. Springer, Cham, pp. 217-228. https://doi.org/10.1007/978-3-030-58359-0_12

5. Strelkovskaya, I., Solovskaya, I., Strelkovska, J. Spline-approximation and spline-extrapolation methods in telecommunication. In: *Current Trends in Communication and Information Technologies. IPF 2021. Lecture Notes in Networks and Systems*, vol. 212. Springer, Chap № 1. https://doi.org/10.1007/978-3-030-76343-5_1

6. Design and Model. URL: <https://www.blender.org/features/modeling/>

7. CINEMA 4D. Програмне забезпечення для комп'ютерної 3D-анімації, моделювання, симуляції та рендерингу
<https://www.maxon.net/cinema-4d/>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/116>

ПРОГРАМНІ КОМПЛЕКСИ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬ ДЛЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОЕКТУВАННЯ

Яровий Д. О.

*здобувач вищої освіти першого (бакалаврського рівня)
спеціальності 123 – Комп'ютерна інженерія
факультету кібербезпеки, програмної інженерії та комп'ютерних наук
Міжнародний гуманітарний університет
Науковий керівник: **Яременко О. О.**
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних технологій
Факультету кібербезпеки, програмної інженерії
та комп'ютерних наук
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Інформаційне проектування в Україні має ряд взаємопов'язаних проблем, однією з яких є відсутність системного процесу створення та обміну цифровою інформацією. Роздробленість, хаотичність, непрозорість даних звужують аналітичні можливості для пошуку і прийняття стратегічних рішень та оцінки їх кінцевого ефекту, а також створюють бар'єри для системного впровадження нових методів та сучасних технологій у галузі в цілому.

Огляд деяких програмних комплексів, що застосовують для інформаційного проектування. Building Information Modeling (BIM) – це цифрове представлення фізичних та функціональних характеристик об'єкта. BIM – це спільний ресурс знань для інформації про об'єкт, що становить надійну основу для прийняття рішень протягом його життєвого циклу; визначається як така, що існує від самого раннього початку до знесення.

Використання BIM виходить за рамки етапу планування та проектування проекту, поширюючись на весь життєвий цикл будівлі.

Підтримуючі процеси побудова управління життєвим циклом включає управління витратами, управління будівництвом, управління проектами, експлуатація об'єкта і застосування в зеленому будівництві.

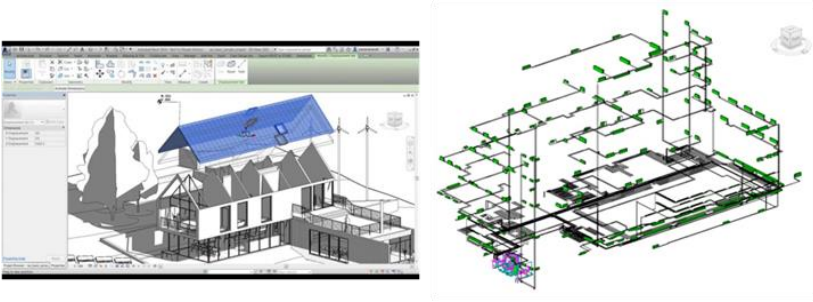
Дослідження, підготовлене In depended International BIM Users Group, що показує, яке рішення вони застосовують і рекомендують як програмне забезпечення BIM (рис. 1).

Рис. 1. Рекомендоване програмне забезпечення BIM

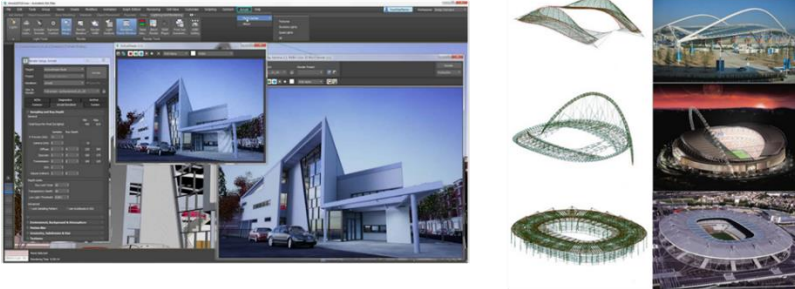
«Autodesk, Inc» [1, с.2] американська транснаціональна корпорація, найбільший у світі постачальник програмного забезпечення для інформаційного проектування, машинобудування, ринку засобів розваг. Включає в себе декілька програмних комплексів для інформаційного проектування, а саме:

Autodesk Revit – програма, що виступає ядром технології інформаційного моделювання. Вона дозволяє опрацьовувати і вивчати концепції майбутніх конструкцій і будівель (рис. 2).

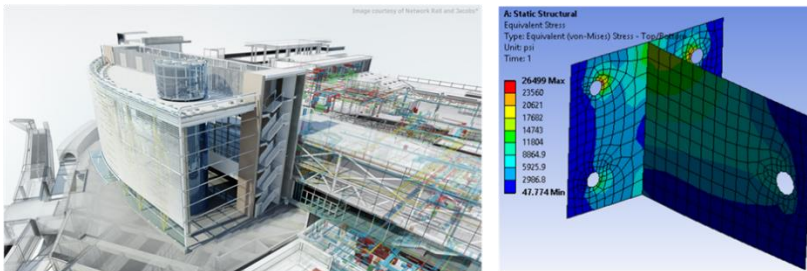

Рис. 2. Інтерфейс та можливості Autodesk Revit

Autodesk 3ds Max Design – програмний продукт на основі 3ds Max для візуалізації проектних рішень (рис. 3).

Рис. 3. Інтерфейс Autodesk 3ds Max Design

Рис. 4. Можливості Autodesk NavisWorks та ANSYS

Autodesk NavisWorks – сімейство NavisWorks (Navisworks Manage, Navisworks Simulate и Navisworks Freedom) дозволяє конструкторам і інженерам об'єднувати частини проекту в загальну цифрову модель для

проведення імітаційного аналізу моделювання і аналізу. Таким чином, можна знаходити і усувати проектні помилки до того, як вони почнуть представляти реальну проблему (рис. 4).

ANSYS – [2, с. 4] універсальна програмна система скінченно-елементного аналізу. Для фахівців в сфері автоматизованих інженерних розрахунків (САПР, або САЕ) (рис. 4).

Комплексне моделювання конструкцій (ISM) Bentley дозволяє передавати інженерну інформацію про проект між додатками для моделювання, аналізу, проектування, складання та деталізації програмних додатків (рис. 5).

Рис. 5. Штаб-квартира Swatch у Швейцарії, була спроектована за допомогою додатків Bentley

Проаналізована сучасна технологія інформаційного моделювання будівель, яка змінила спосіб проектування, будівництва та експлуатації. Використання BIM призвело до покращення рентабельності, зниження витрат та скорочення витрат часу. Можливість повноцінного використання накопиченої бази даних і знань щодо об'єкта будівництва всіма заінтересованими учасниками проекту на всіх етапах життєвого циклу об'єкта.

Література:

1. Autodesk. Програми для 3D-проектування, дизайну. URL: <https://www.autodesk.com/education/edu-software/overview?sorting=featured>.

2. ANSYS універсальна програмна система аналізу (МКЕ). URL: <https://www.ansys.com/>.

НОТАТКИ

НОТАТКИ

МАТЕРІАЛИ
VIII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ
ТА МОЛОДИХ УЧЕНИХ

«ГУМАНІТАРНИЙ І ІННОВАЦІЙНИЙ РАКУРС
ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ:
ПОШУКИ МОЛОДИХ ВЧЕНИХ»

м. Одеса, 18 листопада 2022 р.

Підписано до друку 31.10.2022. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 22,32. Зам. № 1122-017. Тираж 150.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видання та друк – ТОВ «Liha-Pres»
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6423 від 04.10.2018 р.
Україна, м. Львів, 79012, вул. Кастелівка, 9
Польща, м. Торунь, 87-100, вул. Лубіцка, 44
Тел. +38 (050) 758 14 36
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.